

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÇIKMAZ SOKAKLARDA SOSYAL ETKİLEŞİMİN MEKANSAL VE TOPLUMSAL
NİTELİKLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: AZİZ MAHMUT HÜDAİ
MAHALLESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İlkim Gizem GÖZÜM
519161024**

Kentsel Tasarım Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Dilek YILDIZ

ARALIK 2019

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 519161024 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi İlkin Gizem GÖZÜM, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “ÇIKMAZ SOKAKLARDA SOSYAL ETKİLEŞİMİN MEKANSAL VE TOPLUMSAL NİTELİKLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: AZİZ MAHMUT HÜDAİ MAHALLESİ ÖRNEĞİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı: **Doç. Dr. Dilek YILDIZ**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri: **Dr. Öğr. Üyesi Aşlı KANAN**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri: **Dr. Öğr. Ömer BİLEN**
Bursa Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi: 15 Kasım 2019
Savunma Tarihi: 19 Aralık 2019

ÖNSÖZ

Yüksek lisans çalışmam süresince tezimin gelişmesine katkı sağlayan, beni teşvik eden, yol gösteren, ilgisini ve zamanını ayıran danışmanım ve değerli hocam Doç.Dr.Dilek YILDIZ'a, hayatım boyunca beni destekleyen ve kararlarımın arkasında duran, annem Ayşe GÖZÜM ve babam Namık Kemal GÖZÜM'e, alan çalışmamda bilgisini ve zamanını ayıran Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi Muhtarı Aliye SERİN'e teşekkürü bir borç bilirim.

Aralık 2019

İlkin Gizem GÖZÜM
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xv
SUMMARY.....	xvii
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Problemin Tanımlanması.....	1
1.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi.....	2
1.3. Çalışmanın Araştırma Soruları ve Yöntemi	3
1.4. Çalışmanın Kapsamı ve Kurgusu	4
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Sosyal Etkileşim.....	7
2.1.1. Mekansal nitelikler.....	10
2.1.1.1. Fiziksel elemanlar.....	12
2.1.1.2. Erişebilirlik.....	13
2.1.1.3. İşlevsel mesafe.....	14
2.1.1.4. Güvenlik.....	14
2.1.2. Toplumsal Nitelikler.....	16
2.1.2.1. Homojenlik-heterojenlik.....	17
2.1.2.2. Topluluk duygusu.....	19
2.1.2.3. Komşuluk düzeyi.....	19
2.1.2.4. Yakınlık.....	20
2.1.3. Sosyal etkileşim ile ilişkili kavramlar	23
2.1.3.1. Mahremiyet.....	23
2.1.3.2. Kişisel alan.....	25
2.1.3.3. Egemenlik alanı.....	26
2.1.3.4. Kalabalık hissi.....	27
2.1.3.5. Kültür.....	29
2.1.3.6. Kişiselleştirme.....	30
2.2. Çıkamaz Sokak.....	31
2.2.1. Çıkamaz sokak tipolojileri.....	32
2.2.2. Türkiye’de çıkamaz sokakların tarihi ve gelişimi.....	33
2.2.3. Osmanlı döneminde çıkamaz sokaklar	38
2.2.4. Cumhuriyet döneminde çıkamaz sokaklar.....	40
2.2.5. Günümüzde çıkamaz sokaklara ilişkin getirilen yasal düzenlemeler.....	41
2.2.6. Kentsel yaşamda çıkamaz sokağın işlevleri.....	43
2.2.6.1. Trafik ve yaya sirkülasyonu.....	44

2.2.6.2. Çocuklar için oyun alanı olması.....	46
2.2.6.3. Komşuluk ilişkileri ve sosyal bağlar.....	48
2.2.6.4. Güvenlik.....	50
2.2.6.5. Maliyet ve ev değerleri.....	52
2.2.6.6. Mahremiyet.....	53
3. ALAN ÇALIŞMASI.....	55
3.1. Üsküdar İlçesi Tarihi ve Konumu.....	55
3.1.1. Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi tarihi ve konumu.....	56
3.2. Çalışmanın Yöntemi.....	70
3.2.1. Katılımcı profili.....	73
3.2.2. Çıkma sokaklara ilişkin ölçekler.....	76
3.3. Bulgular.....	76
3.3.1. Saha çalışmasına ilişkin bulgular.....	76
3.3.2. Katılımcı profiline göre mekansal ve toplumsal niteliklerin değerlendirilmesi.....	87
3.3.3. Yol analizi bulguları.....	95
3.3.3.1. Modelin uyum analizi.....	96
3.3.3.2. Modeldeki bağımlı değişkenlerin açıklanma oranları.....	96
3.3.3.3. Modelde ölçülen doğrudan ve dolaylı ve toplam etkiler.....	96
3.3.4. Çıkma sokaklara göre mekansal ve toplumsal niteliklerin değerlendirilmesi.....	100
3.3.5. Çıkma sokakların fiziksel nitelikleri yönünden bulguları.....	107
3.3.6. Çıkma sokak – açık uçlu sokak tercihlerine göre katılımcı profili.....	117
3.3.7. Çıkma sokakların gözlem bulguları.....	120
3.4. Değerlendirmeler.....	130
4. SONUÇLAR.....	133
KAYNAKLAR.....	139
EKLER.....	145
ÖZGEÇMİŞ.....	153

KISALTMALAR

N : frekans

P : anlamlılık düzeyi

S.H. : standart hata

K.D. : kritik değer

s.d. : serbestlik derecesi

e : hata

RMSE: root mean square error

IFI : incremental fit index

CFI : comparative fix index

s1 : sınıflama 1 (sızdıran-sızdırmayan çıkmaz sokaklar)

s2 : sınıflama 2 (ayrık nizam-bitişik nizam çıkmaz sokaklar)

s3 : sınıflama 3 (uzun-orta uzunlukta-kısa çıkmaz sokaklar)

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1: Erişilebilirlik değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.....	77
Çizelge 3.2: Fiziksel elemanlar değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.....	77
Çizelge 3.3: İşlevsel mesafe değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.....	78
Çizelge 3.4: Güvenlik değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.....	79
Çizelge 3.5: Topluluk duygusu değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.....	80
Çizelge 3.6: Komşuluk düzeyi değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.....	81
Çizelge 3.7: Sosyal etkileşim değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.....	82
Çizelge 3.8: Homojenlik değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.....	82
Çizelge 3.9: Cinsiyete göre mekansal ve toplumsal değişkenlerin (t testi ile) değerlendirilmesi.....	88
Çizelge 3.10: Eğitim seviyesine göre mekansal ve toplumsal değişkenlerin (t testi ile) değerlendirilmesi.....	89
Çizelge 3.11: Ev sahipliğine göre mekansal ve toplumsal değişkenlerin (t testi ile) değerlendirilmesi.....	91
Çizelge 3.12: Medeni duruma göre mekansal ve toplumsal değişkenlerin (t testi ile) değerlendirilmesi.....	92
Çizelge 3.13: Sokakta yaşama süresine göre mekansal ve toplumsal değişkenlerin (t testi ile) değerlendirilmesi.....	93
Çizelge 3.14: Yaşa göre mekansal ve toplumsal değişkenlerin (t testi ile) değerlendirilmesi.....	95
Çizelge 3.15: Bağımlı değişkenlerin açıklanma oranları.....	96
Çizelge 3.16: Model için regresyon katsayıları (doğrudan etkiler).....	98
Çizelge 3.17: Dolaylı etkiler.....	99
Çizelge 3.18: Toplam etkiler.....	100
Çizelge 3.19: Çıkma sokaklardaki farklılıklar.....	101
Çizelge 3.20: Çıkma sokakların mekansal ve toplumsal niteliklerine göre değerlendirilmesi.....	106
Çizelge 3.21: Fiziksel nitelikleri yönünden çıkma sokaklar.....	108
Çizelge 3.22: Sızdıran-sızdırmayan çıkma sokakların değişkenlere göre değerlendirilmesi.....	109
Çizelge 3.23: Ayrık nizam-bitişik nizam çıkma sokakların değişkenlere göre değerlendirilmesi.....	110
Çizelge 3.24: Uzun – orta uzunlukta – kısa çıkma sokakların değişkenlere göre değerlendirilmesi.....	111
Çizelge 3.25: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkma sokakların değişkenlere göre farkı.....	116

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: Yoğunluğuna göre farklılaşan temas biçimleri (Gehl, 2011).....	9
Şekil 2.2: Hall'ün (1966) belirlediği mesafeler.....	23
Şekil 2.3: Şekil 2.3: Solda Caddebostan Mahallesi'nde, sağda ise Kartaltepe Mahallesi'nde bariyerlerle kapatılan çıkmaz sokak örnekleri.....	27
Şekil 2.4: Solda Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi'nde, sağda ise Caddebostan Mahallesi'nde çıkmaz sokağın sonuna yerleştirilmiş kedi evleri.....	30
Şekil 2.5: Solda Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi'nde çıkmaz sokaktaki ev önüne yerleştirilen oturma birimleri ve sağda Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi'nde çıkmaz sokaktaki evlerin önündeki oyuncaklar.....	31
Şekil 2.6: Eğrisel Çıkmaz Sokak-Doğrusal Çıkmaz Sokak-Adacıklı Çıkmaz Sokak.....	32
Şekil 2.7: Saf-Sızdırmaz Çıkmaz Sokak Saf Olmayan-Sızdıran Çıkmaz Sokak.....	33
Şekil 2.8: 1815 yılı İstanbul Haritası'ndaki kentsel dokuda görülen çıkmaz sokaklar (Url-1).....	34
Şekil 2.9: Üsküdar Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi'nde merdivenlerle bağlanmış çıkmaz sokaklar.....	37
Şekil 2.10: Hürriyet Gazetesi 15 Kasım 1978 (Url-2).....	41
Şekil 2.11: 30 Haziran 2019 Habertürk (Url-3).....	43
Şekil 2.12: 3 Nisan 2017 Bölge Gündem (Url-4).....	43
Şekil 3.1: Üsküdar ve çevresi (Google Earth).....	56
Şekil 3.2: 1815 Haritasında Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi (Url-5).....	57
Şekil 3.3: Üsküdar bağlamında çalışma alanının konumu.....	57
Şekil 3.4: Hüdai Külliyesi, eski bir sokak görüntüsü (Bir Ulu Rüya'yı Görenler Şehri Üsküdar, 2006)	58
Şekil 3.5: Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi'nde seçilen çıkmaz sokaklar.....	59
Şekil 3.6: Ahmet Çelebi Çıkmazı.....	60
Şekil 3.7: Azat Çıkmazı.....	61
Şekil 3.8: İsimsiz Çıkmaz.....	62
Şekil 3.9: Sümbülzade Sokak.....	63
Şekil 3.10: Sümbülzade Sokak 2.....	64
Şekil 3.11: Hacı Ahmetpaşa Çıkmazı.....	65
Şekil 3.12: Giriftzen Asım Sokak.....	66
Şekil 3.13: Kapıcı Çıkmazı.....	67
Şekil 3.14: Huylu Çıkmazı.....	68
Şekil 3.15: İsimsiz Çıkmaz 2.....	69
Şekil 3.16: Gözlem çalışmasının kapsadığı değişkenler.....	71
Şekil 3.17: Anket sorularının kapsadığı değişkenler.....	72
Şekil 3.18: Katılımcıların cinsiyet dağılımı.....	73
Şekil 3.19: Katılımcıların yaş dağılımı.....	73
Şekil 3.20: Katılımcıların medeni durumu.....	74

Şekil 3.21: Katılımcıların ev sahipliği dağılımı.....	74
Şekil 3.22: Hanedeki çocuk sayısı dağılımı.....	75
Şekil 3.23: Katılımcıların eğitim durumu dağılımı.....	75
Şekil 3.24: Katılımcıların sokakta yaşama dağılımı.....	76
Şekil 3.25: Çıkma sokak sakinlerinin etkileşim seviyesi.....	83
Şekil 3.26: Katılımcıların açık uçlu bir sokağa taşınma isteği.....	83
Şekil 3.27: Katılımcıların çıkma olmayan bir sokağa taşınmak isteme nedeni.....	84
Şekil 3.28: Açık uçlu sokakta yaşayanların dağılımı.....	84
Şekil 3.29: Çıkma sokak ve açık uçlu sokağın sosyal ilişkiler açısından farkı.....	85
Şekil 3.30: Çıkma sokağın açık uçlu bir sokak olmasını isteyenlerin dağılımı.....	85
Şekil 3.31: Katılımcıların çıkma sokakların açık uçlu sokak olmasını isteme nedeni.....	86
Şekil 3.32: Çıkma sokağın olumlu yönleri.....	86
Şekil 3.33: Çıkma sokağın olumsuz yönleri.....	87
Şekil 3.34: Değişkenler arası ilişki yapısı.....	95
Şekil 3.35: Çıkma sokaklardaki erişilebilirlik düzeyi farkları.....	101
Şekil 3.36: Çıkma sokaklardaki fiziksel elemanların yeterliliği.....	102
Şekil 3.37: Çıkma sokaklardaki işlevsel mesafe düzeyi.....	102
Şekil 3.38: Çıkma sokakların güvenlik düzeyi farkları.....	103
Şekil 3.39: Çıkma sokakların topluluk duygusu farkları.....	103
Şekil 3.40: Çıkma sokakların komşuluk düzeyi farkları.....	104
Şekil 3.41: Çıkma sokakların sosyal etkileşim düzeyi farkları.....	105
Şekil 3.42: Çıkma sokakların homojenlik düzeyi farkları.....	105
Şekil 3.43: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkma sokakların erişilebilirlik düzeyi farkı...	112
Şekil 3.44: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkma sokakların fiziksel elemanlarının yeterliliği.....	112
Şekil 3.45: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkma sokakların işlevsel mesafe düzeyi...113	113
Şekil 3.46: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkma sokakların güvenlik düzeyi farkı...113	113
Şekil 3.47: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkma sokakların topluluk duygusu farkı...114	114
Şekil 3.48: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkma sokakların komşuluk düzeyi farkı...114	114
Şekil 3.49: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkma sokakların sosyal etkileşim düzeyi farkı.....	115
Şekil 3.50: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkma sokakların homojenlik farkı.....115	115
Şekil 3.51: Açık uçlu sokağa taşınmak isteme.....118	118
Şekil 3.52: Daha önce yaşanan sokak.....119	119
Şekil 3.53: Çıkma sokağın açılmasını isteme.....119	119
Şekil 3.54: Ahmet Çelebi Çıkma gözlem sonuçları.....120	120
Şekil 3.55: Azat Çıkma gözlem sonuçları.....121	121
Şekil 3.56: İsimsiz Çıkma gözlem sonuçları.....122	122
Şekil 3.57: Sümbülzade Sokak gözlem sonuçları.....123	123
Şekil 3.58: Sümbülzade Sokak 2 gözlem sonuçları.....124	124
Şekil 3.59: Hacı Ahmetpaşa Çıkma gözlem sonuçları.....125	125
Şekil 3.60: Giriftzen Asım Sokak gözlem sonuçları.....126	126
Şekil 3.61: Kapıcı Çıkma gözlem sonuçları.....127	127
Şekil 3.62: Huylu Çıkma gözlem sonuçları.....128	128
Şekil 3.63: İsimsiz Çıkma 2 gözlem sonuçları.....129	129

**ÇIKMAZ SOKAKLARDA SOSYAL ETKİLEŞİMİN MEKANSAL VE
TOPLUMSAL NİTELİKLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ:
AZİZ MAHMUT HÜDAİ MAHALLESİ ÖRNEĞİ**

ÖZET

Sokaklar, orada yaşayan insanların etkileşimi için olanak sağlayan ilk kentsel elemanlardır. Sokak tipleri incelenecek olursa çıkmaz sokakların sosyal etkileşime daha fazla imkan tanıdığı söylenebilir. Ayrıca kültürümüzde de çıkmaz sokağın sosyal etkileşim ve mahremiyet yönünden önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Ancak modernleşme ve yeni şehircilik akımı ile birlikte çıkmaz sokakların yerini ızgara düzen sokak tipi almıştır. Birçok ülkede çıkmaz sokak yapımı yasaklanmış, var olan çıkmaz sokaklar yeniden düzenlenerek caddelere bağlanmıştır. Ülkemizde de belediyeler bu konuda çalışmakta ve gün geçtikçe çıkmaz sokaklarımız yok olmaktadır. Bu araştırma çıkmaz sokakları sosyal etkileşim açısından inceleyerek, çıkmaz sokakların kültürel ve davranışsal önemini vurgulamaya çalışmaktadır.

Bu bağlamda, çıkmaz sokak ve sosyal etkileşim konularında daha önceden yapılan çalışmalar ve araştırmalar incelenmiştir. Daha sonra kentsel dokusunu günümüzde de koruyan ve eski haritalarda çıkmaz sokakların yoğunluğu ile dikkati çeken Üsküdar İlçesi, Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi seçilerek mahallede çalışma yapılması uygun görülen 10 tane çıkmaz sokak belirlenmiştir. Araştırmanın yöntemi anket çalışması ve sistematik gözlem olarak belirlenmiştir. Anket çalışması kapsamında belirlenen çıkmaz sokaklarda sosyal etkileşimin mekansal ve toplumsal nitelikleri incelenmiştir. Ayrıca belirli gün ve saatlerde gözlem çalışması yapılarak bu sokaklardaki sosyal etkileşim incelenmiştir.

Yapılan araştırmalar sonucunda; çıkmaz sokaklarda sosyal etkileşimin orta derecede olduğu tespit edilmiş, sızdırmaz ve ayırık nizam çıkmazların en olumlu çıkmaz sokak tipi olduğu görülmüştür. Sızdırmaz çıkmaz sokaklarda trafik ve yaya yoğunluğu az olduğundan çocukların diğer sokaklara oranla daha çok sokağa çıkıp oynadığı görülmüş ve oturma alanı olan çıkmazlarda daha fazla komşuluk ve sosyal etkileşim olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmada var olan çıkmaz sokakların korunmasının gerekip gerekmediği de irdelenmiştir. Araştırma günümüzde gittikçe azalan çıkmaz sokakların önemini hatırlatmakta ve var olan çıkmaz sokaklar ile ilgili veri oluşturarak gelecek araştırmalara katkı sağlamaktadır.

**EVALUATION OF SOCIAL INTERACTION WITHIN THE CONTEXT OF
SPATIAL AND SOCIAL QUALIFICATIONS: THE CASE OF AZİZ
MAHMUT HÜDAİ NEIGHBORHOOD**

SUMMARY

Streets were the first urban elements to allow people to interact. If street types are examined, cul-de-sacs provide more opportunities for social interaction. In Turkish culture throughout history, cul-de-sac streets have been an important component of organically developing urban texture. In the studies carried out in this regard, cul-de-sac streets were found more positive than other street layouts in terms of privacy and social interaction (Bala, 2018; Southworth and Ben-Joseph, 2004; Asabere and Colwell, 1984; Hochschild, 2013; Brown and Werner, 1985). Privacy and social interaction are concepts that support each other. The privacy of the cul-de-sac also enables social interaction. In this study, cul-de-sac streets are examined in terms of social interaction.

The cul-de-sacs are distinguished from other street layouts with the opportunities provided by their closedness and low traffic in urban life. However, it has been a street order that we rarely encounter because of a decrease in the number. The cul-de-sac reduces street traffic (Asabere, 1990), thanks to the reduced traffic, it offers children a quiet and safe playground that they can play (Southworth and Ben-Joseph, 2004). Cul-de-sac street residents can talk to their neighbors and engage in social interaction while watching children playing on the street (Langdon, 1994). The closed streets of the cul-de-sac provide privacy while restricting the thieves' escape and facilitating the arrest of the criminal (Asabere, 1990). Therefore, cul-de-sacs provide security as well as privacy and social interaction opportunities. In the literature study, this and similar functions of the cul-de-sacs in urban life are explained in detail. In addition to these positive views, there are also negative opinions about the cul-de-sacs in terms of traffic and pedestrian connection (Southworth and Ben-Joseph, 2004) and the problems it brings. There are also studies on cul-de-sacs that show negative results on security (Sohn et al., Quoted by 2018; Hillier & Shu, 2000; Shu & Huang, 2003). As a result, it is clear that cul-de-sac streets will yield different results than other street layouts. Therefore, cul-de-sac streets will be examined in the context of spatial and social characteristics of social interaction. In this respect, the effects of cul-de-sac streets on urban life will be discussed.

Although cul-de-sac streets are supported by researchers as a useful design feature of urban areas (Hochschild, 2012; Johnson & Bowers, 2010; Southworth and Ben-Joseph, 2004), with the modernization and new urbanism trend, cul-de-sac streets have been replaced by a grid street type. In many countries cul-de-sacs are banned, and the existing cul-de-sacs are rearranged and connected to the streets. In Turkey, municipalities are working on this issue and our cul-de-sacs are gradually disappearing. This research examines cul-de-sac streets in terms of social interaction and tries to emphasize the cultural and behavioral significance of cul-de-sacs. With the

increase of urbanization, population and related traffic, municipalities are trying to connect cul-de-sacs to the streets in order to enable new route options, but this leads to a car-centered, rather than pedestrian-centered living area (Mutlu, 2015). The decreasing number of cul-de-sacs causes us to lose both the traditional street texture which has an important place in Turkish culture and a useful design feature of urban areas. While this study draws attention to the importance of cul-de-sacs in terms of social interaction, it will also raise the question of whether cul-de-sac streets should be protected or not, and open them to discussion. In this sense, the study is expected to provide a source for future research on this subject. The cul-de-sacs in Turkey have not been studied architecturally in terms of social interaction. The research aims to fill the literature gap on this subject.

The study consists of the conceptual framework in which the concepts of social interaction and cul-de-sac are explained, the societal and spatial qualities of social interaction in cul-de-sacs, and the field study in the cul-de-sacs of Aziz Mahmut Hüdai Neighborhood, and finally evaluations and conclusions. In the conceptual framework, which is the second part, the concept of social interaction is discussed first, and then the spatial and societal qualities of social interaction. In this section, the concepts related to social interaction (privacy, personal space, territory, crowding, culture, personalization) are also mentioned. The relationship of these concepts to social interaction is discussed with the current research findings. Concepts related to social interaction are not considered as variable within the scope of the research, therefore these concepts are included only in the literature. Then a cul-de-sac concept and typologies, the history and development of cul-de-sac street in Turkey are described. The cul-de-sacs of Ottoman and Republican periods are mentioned and legal regulations related to the gradual declining of cul-de-sacs during these periods in Turkey are examined. Finally, the functions of the cul-de-sac street in urban life (traffic and pedestrian circulation, playground for children, neighborhood relations and social ties, safety, cost and home values, privacy) are explained with the current research findings. In the studies of the cul-de-sac street in urban life, the researches on cul-de-sac streets in the world are examined and the aspects of the cul-de-sac streets that are advantageous or problematic are discussed. The Third Section is dedicated to the field research. This section includes the history and location of Üsküdar district and Aziz Mahmut Hüdai Neighborhood. Aziz Mahmut Hüdai Neighborhood, where the cul-de-sacs are seen extensively on the old maps and the urban texture was still preserved, was chosen as the study area. Then, information is given about the cul-de-sac streets selected and the method of the study is explained. The methods of study are survey study and systematic observation. Cul-de-sacs in this neighborhood were analysed and social interaction in this street was examined by survey study and observations on certain days and hours. In addition, the findings obtained from the survey and observation results on the selected streets are discussed. In the conclusion part of the thesis, in the light of the findings obtained from the field study, cul-de-sac streets are evaluated in terms of social interaction, and today's interventions on cul-de-sac streets and their future situations are discussed.

In terms of the spatial qualities of the cul-de-sac streets, it is seen that the residents of the cul-de-sac streets are pleased to live in the cul-de-sac. Although it has been found that the discrete order and non-leaking cul-de-sac streets are more positive, the situation and the environment of the houses on the cul-de-sac street have not been evaluated in the research. However, in the results, it is seen that the cul-de-sac streets, which are formed in the old settlements of the neighborhood, due to narrow roads give

low results. Houses on these streets are made up of older buildings and it is not possible for vehicles to enter or park on the streets. In future researches, the condition of the street should also be evaluated with these aspects. Although the results of the research are lower than expected, the fact that the streets are separated in terms of social interaction has been found to be important, and the fact that the streets are separate in terms of spatial and societal qualities of social interaction has shown positive results in terms of accessibility and physical elements. It has been determined that non-leaking cul-de-sac streets are safer, long cul-de-sac streets are more accessible, and long or short cul-de-sac streets are better in terms of functional distance. As a result of the observation, it has been concluded that the cul-de-sac streets with long or medium lengths, and which have seating areas, are positive in terms of social interaction, and the non-leaking cul-de-sac streets are positive in terms of being a children's playground. Because non-leaking cul-de-sacs have less traffic and pedestrian density, children can play in the street rather than leaking cul-de-sacs. It was concluded that there was more neighborhood relations and social interaction in the cul-de-sac which have seating areas. It was concluded that the speeches took place at the most personal distance, greetings were at the most social distance and the distances mostly used by neighbors were personal and social distance. Public distance is seen among distant people who pass by and intimate distance is seen among families who pass by embracing. In the study, it is thought that the streets will increase the social interaction of residents living in terms of their spatial and societal qualities, but the research did not yield positive results as predicted in terms of the social interaction of the cul-de-sac streets, and it was observed that there was a moderate level of social interaction in the cul-de-sac streets. Discrete order, non-leaking and long cul-de-sac streets seem to yield positive results. It is noteworthy that the adjacent order, leaking and medium-length cul-de-sac streets give more negative results. Making arrangements on adjacent, leaking or medium-length cul-de-sacs can be important in terms of preserving the characteristics of cul-de-sac streets from our culture in terms of social interaction. In this context, it is thought that the results of the research will shed light on future researches about cul-de-sacs.

1. GİRİŞ

1.1 Problemin Tanımlanması

Tarih boyunca kültürümüzde, çıkmaz sokaklar organik gelişen kentsel dokunun önemli bir bileşeni olmuştur. Bu konuda yapılan çalışmalarda da çıkmaz sokaklar mahremiyet ve sosyal etkileşim (Bala, 2018; Southworth ve Ben-Joseph, 2004; Asabere ve Colwell, 1984; Hochschild, 2013; Brown ve Werner, 1985) yönünden diğer sokak düzenlerine göre daha olumlu bulunmuştur. Mahremiyet ve sosyal etkileşim birbirlerini destekleyen kavramlardır. Çıkmaz sokağın mahremiyeti de sosyal etkileşime imkan sağlamaktadır. Bu çalışmada çıkmaz sokaklar sosyal etkileşim yönünden incelenmektedir. Çıkmaz sokaklar kentsel yaşamda kapalılığının ve trafiğin az olmasının sağladığı imkanlarla diğer sokak düzenlerinden ayrılmaktadır. Ancak sayılarının azalmasıyla nadir karşılaştığımız bir sokak düzeni olmuştur. Çıkmaz sokak trafiği azaltmakta (Asabere, 1990) azalan trafik sayesinde çocuklara oynayabilecekleri sessiz ve güvenli bir oyun alanı imkanı sunmaktadır (Southworth ve Ben-Joseph, 2004). Çıkmaz sokak sakinleri sokakta oyun oynayan çocukları izlerken, komşularıyla konuşup sosyal etkileşime girebilmektedir (Langdon, 1994). Çıkmaz sokakların kapalılığı mahremiyet sağlarken hırsızların kaçış imkanını kısıtlamakta ve suçlunun yakalanmasını kolaylaştırmaktadır (Asabere, 1990). Dolayısıyla çıkmaz sokaklar mahremiyet ve sosyal etkileşim imkanı sağladığı gibi güvenliği de sağlamaktadır. Literatür çalışmasında çıkmaz sokağın kentsel yaşamdaki bu ve bunun gibi işlevleri detaylı anlatılmaktadır. Bu olumlu görüşlerin yanında çıkmaz sokak konusunda trafik ve yaya bağlantısı yönünden verimsiz oluşu (Southworth ve Ben-Joseph, 2004) ve bunun getirdiği sorunlar gibi olumsuz görüşler de bulunmaktadır. Güvenlik konusunda da çıkmaz sokakların olumsuz sonuçlar verdiği çalışmalar bulunmaktadır (Sohn ve diğerleri, 2018 tarafından aktararak; Hillier ve Shu, 2000; Shu ve Huang, 2003). Sonuç olarak çıkmaz sokakların diğer sokak düzenlerine göre daha farklı sonuçlar vereceği açıktır. Bu nedenle araştırmada çıkmaz sokaklar sosyal etkileşimin mekansal ve toplumsal nitelikleri bağlamında incelenecektir. Bu yönüyle çıkmaz sokakların kentsel yaşam üzerindeki etkileri tartışmaya açılacaktır.

Çıkma sokaklar araştırmacılar tarafından kentsel alanların yararlı bir tasarım özelliği olarak desteklense de (Hochschild, 2012; Johnson ve Bowers, 2010; Southworth ve Ben-Joseph, 2004), ölkemizde var olan çıkmaz sokaklar caddelere bağlanmaktadır. Ayrıca imar planı değişikliği ile taşıt geri dönüş kurbu olmayan çıkmaz sokaklar yapılamamakta (Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği) ve ifraz sureti ile çıkmaz sokaklar oluşturulmamaktadır (Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçinde ve Dışında Plan Bulunmayan Alanlarda Uygulanacak İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik). İngiltere, Amerika ve Avustralya'da hükümet politikası ızgara düzenlerinin kullanılmasını büyük ölçüde desteklerken, çıkmaz sokak yapımını büyük ölçüde reddetmektedir (Conzens ve Hillier, 2008). Kentleşmenin, nüfusun ve buna bağlı trafiğin artışı ile yeni güzergâh seçeneklerine imkân sağlamak için belediyeler çıkmazların caddelere bağlanması yoluna gitmekte ancak bu durum yaya merkezli değil, otomobil merkezli bir yaşam alanı oluşmasına yol açmaktadır (Mutlu, 2015).

Çıkma sokaklar kültürümüzde de önemli bir yer tutmaktadır. Mahremiyet özelliği açısından İslam devletlerinde çıkmaz sokaklar olması gereken bir sokak düzeni olarak görölmektedir. Bu konuda Yerasimos (1996) dolambaçlı dar sokaklar ve çıkmaz sokakların, doğrusal bir yapıya kavuşturulmasının batılı anlamda bir kent düzenlemesi için kaçınılmaz olduğunu, ancak bu doğrusal dokunun İslam kentlerinde işlerliğinin olmadığını belirtmektedir. Çıkma sokaklar özellikle mahremiyet açısından sağladıkları nitelikleri ile İslam ölkelerindeki kentlerin organik gelişen kentsel dokusunda hala varlığını sürdürmektedir. Ölkemizde de kültürümüzün bir parçası olarak önemli bir yer tutmaktadır.

Çıkma sokakların sayısının giderek azalması hem kültürümüzde önemli bir yer tutan geleneksel sokak dokusunu hem de kentsel alanların yararlı bir tasarım özelliğini kaybetmemize sebep olmaktadır. Bu çalışma çıkmaz sokakların sosyal etkileşim açısından üstlendiği rolü irdeleyerek önemine dikkat çekerken, aynı zamanda çıkmaz sokakların korunmasının gerekip, gerekmediği sorusunu gündeme getirerek tartışmaya açacaktır.

1.2 Çalışmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın amacı sosyal etkileşimin mekânsal ve toplumsal nitelikleri yönünden çıkmaz sokağın rolünün incelenmesidir. Çıkma sokaklar, mekansal özellikleri,

kültürel boyutu ve mahremiyet özelliği yönünden diğer sokak düzenlerinden ayrılırlar. Çıkamaz sokakların bu farklılıklarının, sosyal etkileşim yönünden de farklı sonuçlar ortaya çıkaracağını düşünmek mümkündür.

Modernleşmenin ve yönetmeliklerin getirdiği değişim ile birlikte çıkamaz sokakların sayısı giderek azalmaktadır. Çalışmanın önemi çıkamaz sokakların kentsel tasarım açısından önemli bir sokak düzeni olduğuna dikkat çekerek korunması gerekip gerekmediği sorusunu gündeme getirmektir. Çalışmanın bu konudaki gelecek araştırmalara kaynak oluşturması beklenmektedir. Ülkemizde çıkamaz sokaklar sosyal etkileşim yönünden mimari anlamda incelenmemiştir. Araştırma bu konudaki literatür boşluğunu doldurmayı hedeflemektedir.

1.3 Çalışmanın Araştırma Soruları ve Yöntemi

Çıkamaz sokakların sadece o bölge sakinlerince kullanılan, kapalı bir sokak olması, çıkamaz sokağı diğer sokak düzenlerinden ayırmaktadır. Araştırmada çıkamaz sokaklar sosyal etkileşim yönünden değerlendirilmekte ve diğer sokak düzenlerine göre bu yönden olumlu sonuçlar verebileceği düşünülmektedir. Çıkamaz sokakların diğer sokaklara göre güçlü yönlerinin olmasına karşın sayıları giderek azalmaktadır. Çalışmada çıkamaz sokakların korunması gerekip gerekmediği konusunda da değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu kapsamda araştırma aşağıdaki sorulara cevap aramaktadır:

- Çıkamaz sokaklar mekansal ve toplumsal nitelikleri ile mahalleli arasındaki sosyal etkileşimi etkiler mi? Eğer etkiliyorsa çıkamaz sokakların hangi mekansal ya da toplumsal nitelikleri sosyal etkileşimi artırır ya da azaltır?
- Çıkamaz sokakların farklı tipolojileri, çıkamaz sokakların diğer mekansal ve toplumsal nitelikleriyle birlikte mahalle sakinleri arasındaki sosyal etkileşimin farklılaşmasına neden olur mu?

Çalışmanın hipotezleri aşağıda belirtilmektedir:

H1. Çıkamaz sokaklar, mekansal ve toplumsal nitelikleri ile mahalle sakinleri arasındaki sosyal etkileşimi artırır.

H2. Çıkamaz sokakların farklı tipolojileri, çıkamaz sokakların diğer mekansal ve toplumsal nitelikleriyle birlikte mahalle sakinleri arasındaki sosyal etkileşimin farklılaşmasına neden olur.

Çalışmanın yöntemi anket ve sistematik gözlem olmak üzere iki aşamalı bir veri toplama tekniğinden oluşmaktadır. Öncelikle alan çalışmasının yerine karar verebilmek için, eski İstanbul haritaları incelenmiş, geçmişte çıkamaz sokakların yoğun olarak bulunduğu bölgeler belirlenmiştir. Bu değerlendirmeden sonra topoğrafik verileri ve toplumsal yapısı ile geleneksel karakterini diğer bölgelere göre daha fazla koruduğu düşünülen Üsküdar, Aziz Mahmut Hüdayi Mahallesi çalışma alanı olarak seçilmiştir.

1.4 Çalışmanın Kapsamı ve Kurgusu

Çıkamaz sokaklar trafik ve yaya sirkülasyonu, çocuklar için oyun alanı olması, komşuluk ilişkileri ve sosyal bağlar, güvenlik, mahremiyet, maliyet ve ev değerleri yönlerinden araştırmacılar tarafından incelenmiş ve diğer sokak düzenlerine göre çıkamaz sokakların bu konularda farklı özellikleri olduğu görülmüştür. Çocuklar için oyun alanı olması da çocukların sosyal etkileşimi olarak değerlendirilerek çalışma kapsamı içinde tutulmaktadır. Alan çalışmasında ise çıkamaz sokaklardaki sosyal etkileşim olgusu mekansal ve toplumsal nitelikleriyle incelenmektedir.

Sokaklar, orada yaşayan insanların etkileşimi için olanak sağlayan ilk kentsel elemanlardır. Çıkamaz sokaklar mekansal özellikleri, kültürel özellikleri ve mahremiyet yönünden diğer sokaklardan ayrılarak sosyal etkileşime daha fazla olanak sağlarlar. Bunun sebebi çıkamaz sokakların sakinlerine ait yarı özel, yarı kamusal bir alan olma eğiliminde olmasıdır. Çalışma kapsamında çıkamaz sokaklar sosyal etkileşim ve ilişkili olduğu kavramlar çerçevesinde incelenmektedir.

Çalışma sosyal etkileşim ve çıkamaz sokak kavramlarının anlatıldığı kavramsal çerçeve, çıkamaz sokaklarda sosyal etkileşimin toplumsal ve mekânsal nitelikleri ile Aziz Mahmut Hüdayi Mahallesi çıkamaz sokaklarında incelendiği alan çalışması, son olarak da değerlendirmeler ve sonuçlar bölümlerinden oluşmaktadır.

İkinci bölüm olan kavramsal çerçevede ilk olarak sosyal etkileşim kavramı daha sonra sosyal etkileşimin mekansal ve toplumsal nitelikleri ele alınmıştır. Bu bölümde sosyal etkileşim ile ilişkili kavramlara da (mahremiyet, kişisel alan, egemenlik alanı,

kalabalık hissi, kültür, kişiselleştirme) değinilmiştir. Bu kavramların sosyal etkileşimle ilişkisi mevcut araştırma bulguları ile tartışılmıştır. Sosyal etkileşim ile ilişkili kavramlar araştırma kapsamında değişken olarak değerlendirilmemektedir bu nedenle bu kavramlara sadece literatürde yer verilmektedir. Daha sonra çıkmaz sokak kavramı ve tipolojileri, Türkiye’de çıkmaz sokakların tarihi ve gelişimi anlatılmaktadır. Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet döneminde çıkmaz sokaklar, günümüzde çıkmaz sokaklar ile ilgili yasal düzenlemelerden de bahsedilmekte bu dönemlerde Türkiye’de çıkmaz sokakların giderek azalmasına sebep olan nedenler irdelenmektedir. Son olarak kentsel yaşamda çıkmaz sokağın işlevleri (trafik ve yaya sirkülasyonu, çocuklar için oyun alanı olması, komşuluk ilişkileri ve sosyal bağlar, güvenlik, maliyet ve ev değerleri, mahremiyet) mevcut araştırma bulguları ile anlatılmıştır. Kentsel yaşamda çıkmaz sokağın işlevlerinde dünyada çıkmaz sokaklar üzerine yapılan araştırmalar incelenerek çıkmaz sokakların diğer sokak düzenlerine göre avantajlı ya da problemli olan yönlerine değinilmiştir.

Üçüncü Bölüm alan çalışması bölümüdür. Bu bölümde Üsküdar ilçesi ve Aziz Mahmut Hüdayi Mahallesi tarihi ve konumu yer almaktadır. Daha sonra seçilen çıkmaz sokaklar hakkında bilgi verilmekte ve çalışmanın yöntemi anlatılmaktadır. Ayrıca seçilen sokaklarda yapılan anket ve gözlem sonuçlarından elde edilen bulgular tartışılmaktadır.

Tezin sonuç bölümünde ise alan çalışmasından elde edilen bulgular ışığında çıkmaz sokaklar sosyal etkileşim açısından değerlendirilmiş ve günümüzde çıkmaz sokaklara yapılan müdahaleler ve gelecekteki durumları tartışılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyal Etkileşim

Sosyal etkileşim, iki veya daha fazla birey arasında etki veya konuşma içeren bir süreçtir (APA) ve insanlar arasında meydana gelen her türlü etkileşimi ifade etmektedir. Bu etkileşimler sözlü veya sözlü olmayan, arkadaşça veya tehdit edici, kısa veya uzun ömürlü olabilmektedir. Sosyal etkileşim bireyler ya da gruplar arasında gerçekleşmektedir. Etkileşimler muhalif veya işbirliğine dayalı olabilir (Easthope ve McNamara, 2013). Ayrıca statü ve sosyal rollerin etkisini, grup davranışı, liderlik ve uygunluk dinamiklerini içerir. Belirli kişiler arasındaki kalıcı sosyal etkileşim, sosyal ilişkilerin oluşumuna yol açar (APA).

Argyl (2017) sosyal etkileşim üzerine yazdığı kitabında sosyal davranış unsurlarını sözlü ve sözsüz iletişim olarak ikiye ayırmıştır. Sözsüz iletişimde aşağıdaki davranışlardan bahsetmektedir.

- Bedensel temas: El sıkışmak, vurmak, dokunmak vb.
- Yakınlık: Hall'ün (1966) belirlediği mesafeler (samimi, kişisel, sosyal ve kamusal mesafe).
- Duruş: Ayakta durmak, oturmak, yüzüstü ya da sırtüstü yatmak, diz çökmek, vb. Duruş statüyü ya da bir kişinin diğerine karşı tutumunu belli edebilmektedir.
- Fiziksel Görünüş: Giyim, saç, saf fiziksel görünüş vb.
- Yüz ve el hareketleri: Duygusal durum, şaşırma, katılma vb.
- Bakış yönü: Göz teması veya bir kişiye bakış.

Sosyal etkileşim, insan yaşamının önemli bir parçasıdır. Sosyal etkileşim, bireylerin birbirleriyle ve çevreleriyle iletişim halinde bulunması, kültürel, davranışsal ve duyumsal bir alışveriş ortamının oluşması anlamını taşımaktadır (Gökçe, 2007). İletişim bir sohbet, sadece bir selamlama, gülümseme ya da bakışma şeklinde olabilmektedir. Sosyal etkileşimin, zihinsel sağlık için olduğu kadar genel refah için de iyi olduğu görülmektedir. Sosyal etkileşim insanların yaşam kalitesinin merkezi bir parçasıdır (Burton ve Mitchell, 2006).

Sosyal etkileşim odaklı ve odaksız olarak ikiye ayrılmaktadır. Karşılıklı konuşma durumundaki insanlar arasındaki etkileşim odaklı etkileşimdir. Odaksız etkileşim ise karşıdan gelen bir kişiyi anlık görme durumudur (Gür, 1996). İlk sosyal karşılaşmalar kişinin görünümüne ve kişinin geçmişi hakkındaki genel bilgiye dayanmaktadır. Yabancılar arasındaki sosyal etkileşimin temeli, muhtemelen günlük yaşamın resmi faaliyetlerine bağlı olmaktadır. Bu ilişki ne kadar kendiliğinden veya samimi olursa kişilerin etkileşimi ve davranışı daha az resmi olmaktadır (Sudnow, 1972). İnsanların birbirini görme ve tanışma fırsatına sahip olması için gayri resmi ve araçsal bir amacı olmayan etkileşimlerin teşvik edilmesi gerekmektedir (Lang, 1987a).

İnsanlar dışarıda olduklarında daha fazla sosyalleşme imkanına sahip olmaktadır. Bunun nedeni insanların dışarıda kendilerini daha az özel hissetmeleri ve sosyal etkileşime girmelerinin kolaylaşmasıdır (Mehta, 2009). Sokaklar, meydanlar, parklar gibi açık alanlar insanların toplanacağı, birbirleriyle karşılaşacağı, kaynaşacağı, bireysel ve birlikte kendilerini ifade edecekleri alanlardır. Bu alanlara yüklenen anlamlar toplum ve bireyler arasındaki iletişimin en önemli unsurlarındandır (Erdönmez ve Akı, 2005). Kamusal alanda diğer insanların varlığına bağlı olan aktiviteler sosyal aktiviteler olarak adlandırılmaktadır. Bu aktiviteler çocukların oyun oynaması, konuşma, selamlaşma ve ortak aktivitelerin yanı sıra duyma, görme gibi pasif temaslar da dahil olmak üzere tüm etkileşim biçimlerini içerir (Gehl, 2011). Kamusal alandaki aktivite türleri çok çeşitlidir. Bu aktiviteler sakin aktiviteler (ayakta durmak, oturmak, yatmak, eğilmek gibi), orta düzey aktiviteler (konuşmak, dinlemek) ve aktif aktiviteler (paten kaymak, bisiklete binmek, kayak yapmak gibi her türlü fiziksel egzersiz içeren aktiviteler) olarak türüne göre değişebilirler (Stauskis ve Eckardt, 2011).

Bir kentin veya bir yerleşim alanının kamusal alanlarında karşılaşmalar ve günlük aktiviteler için fırsatlar yaratmak, insanların etkileşime girmesini sağlamaktadır. Bu görme ve duyma temasları, diğer iletişim biçimleriyle çok basit temaslardan, karmaşık ve duygusal bağlantılara kadar tüm sosyal faaliyetlerin bir parçası olarak düşünülmelidir. Gehl (2011) yakın arkadaşlıklardan, pasif temaslara (görme-duyma) kadar farklı temas biçimlerini değişen yoğunluk derecelerine göre incelemektedir (Şekil 2.1).

Birey, mekan ve diğer insanlar ile sürekli etkileşim halindedir. Hem topluluk içinde iletişim; hem de mekanla iletişim söz konusu simgeler bütününe dayanmaktadır. Birey, yaşamını sürdürebilmek için diğer insanlarla etkileşim kurmaktadır. Bireyin

sosyal çevresiyle etkileşimi; bireyler arası iletişimin ötesinde, çevreyi anlamlandırmada bir takım simgelerin öğrenilmesini de sağlar. Toplulukça paylaşılan bu simgeler, bireyin çevresiyle iletişim kurmasını ve kendini çevrede bulmasını destekler (Gökçe, 2007).

Şekil 2.1: Yoğunluğuna göre farklılaşan temas biçimleri (Gehl, 2011).

Sosyal etkileşim bağlamındaki nitelikler mekansal nitelikler ve toplumsal nitelikler olarak iki bileşenlerden oluşmaktadır (Farida, 2013; Talen, 1999). Mekanın fiziksel nitelikleri, toplumsal nitelikleri etkilemektedir. Mekanın olumlu fiziksel nitelikleri topluluk duygusunu ve komşuluğu arttırabilmektedir (Talen, 1999). Buna ek olarak toplumsal niteliklerin de mekanın fiziksel niteliklerini etkileyebileceğini söylemek mümkündür. Komşuluk düzeyinin ve topluluk duygusunun artmasıyla birlikte alınan kararlar, o bölge sakinlerinin mekansal düzenlemeler yapmasını sağlayabilirler. Bu bağlamda sosyal etkileşimin mekânsal ve toplumsal yönünün birbirini desteklediğini söyleyebiliriz.

Sosyal etkileşim toplumsal ve mekansal niteliklerin yanı sıra kişisel farklılıklardan da etkilenmektedir. Forrest (2012), sosyal etkileşimin kişinin nereden geldiğine, yetiştirilme biçimine, koşullarına ve kişisel geçmişine bağlı olduğunu belirtir. Bunun yanı sıra sosyal etkileşimin sosyal statü, cinsiyet, yaş ve etnik köken gibi faktörlere göre değişeceğini de vurgulamıştır. Bu faktörlere kişinin utangaç veya sosyal olma durumunu, gelir düzeyini ve sosyal etkileşim kurmak için yeterli zamana sahip olup olmamasını da ekleyebiliriz. Utangaç insanlar sosyal etkileşime girmek konusunda daha çekingen davranabilirler ve etkileşime girmemeyi tercih edebilirler. Tam tersine sosyal insanlar çok kolay sosyal ilişkiler kurabilirler. Aynı şekilde gelir düzeyi farklı olan insanların sosyal etkileşim düzeyi de farklılık gösterebilmektedir. Mexico City’deki üç gecekondu mahallesinde yapılan çalışma buna örnek olarak verilebilir. Çalışmada, gelir düzeyi arttıkça sosyal etkileşim için mahalleye olan bağımlılığın azaldığı belirtilmektedir. Mahalle dışına çıkabilecek parasal ve zamansal imkanı olan

insanların aktiviteleri ve sosyal etkileşimleri de değişiklik göstermektedir (Ward, 1978). Cinsiyet ile ilgili Forrest (2012), kadınların mahallelerinde erkeklerden daha geniş sosyal ağlar kurduğunu belirtmektedir. Bu durumun sebebinin ev hanımı olan kadınların veya çocuk yetiştirme yıllarında yarı zamanlı çalışan kadınların daha yüksek oranda olması olarak görmektedir. Bu durum sosyal etkileşim için kişinin yeterli zamanının olup olmaması durumuna da örnek olarak gösterilebilir. Forrest (2012) etnik kökenin de sosyal etkileşim açısından önemine dikkat çekmektedir. Azınlık olan grupların daha savunucu ve daha yoğun sosyal ağlara sahip olduğunu belirtmektedir. Bir arada ya da yakın çevrede yaşayan azınlıklar dil ve kültürel farklılıklardan dolayı yaşadıkları bölgeyi sosyal temas kurmak için sosyal etkileşimin odak noktası olarak görebilirler.

Sosyal etkileşim, çok boyutlu bir kavramdır ve birçok farklı değişkenle değerlendirilip araştırılabilir. Araştırma kapsamında sosyal etkileşimin mekansal ve toplumsal nitelikleri üzerinde durulmuştur.

2.1.1. Mekansal nitelikler

Mekansal nitelikler, komşular arasındaki sosyal etkileşim kalıplarını etkileyebilecek fiziksel unsurlardan oluşmaktadır (Farida, 2013). Mekansal düzenlemeler ile sosyal davranış arasında önemli bir ilişki vardır (Sanoff, 1971). Mekanların temel işlevi sosyal etkileşime olanak tanımaktır (Gür, 1996). Fiziksel mekanın özellikleri (yeri, kullanımı ve benzeri), bireyler arasındaki etkileşim biçimlerini ve ilişki derecelerini etkilemektedir (Erdönmez ve Akı, 2005). Örneğin, uzaklık insanlar ya da gruplar arasındaki etkileşimi ve toplanma imkanını azaltır. Mekanların esnek tasarımı ise zamanla değişen etkileşim gereksinimini karşılamakta yararlıdır (Gür, 1996).

Kamusal alanın bireyler tarafından ne şekilde anlaşıldığı, bu alanları nasıl seçtikleri, bu mekanlarda neler yaptıkları, ne tür etkileşimlere girdikleri, bu alanlarda aktivitelerini ne şekilde gerçekleştirdikleri, ne tür mekânsal özelliklerin bu etkileşime imkan verdiği, toplum ve kent mekanları arasındaki etkileşimde ele alınması gereken temel unsurlardır (Erdönmez ve Akı, 2005). Mekanın bileşenlerinin işlevlerine bağlı olarak mekanın düzenlenme biçimi de insan davranışı üzerinde etkilidir (Gür, 1996). Mekanın donatı-gereç düzeni, insanların etkileşim için yer seçimi, mekanın sağladığı devingenlik miktarı ve toplumsal odaklar etkileşim üzerinde önemli rol oynamaktadır (Gür, 1996).

Mekanlar sosyal etkileşim oluşmasına imkan tanır ya da sosyal etkileşimi engellerler. Bu yönüyle mekanlar toplumsal açıdan düşük etkileşimsel (sosyofugal) ve yoğun etkileşimsel (sosyopedal) olarak ikiye ayrılmıştır. Sosyofugal düzenler etkileşimlerden kaçınmanın kolay olduğu yerlerdir. (Lang, 1987a). Bu çevreler kişiselleştirmenin son derece güç olduğu mekanlardır. Bir bakıma sert mimarlık tanımlamasıyla bütünleştirilirler (Ünlü, 1998). Sosyopedal düzenler ise insanların kolayca karşılaşabildiği kamusal ya da yarı kamusal alanlar olarak tanımlanır (Lang, 1987a). Bu çevreler ise düşük etkileşimsel çevrelerin tam tersine davranışlar düzeyinde, kişiselleştirme kalıplarına uygun bazı seçenekler sunarlar (Ünlü, 1998).

Bazı tasarlanmış çevreler kullanıcıların katılımı, değiştirmesi ve eklemeleri ile yoğun etkileşimli çevreler haline dönüştürülürler. Bu davranışlar ister bilinçli ister bilinçsiz olsun bir mekanın nasıl olması gerektiği konusunda fikir verirler (Ünlü, 1998). Ancak sosyopedal ortamlarda yüz yüze etkileşimlerin kolay olması nedeniyle insanların bu tür düzenleri otomatik olarak arayacaklarını varsaymamak önemlidir. Bu tür bir davranış için kişinin bu konuya eğilimi olmalıdır. Bu nedenle çevreler insanların olmak istediği ve tercih ettiği şekilde düzenlenmelidir (Lang, 1987a).

Sosyal etkileşim konusunda Malezya’da yapılan bir çalışma, fiziksel ve doğal karakterlerin, yeşil alan tasarım özelliklerinin, kasaba sakinleri arasındaki sosyal etkileşim düzeyini etkilediğini doğrulamış, bitki örtüsü yoğunluğu, hayvan popülasyonları, dalgalı yeryüzü şekilleri ve su kütleleri gibi alt alan çeşitliliğinin sosyal etkileşim davranışını sağladığını göstermiştir. Konut topluluklarındaki, mahallelerdeki yeşil alanlar kent sakinleri için sosyal etkileşim imkanı sağlayan bir ortam oluşturmaktadır (Rasidi ve diğerleri, 2012). Bu çalışmaya göre yeşil alanların sosyopedal ortamlar olduğunu söyleyebiliriz.

Mekanın sosyal etkileşime izin verecek şekilde düzenlenmesi ve tasarımı araştırmalarda bir çok farklı alt başlıkta incelenmiştir. Naghibi ve diğerleri (2015), İsfahan’ın Khajoo Mahallesinde yaptıkları çalışmada sosyal etkileşimi teşvik eden tasarım özelliklerini fiziksel, fonksiyonel, estetik ve çevresel boyut olarak dörde ayırmakta, fiziksel boyutun bileşenlerini ise erişebilirlik, geçirgenlik, güvenlik ve fiziksel form olarak incelemektedir.

2.1.1.1. Fiziksel elemanlar

Kentsel alanlar sosyal etkileşimin gerçekleştiği mekanlardır. Mekanın fiziksel elemanları olan kent mobilyaları da bu etkileşimi sağlamada etkili olan nesnelerdir (Şişman ve Gültürk, 2016).

Kent mobilyaları işlevlerine göre şu şekilde sınıflandırılabilir (Yıldızcı, 2001):

- Zemin kaplamaları
- Oturma birimleri
- Aydınlatma elemanları
- İşaret ve bilgi levhaları
- Sınırlandırıcılar (yaya bariyerleri, trafik bariyerleri vb.)
- Su öğeleri
- Üst örtü öğeleri (gölgelikler, pergolalar vb.)
- Satış birimleri (kiosklar, büfeler vb.)
- Sanatsal objeler (heykeller)
- Oyun alanı elemanları
- Diğer öğeler (çöp kutuları, çiçeklikler, bisiklet park yerleri, meydan saatleri, bitkisel öğeler, bayrak direkleri vb.)

Oturuma elemanlarının, toplanma noktalarının yokluğu, zayıf girişler, görsel olarak erişimi olmayan mekanlar ve işlevsel olmayan özellikler kamusal alanları başarısız kılan sorunlardır (Erdönmez ve Çelik, 2016). Buna ek olarak vakit geçirmeye izin veren yeterli gölge alanların ve aydınlatmaların olmaması da bu alanların kullanımını azaltabilmektedir.

Lang (1987a), ortak kullanım alanlarının merkezi olmasının sosyal etkileşimi arttırdığını belirtmektedir ve bunu işlevsel merkezîyet olarak tanımlamaktadır. İşlevsel merkezîyet, bir grup insan için ortak tesislere erişim kolaylığı, insanların bu mekanları kullanım sıklığı ve bu mekanlarda harcadıkları zaman miktarı anlamına gelmektedir. Mekanların işlevsel merkezîliğini saptamada önemli değişkenlerden biri, günlük aktivite çeşitliliğinin o mekana ulaşan güzergahta olup olmadığıdır. Bu tür yerlerin arzu edilip edilmeyeceği; istirahat ve rahatlık sağlayan, başkalarının gözlemine izin veren oturma düzenlemelerine sahip olup olmadıklarına bağlıdır. Buna ek olarak bu tür yerler, yarı kamusal gibi onları farklı kılan sembolik bariyerlere sahip olmalılardır (Lang, 1987a).

2.1.1.2. Erişebilirlik

Erişebilirlik kullanıcıların bir alana kolayca ulaşabilmesi olarak açıklanabilir. Bir alana ulaşmak ne kadar kolaysa o kadar sık kullanılır (Heitor ve diğerleri, 2014). Erişebilirlik sadece yaya erişimi olarak düşünülmemeli araç erişimi de dikkate alınmalıdır (Lang, 1987a). Erişebilirlik arttıkça o mekandaki kullanıcı ve aktivite çeşitliliği artacak, insanların sosyal etkileşime girmesi kolaylaşacaktır. Merkezi bulvarlar gibi yaya erişiminin fazla olduğu alanlar ya da ana dolaşım yolları en yüksek fiziksel erişilebilirlik seviyelerini ifade eden alanlar olarak gösterilebilirler. Bir alan ne kadar merkezi olursa, o kadar erişilebilirdir. Merkezi bir alan en yüksek görsel erişilebilirlik seviyesine de sahiptir (Heitor ve diğerleri, 2014).

Bentley ve diğerlerine göre (1985) göre, her yer herkes tarafından erişilebilir olsaydı, fiziksel ya da görsel olarak, mahremiyet olmazdı. Bu nedenle hem kamusal hem de özel alanlara gereksinim duyulmaktadır. Çıkamaz sokaklar yarı kamusal nitelikleri ile toplumun mahremiyet ihtiyacını karşılamaktadır. Bu nedenle çıkamaz sokaklar her zaman erişilebilirlik konusunda olumsuz görülmemeli ve geçirgen sokak düzenlerine eklenmelidir (Bentley ve diğerleri, 1985). Diğer yandan sızdırmayan çıkamaz sokaklar erişilemeyen parseller arasında kalan konutlara geçiş imkanı sağlamakta, sızdıran çıkamaz sokaklar ise bütünüyle erişilebilir olmamasına rağmen başka yerlere erişimi sağlamaktadır. Bu anlamda topoğrafyanın eğimli olduğu ya da parsellere ulaşımın olmadığı alanlarda çıkamaz sokaklar erişimi sağlaması yönüyle olumlu bir sokak düzeni olarak değerlendirilebilir.

Erişilebilirlik eksikliği, birçok insan grubunu etkili bir şekilde izole eden, başkalarıyla tanışmalarını önleyen ve onları sosyal, eğitimsel ve çalışma faaliyetlerine katılımdan alıkoyan bir engel haline gelebilir. Çevrenin fiziksel durumu (topoğrafyanın eğimli olması gibi) insanların fiziksel kabiliyetlerini aştığı zaman o yere erişmek mümkün değil ya da zordur. Bu nedenle o yere erişimi kolaylaştırmak için fiziksel çevreye müdahalelerde bulunmak gerekmektedir. Yani, özellikle engeli olan insanlar dahil olmak üzere tüm kullanıcıların ihtiyaçlarına odaklanılarak tasarım yapılırsa, erişebilirlik artacak ve buna bağlı olarak o mekanın kullanıcı yelpazesi büyük ölçüde artacaktır (Heitor ve diğerleri, 2014).

2.1.1.3. İşlevsel mesafe

İşlevsel mesafe, bir noktadan diğerine geçerken karşılaşılan zorluk derecesini ifade etmektedir. Doğrudan bir yerden diğerine giden yollar ve koridorlar bu mesafeyi azaltır. Uzun mesafeler, ana trafik akışı olan yollar, farklı aktivitelerle karşılaşma fırsatını ve dolayısıyla işlevsel mesafeyi artırır (Lang, 1987a). Birbirlerine sırtını dönmüş mekanlar kullanıcılar arasındaki işlevsel mesafeyi artırırken girişleri aynı yöne, aynı sokağa bakan binalar kullanıcılar arasındaki işlevsel mesafeyi azaltırlar. Girişleri tam karşılıklı binalar ise işlevsel olarak yakındırlar. İşlevsel mesafe binaların sadece karşılıklı olması, girişlerin birbirine bakmasıyla değil benzeyen işlevlerin karşılıklı olmasıyla da ilgilidir. İki bina arasındaki işlevsel mesafe azaldıkça, etkileşim artar (Gür, 1996).

Lang (1987a) işlevsel mesafeyi (functional distance) sosyal etkileşimi sağlayan yapıları çevrenin bir özelliği olarak belirtmektedir. Birimler (binalar, kentsel alanlar gibi) arasındaki işlevsel mesafe ve sık kullanılan tesislerin (koridorlar, bina içindeki geçiş yolları ve benzeri) işlevsel merkezliyeti, yerleşim bölgelerinde yaşayan veya ticari kurumlarda çalışan kişilerin etkileşim modellerinin temel belirleyicileridir.

2.1.1.4. Güvenlik

Şehrin güvenliği genellikle daha fazla insan hareket ettiğinde ve şehir alanında kaldığında güçlenmektedir. İnsanları yürümeye davet eden bir şehir, tanımı gereği, kısa yürüme mesafeleri, çekici kamusal alanlar ve çeşitli kentsel işlevler sunan makul bir yapıya sahip olmalıdır. Bu unsurlar şehir içi ve çevresindeki etkinlik ve güvenlik hissini artırır (Gehl, 2010). Diğer kullanıcılar tarafından terk edilmiş, karanlık, çöplerle dolu ve izleyicilerden gizlenmiş yerlerde insanlar kendilerini güvensiz ve tehlikede hissetmektedirler, bu nedenle bu alanlar etkileşim için tercih edilmemektedir. Bu alanların güvenliğini arttırmak için ek olarak sert önlemler de (örneğin; gözetim kameraları, çitler, kapılar, kilitler) uygulanabilir, ancak kamusal güvenliği sadece katı önlemlere dayandırmak sürdürülebilir bir sonuç getirmeyecektir (Stauskis ve Eckardt, 2011).

Suç korkusu insanların etkileşime girmesini engellemektedir. İnsanlar, kendilerini tehlikeye sokacaklarını hissederseniz etkileşime girmeye daha az eğilimli olurlar (Brower, 2011). Aynı zamanda komşular arasındaki sosyal etkileşim de gayri resmi kontrolün gelişimini teşvik ederek güvenliği arttırmaktadır (Bellair, 1997). Suç

olaylarını; sosyal ve fiziksel düzensizlikler artırırken, sosyal çevre ve kamusal denetim azaltmaktadır. Suç olaylarındaki azalma doğrudan ve dolaylı olarak o alanda yaşayan sakinlerde güven duygusu yaratmaktadır (Bilen, 2016).

Güvende hissetmek, insanların yaşadıkları şehri benimsemesi için çok önemlidir (Gehl, 2010). Güven duygusu; fiziksel çevre kalitesi, sosyal çevre kalitesi ve kamusal denetimin düzeyinden olumlu olarak etkilenmektedir (Bilen, 2016). İyi şehirler yürümeyi, bisiklete binmeyi ve konaklamayı davet ederek sakinlerinin güvenliğini sağlarlar. Trafik güvenliği ve suç önleme şehrin güvenliğındeki iki ana unsurdur (Gehl, 2010). Araç sayısı arttıkça, kaza oranı da artmaktadır. Bunun yanı sıra kaza korkusu, alt geçitler, trafik lambaları, dar kaldırımlar ve engeller gibi taşıt trafiğı için yapılan düzenlemeler yayalar ve bisikletliler için koşulları kötüleştirerek yürümeyi daha zor ve daha az çekici hale getirmektedir. Şehir yaşamını güçlendirmek, daha çok insanın ortak alanlarda yürüyüş yapıp vakit geçirmesini sağlamak, neredeyse her durumda hem gerçek hem de algılanan güvenliğı arttıracaktır. Başkalarının varlığı, bir yerin kabul edilebilir derecede iyi ve güvenli olduğunu göstermektedir (Gehl, 2010).

Karma fonksiyonlara sahip kentsel alanlar, 24 saat boyunca binaların içinde ve yakınında daha fazla aktivite imkanı sağlar. Özellikle konut bölgelerinde sokak ıssız olsa bile, evlerin pencerelerinden gelen ışıklar insanların yakın olduğu konusunda rahatlatıcı bir sinyal gönderir. Konut ve konut sakinlerine yakınlık, güvenlik hissinde kilit bir rol oynar. Şehir planlamacılarının bir suç önleme stratejisi olarak, diğer işlevleri ve konutları karma kullanması yaygın bir uygulamadır. Böylece yayalar ve bisikletlilerin en sık kullandıkları caddelerdeki güvenlik hissinin arttırırlar (Gehl, 2010). Bununla birlikte, sakinler arasında görülen sosyal etkileşim, güvenliğı arttıracaktır. Bellair'a (1997) göre suç oranını azaltmada sakinlerin sosyal etkileşime girmesi önemlidir ve nadiren sosyal etkileşime girmenin de bir topluluğun ağ yapısını oluşturmada sık etkileşim kadar önemli olduğunu belirtmektedir. Nadiren etkileşim, mahalle sakinleri arasında daha geniş bir bağlılık ağının varlığına işaret edebilir. Yerel ağların denetim kapasitesi bakımından, ara sıra birbirleriyle etkileşime girdikleri sürece komşuların yakın arkadaş olup olmadıkları güvenlik açısından çok az önemli olabilmektedir. Kısaca nadiren etkileşime giren sakinler daha geniş bir komşuluk ağına sahip olabilirken sık sık etkileşime giren sakinler daha belirli komşularıyla arkadaşlık kurabilmektedir.

Zemin kat tasarımı, şehir mekanının yaşamı ve çekiciliği üzerinde dolayısıyla da güvenliğinde büyük bir etkiye sahiptir. Zemin katlar ilgi çekici özellikle de kalabalıksa, yayalar ve insan faaliyetleriyle çevrilidir. Kafeler ve ön bahçelerindeki mobilyalar, çiçekler, park edilmiş bisikletler, unutulmuş oyuncaklar hayatın varlığına şahitlik eden ve insanlara yakın gelen unsurlardır. Mağazaların, ofislerin ve konutların pencerelerinden geceleri gelen ışık akışı, sokaktaki güvenlik hissini artırmaya yardımcı olmaktadır. Bunun yanı sıra güvenlik açısından iyi ışıklandırma oldukça önemlidir (Gehl, 2010).

2.1.2. Toplumsal nitelikler

Sosyal etkileşim toplumsal bir davranıştır. İnsanların birden fazla olduklarının bilincine vardıklarında kendilerini yönetmelerine ilişkin kurallar ve yüz yüze olduklarında ortaya koydukları davranışlar aracılığıyla kurdukları ilişkilerin tümü toplumsal davranış olarak tanımlanmaktadır (Gür, 1996). Küçük sosyal gruplarda çok fazla sosyal etkileşim gerçekleşmektedir. Çocuklar aileleri tarafından yetiştirilir, arkadaş grupları ile oyunlar oynar ve okulda gruplar halinde eğitilirler (Argyl, 2017). Yetişkinler de buna benzer şekilde komşuluk ilişkileri, iş arkadaşlıkları kurarlar ve etkileşime girerler.

Artık markete, okula ve eğlence mekânlarına arabayla daha fazla yolculuk yapılmaktadır. Dolayısıyla, yürüyüş sırasında değil de varış noktasında daha fazla sosyal etkileşim meydana gelmektedir (Moughtin, 2003). Bu durumda alışveriş merkezi, okul ve konut bölgesi çevresi gibi varış noktası olabilecek alanlarda, sosyal etkileşimin daha fazla gerçekleşeceği düşünülebilir. Konut bölgesi, apartman hatta ofislerde, buluşma, birlikte yürüme ve ortak tesislerin kullanılması gibi aktiviteler günlük hayatın bir parçası olduğunda, insanlar arasındaki etkileşim seviyesinin daha yüksek olacağı varsayılmaktadır. Binalardaki ve mahallelerdeki davranış kalıpları kişilerarası etkileşime sağladıkları fırsatlar açısından iki sınıfa ayrılabilir: Belli edilen amacı insanlar arasındaki etkileşimi sağlamak olan ve etkileşimin bir başka asıl amacın yan ürünü olduğu yerler (Lang, 1987a).

Şehir hayatının önemli özelliklerinden biri rastlantısal ve istemsiz olarak gelişen karşılaşmalardır. Toplumun bir arada bulunduğu her mekan sosyal aktivitelere imkan tanımaktadır. Bir şehirde ya da bir yerleşim bölgesinde diğer insanları duyma ya da görme fırsatı, aynı zamanda genel olarak çevredeki sosyal ortam ve özel olarak orada

yaşayan ve çalışan insanlarla ilgili önemli bilgiler edinmeye imkan yaratmakta ve sosyal etkileşimde bulunmasını mümkün kılmaktadır (Erdönmez ve Akı, 2005).

Farida (2013), sosyal etkileşimin derecesini ölçmek için komşuluk düzeyi ve topluluk duygusunu ölçmekte, toplumsal nitelikleri sosyo-demografik (yaş, eğitim durumu, yıllık gelir ve benzeri) değişkenlerle değerlendirmektedir. Brower (2011) ise sakinleri bir topluluk olarak bir araya getirmeye yardımcı olan komşuluk özelliklerini dörde ayırmaktadır.

- 1) Homojenlik
- 2) Topluluk organizasyonu
- 3) Uygun fiziksel ortamlar ve olanaklar
- 4) Devam eden gelenekler ve tarihi geçmiş

Topluluk organizasyonu, sakinlerin birbirleriyle tanışıp birlikte çalışması için fırsatlar ve nedenler yaratır. Bu tiyatro, yüzme havuzu, okul gibi insanları bir araya getiren ve boş zamanlarını değerlendirmelerine imkan tanıyan tesisler ile sağlanabilir (Brower, 2011).

2.1.2.1. Homojenlik-heterojenlik

İnsanların homojenliği sosyal ilişkileri etkilemektedir (Sanoff, 1971). Boyut, tip ve nitelikleri bakımından homojen olan konut ünitelerinde yaşayan insanlar arasında daha büyük bir sosyal etkileşim olacağına inanılmaktadır. Bunun sebebi bu tip bölgelerde yaşamayı seçen insanların kendilerini değerler bakımından da homojen olarak nitelendirmeleri ve böylece daha çok etkileşimde bulunacaklarının düşünülmesidir (Lang, 1987a). Yaşadıkları mahalleden memnun olan sakinlerin memnuniyetinin başlıca sebebi komşuların sosyal özellikleri olarak görülmektedir. Yine memnuniyetsizliğin temel nedeni de sosyal özelliklerdir. Komşuluk farklılıklardan ziyade daha fazla benzerliğe sahip olan gruplarda en iyi şekilde başarılıdır. Bu nedenle mahallelerin sosyal özellikler açısından heterojen olmaktan daha çok homojen olmaya devam etmesi gerekmektedir (Sanoff, 1971). Heterojenlik sosyal etkileşimi ve yerel ağ oluşumunu engellemektedir. Buna karşın homojen topluluklarda, sakinlerin komşularla ortaklıkları algılama olasılıkları daha fazladır bu da etkileşim olasılığını artırmaktadır (Bellair, 1997). Sakinlerin homojen olmaları durumunda topluluk oluşturma ihtimali daha yüksektir. Homojen bir mahalle olması için genellikle

insanların çoğunun aynı sosyo-ekonomik gruptan gelmesi gerekmektedir (Brower, 2011).

Homojenlik, paylaşılan değerlere, özelemlere ve hedeflere sahip olmak, grup normlarına uymak olarak açıklanmaktadır (Brower, 2011). İnsanlar, yaş ve sosyoekonomik seviye, mahremiyet ve çocuk yetiştirme gibi değerlere, boş zaman etkinliği tercihleri gibi ilgi alanlarına ve kültürel veya kişisel benzerliklere dayanarak arkadaş seçme eğilimindedirler. Homojenlik mekansal yakınlıktan daha fazla sosyal etkileşime sebep olur. Her ne kadar yakınlık pek çok sosyal ilişkiyi başlatsa da, yoğun ilişkiler oluşturmak için tek başına yeterli değildir (Sanoff, 1971). Sanoff (1971), arkadaşlık kurmak için homojenliğin gerektiğini düşünmektedir.

Konut alanlarının ortak kullanım alanlarındaki sosyal etkileşim üzerine Cezayir’de yapılan çalışma sonucunda komşular arasındaki kapsamlı etkileşim ağının sebebi homojen nüfus olarak belirtilmektedir (Farida, 2013). Ancak Stauskis ve Eckardt (2011) kamusal alanlarda sosyal etkileşimi inceleyerek yaş, kültür, meslek, hobi ve benzeri farklılıkların toplumdaki farklı ilgi gruplarını birleştireceğini öne sürmüşlerdir. Bu nedenle farklı yaşlardaki ve fiziksel yeteneklere sahip vatandaşların kamusal alana iyi ve eşit bir şekilde erişebilmelerinin öneminden bahsetmişlerdir.

Stolle ve diğerleri (2008) sosyal etkileşim, homojenlik ve heterojenlik konusuna farklı bir yaklaşım getirmişlerdir. Amerika ve Kanada’da yaptıkları araştırmada, mahalle düzeyinde çeşitliliğin, kişilerarası güven üzerinde olumsuz etkileri olduğunu ancak düzenli olarak komşularıyla konuşan ve sosyal etkileşime giren bireylerin, ırksal ve etnik çeşitliliğinden daha az etkilendiğini belirtmektedirler. Diğer bir deyişle mahallenin heterojenliği, mahallede başkalarıyla sosyal olarak bağlantısı olan birinin güven düzeyini olumsuz etkilememektedir. Ancak bu tür sosyal etkileşimleri olmayan biri için heterojenlik, kişilerarası güven düzeyini azaltmaktadır. Buna karşın Kanada gibi daha yüksek seviyelerde heterojenliğin bulunduğu yerler, Amerika’da ki tekdüze azınlık gruplarına kıyasla sosyal uyum için daha büyük zorluklar doğurabilmektedir. Yani sosyal etkileşimin, kişilerarası güven ile ilgili sorunları azaltabilmesi için mahallenin ya da mekanın belli bir heterojenlik seviyesinin üstünde olmaması gerekmektedir.

Maryland’daki Roland Park, New Jersey’deki Radburn, Virginia’daki Twin Oaks ve Florida’daki Seaside gibi yerleşimler aynı değerler, istekler ve hedeflere sahip,

birbirleriyle iyi geçinebilecek homojen toplulukları alana çekebilmek için pazarlama, uyumsuzluk gösteren kişileri dışlama gibi prosedürler izlemişlerdir (Brower, 2011).

2.1.2.2. Topluluk duygusu

Topluluk sosyal etkileşimdeki insanları ifade etmektedir (Brower, 2011). Sosyal etkileşim seviyesinin artması topluluk duygusunu arttırmaktadır. Örneğin, sokaklarda yaya aktivitesindeki artış topluluk bağlarını güçlendirir. Böylece sokaklar, yayaların kendilerini güvende hissettiği bir yer olur ve sakinleri sokakları, kaldırımları kullanmaya teşvik ederek sosyal karşılaşma şansını güçlendirir dolayısıyla sosyal etkileşimi de artırır (Talen, 1999). Psikologlar, toplumla ilgili davranışların topluluk duygusu tarafından motive edildiğine inanmaktadır. Daha güçlü bir topluluk hissine sahip olan kişiler o bölgede daha uzun süre yaşamaya, komşularını adlarıyla tanımaya, yakınlarda yaşayan arkadaş ve akrabalara sahip olmaya yatkındırlar. Topluluk duygusu, topluluğa bağlanma veya bölgede daha uzun süre yaşama isteğinin artmasını sağlayan, mahalledeki arkadaş ve tanıdık sayısına büyük ölçüde bağlıdır (Brower, 2011).

Prezza ve diğerlerinin (2001) bölgesel ölçekte yaptıkları bir topluluk duygusu çalışmasında, belirtilen coğrafi birimler şunlardan oluşabilir;

- 1) Bütün kasaba veya şehir
- 2) Genel anlamda bir topluluk (farklı gelenek, göreneklere sahip topluluklar)
- 3) Büyük bir şehir mahallesi
- 4) Yaşayanların komşu olarak kabul edildiği bölgeye karşılık gelecek kadar küçük bir alan

Bu araştırmada bahsedilen topluluk duygusu o sokakta yaşayan sakinler ve onların komşuluk düzeyleri ile ilişkilidir. Komşuluk hissedilen topluluk duygusuna önemli bir katkıda bulunmaktadır. Komşuluk düzeyi ve topluluk duygusu arasında güçlü bir bağlantı bulunmaktadır (Glynn, 1986). Talen (1999), kentsel alanların toplumsal yönlerinin komşuluk düzeyi ve topluluk duygusu olduğunu belirtmektedir.

2.1.2.3. Komşuluk düzeyi

Komşuluk kavramı belirsizdir ve sınırlarını belirlemek zordur. Zaman zaman göreceli olarak büyük bir bölgesel birime (bir kasaba veya şehir mahallesi) atıfta

bulunabilirken, zaman zaman komşuların yaşadığı küçük bir bölgeye (yakın mahalle veya blok) atıfta bulunabilir (Prezza ve diğerleri, 2001).

Talen (1999), komşuluk düzeyinde araştırma yapılmasının sosyal etkileşimi ölçmeye odaklandığını açıklamaktadır. Komşuluk faaliyetleri, güçlü sosyal ilişkilerden (örneğin, yardım ve mal alışverişi) zayıf sosyal bağlara (örneğin, gündelik selamlara) kadar uzanmaktadır. Komşuluk belirli bir topluluk biçimidir. Komşular doğrudan aynı mahallenin sakinleri olmak koşulundan kaynaklanan çıkarlarla birbirine bağlanan bir grup insan topluluğudur (Brower, 2011). Topluluk duygusu ve komşuluk düzeyi, açık sınırları ve açık bir merkezi olan küçük ölçekli, iyi tanımlanmış mahallelere sahip olmakla sağlanır (Talen, 1999).

Komşularla sık sık karşılaşma imkânı, komşuların birbirlerini tanıması için imkan yaratmaktadır. Sosyalleşme kendiliğinden gelişebilmekte ve istendiğinde kısa sürede ziyaret ve buluşmalar düzenlenebilmektedir. Komşuların sık sık sokakta karşılaşması veya kapısının önünden geçerken denk gelmesi sosyal etkileşime girmelerini kolaylaştırmaktadır (Gehl, 2011).

Farida (2013), sosyal etkileşimin derecesini ölçmek için 4 gösterge olduğunu belirtmektedir;

- 1) Mahalledeki arkadaşlar
- 2) Komşular arasındaki ziyaret sıklığı
- 3) Komşular arasındaki etkileşimin niteliği
- 4) Komşularla en derin sosyal temas formu olarak kişisel problemler üzerine konuşma

Bu göstergeler komşuluk düzeyini ölçmektedir. Aynı şekilde Bellair (1997), sosyal etkileşimi ölçmek için katılımcıların ne kadar sıklıkla komşularıyla bir araya geldiklerini değerlendirmektedir.

2.1.2.4. Yakınlık

İnsanlar birbirleri ile görme, duyma ve koku alma duyuları ile etkileşime girerler. Bu durumda insanlar arasındaki mesafe sosyal etkileşim için önemlidir. İnsanlar kokudaki değişimleri çok sınırlı bir aralıkta kaydederler. Sadece 1 metreden daha kısa mesafelerde, diğer insanların saçlarından, derilerinden ve kıyafetlerinden gelen nispeten zayıf kokuları yakalamak genellikle mümkündür. Parfüm ve diğer hafif güçlü

kokular 2 ila 3 metrede algılanabilir. Bu mesafenin ötesinde, insanlar sadece çok daha güçlü kokuları algılayabilirler. İşitme duyusu daha geniş bir işlevsel menzile sahiptir. 7 metreye kadar olan mesafelerde, kulak oldukça etkilidir. Bu mesafeye kadar nispeten az zorluk çeken sohbetler yapmak mümkündür. Yaklaşık 35 metreye kadar olan mesafelerde, örneğin, ders dinlemek ve soru-cevap durumu oluşturmak hala mümkündür, ancak gerçek konuşmalara katılmak mümkün değildir. 35 metrenin ötesinde, başkalarını duyma yeteneği büyük ölçüde azalır. Sesin nereden geldiğini anlamak zor ama yüksek sesle bağırarak insanları duymak mümkündür. Mesafe bir kilometre veya daha fazla ise, yalnızca bir kükreme veya yüksek uçan bir jet gibi çok yüksek sesler duymak mümkündür. Görme duyusu daha geniş bir işlevsel menzile sahiptir. Örneğin, yıldızları ve duyulamayan uçakları açıkça görmek mümkündür. Daha kısa mesafelerde, bilginin miktarı ve yoğunluğu büyük ölçüde artar, çünkü diğer duyular artık görme duyusunu desteklemeye başlayabilir (Gehl, 2011).

Hall (1966), iki kişiyi birbirinden ayıran mesafeyle ilgili ortak bilgi kaynağının sesin şiddeti olduğunu belirtmekte ve kişilerin birbirine göre mesafesini samimi, kişisel, sosyal ve kamusal olarak dörde ayırmaktadır (Şekil 2.2). Bu mesafeler kültürel veya kişisel özelliklere göre değişebilmektedir. Örneğin; bazı kişiler topluluk karşısında iyi bir konuşmacı olamadığından kamusal mesafeyi tercih etmezken, bazı kişiler ise tam tersine samimi ve kişisel bölgelerle ilgili sıkıntı yaşayarak başkalarına yakınlık gösteremezler. Ölçülen mesafeler, kişilik özelliklerinin yanı sıra çevresel faktörlerdeki farklılıklara bağlı olarak da değişebilmektedir. Örneğin, yüksek gürültü seviyesi veya düşük aydınlatma sıradan insanları bir araya getirecektir.

Samimi Mesafe-Yakın Bölge (Yakın Bölge): Fiziksel temas veya fiziksel müdahale olasılığı her iki kişinin farkındalığında en üst seviyededir. Samimi mesafedeki ses, iletişim sürecinde çok küçük bir rol oynamaktadır. Bir fısıltı, mesafeyi genişletme etkisine sahiptir. Oluşan seslendirme büyük ölçüde istemsizdir.

Samimi Mesafe-Uzak Bölge: 15,24 cm ve 45,72cm arasında kalan alandır. Bu mesafede ses kullanılır ancak normalde çok kısık ya da fısıltı şeklindedir. Halk arasında samimi mesafenin kullanımı hoş karşılanmayabilir. Ancak metro, otobüs gibi kalabalık mekanlarda yabancılar normal olarak samimi mekânsal ilişkiler kurarlar. Bu durumda insanlar bir savunma mekanizması geliştirirler örneğin, mümkün olduğunca hareketsiz durmak gibi. Aynı şekilde bir asansörde birden fazla kişi olduğunda insanlar birbirine bakmaktan kaçınmakta ve birbirine olabildiğince uzak durmaya çalışmaktadır.

Kişisel Mesafe-Yakın Bölge: 45,72 cm ve 76,20 cm arasında kalan alandır. Bu mesafeden bir kişi diğer kişiyi tutabilir ya da kavrayabilir. Bir kişi eşinin yakın kişisel alanı içinde çekinmeden kalabilir.

Kişisel Mesafe-Uzak Bölge: 76,20 cm ve 121,92 cm arasında kalan alandır. Kişinin, diğeri ile arasında minimum bir kol mesafesi kadar ve maksimum iki kişi kollarını karşılıklı uzattığında parmak uçları birbirine değecek kadar bir alanın olması olarak ifade edilebilir. Bu alan gerçek anlamda fiziksel hâkimiyetin sınırırır. Bu sınırın ötesindeki mesafelerdeki kişiler kolayca birbirine dokunamazlar. Ses seviyesi orta düzeydedir.

Sosyal Mesafe-Yakın Bölge: 121,92 cm ve 213,36 cm arasında kalan alandır. Kişisel olmayan işler bu mesafede gerçekleşir. Yakın bölgede uzak bölgeye göre daha çok ilişki vardır. Birlikte çalışan insanlar yakın sosyal mesafeyi kullanma eğilimindedir. Gündelik sosyal karşılaşmada en yaygın kullanılan mesafedir.

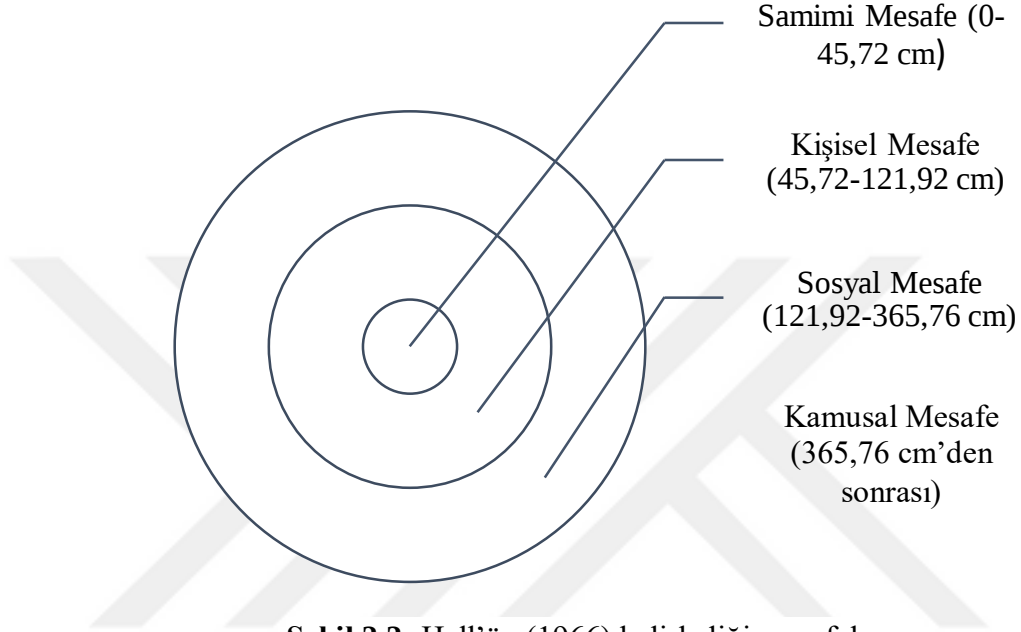
Sosyal Mesafe-Uzak Bölge: 213,36 ve 365,76 cm arasında kalan alandır. Bu bölgede yapılan iş görüşmeleri ve sosyal görüşmeler yakın bölgeye göre daha resmi bir karaktere sahiptir. Örneğin; önemli kişilerin ofislerindeki masalar, kişileri sosyal mesafenin uzak bölgesinde tutacak kadar geniştir. İşten dönen eşler genellikle bu mesafede dinlenir, gazete okur ve rahatlarlar çünkü bu mesafeden bir çift kısa bir süre birbirleriyle ilişki kurabilmekte ve istedikleri zaman ilişkiyi kesebilmektedirler.

Kamusal Mesafe-Yakın Bölge: 365,76 cm ve 762cm arasında kalan alandır. Bu mesafede herhangi bir uyarı olduğunda kişi kaçabilmekte ve savunmaya geçebilmektedir. Kişi bilinçaltında bir kaçış reaksiyonu bile gösterebilmektedir. Ses yüksektir ancak en yüksek seviyesinde değildir.

Kamusal Mesafe-Uzak Bölge: 762 cm ve sonrası kamusal alanın uzak bölgesidir. Kamusal mesafe, kamusal durumlarda herkes tarafından kullanılabilir. Bu mesafede normal sesle ifade edilen anlam, yüz ifadesinin ve hareketin detayları kaybolmaktadır. Bu nedenle sadece ses değil her şey güçlendirilmiş ya da abartılı olmalıdır.

Duyusal izlenimlerin yoğunluğu ve uzaklığı arasındaki etkileşim, insan iletişimde yaygın olarak kullanılmaktadır. Yoğun duygusal temaslar, tüm duyların birlikte çalışabileceği ve tüm nüansların ve ayrıntıların net bir şekilde algılanabildiği, 0 - ½ metre aralığında, daha az yoğun temaslar ise ½ - 7 metre arasında gerçekleşir. Neredeyse tüm temaslarda mesafelerin çok bilinçli bir kullanımı söz konusudur. Karşılıklı ilgi ve yoğunluk artarsa katılımcılar arasındaki mesafe azalır. İnsanlar birbirine yaklaşır veya sandalyelerinde öne doğru eğilir. Tersine, eğer ilgi ve yoğunluk

azalır, mesafe artar. Örneğin, bir tartışmanın sonuna yaklaşıldığında mesafe artar. Çeşitli sosyal durumlarda samimiyeti, yoğunluğu, bireysel görüşmelerin başlangıcını ve sonunu kontrol etmek için kullanılan konuşmalar belirli bir alan gerektirirler. Örneğin; asansörler, normal konuşmalar için neredeyse imkansız yerlerdir (Gehl, 2011).

Şekil 2.2: Hall'ün (1966) belirlediği mesafeler.

2.1.3. Sosyal etkileşim ile ilişkili kavramlar

2.1.3.1. Mahremiyet

Mahremiyet başkalarının gözleminden, birlikteliğinden özgürleşmeyi ifade eden bir kavramdır (Sanoff, 1971). Aynı zamanda bir kişinin veya bir grubun içinde bulunduğu ortamla kurmak istediği ilişkilerde denetim hakkını elde tutma isteğidir (Gür, 1996). Mahremiyet bir kişiye veya bir gruba diğerlerinin uygun düzeyde yaklaşma koşulu olarak da tanımlanabilir (Çakın, 1988). Mahremiyet kişilerin yalnız başına kalabildikleri, istedikleri gibi düşünüp davranabildikleri, başkalarıyla nerede, ne zaman, hangi koşullarda ve ne ölçüde ilişki ve iletişim kuracaklarına kendilerinin karar verebildikleri bir alan ve bu alan üzerinde sahip olunan hak olarak tanımlanmaktadır (Yüksel, 2003). Mahremiyet bir gizlilik süreci değil, insanların birbirleriyle etkileşimde olma ya da olmama isteğine göre değişen bir süreçtir (Gür, 1996). Yani etkileşimin düzenlenmesini sağlayan kişilerarası sınır-kontrol sürecidir. Çok fazla etkileşimle çok az etkileşim arasında gidip gelen bir konudur ve her iki uç durum da

etkileşimlerde hoşnutsuzluk yaratır (Ünlü, 1998). Çok fazla etkileşime maruz kalan kişi kendini baskı altında hissetmektedir. Beklediğinden az etkileşime sahip olan bir kişi ise kendini soyutlanmış hissetmektedir (Gür, 1996).

Mahremiyet, sosyal etkileşime bir sınırlama getirdiği gibi bazen de bireylerde etkileşimi arama olgusunu cesaretlendirmektedir. Sosyal etkileşimler insanların sosyal ihtiyaçları, bireysel mahremiyet ihtiyaçlarıyla dengelendiği zamanlarda daha kolay gerçekleşmektedir (Lang, 1987). Her mekan ve onun sonucu ortaya çıkan davranış için ideal bir mahremiyet vardır (Gür, 1996). Mahremiyet arzu edilen mahremiyet ve elde edilen mahremiyet olarak ikiye ayrılmaktadır. Arzu edilen mahremiyet ideal etkileşimin öznel ifadesi olarak tanımlanmakta, elde edilen mahremiyet ise temas olgusunun gerçek derecesi olarak tanımlanmaktadır. Arzu edilen mahremiyet ile elde edilen mahremiyet arasında bir denge olmalıdır. Bu durumda en ideal nokta ikisinin birbirine eşit olmasıdır (Ünlü, 1998). İstenilen mahremiyet türü ve derecesi, davranış şeklinin durgunluğuna, kültürel içeriğe ve ilgili bireyin kişiliğine ve isteklerine bağlıdır (Lang, 1987). Ayrıca istenilen mahremiyet dini, toplumsal ve kültürel yargılara göre belirlenir (Gür, 1996). Mesafelerin, duvarların, sembolik ve gerçek bölgesel sınırlandırıcıların kullanımı, mahremiyete ulaşmak için kullanılan mekanizmalardır. Yüzeyin nitelikleri, bir alandan diğerine bilgi akışını daha düşük veya daha büyük dereceye kadar keser. Yapılı çevreye dair şikâyetlerin ana nedenlerinden biri, istenilen mahremiyet seviyelerinin sağlanamamasıdır (Lang, 1987). Mahremiyet anlayışı ilişki kurulan insanlar arasındaki yakınlığa ve etkinlik türüne bağlı olarak fark edilebilir. Bireysel ve pasif etkinlikler için yüksek derecede mahremiyete ihtiyaç vardır (Gür, 1996).

Çıkmaz sokak, diğer sokak düzenlerine göre komşuları birbirine daha fazla aşına olmaya zorlar. Ucu açık düz bir sokakta da komşular birbirini görebilir ve izleyebilir ancak insanlar birbirine bu kadar sıkı sıkıya bağlanmış hissetmez (Langdon, 1994). Bu durumda çıkmaz sokaklardaki mahremiyetin, sosyal etkileşimi desteklediğini ve çıkmazlarda arzu edilen mahremiyet ile elde edilen mahremiyet arasında bir denge olduğunu düşünmek mümkündür.

Ne kamusal ne de özel olmayan belirsiz alanlar sosyal etkileşimi azaltma eğilimindedir çünkü bu durumda birey etkileşimi, kendi şartlarıyla daha az kontrol edebilmektedir. Fiziksel mahremiyet, sosyal etkileşimin ön koşuludur. Bunun sebebi kişisel tercihlere

daha geniş imkân tanınmasıdır. Mahremiyeti elde etmenin bir yolu temastan kaçınmaktır. Bir başka yolu ise bölgesel kontroldür (Lang, 1987).

Ramezani ve Hamidi'nin (2010) İran'da sosyal etkileşim ve mahremiyet üzerine yaptıkları araştırmada İran'da modernizmin ortaya çıkışıyla birlikte, ızgara düzenin uygulanmasının bir sonucu olarak, yerleşim bölgelerinde önemli olan mahremiyetin ve sosyal etkileşimin yok olduğundan bahsedilmektedir. Araştırma kamusal alandan özel alana geçerken hiyerarşik bir düzen olması gerektiğini öne sürmektedir. Bu şekilde yarı kamusal alanlarla istenen mahremiyet seviyesi sağlanabilmekte ve sosyal etkileşime imkan tanınabilmektedir. Ramezani ve Hamidi (2010) araştırmaları sonucunda caddelerin genişlikleri ve uzunluklarındaki değişikliklerle oluşturulan hiyerarşik bir düzen ve çıkmaz sokak düzenini mekânsal bir çözüm önerisi olarak sunmaktadırlar.

2.1.3.2. Kişisel alan

Kişisel alan kavramı mahremiyet ile yakından ilişkilidir (Lang, 1987b; Ünlü, 1998). Kişisel alan gereksinimlerini sağlamak, mahremiyete ulaşmak için temel bir mekanizmadır (Lang, 1987b). İnsanlar kendileri ile diğerleri arasına, sınırları zihinlerinde belli olan bir mekan kurgularlar, bu mekan onların kişisel alanlarıdır (Gür, 1996). Kısaca kişisel alanı kişiyi diğer insanlardan ayıran koruyucu bir küre olarak tanımlayabiliriz (Hall, 1966). Kişisel alan çevrenin özelliğine, alana girenin tanıdık veya yabancı oluşuna, kişilerin statü farklarına ve kültürel etkenlere bağlı olarak değişmektedir (Çakın, 1988).

Bir kişinin bir diğerinin mekânına girmesi, kişisel alanın ölçüsü ile ilişkilidir (Ünlü, 1998). Farklı insanların farklı seviyelerde etkileşim aradıkları açıktır. Bir boyutta, başkalarıyla etkileşimde bulunmayı arayan insanlara dışa dönük insanlar denir. Bunu aramayan insanlara ise içe dönük insanlar denir. Yine de içe dönük insanlar onlardan bir katılım beklenmeyen alanlarda neler yaşandığını görmek isteyebilirler (Lang, 1987a). Kişisel alan, dışa dönük insanlarda daha azalmış buna karşın içe dönüklerde daha genişlemiştir. İçe dönük insanlar bir mekânda o andaki durumdan kopmuş gibi davranmakta ve genellikle kişisel uğraş ve işlerinden hoşlanıyormuş gibi izlenim bırakmaktadırlar. Kişisel alan insanların karakter özellikleri dışında kültürel faktörlere göre de değişim göstermektedir. Kültürlerde insanlar sosyal etkileşime ve oluşumuna göre kişisel alanı düzenlerler (Ünlü, 1998). Örneğin, Türkler selamlaşırken birbirlerine

sarılabılır ya da şakalaşırken birbirlerine dokunabilirken Uzak Doğu toplumlarında belli bir mesafe korunmalı ve temastan kaçınılmalıdır. Bu durumda Türkiye’de kişisel alan sınırlarının daha az olduğunu ve tersine Uzak Doğu toplumlarında kişisel alan sınırlarının daha geniş olduğunu söylemek mümkündür.

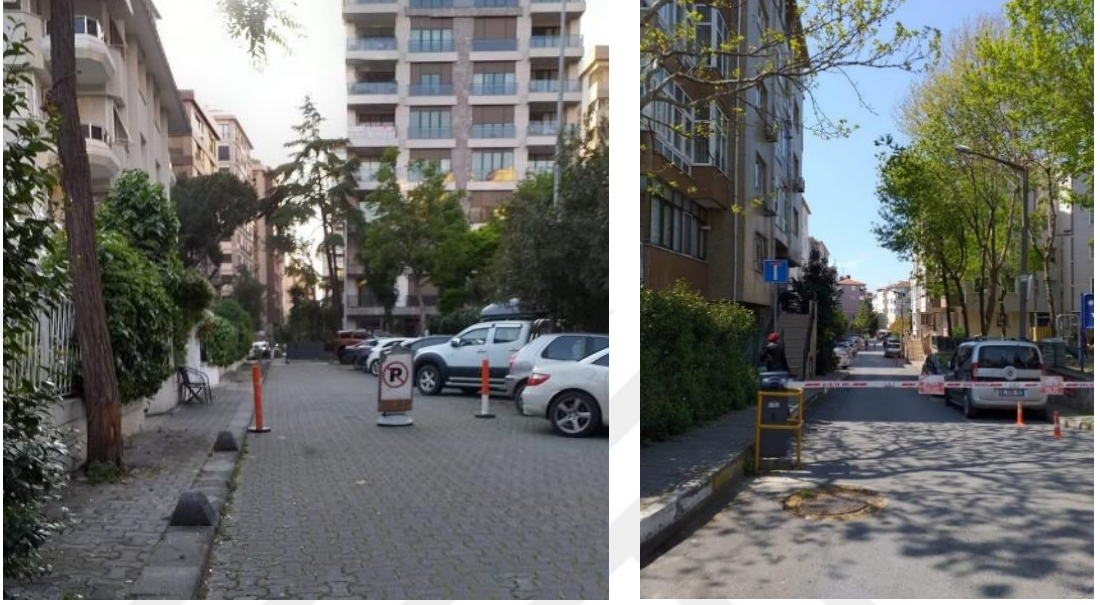
Yerasimos’a (1996) göre İslam kentlerinde sokak bir uçtan öbürüne geçilebilecek bir alan değildir. Dolayısıyla büyük sokaklar, küçük sokaklar ve çıkmaz sokaklar aracılığıyla kamusal alan öze doğru bir ilerleme ile geçilebilir. Çıkmaz sokak mahremiyetin ve korunmanın bütün avantajlarına sahiptir. Bu anlamda çıkmaz sokaklar kişisel alan gereksinimlerini diğer sokak tiplerine göre daha fazla sağlamaktadır. Bunun tam tersine Langdon (1994), Virginia Fairfax Country’de çıkmaz bir sokakta yaşayan bir sakinin sürekli olarak karşı komşusunun gözetiminden rahatsız olduğunu belirtmektedir. Langdon’un (1994) araştırması bu bağlamda çıkmaz sokağın kişisel alanı engelleyebileceğini de göstermektedir. Bu durum farklı kültürlerin kişisel alan sınırlarının birbirinden farklı olduğuna örnek olarak gösterilebilir.

2.1.3.3. Egemenlik alanı

Egemenlik alanı (territory) kişi veya grupların denetimleri altında tutmak istedikleri, erişebilirliği kendi tasarrufunda olan yerlerdir (Gür, 1996). Egemenlik alanı her zaman fiziksel sınırlarla var olmaz, zihinde belirlenmiş bir sınırdır. Ancak insanlar koruma ve denetleme isteği ile çitler, duvarlar ve benzeri fiziksel sınırlar koymak isterler (Gür, 1996). Bu sınırlar onların bölgesini ifade etmektedir. Bölge kavramı, kişilerin ya da grupların sahip olma duygusuyla fiziksel veya toplumsal kurallar ve simgeler aracılığı ile koruduğu alan olarak tanımlanmaktadır. Günlük yaşantımızda sürekli gittiğimiz mekanlar, oturmayı tercih ettiğimiz banklar, geçip gitmeyi tercih ettiğimiz yollar bölge kavramının örneklerini oluşturmaktadır. Kişisel alanla bölge arasındaki en önemli fark kişisel alanın kişi ile birlikte taşınmasıdır. Kişisel alanın merkezi insan vücududur buna karşın bölgenin merkezi genellikle insanların evleri olmaktadır (Çakın, 1988).

Egemenlik alanı davranışının özellikleri; mülkiyet, ölçekten bağımsız olma (farklı ölçekteki mekanlar üzerinde hak iddia etme), yabancılara ya da dış müdahalelere karşı koruma, tüm gereksinimleri kapsayan farklı eylemlere hizmet etme ve kişiselleştirme olarak özetlenebilir. Bu özelliklere göre egemenlik alanı davranışı toplumsal düzenin korunmasını sağlayan birey ve grup sınırlarını oluşturan bir davranıştır (Gür, 1996).

Örneğin, çıkmaz sokaklar sakinlerinin ortak egemenlik alanlarıdır. Bu nedenle yabancıların giriş çıkışını denetlerler veya yabancı araçların kendi sokaklarına park etmesini engellerler. Hatta bazı çıkmaz sokakların bariyerlerle kapatıldığı da görülmektedir (Şekil 2.3). Çıkmaz sokak sakinleri egemenlik alanlarını koruma içgüdüsü ile davranmakta ve orayı sahiplenmektedirler.

Şekil 2.3: Solda Caddebostan Mahallesi'nde, sağda ise Kartaltepe Mahallesi'nde bariyerlerle kapatılan çıkmaz sokak örnekleri.

2.1.3.4. Kalabalık hissi

Kalabalık hissi, çevre üzerinde kontrol eksikliği hissiyle ilişkili bir kavramdır. Kalabalıklık, kişisel özerkliği sınırlamakta ve istenen iletişim modellerini bozmaktadır, bu nedenle streslidir. Kalabalık koşullar sosyal olarak aşırı yüklenme ile ilişkili olduğunda olumsuz davranışlara yol açmaktadır (Lang, 1987b). Kalabalıklaşma, kişinin mahremiyetini kısıtlar ve istediği oranda sosyal etkileşime girme imkânını engeller. Kalabalıkta mahremiyeti kısıtlanan kişi sosyal etkileşimden kaçınmayı tercih etmektedir.

Kalabalıklaşma artan grup büyüklüğüne bağlı olmaktadır. Kalabalık ortamı istenmeyen sosyal etkileşim ve sosyal aşırı yüklenme ile sonuçlanan büyük grup boyutları ile açıklamak mümkündür. Bu durumda küçük gruplarda grup üyeleri için daha tatmin edici sosyal karşılaşmaların olması mümkün olmaktadır. İstenen ve istenmeyen sosyal etkileşim arasında bir denge bulunmaktadır. Grupların büyüklüğü arttıkça, daha az üye merkezi pozisyonda kalmakta, diğer üyelerin daha az ilgisini

çekmekte, kişilerarası etkileşimlerin yoğunluğu azalmakta ve grup üyelerinin grupta tanımlanması zorlaşmaktadır (Baum ve Valins, 1973).

Kalabalıklık, genellikle birim alandaki kişi sayısı ile ölçülmektedir (Lang, 1987b). Heller ve diğerlerinin (1977) denekler üzerinde yaptığı araştırmada, deneklerin düşük yoğunluk ve düşük fiziksel etkileşim koşulu hariç tüm koşullarda mekânı nispeten kalabalık olarak algılamakta olduğunu belirtmektedirler. Kalabalık hissi, yoğunlukla karıştırılmamalıdır. Yoğunluk kişi başına az miktarda fiziksel alanın nesnel durumunu belirtirken, kalabalık hissi, yüksek yoğunlukta yaşanan duyguları ifade etmektedir. Yoğunluk, kalabalığın deneyimi için gerekli bir öneme sahiptir, ancak yeterli bir koşul değildir. Bir kişinin diğer bir kişiye fiziksel olarak yakın olması deneyimi, tedirginlik ve endişe hissine yol açmakta ve kalabalık hissi uyandırabilmektedir (Zeedyk-Rayn ve Smith, 1983). Baum ve Valins'in (1973) yurt odaları üzerine yaptığı araştırmada yurt sakinleri, tanışmak istemediklerinden çok sayıda insanla tanışıyorsa ve bu etkileşimlerden kaynaklanan uyarılma seviyesi çok büyükse, ortamın sosyal ya da psikolojik olarak kalabalık olabileceğinden bahsetmektedirler. Araştırmaya göre kalabalık koridor tipi yurtlarda kalan öğrencilerin sosyal etkileşimden kaçındıkları gözlemlenmiştir. Koridor tipi yurtlarda kalan öğrenciler yatakhane veya salon gibi sosyal ortamlarda daha az kişi sayısını tolere edebilirken süit yurttaki kalan öğrenciler daha fazla kişi sayısını tolere edebilmektedir. Aynı şekilde sosyal etkileşim kendi başına yaşayan insanlar veya dış dünyayla gerçek anlamda temas halinde olan insanlar için farklı anlamlara sahip olabilmektedir (Burton ve Mitchell, 2006).

Jacobs'a (1961) göre, sınırların temel sorunu insanlar için çıkmaz bir sokak görevi görmesidir. Çoğu insan için sınırlar engel görevi görmek ve bu alanlar insanlar tarafından tercih edilmemektedir. Bu açıdan bakılacak olursa çıkmaz sokaklar sokağı kullanan bir yabancı için sınır oluşturmaktadır. Bu bağlamda genellikle çıkmaz sokaklarda kalabalıklaşma olmadığını söylemek mümkündür. Doğu Harlem'deki Jefferson Evleri'nde yaşayan insanlardan pek çoğunun toplu konutların çıkmaz sokağında bulunan sosyal merkeze hiç gitmedikleri görülmüştür (Jacobs, 1961). Bu da çıkmaz sokakta kalabalıklaşma olma eğiliminin daha az olduğuna örnek olarak gösterilebilir.

2.1.3.5. Kültür

Kültür, işbirliğini mümkün kılan sözlü olmayan iletişim ve sosyal etkileşim biçimlerini iğermektedir (Argyl, 2017). Kültür insanların öğrenmiş oldukları davranış kalıpları ve tutumlarını ifade etmektedir. Bazen bilincimiz ve denetimimiz dışında davranışlarımızı etkileyebilmektedir (akın, 1988). Kültür kısmen özerk, kısmen eşgüdümlü kurumların oluşturduğu bir bütündür. Bu kurumların işbirliği mekansal süreklilik, etkinliklerde uzlaşma, siyasal örgütlenmede gücün kullanılması gibi ilkelere dayalıdır. Kültür bilgi, sanat, gelenek görenek gibi yetenekleri, beceri ve alışkanlıkları kapsamaktadır. Her kültür kendi sürekliliğini temel, kurumsal ve bütünsel gereksinmelerin tam olarak karşılanmasına borçludur (Gr, 1996). Rapoport'a (2004) göre kültür insanın ideallerini, normlarını, kurallarını, rutin haline gelmiş davranışlarını içeren yaşama biçimidir. Kurallar aracılığıyla insanların yaşam alanlarının nasıl tasarlanması gerektiği hakkında bilgi verir, grupları tanımlamayı sağlar.

Kültürler sözlü ve sözel olmayan iletişim sinyallerinde ve bir dereceye kadar sosyal etkileşim süreçlerinde farklılık gösterirler (Argyl, 2017). Farklı kültürlerde mekanların kullanım biçimi, kişiler arasındaki uzaklıklar, kişisel alanlar farklı olmaktadır (akın, 1988). Sosyal ve kültürel farklılıklar, insanların etkileşim kalıplarını da etkilemektedir. Bir alanda insanların birbirleriyle nasıl ilişki kurdukları büyük ölçüde onların kültürel geçmişlerine dayanır (Lang, 1987a). Sosyal etkileşim kalıpları toplumun daha önceki bireyleri tarafından oluşturulup kültürel kurallar ve normlarla şekillendirilerek, genç bireylere öğretilmektedir. Bu kurallar korunmuş ve kültürlere göre farklı biğimler alabileceği tespit edilmiştir. İnsanlar bebekliklerinde bu temel etkileşim kalıplarını ve kurallarını daha sonra konuşmayı öğrenirler. Bundan sonraki sosyal etkileşimleri kısmen konuşmadan oluşmaktadır. Bu şekilde kültürün içeriğini öğrenebilir, değiştirebilir ve aktarabilirler (Argyl, 2017). Kültür, yaşamımızdaki değerleri fiziksel çevredeki biğimlere dönüştürerek yaşam biğimimizi etkilemekte ve davranışlarımızı belirlemektedir. Her kültürel uzantı, mekanı kavramamızı, anlayışımızı ve mekan kullanımımızı yakından etkilemektedir. Mekan kullanımında fiziksel evre, içinde yaşayanların değerlerini, yargılarını, hayat görüşlerini ileten bir ortamdır. Içinde barındırdığı anlamları kapsayan simgeleri kullanan mimari dil, gücünü gelenek ve kültürden alır (Erdönmez ve Akı, 2005).

Bir toplumsal mekanda nasıl bir ilişki derecesi ve sıklığı beklendiği mekan kullanıcısının kimliğine ve isteklerine bağlıdır (Erdönmez ve Akı, 2005). Langdon (1994), özellikle Amerika gibi bireyselliğin ön planda olduğu topluluklarda çıkmaz sokakların istenenden daha fazla teması teşvik ettiğini belirtmektedir.

2.1.3.6. Kişiselleştirme

Bir yerin kişiselleştirilmesinde, kullanıcılar hem zevklerini hem de değerlerini kendileri için doğrularlar ve başkalarına iletirler. Kişiselleştirmeyi özel ve kamusal olarak ikiye ayırabiliriz. Özel kişiselleştirme kişinin kişiselleştirmeyi destekleyen fiziksel elemanları iç mekanda kullandığı kişiselleştirme çeşididir. Kamusal kişiselleştirme ise kamusal alanı etkileyen kişiselleştirmelerdir. Örneğin, pencereler veya eşikler gibi dış mekanda yapılan kişiselleştirmeler örnek gösterilebilir (Bently ve diğerleri, 1985).

Kamusal alanda sokak ölçeğindeki kişiselleştirme, ara yüzlerde oluşan boşluklar ile sağlanmaktadır. Bu kişiselleştirme, insanların pasif ya da aktif sosyal etkileşimlerini teşvik ederek, sokakta bir şeyler görmeleri ya da yapmalarını sağlamaktadır (Mehta, 2009). Çıkmaz sokaklarda da kişiselleştirme görülmektedir sokak sakinleri istedikleri yerlere kedi evleri (Şekil 2.4), oturma birimleri (Şekil 2.5) ve benzeri donatıları yerleştirmektedirler.

Şekil 2.4: Solda Aziz Mahmut Hüdayi Mahallesi'nde, sağda ise Caddebostan Mahallesi'nde çıkmaz sokağın sonuna yerleştirilmiş kedi evleri.

Şekil 2.5: Solda Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi’nde çıkmaz sokaktaki ev önüne yerleştirilen oturma birimleri ve sağda Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi’nde çıkmaz sokaktaki evlerin önündeki oyuncaklar.

Kişiselleştirme davranışı, bölgesel kontrol arzusunun bir tezahürü ve estetik zevklerin ifadesinin yanı sıra, çevreyi aktivite modellerine daha uygun hale getirme çabasının bir sonucudur. Homojen nüfuslu bölgelerde, sokaklar ve mahallelerden oluşan tüm alan, grubun kültürel bir eseri olacak şekilde kişiselleştirilir. Böylece yerlerin kişiselleştirilmesi birçok amaca hizmet eder. Psikolojik güvenlik ve sembolik estetik ifadesinin yanı sıra ortamın belirli aktivite kalıplarının ihtiyaçlarını karşılamak için uyarlanmasıdır. Ancak hepsinden önce, kişiselleştirme bölgeyi işaretler (Lang, 1987b).

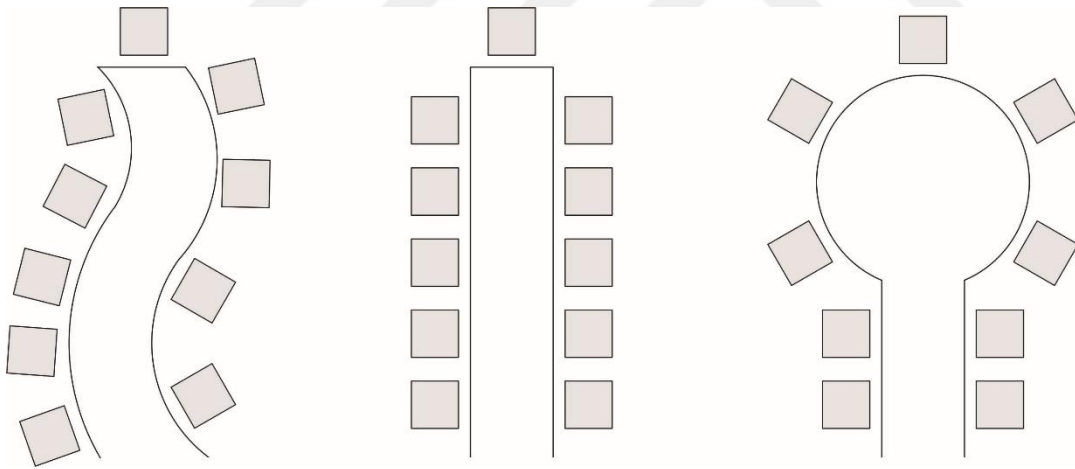
2.2. Çıkmaz Sokak

Çıkmaz sokak sözlükte “girişi ve çıkışı aynı olan sokak” olarak tanımlanmaktadır (TDK). İngilizce’de çıkmaz sokak için “cul-de-sac” terimi kullanılmaktadır. Oxford İngilizce Sözlüğü’nde cul-de-sac “bir ucu kapalı sokak veya geçit” olarak tanımlanmaktadır. Aslen Fransızca’dan gelen (18. yüzyılın ortalarında) kelime tam anlamıyla “bir çuvalın altı” anlamına gelmektedir (Oxford İngilizce Sözlüğü). Asabere’nin (1990) tanımına göre çıkmaz sokak otomobiller için sonunda bir dönüşü olan sokaklardır. Bala’ya (2018) göre çıkmaz sokak, yol boyunca uzanan konut grupları için dışarıya ulaşmadan kalan, insanlara veya taşıtlara tek yönlü erişim sağlayan, yarı özel veya yarı kamusal bir yoldur. Yaya için bir patika veya merdivenle bağlantı sağlansa da otomobil için geçiş imkanı olmayan sokaklar da çıkmaz sokak olarak adlandırılmakta, ancak her çıkmaz sokağın yaya bağlantısı olması gerekmemektedir.

2.2.1. Çıkamaz sokak tipolojileri

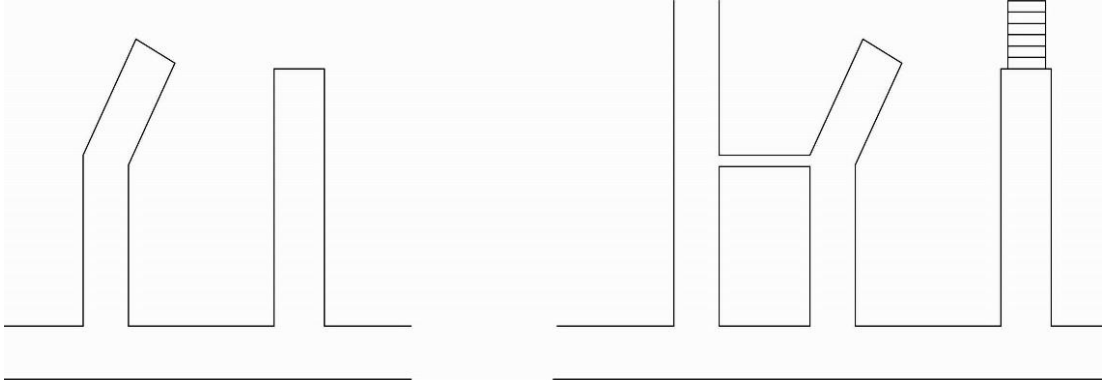
Çıkamaz sokak Orta Çağ'da birçok İngiliz, Fransız ve Alman kentinde bulunmaktadır. Amerika'da 1928'de Radburn, New Jersey'in tasarımında hiyerarşik dolaşım sisteminin bir parçası olarak kullanılmasından bu yana, çıkamaz sokak, trafik kontrolünde tercih edilen araç olmuştur (Southworth ve Ben-Joseph, 2004).

İlk banliyö çıkamaz sokakları sadece birkaç eve ulaşım sağlayan kısa ve düz sokaklardı. Bu sokaklar konutlardan, bağlı oldukları sokağa güvenli ve yavaş bir araç hareketine izin verirken, bölge sakinlerine kamusal alan sağlamayı amaçladılar (Southworth ve Ben-Joseph, 2004). Yaygın olarak bilinen çıkamaz sokaklar eğrisel olmasına rağmen, doğrusal ve ızgara düzen çıkamaz sokaklar da bulunmaktadır (Conzens ve Hillier 2008). Artan otomobil sahipliği ile birlikte çıkamaz sokaklar daha çok eve hizmet edecek şekilde düzenlenerek, daha geniş ve daha uzun bir hale büründüler. Bu çıkamaz sokaklar, sonlarına dönüşü sağlayan adacıklar yapıldığından (Southworth ve Ben-Joseph, 2004) adacıklı çıkamaz sokak olarak adlandırılmaktadır. Şekilde 2.6'da eğrisel, doğrusal ve adacıklı çıkamaz sokaklar gösterilmektedir.

Şekil 2.6: Eğrisel Çıkamaz Sokak- Doğrusal Çıkamaz Sokak-Adacıklı Çıkamaz Sokak.

Daha yakın zamanlarda, “saf” ve “sızdırmaz” çıkamaz sokak terimleri gelişti. Saf ya da sızdırmaz çıkamaz sokaklar yalnızca orada yaşayan sakinlere erişim sağlayan, diğer sokaklarla, kamusal erişim yollarıyla veya yaya yollarıyla bağlantı kurmayan tasarımları ifade etti. Buna karşılık, genellikle diğer çıkamaz sokaklara yaya yolları veya merdivenlerle bağlanan “saf olmayan” veya “sızdıran” olarak adlandırılan belirgin şekilde daha geçirgen çıkamaz sokaklar da vardır (Conzens ve Hillier 2008). Şekil 2.7’de saf-sızdırmaz ve saf olmayan-sızdıran çıkamaz sokaklar gösterilmektedir.

Şekil 2.7: Saf-Sızdırmaz Çıkmaz Sokak Saf Olmayan-Sızdıran Çıkmaz Sokak.

2.2.2. Türkiye’de çıkmaz sokakların tarihi ve gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu döneminde İstanbul’da görülen sokaklar doğulu sokak düzeni olarak adlandırılmaktadır. Bu sokaklar sadece yayalar ve yük taşıyan hayvanlara göre yapılmış dar sokaklardır. Sokaklar sık sık yön değiştirir ve sokakların genişlikleri de düzensizdir. Sokakların çoğu bir sona ulaşmadan kalan çıkmaz sokaklardır (Stewig, 1966).

İslam kentlerinin tek örnek ve değişmez kentsel görüntüsü dolambaçlı dar sokaklar ve çıkmaz sokaklardan oluşmaktadır. Bu durum İslam kentlerinin diğer batılı kentlerden farklı olarak İslam hukuku ile yönetilmesinden kaynaklanmaktadır (Yerasimos, 1996). Tüm İslam kentlerinde görülen kentsel dokudaki benzerliklerin, iklim koşullarından kaynaklanmadığı sürece rastlantısal olmadığı saptanmıştır. Bunun yanı sıra İslam hukukuna göre ağaçlar veya herhangi bir yaratığın yaşam alanı asla tahrip edilemezdi. Bir bireyin “ölüm hakkını” görmezden gelmek, İslam’a göre en büyük günahlardan biri olarak görülmektedir. Bu nedenle, geleneksel Türk şehirleri doğaya ve komşuların haklarına saygı duyacak şekilde yapılmıştır (Bala, 2018). İslam’da mahremiyet kavramı da çok önemlidir. Bu nedenle evler ve mahalleler mahremiyete göre planlanmaktaydı. Cumbalı evlerin yapılması, evlerde iç bahçeler, hayatlar oluşturulması bu bahçelerin etrafının yüksek duvarlarla kapatılması, çıkmaz sokakların ve dar sokakların tercih edilmesi gibi örnekler mahremiyetin mekana yansımalarıdır. Bu şekilde ev dışındaki ya da mahalle dışındaki insanların görüşüne maruz kalmadan evde, bahçede ya da sokakta vakit geçirilebilirdi. Özet olarak şehircilik göz önüne alındığında, dini kurallar o zamanki resmi kurallardan çok daha güçlüydü (Bala, 2018).

Osmanlı kentlerinde ara sokaklar oldukça dardır ve bu sokakların pek çoğunun konutlara ulaşan uçları çıkmaz sokaklardan oluşmaktadır (Tekeli, 1982). Çıkmaz

sokaklara mahallenin ana yolundan, evlere uzanan özel yollar olarak bakmak doğru olur (Kuban, 1968). Çıkılmaz sokak konut bölgelerinde tercih edilmiş olan ve Osmanlı mahallelerinde çoğunlukla karşılaşılan bir sokak tipidir (Mutlu, 2015). Osmanlı'daki sokaklar denildiğinde sadece günümüz ülke sınırları düşünülmemelidir. Osmanlı Devleti çok geniş bir coğrafyada hüküm sürmüştür. Osmanlı Dönemi Arap kentlerinde sıklıkla çıkılmaz sokaklarla karşılaşılmaktadır. Aynı şekilde bugün Irak sınırlarında olan Mezopotamya'da da konut bölgeleri boyunca dar sokaklar ve genellikle çıkılmaz sokakların olduğu belirtilmektedir (Oppenheim, 1969). Ülkemiz sınırlarında çıkılmaz sokaklar geçmişte sıklıkla karşılaşılan bir sokak düzeni olsa da, günümüzde sayısı giderek azalmaktadır. İstanbul'un eski haritalarına bakıldığında çıkılmaz sokakların yoğunluğunu görmek mümkündür (Şekil 2.8).

Şekil 2.8: 1815 yılı İstanbul haritasındaki kentsel dokuda görülen çıkılmaz sokaklar (Url-1).

Türkiye’de çıkılmaz sokakların oluşumu ile ilgili birçok sebepten söz edebiliriz. Bunlar mülkiyet, mahremiyet, dini grupların ayrımı ve arsaların parsellenme şeklidir. Buna ek olarak topografyanın etkisinden de söz etmek mümkündür.

Mülkiyet: İslam kentlerinde kamu alanından söz edilmemektedir. Özel kişilere, hükümdarlara ve vakıflara ait özel mülklerin yanında komşuların ya da bütün cemaatin

ortak mülkiyetinde bulunan alanlar vardır. Bu ortak mülkiyetteki alanlar kamusal alanlarla özdeşleştirilemez. Bunlar bütün cemaatin ortak malı sayılan iki tarafı açık yollar ve yalnız sokak sakinlerinin ortak mülkü sayılan çıkmaz sokaklardır (Yerasimos, 1996).

Batı kentlerindeki arazi mülkiyetinin temelinde kamusal alan ile özel alanı ayıran soyut bir sınır kavramı bulunmaktadır, oysa İslam kentlerinde sınır kavramı yoktur. Sınır kavramının yerini fina kavramı almaktadır (Yerasimos, 1996). Türkler için çıkmaz sokak “fina” kavramının bir parçasıdır. Gelenek ve kültüre göre fina kavramı, kamusal alanın özel alan gibi kullanılmasıdır. Özel mülkün sahibi, mülkün önündeki sokağı işgal edebilmekte, ayrıca bu alanı kalıcı olarak kullanma hakkına da sahip olabilmektedir. Bu nedenle, bu sokak onun “fina’sı” olmaktadır. Türkiye’de Osmanlı döneminde, kentte kamusal alanı ihlal ederek, özel alanı teşvik etme eğilimi vardır (Bala, 2018).

Osmanlı İmparatorluğu’nda bireysel mülkiyet, toplumsal mülkiyetten daha önemli görülmekteydi ve çıkmaz sokağın sonundaki ev mülkiyet açısından daha değerliydi. Kuban (1968); çıkmaz sokakların oluşmasındaki ana sebebin; evlerin yerleştirilmesinde gözlenebilen ferdiyetçi tutum olduğundan söz etmektedir.

Yüzyıllar boyunca kamusal alanın özel ya da yarı özelmış gibi kullanılmasını önlemek için resmi veya gayri resmi bir girişimde bulunmadığı için, arsasını sokağa genişleten kişi, kamu mülkünü çaldığını veya herhangi bir kamu hakkını ihlal ettiğini düşünmemiştir. Kamusal alanın özelleştirilmesi sonucu oluşan bu alan İslam kültüründe diğer insanları, doğayı ve yerleşik ortamı rahatsız etmeden ekstra değerler yaratan herkese ait olmaktadır (Bala, 2018). Örneğin, karşılıklı iki ev sahibinin evlerini birbirine doğru genişletmeleri sonucu yolun kapanarak iki ayrı çıkmaz sokak oluşturması, mahallenin genelinde önemli geçiş güçlükleri yaratmadığı sürece sokakta yaşayan bütün sakinler için olumludur. Bunun sebebi sokağın iki yeni çıkmaz sokakta oturanların ortak mülkiyeti haline gelmesi ve özelleştirme sürecini ilerletmesidir (Yerasimos, 1996).

Mahremiyet: Osmanlı’da çıkmaz sokak kültürünün; İslam etkisindeki aile mahremiyeti ve masumiyeti ile doğrudan bir ilişkisi bulunmaktadır (Doğan, 2002). İslamiyet ile birlikte gelen mahremiyet algısı ve bunun sonucunda da içe dönük bir yapıya sahip olmak çıkmaz sokakların oluşmasına sebep olan bir diğer etkidir.

Kapalılık, içe dönüklük, İslam dininin mimari ürünlere yansımalarının çıkış noktasını oluşturmaktadır (Oymael ve diğerleri, 2011). İslam kentinde sokak, bir uçtan öbürüne, bir mahalleden diğerine kişilerin diledikleri gibi geçebilecekleri bir alan değildir. Büyük sokaklar, küçük sokaklar ve çıkmaz sokaklar aracılığıyla kamusal alanlardan özele doğru bir ilerlemeyle geçilebilir. Batının labirent olarak nitelendirdiği bu sistemde çıkmaz sokak, mahremiyetin ve korunmanın bütün avantajlarına sahiptir (Yerasimos, 1996).

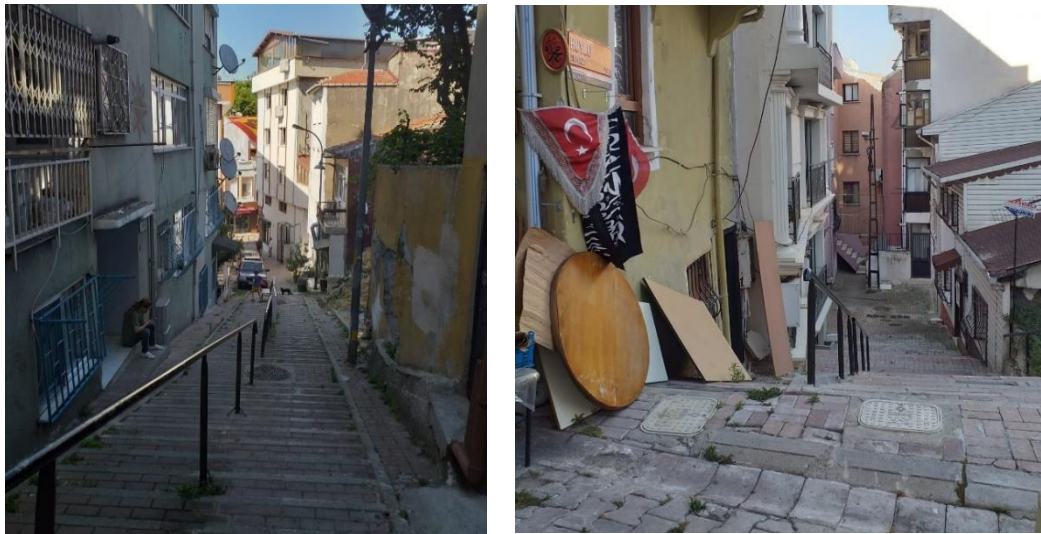
Stewig (1966) İstanbul'da çıkmaz sokakların Bizans döneminden beri var olduğuna dikkat çekmektedir ancak çıkmaz sokakların birleştirilip, ara sokaklar yapılmasının tercih edilmemesinin sebebi olarak; Müslüman mahallelerinde mahremiyet ve evlerin mümkün olduğu kadar tek aileye ait olması keyfiyetinin sebep olduğunu belirtmektedir. Çıkmaz sokak sistemi, aile yaşamının neredeyse tamamen izole edilmesini sağlamakta ve İslam'ın hakim olduğu bir toplumun ideallerini mükemmel bir şekilde yerine getirmektedir (Raymond, 1984). Çıkmaz sokakların Türk toplumunda temel işlevi mahremiyetle ilişkilidir ancak başka işlevleri de vardır. Bu işlevler mahalle kültürünü pekiştirmek, sokağa araçların ve yabancıların girişini engellemek ve çocukların güven içinde sokakta bulunabilmesini sağlamaktır (Mutlu, 2015).

Farklı dini grupların ve etnik azınlıkların ayrımı: Türkiye'de, Osmanlı döneminden beri birçok dini ve etnik grubun, farklı devletlerden birçok azınlığın bir arada yaşadığı bilinmektedir. 16.yy Osmanlı kentinde mahalleler sınıfsal değil toplumdaki dini ve etnik gruplara göre farklılaşma göstermektedir (Doğan, 2002). Schwarz'a göre çıkmaz sokaklar; farklı ırk ve mezhep gruplarını birbirinden ayırmak için düzenlenmiştir (Stewig'den aktararak; 1966). Ortaçağ Müslüman şehirlerinde toplumun temel birimleri, sosyal dayanışma içinde olan mahallelerdi. Bu mahalleler birbirlerine temel bağlarla bağlı küçük gruplardan oluşmaktaydı (Lapidus, 1969). Raymond (1984) Osmanlı dönemindeki Arap şehirlerinde, mekansal organizasyonun dini veya ulusal azınlıklara göre düzenlendiğini belirtmektedir. Bu düzenlemenin sebebi olarak, dini ve kültürel özelemlerin yerinde getirilmesini kolaylaştırmak amacıyla dini veya ulusal grupların birlikteliğini güçlendirme arzusu; dilleri, dinleri veya gelenekleri tarafından izole edilen grupların güvenliğini sağlama kaygısı; yetkililerin onları daha yakından kontrol etme isteği gösterilmektedir. Osmanlı yönetimi de büyük şehirlerin bölünmesini desteklemiştir. Mahallelerin din, mezhep,

etnik köken veya akrabalık gibi faktörlerle oluşması, neredeyse evrensel olarak, tüm Müslüman şehirlerin sosyal olarak homojen mahallelere sahip olmasına sebep olmuştur (Lapidus, 1969).

Arsaların parsellenme şekli: Arsa sınırlarının bağlantı için alternatif sunmadığı durumlarda çıkmaz sokak yapımı tercih edilir (Larco ve diğerleri, 2014). Stewig'in (1966) İstanbul'da yaptığı araştırmada yapı adalarında kenar parsellerin yola cephesi bulunurken ada ortasındaki parsellerin yola bağlantısı bulunmamaktadır. Bu durumda çıkmaz sokaklar bina blokları arasında kalan arsaların caddeye ulaşması için yapılmaktadır. Yine Stewig (1966) Kadirga, Kumkapı Mahallesi'nin 1924 ve 1961 yıllarındaki planlarını incelemiş ve çıkmaz sokakların uçlarının birbirine çok yakın olduğunu tespit etmiştir. Bu durumda eğer istenseydi bu iki sokağı birleştiren tek bir sokak yapılabileceğini ancak çıkmaz sokağın oluşumundaki amacın caddeye ulaşan bir sokak yapmak değil, arada kalan evlere ulaşmak olduğunu belirtmektedir.

Topoğrafya: Bağlantısız olan çıkmaz sokak topoğrafyaya daha iyi adapte olur (Southworth ve Ben-Joseph, 2004). Topoğrafyanın zor olduğu ve başka bir alternatif bağlantı imkanı sağlanamayan yerlerde çıkmaz sokak yapımı tercih edilir (Larco ve diğerleri, 2014). Özellikle de planlamanın olmadığı eski yıllarda topoğrafyanın etkisiyle çıkmaz sokakların yapımına gidildiğini söylemek mümkündür. Örneğin, Üsküdar gibi topoğrafyanın eğimli olduğu yerlerde çoğu sokak merdivenle bağlanma yoluna gidilmiş, kimisi sızdıran, kimisi sızdırmayan çıkmaz sokaklar sokak dokusunun çoğunluğunu oluşturmuştur (Şekil 2.9).

Şekil 2.9: Üsküdar Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi'nde merdivenlerle bağlanmış çıkmaz sokaklar.

Mayo (1979) topoğrafyanın öneminden ve arazinin yapılandırılmasının, sokakların kullanımında farklı bir yaklaşıma yol açtığından bahsetmektedir. Topoğrafyanın fiziksel taleplerine ve gerekliliklerine uygun bir düzenleme yapabilmek için tüm sokak tiplerinin (çıkamaz, organik, ızgara düzen sokak gibi) bir arada kullanılması gerekmektedir, çünkü herhangi bir sokak tipinin tek başına uygulanmaya çalışıldığı durumlarda arazinin fiziksel gereksinimleri ihmal edilmiş olacaktır.

2.2.3. Osmanlı döneminde çıkamaz sokaklar

Türkiye’de çıkamaz sokakların yasaklanması Kasım 1839 yılında çıkarılan Tanzimat Fermanı’na dayanmaktadır. Tanzimat Fermanı ile gelen batılılaşma anlayışı kentte de değişimlere sebep olmuştur. Stewig (1966) doğulu olarak tanımladığı çıkamaz ve dar sokakların 19. yüzyıl başına kadar bütün İstanbul’u kapladığından ancak daha sonra Avrupalı ve kozmopolit diye tanımladığı geniş bulvarlar ve caddeler tarafından oluşturulan satranç tahtası görünümündeki yol düzenlemesi ile ortadan kaldırdığından bahsetmektedir.

19. yüzyılın ikinci yarısında, Osmanlı kentlerinde çözüm bekleyen sorunlar olduğu söylenmektedir. Bu sorunlar; kent nüfusunun büyümesi ile yeni konut alanlarına ihtiyaç duyulması, yeni kent gelişimine hizmet edebilecek bir altyapının yaratılması ihtiyacı ve şehrin ahşap mahallelerinde sık sık büyük yangınlar çıkmasıydı (Tekeli, 1996). Bütün bu sorunlar sokak sisteminin değişimine gidilmesi ve çıkamaz sokakların yasaklanmasına sebep olarak gösterilebilir. Nüfusun artışı ile konut alanlarına ihtiyaç duyulması, kentin merkez çeperinin dışarı doğru büyümesine ve buna bağlı ulaşım ihtiyaçlarına sebep vermektedir. Bu durum otomobil, tramvay gibi farklı ulaşım alternatiflerinin ortaya çıkmasına ve yolların genişletilmesi ihtiyacına sebep olmaktadır. Evlerin ahşap olması nedeniyle sık sık yangınlar çıkmakta, bu durumda dolambaçlı dar sokaklara ve çıkamaz sokaklara itfaiye araçlarının ulaşmasının zor olduğu görülmektedir. Bu sorunların çözümü olarak, sokakların genişletilmesine gidilmekte ve Batı’nın kent anlayışı doğru kabul edilmektedir.

Osmanlı döneminde İstanbul’da sur içinde sık sık yanan mahallelere yavaş yavaş basit bir ızgara sistemine göre düzenlenmiş sokaklar yapılması kentteki büyük bir değişim olarak kendini göstermiştir (Kuban, 1970). Bu konu ile ilgili geniş cadde ve rıhtımların açılmasını, dar sokak ve çıkamaz sokakların kaldırılmasını, başkentin kentsel alanında köklü bir değişimi, kısacası mevcut kent görüntüsünün toptan reddedilmesi anlamına

gelen ilk resmi belge 17 Mayıs 1839'da hazırlanmıştır (Yerasimos, 1996). Bu yeniye geçişi düzenleyen belge "İlmühaber" dir. Bu belgede hem açılması istenen yolların güzergahları, hem de yol kademelenmesi hakkında ilkeler yer alıyordu. Geliştirilecek mahallelerde geometrik esasa göre düzenlenmiş geniş yollar açılacak, çıkmaz sokaklara izin verilmeyecekti (Tekeli, 1996).

Osmanlı için bu reformların hedefi Batı'nın üstünlüğüne karşı, onun kazanımlarını kullanarak mücadele etmek, devleti ve toplumu modernleştirmek için Batı'nın tekniğinden ve kültüründen yararlanmaktı. Ancak tek boyutu Batılı şehirleşme modelini taklit etmek değildi. Bu noktada Tanzimat'ın ikinci ve içsel nedeni merkezi devlet otoritesini yeniden kurmaktı (Yerasimos, 1996).

İlmühaberden sonra 1848'de sadece İstanbul'da geçerli olmak üzere Ebniye Nizamnamesi ve Ebniye Beyannamesi'nin ardından, 1849 tarihli Ebniye Nizamnamesi çıkarıldı. Bu nizamnamelerin ve beyannamenin kentin gelişimini yönlendirmede yetersiz kalması üzerine, 1858'de Ebniye Nizamnameleri'nin hükümlerini bir araya getiren Sokaklara Dair Nizamname çıkarıldı. Daha sonra 1893'de Turuk ve Ebniye Nizamnamesi ile yeni bir düzenlemeye gidildi. Bu nizamname öncekiler gibi sadece İstanbul'da değil diğer kentlerde de uygulanacaktı (Tekeli, 1996). İstanbul ve Türkiye'nin diğer kentlerinin çoğu dolambaçlı dar sokaklar ve çıkmaz sokaklardan oluşmaktaydı. Bu bağlamda şehirlerin çoğu günümüze kadar eski kent yapısını hiç koruyamamış ya da çok az korumuşlardır. Bu durum Batılılaşmanın başarılı olmasının bir sonucudur (Yerasimos,1996).

Nizamnameler ve beyanname dışında 1858 yılında toprak politikasını düzenlemek için Arazi Kanunnamesi çıkarıldı. Tapu kavramı getirilerek mülkiyet kayıtları sistemleştirildi (Tekeli, 1996). Çıkmaz sokakların ortaya çıkmasına neden olan etmenlerden biri mülkiyet kavramında bahsedilen İslam hukukunun mülkiyet anlayışının (özel mülkiyetin kamu mülkiyetinden önemli olması ve mahalledeki insanlara zararı olmadığı sürece evlerin birleştirilerek çıkmaz sokakların oluşturulması anlayışı) tapu kavramının ortaya çıkması ve evlerin mülkiyet sınırlarının belirlenmesiyle ortadan kalktığı söylenebilir. Yolların genişletilmesi ile yeniden yapılacak evler belirlenen yol ölçüsüne göre belirli bir oranda yola terk yapılarak düzenlenmektedir.

2.2.4. Cumhuriyet döneminde çıkmaz sokaklar

Cumhuriyetten sonra şehrin planlı olarak büyümesi gerekliliği daha iyi anlaşılmış, II. Dünya Savaşı'ndan önce Prost'un yaptığı nazım planlarda şehrin 19. yüzyıl boyunca gösterdiği gelişme eğilimleri düzene sokulmaya çalışılmıştır. Şehirciler, şehrin Doğulu yapısının özelliklerini göz önüne getirmeden, büyük külliyelerin etraflarının, Avrupa şehirlerinde yapıldığı gibi, açılmasını öngörüyordu. Tarihi dokuya yapılan bu müdahale, İstanbul'un tarihten gelen strüktürel özelliğini de ortadan kaldırmış ve şehrin Batılılaşma süreci, aynı tutumdaki uygulamalarla ve daha da artan bir yoğunlukla, günümüze dek sürmüştür (Kuban, 1970).

Cumhuriyet döneminde demiryolları gelişmiş, dış yardım ile karayolu yapılaşmasında da sistemsal bir yaklaşım gözetilmiştir. 1950'lerden bu yana ulaşım önem verilmiş ve ulaşım ağı genişlemiştir (Mimarlar Odası Ankara Şubesi Türkiye'de Kentleşme Komisyonu, 1971). Tanzimat döneminden sonraki nizamnameler ve beyanname ile çıkmaz sokakların yerine daha geniş ve arabaların geçebileceği yol düzenlemelerine gidilmesi, İstanbul için ancak yangınlar sonucunda yok olan ya da yapılaşma olmayan yerler için geçerli olabilmektedir, çünkü hali hazırda İstanbul yüzyıllardır var olan ve yapılaşmanın yoğun olduğu bir kenttir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Ankara başkent ilan edilmiş ve modern bir başkent yapılması planlanmıştır. Yeni başkent Batılı ve modern bir şehir modeline uygun olarak yapılandırılması amacıyla bir imar planı hazırlanması gerekmekteydi. Bu nedenle 1927 yılında uluslararası bir yarışma düzenlenmiş, 1929 yılında Berlin Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde öğretim üyesi olan Prof. Hermann Jansen'in imar planı jüri tarafından birinci olarak ilan edilmiştir (Sağlam, 2016).

Türkiye'de kentleşme ile ilgili en önemli sorunlardan biri fiziksel yapıyla ilgilidir. Bu sorunlar dar sokaklar, gelişmemiş alt yapı ve yetersiz konut olarak özetlenebilir (Mimarlar Odası Ankara Şubesi Türkiye'de Kentleşme Komisyonu, 1971). Cumhuriyet döneminde modernleşmeye gidilmesine rağmen gecekondulaşma ile birlikte çıkmaz sokak oluşumu devam etmektedir. İlk gecekondu 1940'lı yılların başında görülmektedir ve 1960'lı yıllara gelindiğinde İstanbul'daki konutların %20'sini gecekondu oluşturmaktadır (Türkoğlu, 1991). Stewig (1966) köyden kente göçün sonucu olarak, halkın kenar mahallelere yerleşmesiyle gecekondulaşmanın başlamasını çıkmaz sokakların oluşmaya devam etmesinin bir

sebebi olarak görmektedir. Gecekondu plansız olarak inşa edildiğinden çıkmaz sokaklar meydana gelmektedir. Yan yana dizili gecekonduların ortaya çıkardığı yolun ucuna bir ev eklemek yeni bir yol oluşturmaya göre daha kolaylık sağlamaktadır. Yeni gelen kişi oluşan yolun ucuna gecekondu yapmaktadır. Burada topoğrafyanın getirdiği zorluklar da söz konusu olabilir. Devlettten bağımsız yapılan bir konut için topoğrafyanın düzenlenerek yol açılması ekonomik açıdan oldukça zorlayıcı olabilmektedir. 1966 yılında 775 sayılı Gecekondu Yasası çıkarılmış ve o tarihe kadar yapılmış gecekonduya yasallaşma fırsatı verilmiştir (Keleş, 1991). İmarsız konutların yasallaşması, yapılacak yeni planlamaların önüne geçmektedir (Türkoğlu, 1991). Cumhuriyet döneminde belediyeler açılmış, bir yandan gecekondulaşmayla çıkmaz sokaklar oluşmaya devam ederken diğer yandan belediye çalışmalarıyla çıkmaz sokaklar caddelere bağlanmaya başlamıştır. Eski gazete haberlerinde bu çalışmalar belirtilmektedir (Şekil 2.10).

Şekil 2.10: Hürriyet Gazetesi 15 Kasım 1978 (Url-2).

2.2.5. Günümüzde çıkmaz sokaklara ilişkin getirilen yasal düzenlemeler

Cumhuriyet döneminde anlatıldığı gibi gecekondulaşma ile çıkmaz sokaklar oluşmaya devam etmiş ve gecekondu affı ile birlikte bu sokakların bir kısmı planlanmadan günümüze ulaşmıştır. Günümüzde de sayısı az olsa da eski yerleşimlerde çıkmaz sokaklarla karşılaşabilmekteyiz. Yakın tarihte de çıkmaz sokaklar ile ilgili yönetmelikler çıkarılmış ve düzenlemelere gidilmiştir. Trabzon'da yapılan bir araştırmada büyük yapı adalarının iç kısımlarına ulaşmak için 5 metrenin altında

çıkma sokak düzenlemeleri yapıldığı ancak 1970 sonrasında imar planına göre bu dar yolların 7-12 metreye genişletilerek diğer çıkma sokaklarla birleştirildiği belirtilmektedir (Ökten, 1991).

2 Kasım 1985 tarih ve 18916 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan yönetmeliğin 15. ve 44. Maddeleri, 2 Eylül 1999 tarihli Resmi Gazete’nin 12. maddesi ve 25. maddesi gereğince değiştirilmiştir. Yapılan değişikliğe göre, ifraz suretiyle elde edilecek parsellerin tapu veya kadastr haritasında bulunan ve kamu eline geçmiş bir yola cephesinin bulunması şarttır. Parselden terk suretiyle yol oluşturulamaz. Çıkma sokaklarda cephesi olan parseller ifraz edilemez. İfraz suretiyle çıkma sokak oluşturulamaz (Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçinde ve Dışında Planı Bulunmayan Alanlarda Uygulanacak İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 14 Haziran 2014’te yayınlanan ve günümüzde de geçerliliğini koruyan, Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği’nin 26. maddesine göre imar planı değişikliği ile taşıt geri dönüş kurbu olmayan çıkma yol ihdas edilemez ayrıca 10 metreden dar trafik yolu açılmaz (Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği). Türkiye’deki çıkma sokaklar daha önce de belirtildiği üzere dar, yalnızca yaya ve yük taşıyan hayvanlara göre yapılmıştır. Araçlar için dönüş kurbu yoktur. Bu durumda eski çıkma sokakların, zamanla yola terkler yapılarak genişletildiğini ve yeni imar planları ile yeniden düzenlenerek caddelere bağlandığını söylemek mümkündür.

3 Kasım 2015 tarihli Resmi Gazete’nin 9. maddesi gereğince trafik ışıklarıyla ilgili gerçekleştirilen düzenlemelerde, çıkma sokaklar, tek yönlü sokaklar, yaya bölgeleri ve benzeri özel durumlar özel trafik işaretleri ile belirtilmelidir (Şehir İçi Yollarda Bisiklet Yolları, Bisiklet İstasyonları ve Bisiklet Park Yerleri Tasarımına ve Yapımına Dair Yönetmelik).

Yönetmelikler ve belediyelerin çalışmalarıyla çıkma sokakların sayısı gün geçtikçe azalmaktadır. Günümüz internet haberlerinde ve gazetelerinde bu durum görülmektedir (Şekil 2.11 ve Şekil 2.12). Şekil 2.10’daki 1978 yılının haberinin aksine günümüz gazete haberlerinde çıkma sokakların trafiğe açılması olumlu karşılanmaktadır. Bu artan taşıt sayısı ile insanların çıkma sokakları bir trafik problemi olarak görmesinin bir sonucu olabilir.

Boğaziçi'nde çıkmaz sokak kalmayacak

– Düzce'nin Boğaziçi Beldesinde Kurtlar Çıkmazı Sokağı ulaşılma açıldı.

Boğaziçi Beldesinde belediye ekipleri tarafından yapılan çalışmalar ile çıkmaz sokaklar ulaşılma açılıyor. Yazlık Mahallesi 106'ncı (Kurtlar Çıkmazı) Sokakta Boğaziçi Belediyesi İmar ve Fen İşleri Birimlerin çalışmaları neticesinde ulaşılma açıldı. Yol çalışmalarının tamamlanmasının ardından kısa süre sonra halkımızın hizmetine sunulacak.

Çalışmaları yerinde inceleyen Boğaziçi Belediye Başkanı İbrahim Ercan, yolun açılmasına katkı sağlayarak ulaşım hizmetine vesile olan arazi sahiplerine teşekkür etti.

Şekil 2.11: 30 Haziran 2019 Habertürk (Url-3).

Çıkmaz sokaklar bir bir açılıyor

Osmangazi Belediyesi, çarpık ve plansız yapılaşma sonucu ulaşım sıkıntısı yaşayan mahallelerdeki çıkmaz sokakları bir bir açıyor.

Giriş Tarihi: 03.04.2017 16:03

Şekil 2.12: 3 Nisan 2017 Bölge Gündem (Url-4).

2.2.6. Kentsel yaşamda çıkmaz sokağın işlevleri

Türkiye’de çıkmaz sokaklar geleneksel kent dokusunun ve kültürün önemli bir bileşeni olarak görülmektedir. Bu yönüyle araştırmalarda irdelenen çıkmaz sokakların, mahremiyet, komşuluk ve sosyal etkileşim üzerindeki etkileri incelenmiştir. Yurt dışında da çıkmaz sokak konusunda birçok araştırma yapılmaktadır. Çıkmaz sokakların; komşuluk ilişkileri ve sosyal bağlar, güvenlik, maliyet ve ev değerleri, çocuklar ve komşular için sağladığı kamusal alan imkânları, trafik ve yaya sirkülasyonu yönünden etkileri değerlendirilmiştir.

2.2.6.1. Trafik ve yaya sirkülasyonu

Çıkma sokak yaya, bisiklet ve otomobil trafiğini azaltır. Azalan trafik gürültü, kir, duman gibi olumsuz faktörleri de azaltır (Asabere, 1990). Taşıt sayısının giderek arttığı günümüzde, trafikten ve kirlilikten uzak bir sokakta yaşamak, kentte yaşayan insanlar için büyük bir fırsattır.

Çıkma sokaklar trafik mühendisleri tarafından desteklenmiştir. Konut güvenliği konusunda ilk mühendislik çalışmalarından biri 1951 ve 1956 yılları arasında Los Angeles'ta yapılmış, Ulaştırma Mühendisleri Enstitüsü, konut mahalleleri için hiyerarşik süreksiz sokak sistemleri önermiştir. Çalışma ızgara sokak düzeninin olduğu bölümlerde kaza sayısının büyük ölçüde yüksek olduğunu göstermiştir (Southworth ve Ben-Joseph, 2004). Diğer yandan Newman'ın (1996) Dayton'da yoğun trafiğe sahip, güvensizleşmiş Five Oaks yerleşimindeki iç sokaklarının çoğunu çıkma sokaklara dönüştürdükten sonra bir yıl içerisinde, trafik kazalarının %40 oranında azaldığı ortaya çıkmıştır. Five Oaks yerleşiminde ayrıca trafik kesintisinin %67, toplam trafik hacminin de %36 azaldığı görülmüştür.

Çıkma sokağın araştırmalara göre trafik ve yaya sirkülasyonu açısından problemli yönleri de bulunmaktadır. Çıkma sokaklar polis arabalarının ve ambulansların varış yerine zamanında ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Çıkma sokaklar aynı zamanda otomobil trafiğini de zorlaştırmaktadır. Giriş ve çıkışlarda artan manevralar, kirliliği arttırmakta ve yol bakımı için daha fazla vergi harcamasının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Hochschild, 2013). Polis arabaları ve ambulansların zamanında ulaşamamasının yanı sıra çıkma sokaklar itfaiye, çöp toplama aracı gibi büyük araçların giriş çıkışlarını da zorlaştırmaktadır. Bu durumun çıkma sokakta kanalizasyon, drenaj, su şebekesi ve çöp toplama ile ilgili problemler yarattığı bilinmektedir ancak çıkma sokağın uygun şekilde tasarlanmasıyla bu problemler aşılabılır. Örneğin, uygun genişlikte dönme yarıcağı yapılmasıyla büyük araçların kolayca manevra yapması sağlanabilir (Asabere, 1990). Bunun yanı sıra çıkma sokak yerine açık uçlu sokakların yapılması, trafik yükünü dağıtarak aşırı yüklü trafiğin caddelerde toplanmasını engellemekte yani otomobil trafiğini dağıtmaktadır (Larco ve diğerleri, 2014).

Çıkma sokaklar bağlantıdan yoksundur ve çıkma sokak sakinleri bir yere gidebilmek için her zaman bağlı olduğu caddeden gitmek zorundadırlar. Güzergah seçenekleri

minimumdur. Yayalar için yakınlardaki hedeflere verimsiz bağlantılarla, yürüyüşler uzun ve sıkıcı olabilir (Southworth ve Ben-Joseph, 2004). Bu konuda New Town'da yapılan bir araştırmada çıkmaz sokakların verimsiz bağlantılarından ızgara düzeni savunulmaktadır. California Irvine'deki New Town yerleşiminin planlamacıları birçok çıkmaz sokak bulunan dolambaçlı sokaklar tasarladılar. Planlayıcıların amacı şehirlerarası trafiğin yerleşim bölgelerine girmesini önlemektir ve bunu yüksek oranda başardılar ancak bu gelişim biçiminin otuz yıl sonra verimsiz trafik düzenlerini ortaya çıkardığı görüldü. Irvine'in bir bölgesinden diğerine gitmek için genellikle çok az seçenek vardı. Buna karşın ızgara dokuda düzenlenmiş banliyölerde dolaşmak kolaydır, karmaşık olmayan birçok rota her yöne gidebilecek şekilde düzenlenmektedir (Langdon, 1994). Bu araştırmaya benzer şekilde Geleneksel Komşuluk Gelişimi (TND - Traditional Neighborhood Development) de geleneksel banliyö gelişmelerine uzun süre hakim olan eğri sokakları ve çıkmaz sokakları reddederek, çoğu caddenin yüksek oranda birbirine bağlı ızgara ağına yerleştirilmesini önermektedir. ızgara sokak ağının bazı avantajlara sahip olduğu varsayılmaktadır. Bu avantajlardan biri her varış yerine alternatif yollar sunarak trafik sıkışıklığını gidermesi ve bu durumun, geleneksel banliyö gelişmelerinden daha kısa yol mesafelerine neden olmasıdır. Diğer avantajlar ise, sürücülerin sürüş sırasında kendilerini topluluk içinde yönlendirmelerine yardımcı olması ve topluluğu bir bütün haline getirmesidir (Atash, 1994).

Çıkmaz sokaklar yayaların ve bisikletlilerin seyahat etmek zorunda oldukları mesafeyi arttırdıklarından yürüyüş yapmayı veya bisiklete binmeyi engelleyebilirler. Çıkmaz sokak yapımından kaçınılması, seyahat için daha fazla güzergah seçeneği sunmaktadır (Larco ve diğerleri, 2014). Çıkmaz sokaklar ayrıca yürümeyi ve bisiklete binmeyi teşvik etmemektedir. Sokakta sakinlerini bisiklete binmeye ve yürümeye teşvik eden şey, hedefe en uygun rotayı seçme olanağıdır. Kavşak gibi yoğun şekilde birbirine bağlı bir sokak ağında, birçok alternatifte seçim imkanı sunulmaktadır. Bloklar arasında ilerledikçe alternatifler çoğalır ve hareket özgürlüğü genişlemeye devam eder. Sonuç olarak, ızgara düzende kişinin çok sayıda çeşitli rota ve birçok potansiyel alternatif arasından seçim yapabilme imkanı bulunmaktadır (Langdon, 1994).

Çıkmaz sokaklardan başka bir sokaktaki komşuya ya da market, mağaza, okul ve benzeri yerlere gitmek özellikle sokağın sonlarında oturan sakinler için uzun bir yürüyüş gerektirmektedir (Langdon, 1994). Özellikle yaşlı insanların, ızgara biçimiyle

iyi bağlantılara sahip bir sokak ağında nispeten doğrudan hedeflerine yürüyebilmeleri de önemli olmaktadır. Izgara sokak düzeni, birçok rota seçeneği sunmakta ve genellikle çıkmaz sokakların neden olduğu uzun yürüyüş mesafelerini önlemektedir (Burton ve Mitchell, 2006). Çıkmaz sokakta oturan arabası olmayan veya araba kullanamayacak durumda olan kişiler için düzenli bir halk otobüsü ya da tren yolu taşımacılığının mevcut olması daha az yorucu olacaktır. Buna karşın düşük yoğunluklu çıkmaz sokaklara otobüs ve benzeri hizmetler sunmak hükümet için çok pahalıya mal olacaktır. Diğer bir çözüm de çıkmaz sokaklarda mağaza, market gibi hizmetlerin bulunması olacaktır ancak böyle işletmelerin çıkmaz sokaklarda yaşamaları nadirdir (Langdon, 1994).

2.2.6.2. Çocuklar için oyun alanı olması

Çıkmaz sokaklar trafiğe kapalı olduklarından çocuklar için oyun alanı olma imkanı sağlamaktadır. Genellikle çocuklara hızlı hareket eden trafik korkusundan uzak, oynayabilecekleri sessiz ve güvenli bir oyun alanı imkanı sunarlar (Southworth ve Ben-Joseph, 2004). Küçük çocuklar için çıkmaz sokak oyun oynamak için güvenli olmasının yanı sıra doğal bir buluşma yeri olma özelliği taşımaktadır (Langdon, 1994). Sanoff ve Dickerson'a (1971) göre bunun sebebi çıkmaz sokakların kolayca tanımlanmasıdır. Bunun yanı sıra çıkmaz sokaklarda çok sayıda çocuğun bir arada olması, çevresinde yaşayan diğer sokaklardaki gençler için de burayı çekici hale getirmektedir (Langdon, 1994).

New Jersey, Radburn'de çıkmaz sokakların yoğunlukta olduğu bir yerleşim düzeninde yaşayan çocukların sık sık çıkmaz sokaklarda oynamayı tercih ettikleri görülmüştür. Bunun sebebi sokağın top sektirmek, bisiklet sürmek ve dış dünyayla temas halinde olmak için uygun bir alan olmasıdır (Langdon, 1994). Sanoff ve Dickerson'un (1971) çocukların davranışları üzerinde yaptığı araştırmada, çıkmaz sokakta özellikle top oynama faaliyeti gibi baskın sokak faaliyetlerinde görünen yüksek yoğunluğun, oyunu kesecek olan araç trafiğinden nispeten uzak bir alan olmasından kaynaklandığı belirtilmektedir. Buna karşın araştırmanın sonuçlarına göre çıkmaz sokaklarda gözlenen yoğunluk yüksek olmasına rağmen, çeşitlilik oldukça düşük bulunmuştur. Radburn'de görülen bisiklet sürmek ve yürümek gibi faaliyetler daha çok ucu açık sokaklarda görülürken, çıkmaz sokaklarda daha çok organize grup faaliyetleri görülmektedir.

Çocuklar çıkmaz sokakta oynarken, yakındaki ebeveynler ve komşuları tarafından korumaya alınırlar (Langdon, 1994; Hochschild, 2012). Bunun en önemli sebebi sokağın bölgeselliğidir (Hochschild, 2012). Çıkmaz sokak orada yaşayan insanların ortak alanıdır ve özellikle başarılı çıkmaz sokak düzenlerinde, aileler birbirlerini iyi tanımaktadır (Langdon, 1994). Bölgeselliğin yanı sıra düşük trafik seviyesi de çıkmaz sokakları diğer sokaklardan ayırır ve çocukların oyun oynamasına imkan tanıyan bir özelliktir. Yüksek düzeyde trafiğe sahip, fazla miktarda gürültülü sokaklar, çocukları görsel ve işitsel olarak izlemeyi zorlaştırmaktadır. Tersine, düşük düzeyde trafik ve gürültü seviyesine sahip sokaklar, bir çocuğun incinmiş veya tehlikede olup olmadığını ayırt etmeyi kolaylaştırmaktadır. Kapalı tasarımları nedeniyle çıkmaz sokaklar, alışılmadık trafik ve gürültü miktarını bu şekilde sınırlandırmaktadır. Bunun yanı sıra çıkmaz sokaklarda komşuların sokakta oynayan çocukları izlemesi ve yaralanan bir çocuk olduğunda yardım etmesi, komşuların birbirine sosyal bağını da arttırmaktadır.

Çıkmaz sokaklarda, özenli gözlerin ve kulakların, çocukların hatalı davranışlarını algılaması daha olasıdır. Komşuların çıkmaz sokakta oynayan çocukların, sokaktaki kötü davranışlarını saptama ve bildirme olasılıkları yüksektir. Çocukların yaptığı yanlış bir davranış hemen ailesine bildirilmektedir. Çocuklar davranışı kimin bildirdiğini bilmesede, birisinin onları her zaman izlediğini bilmektedirler. Bunun sonucunda çıkmaz sokakta yaşayan çocukların yanlış ve sapkın davranışlarda bulunma olasılıkları daha düşüktür. Çıkmaz sokak sakinleri trafiğe alışkın olmadıkları için çocuklarının dışarıda oynamasına izin vermeye daha fazla yatkındır. Çıkmaz sokaktaki düşük trafik kesintisiz oyun imkanı sağlamakta, böylece çocukları bireysel aktiviteler veya grup aktiviteleri için dışarı çekmektedir (Hochschild, 2012). Günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte çocukların eve ve internete bağlı bir yaşam sürdüğünü düşünürsek, çıkmaz sokağın orada yaşayan çocuklara ve ebeveynlere tanıdığı imkanların ne kadar önemli olduğunu söyleyebiliriz. Çıkmaz sokak her ne kadar çocuklar için oyun alanı olma imkanı sunsa da, çocuklar genç yaşlarına girdikten sonra tasarım gücünün çoğunu kaybetmektedir. Sakinler çıkmaz sokağa bakarken, oynayan çocukları izlemek yerine boş kaldırımlara bakmaktadır. Evlerinin karşısındaki tek manzara komşularının evlerinden ibaret kalmaktadır (Langdon, 1994).

Çocuklara bir şeyler öğretmek, toplumun gerçekleştirdiği önemli işlevlerden biridir. Çocukluk, erkek veya kız çocuğunun giderek dünyadaki bilgi ve ustalığını artırdığı bir

zamandır. Çoğu çocuk eğitimi okuldan değil, toplumun her yerinde yaşadığı deneyimlerden almaktadır. Çocuklar küçükken çıkmaz sokakların güvenliğinden faydalansalar da, bütün hayatlarını orada geçiremezler, kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Bağlantılı sokaklardaki yaşayan çocuklar çevrelerini keşfetmeye daha yatkınken, çıkmaz sokaktaki çocuklar, çevresindeki veya daha ötedeki toplulukları tanımakta zorlanmaktadır (Langdon, 1994).

Çıkmaz sokağın çocuklar için bir oyun alanı olması özelliği sokağın ayrıca değerlendirilen bir yönü olarak araştırmalarda yer almıştır. Bu nedenle de bu bölümde ayrı bir başlık olarak yer almaktadır. Ancak çocuklar için oyun alanı olması yönü, çocukların sosyal etkileşimde bulunmasına da bir örnektir, bu açıdan sosyal etkileşim başlığı ile birlikte değerlendirilmelidir. Bu çalışmada çıkmaz sokak sosyal etkileşim yönünden değerlendirilecektir ve çocuklar da bu çalışmanın içerisinde tutulacaktır.

2.2.6.3. Komşuluk ilişkileri ve sosyal bağlar

Çıkmaz sokaklar, akrabalar ve komşular arasındaki ilişkileri daha da yakınlaştıran bir sosyal etkileşim alanı olmaktadır (Bala, 2018). Çıkmaz sokakları kullanan kişiler belirli olduğundan orada yaşayan sakinlerin birbirini tanıma ve sosyalleşme ihtimali daha yüksektir. Çıkmaz sokakların kapalılığı ve trafik yoğunluğunun olmaması insanlar için toplanma alanı olarak kullanılmasına imkan sağlar. Süreksiz bir kısa yol sistemi, ızgara düzenden farklı olarak, aşinalık ve komşuluğu teşvik edebilmektedir (Southworth ve Ben-Joseph, 2004). Geleneksel Türk kentindeki çıkmaz sokaklar, sosyal ilişkilere güzel bir örnektir. Türk şehirlerinin geleneksel kent dokusunda çıkmaz sokak selamlaşma, sosyalleşme, oturma ve dinlenme için yarı özel, yarı kamusal bir sosyal alandır. Çıkmaz sokak, çevresinde dört yüksek duvarı olan ancak tavanı olmayan geleneksel kullarımdaki mahallenin oturma odası olarak tanımlanabilir (Bala, 2018).

Çıkmaz sokak iyi tanımlanmış ve küçük olduğundan, çıkmaz sokaktaki komşular, geleneksel ızgara düzenindeki sokakta yaşayanlara göre sosyal anlamda daha fazla bütünleşebilirler. Bu yönden çıkmaz sokak topluluk oluşumunu ve bütünlüğünü sağlamaktadır. Bunun sonucunda kamu malları üretimini (örneğin; budanmış çimler, yeni boyanmış cepheler) ve karşılıklı işbirliğini teşvik etmektedir (Asabere ve Colwell, 1984). İşbirliğinin yanı sıra çıkmaz sokaklar komşuluk aktivitelerinin gelişimini veya günlük sosyal rutinleri de teşvik etmektedir. Komşuların, özellikle günlerini evde

geçirdikleri zamanlar çıkmaz sokak yakınında toplanmaları yaygınlaşmaktadır. Çıkmaz sokak sakinleri bir yandan komşularıyla konuşurken diğer yandan sokakta oyun oynayan çocukları izleyebilmektedir (Langdon, 1994). Çıkmaz sokakların sonu, sokak partileri için harika yerlerdir çünkü boş sokak sandalyeler, masalar, oyunlar ve dans için ekstra alan olarak kullanılabilir. Ek olarak; çıkmaz sokakların sonunda daha az sayıda ev bulunduğundan, birinin gürültü veya şenliklerden şikayet etme olasılığı daha düşüktür. Bu şenlikler genellikle çocuklara odaklansa da, çocuksuz katılımcılar komşularla etkileşime girmekten keyif aldıklarını belirtmektedir (Hochschild, 2012).

Çıkmaz sokaklarda yaşayanlar, açık uçlu sokaklarda yaşayanlara göre sosyal olarak daha uyumludur. Hochschild'in (2013) sosyal uyum üzerine yaptığı çalışmada, tutumsal ve davranışsal uyum incelenmiştir. Tutumsal uyum, algılanan dostluklar, aidiyet, memnuniyet, karşılıklı destek, sadakat ve değerlerdeki homojenlik ile ilgili davranışsal uyum, komşularla sosyal temasların sıklığı ve yoğunluğu ile ilgilidir. Çalışmanın sonucuna göre çıkmaz sokakların, açık uçlu sokaklara göre tutumsal ve davranışsal uyumu fazladır. Sosyal uyum üzerine yapılan bir başka çalışma Brown ve Werner'in (1985) çıkmaz ve açık uçlu sokaklarda tatil dekorasyonu üzerine yaptığı araştırmadır. Çalışmada konutlara yılbaşı, cadılar bayramı gibi tatil dekorasyonları yapılmasının sosyal uyum ve bölgesellikle ilişkisi olduğu belirtilmiştir. Araştırmaya göre; çıkmaz sokak sakinlerinin, açık uçlu sokak sakinlerine göre daha fazla kimlik ve topluluk duygusu gösterdiği, daha fazla dekorasyon yaptığı, komşularına daha fazla yakınlık duyduğu görülmektedir. Kısaca; çıkmaz sokak sakinlerinin, açık uçlu sokaklarda yaşayanlara göre topluluk duygusunun daha fazla olduğu ve komşularına daha aşina oldukları tespit edilmiştir.

İnsanlar çıkmaz sokakların daha sessiz, daha güvenli olduğunu ve komşularını tanıma oranının daha yüksek olacağını düşünmektedirler (Southworth ve Ben-Joseph, 2004). Bu konuda Mayo'nun (1979) Oklahoma, Tulsa'nın güneydoğu banliyölerinde yaptığı araştırmada çıkmaz sokakta yaşayanların, komşularını "bilmiyorum" veya "sadece isim olarak biliyorum" şeklinde tanımlamak konusunda büyük ölçüde düşük sonuçlar verdiği bulunmuştur. Çıkmaz sokaklarda yaşayanların, eğrisel ya da doğrusal sokaklarda yaşayanlara göre komşularını daha fazla tanıdığı tespit edilmiştir. Ancak komşuların yakınlığı açısından eğrisel sokaklar, çıkmaz sokaklara göre daha olumlu sonuçlar verirken, doğrusal sokakların en düşük sonucu aldığı görülmüştür. Çıkmaz

sokak, trafikten kaçınarak, belli türdeki komşuluk yaşamını teşvik eder (Langdon, 1994). Çıkmaz sokakta yaşamak muhtemelen insanların daha sosyal olmalarını sağlamamakta ancak sosyal etkileşime girme eğilimini kolaylaştırabilmektedir. Benzer şekilde; açık uçlu sokaklarda yaşamak insanların sosyalliğini engellememekte ancak insanların birbirlerinden uzak durmalarını kolaylaştırabilmektedir (Brown ve Werner, 1985).

Çıkmaz sokağın sosyal etkileşim yönünden olumlu olduğunu söyleyen araştırmaların yanı sıra bu konudaki olumsuz yönlerine değinen araştırmalar da bulunmaktadır. Langdon'a (1994) göre çıkmaz sokak utangaç insanların sosyal temasını sınırlamaktadır. Eğer çıkmaz sokaktaki komşular onlarla arkadaşlık kurmak istemiyorsa ya da sosyalleşmek için zamanları yoksa utangaç bir kişi her zamankinden daha fazla izole olabilmektedir. Ayrıca çıkmaz sokak sadece orada yaşayan insanlar tarafından kullanılmakta olduğundan çıkmaz sokakta oturan birinin farklı insanlarla karşılaşma ve onlarla sosyal etkileşim kurma ihtimali düşüktür. Çıkmaz sokağı kullanan bir yabancı kendini davetsiz bir misafir gibi hissedebilmektedir. Bu nedenle bahçede oturan bir çıkmaz sokak sakini, tüm günü etrafındaki sokaklarda yaşayan herhangi bir kişiyi görmeden geçirebilmektedir (Langdon, 1994).

2.2.6.4. Güvenlik

Çıkmaz sokaklarda hırsızlık riski açık uçlu sokaklara göre daha düşüktür. Çıkmaz sokak kaçış imkanını kısıtladığından, suçlunun yakalanmasını kolaylaştırdığı bildirilmektedir (Asabere, 1990). Hiyerarşik, süreksiz sokak sistemleri kolay ulaşılan sokak yerleşimlerinden daha düşük hırsızlık oranlarına sahiptir; suçlular, kolayca yakalanabilecekleri sokak düzenlerinden kaçınacaklardır (Southworth ve Ben-Joseph, 2004). Bölge düzeyindeki sosyal veya kültürel bariyerler suç oranını etkilemektedir. Genel fikir sosyal kontrolün, yerleşik özelliklere göre iç homojenliği yüksek mahallelerde veya yerleşik toplulukları olan mahallelerde daha yüksek olacağı yönündedir. Bu da suçu engelleyecektir (Johnson ve Bowers, 2010). Çıkmaz sokak sadece orada oturanlar tarafından kullanılmaktadır. Bu durum da çıkmaz sokağa giren yabancı bir kişi kolayca fark edilmektedir. Çıkmaz sokak oturanlar tarafından gözetlenmekte bu da çıkmaz sokakların daha güvenli olmasını sağlamaktadır. Bu nedenle hırsızlar tarafından tercih edilmeyeceği düşünülebilir.

Sokağın fiziksel geçirgenliği de suç oranını etkilemektedir. Geçirgenlik arttıkça suç oranı da artmaktadır. Bu durumda hırsızlık riski çıkmaz sokaklarda özellikle doğrusal olmayan ve daha geniş bir yol ağına basit bir şekilde bağlantısı olmayanlarda daha düşük olacaktır. Ek bağlantı yüksek hırsızlık riskine yol açabilir ve bundan kaçınılmalıdır (Johnson ve Bowers, 2010). Bu tür özellikler, suçluların sokak tasarımını (kaçış yolları dahil) öğrenebilme kolaylığı üzerinde etkili olmaktadır. Hırsızlar korunmasız hedefleri ararken son derece kapalı olan alanları tercih etmeleri daha zordur (Conzens ve Hillier, 2008).

Çıkmaz sokaklar genelde çok kullanılmayan sokaklardır bu durumda sokağı bilen hırsız sayısı da az olacaktır. Hırsızların çıkmaz bir sokağı tercih etmesi için öncelikle bu yerin farkında olmaları gerekmektedir, bu durumda ancak kendi evlerine yakın bir çıkmaz sokağı tercih edebilirler. Bunun yanı sıra çıkmaz sokakta yaşayan bir insanın küçük çocuk sahibi olma ihtimali fazla olabilir ya da sosyo ekonomik açıdan diğer sokak tiplerine göre başka farklılıkları olabilir. Bu gibi durumlar suçlunun, suçla bütünleşik başka suç ihtimallerini de artırabilmektedir (Johnson ve Bowers, 2010). Bu ihtimaller suçluların çıkmaz sokakları tercih etmemesine sebep olmaktadır.

Newman (1996) Dayton’da tehlikeli bir bölge halini almış Five Oaks yerleşimindeki iç sokakların çoğunu çıkmaz sokaklara dönüştürdükten sonra polis teşkilatı genel suçun %26, şiddet içeren suçun ise %50 oranında azaldığını tespit etmiştir. Soygun, hırsızlık, saldırı ve oto hırsızlığının ise 5 yıl içinde en düşük orana ulaştığı tespit edilmiştir.

Geçirgenliğin suç oranını artırdığını ve çıkmaz sokakların daha az suç riskine sahip olduğunu gösteren araştırmaların tersine geçirgenliğin suç oranını azalttığı ve çıkmaz sokakların suç potansiyelini arttırdığını gösteren araştırmalar da bulunmaktadır. Çıkmaz sokaklara oranla daha geçirgen sokak düzenlemeleri daha fazla insanın o sokaktan geçmesine imkan sağlar ve sokağın daha işlek olmasına sebep olur. Kalabalık ve birçok izleyen gözlerin olduğu geçirgen sokaklarda hırsızlık veya herhangi bir suç işlenmesi daha zor olabilmektedir. Bu konuda Hillier ve diğerleri tarafından space syntax yöntemi ile yapılan araştırma diğerlerinden farklı bir sonuç vermektedir. Araştırma sonucunda çıkmaz sokaklarda suç riskinin geçirgen olan diğer sokak düzenlerinden daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Sohn ve diğerleri, 2018 tarafından aktarılarak; Hillier ve Shu, 2000; Shu ve Huang, 2003). Sohn ve diğerleri (2018)

tarafından Washington, Seattle’da yapılan araştırma, köklü yol ağına sahip geçirgen bir yapılı çevrenin, suçu caydırmak için daha fazla potansiyele sahip olduğunu ve yürümeyi kolaylaştırırken hırsızlığı da azaltabileceğini göstermektedir.

2.2.6.5. Maliyet ve ev değerleri

Çıkma sokak tercih edilen bir sokak türü olduğundan, ev değerleri üzerinde pozitif bir etkisi vardır (Southworth ve Ben-Joseph, 2004). Bu konuda Asabere’nin (1990) Nova Scotia, Halifax’ta yaptığı çalışmada mahalledeki sokak tipinin ev değerlerini etkileyebileceğini doğrulamaktadır. Çalışma, çıkma sokak ve ızgara düzen sokak üzerinde yapılmaktadır. Çalışmanın sonucunda; çıkma sokağın ızgara düzen sokağına göre daha değerli olduğu hipotezi doğrulanmakta ve çıkma sokak, ızgara sokak düzenine göre %29 fiyat primi üretmektedir. Başka bir çalışmada da Newman’ın (1996) Dayton’da yoğun trafiğe sahip, güvensizleşmiş ve dolayısıyla fiyatları düşmüş Five Oaks yerleşimindeki iç sokakların çoğunu çıkma sokaklara dönüştürdükten sonra konut satışlarında %55’lik bir artış olduğu görülmüştür. Konut fiyatları da bölgedeki %4’lük bir artışa karşın, Five Oaks’da ilk yılda %15 artmıştır. Bunun yanı sıra insanların evlerine ve mülklerine yaptığı yatırım önemli ölçüde artmıştır. Mahalle değişirken ve konut değerleri yükselirken, insanlar konutlarında iyileştirmeler yapmak için para harcamakta sorun görmemektedir çünkü artık mülkü sattıklarında paralarını geri alacaklarını bilmektelerdir. Araştırma, hem büyük hem de küçük onarımlar gerektiren konutların %45 oranında düştüğünü göstermektedir. Uzun yıllar sonra ilk defa, mahalledeki evler çocuklu aileleri çekmektedir.

Ev alıcıları çoğu zaman çıkma sokaktaki araziler için değer payı ödemektedirler. Çıkma sokak düzeni, yalnızca iyi satıldığı için değil aynı zamanda %50 daha fazla yol yapımı gerektiren geleneksel birbirine bağlı ızgara düzenine göre altyapı maliyetlerinin önemli ölçüde düşük olması nedeniyle popülerdir. Çıkma sokaklarda fazla trafik olmadığından, genellikle sokak genişlikleri, kaldırımlar ve bordürler için düşük standartlara sahiptir bunun yanı sıra bağlantısız olan çıkma topoğrafyaya daha iyi adapte olmakta ve esnek tasarım imkanı sağlamaktadır (Southworth ve Ben-Joseph, 2004). Dolayısıyla çıkma sokak yapımı, diğer sokak düzenlerinin yapımına oranla maliyeti düşürmektedir.

2.2.6.6. Mahremiyet

Çıkma sokaklar özellikle de sonları mahremiyet açısından ızgara modellerden daha iyi performans göstermektedir. Bu tür kapalı alanlar genellikle mahremiyet duygusu, samimiyet ölçeği ve çekiciliği nedeniyle başarılı yerlerdir (Southworth ve Ben-Joseph, 2004). Çıkma sokakların İslam toplumlarında da genel işlevi mahremiyet ile ilişkilidir. Çıkma sokağı sadece orada yaşayanların kullanması, orayı sakinlerine özel mahrem bir alan yapmaktadır. Osmanlı dönemindeki çıkma sokaklar genellikle dolambaçlıdır ve evlerin cepheleri farklı konumlandırılmaktadır. Bu nedenle çıkma sokağın içinde de sokağın öbür ucunu görme imkanı bulunmamakta ve görsel bir mahremiyet sağlanmaktadır.

Çıkma sokakta oturan bir kişinin komşularının gözleminden rahatsız olma ihtimali de vardır. Çıkma sokağı sürekli izleyen gözlerin olması güvenli bir ortam oluştururken, bazı komşular için de potansiyel mahremiyet kaybı oluşturur ve rahatsız edici olabilir. Çıkma sokak kendi içinde mahrem bir bölgedir ve sokağı kullanan kişiler belirli kişilerdir. Sokak sakinlerinin bireysel mahremiyeti hususunda bu durumun olumsuz etkileri de olabilir. Sokağa giren çıkanın belli olması; sokağa giren bir yabancınn fark edilip kime geldiğinin sorgulanmasına ya da dikkatli gözler tarafından izlenmesine, sokak sakinlerinin eve giriş çıkış saatleri, misafirleri ve benzeri gibi kendi için özel olabilecek durumların bilinmesine sebep olmaktadır. Bu konuda Langdon (1994), Virginia Fairfax Country’de çıkma sokakta yaşayan bir sakinin sürekli olarak karşı komşusundan düşmanca bahsettiğini gözlemlemiştir. Sakin, karşı komşularının bahçede oturmayı sevdiğinden bahsettiğinde, bu sürekli gözlenme durumunun muhtemelen onu rahatsız ettiğini fark etmektedir. Garajı kullanırken veya posta kutusundan postasını alırken bile sürekli gözlenmektedir.

Kentsel yaşamda çıkma sokağın işlevleri birbirini destekler ve birbirleriyle ilişkilidir. Örneğin:

- Trafiğin az olması çocuklara ve komşulara sosyal etkileşimi arttıracak imkanlar sunar. Çıkma sokak komşuların ortak kullanımında olan bir yarı özel alan olma eğilimindedir.
- Komşuların birbirini tanıması çıkma sokağa giren çıkan kişilerin belirli olması, sokağın güvenliğini artırır.
- Çıkma sokağın çocuklar için oyun alanı olması daha çok çocuklu kullanıcıların bu sokakta oturmayı tercih etmesine neden olurken,

suçluların suça bütünleşik başka suç ihtimallerini ve alacakları cezayı artırabileceğinden bu sokağı tercih etmemelerine neden olur.

- Çocuklar tarafından tercih edilen bir sokak olması çocukların ailelerinin birbirini tanımalarına ve sokakta oynayan çocuklarını izlerken sosyal etkileşime girmelerine sebep olur.

3. ALAN ÇALIŞMASI

3.1. Üsküdar İlçesi Tarihi ve Konumu

İlkçağda adı Khrysopolis olan Üsküdar'ın bir kısmı Scutarion olarak tanınmıştı. Khrysopolis'in anlamı "Altın Şehir"dir. Marmara üzerinde güneş batarken, Üsküdar kıyılarına vuran akşam güneşinin ışıklarının buraya altın rengi vermesinden dolayı bu ismi aldığı düşünülmektedir (Eyice, 2004).

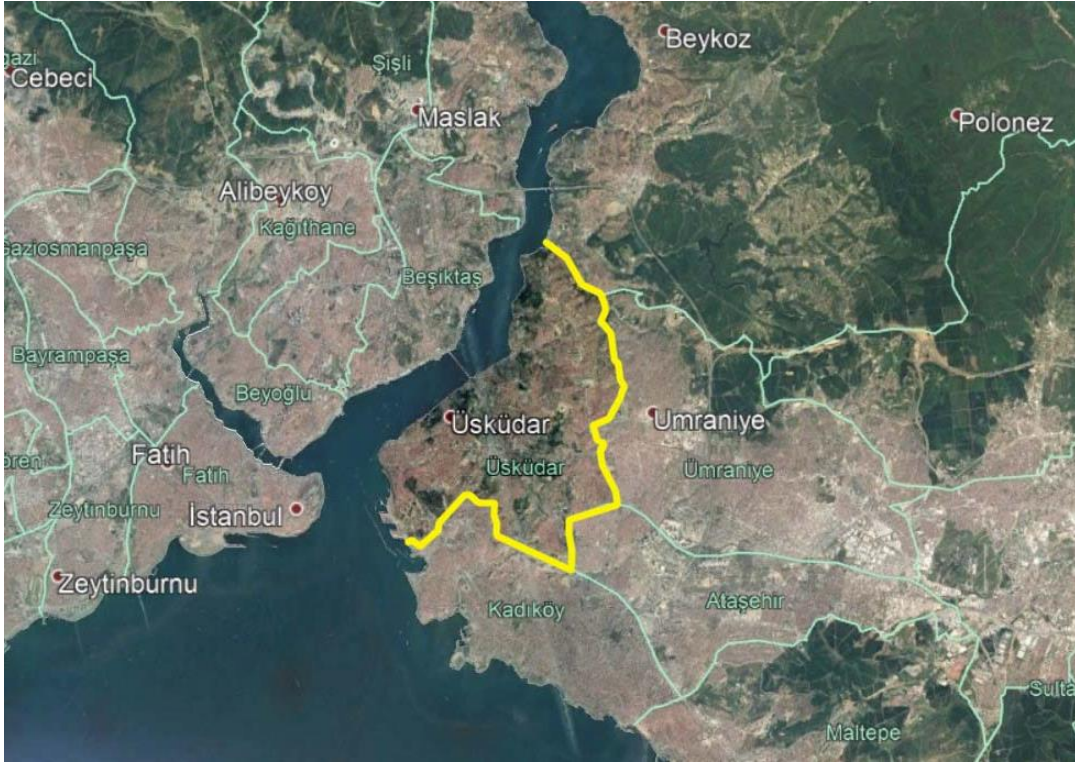
Üsküdar'ın tarihçesi M.Ö. 1000'li yıllara kadar uzanmaktadır. Erken dönem Üsküdar'ın oluşumu, Finikelilerin şimdiki Salacak sahiline doğru uzanan sığılık kısmı büyük taşlarla doldurarak bir mendirek inşa etmesi ve burada ticaret iskeleleri ile tersaneler kurmasıyla başlar. Yaklaşık 300 yıl sonra Üsküdar Akaların yönetimi altına girmiş ve Anadolu'dan geçici olarak gelenlerin zamanla kalıcı olarak yerleştiği bir muhit olmuştur. Sonrasında Makedonyalılar, Persler, Romalılar ve Bizanslıların hakimiyet dönemi başlamıştır. Bizans döneminde Üsküdar, Kadıköy'ün gölgesinde önemsiz bir kasaba görünümündedir (Yürük ve Toksoy, 2016).

Üsküdar 1453'te İstanbul'un fethinden sonra, büyük ve önemli bir yerleşim yeri olarak doğup gelişmiştir (Eyice, 2004). Daha önce küçük bir Anadolu kasabası görünümündeyken İstanbul'un fethinden sonra şehir dokusu kendini belli etmeye başlamıştır. Fatih Sultan Mehmet, Anadolu'daki Türklerin bir kısmını buralara yerleştirmiştir (Yürük ve Toksoy, 2016) ve böylece Üsküdar'a kesin ve kalıcı iskan başlamıştır (Şahin ve Şahin, 2005). Üsküdar İstanbul'un Anadolu Yakası'nda bulunmaktadır. Batısında İstanbul Boğazı, güneyinde Kadıköy, kuzeyinde Beykoz, doğusunda Ümraniye ve Ataşehir bulunmaktadır (Şekil 3.1).

Tarihten gelen süreç içerisinde Üsküdar evleri kendi iç dünyasına kapalı bir yapılanma içerisinde gelişmiştir (Şahin ve Şahin, 2005). Üsküdar merkezinde yer alan sokaklardaki evler birbirine bir zincirin halkaları gibi bağlanmıştır ve bu durum iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmiştir (Bir Ulu Rüveyı Görenler Şehri Üsküdar, 2006). Diğer Türk-İslam şehirlerinde olduğu gibi İstanbul ve Üsküdar'da da gayrimüslimler

ayrı mahallelerde yaşamaktaydı. Osmanlı yönetimi zaten Müslim ve gayrimüslimlerin bir arada yaşamalarına imkan tanımamaktaydı (Şahin ve Şahin, 2005).

Üsküdar'ın ilk oluştuğu yerdeki merkez mahalleleri, organik dokuda dar yollardan oluşmakta, mahallelerin alan büyüklüğü 4-29 hektar arasında değişmektedir. Bu mahallelerin özellikleri; konut alanlarının zamanla ticarete dönüşmesi, önemli hizmet alanlarının bulunması, yapı ve insan yoğunluğunun fazla olması olarak özetlenebilir (Seçkin ve Cengiz, 2005).

Şekil 3.1: Üsküdar ve çevresi (Google Earth).

3.1.1. Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi tarihi ve konumu

Üsküdar ilçesi geçmiş haritalarda (bkz: 1815 İstanbul haritası) çıkmaz sokakların yoğunluğu ile dikkat çekmektedir. Günümüzde de Üsküdar'ın mahallelerinin haritaları incelendiğinde çıkmaz sokakların olduğu görülmektedir. Araştırmada öncelikle mahalle haritaları incelenmiş, merkeze yakın mahallelerdeki çıkmaz sokakların yoğun olduğu alanlara gidilerek analizler yapılmıştır. Merkez ve çevresinin tercih edilme sebebi, tarihi haritalarda sokak dokusunun yoğun olarak merkezde toplanmasıdır (Şekil 3.2). Bu bağlamda eski haritalarda da görünen ve kentsel dokusunu koruyan Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi çalışma alanı olarak seçilmiş ve çıkmaz sokaklar listelenerek ön gözlem çalışması yapılmıştır.

Şekil 3.2: 1815 Haritasında Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi (Url-5).

Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi Üsküdar ilçesi sınırları içinde bulunmaktadır ve Üsküdar'ın merkezindeki mahallelerden birisidir (Şekil 3.3). Mahallenin batısında İstanbul Boğazı, kuzeydoğusunda Mimar Sinan Mahallesi, güneyinde Salacak Mahallesi, güneydoğusunda Ahmediye Mahallesi bulunmaktadır ve nüfusu yaklaşık 13000'dir.

Şekil 3.3: Üsküdar bağlamında çalışma alanının konumu.

Mahalle adını Aziz Mahmut Hüdai'den almaktadır. Aziz Mahmut Hüdai Celveti Tarikatı'nın kurucusudur (Üsküdar Belgeseli). 1540'lı yıllarda doğmuş ve 1628 yılında vefat etmiştir (Erdoğan, 2004). Hayatı boyunca sekiz padişahın dönemini yaşamış ve padişahlar üzerindeki itibarıyla ön plana çıkmıştır. Aziz Mahmut Hüdai külliyesini yaptırmıştır (Üsküdar Belgeseli) (Şekil 3.4). Mahallede Aziz Mahmut Hüdai'nin adını taşıyan; Aziz Mahmut Hüdai Camii, Aziz Hüdai Çeşmesi, Aziz Mahmut Hüdai Türbesi ve Aziz Mahmut Efendi Sokağı bulunmaktadır.

Şekil 3.4: Hüdai Külliyesi, eski bir sokak görüntüsü (Bir Ulu Rüya'yı Görenler Şehri Üsküdar, 2006).

Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi'nde incelenecek çıkmaz sokaklar aşağıda belirtilmektedir. Şekil 3.5 de çıkmaz sokakların haritadaki yerleri belirtilmektedir.

1. Ahmet Çelebi Çıkmaşı
2. Azat Çıkmaşı
3. İsimsiz Çıkmaşı
4. Sümbülzade Sokak
5. Sümbülzade Sokak 2
6. Hacı Ahmetpaşı Çıkmaşı
7. Giriftzen Asım Sokak
8. Kapıcı Çıkmaşı
9. Huylu Çıkmaşı
10. İsimsiz Çıkmaşı 2

Şekil 3.5: Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi'nde seçilen çıkmaşı sokaklar.

Ahmet Çelebi Çıkmaı'nın (Şekil 3.6) fiziksel nitelikleri:

- Merdivenli sızdıran (saf olmayan), bitişik nizam, uzun bir çıkmaı sokaktır.
- Üsküdar merkeze yakındır. İki sokağı birbirine bağlayarak kestirme görevi görmektedir dolayısıyla yoğun kullanılmaktadır.
- Eğimlidir ve çok basamakla üst koddaki sokağı bağlanmaktadır. Bu nedenle kullanıcılar dinlenerek inip çıkarlar.
- Ticaret ve konut fonksiyonları bir arada bulunmaktadır. Binalar genellikle eskidir.
- Oturma alanı ve kedi evleri bulunmaktadır.

Şekil 3.6: Ahmet Çelebi Çıkmaı.

Azat Çıkmazı'nın (Şekil 3.7) fiziksel nitelikleri:

- Sızdırmayan (saf), bitişik nizam, kısa bir çıkmaz sokaktır.
- Sızdırmaz olduğundan sadece sokak sakinleri tarafından kullanılmakta dolayısıyla yoğun bir kullanım görülmemektedir.
- Eğimlidir.
- Sadece konut fonksiyonu bulunmaktadır. Binalar genellikle yenidir.
- Oturma alanı ve kedi evleri bulunmamaktadır.

Şekil 3.7: Azat Çıkmazı.

İsimsiz Çıkamaz'ın (Şekil 3.8) fiziksel nitelikleri:

- Sızdırmayan (saf), bitişik nizam, orta uzunlukta bir çıkamaz sokaktır.
- Sızdırmaz olduğundan sadece sokak sakinleri tarafından kullanılmakta dolayısıyla yoğun bir kullanım görülmemektedir.
- Eğimsizdir. Merkezdeki diğer sokaklara göre daha geniştir.
- Sadece konut fonksiyonu bulunmaktadır. Binalar genellikle eskidir.
- Oturma alanı ve kediler için kedi mamaları bulunmaktadır.

Şekil 3.8: İsimsiz Çıkamaz.

Sümbülzade Sokak'ın (Şekil 3.9) fiziksel nitelikleri:

- Merdivenli sızdıran (saf olmayan), ayırık nizam, uzun bir çıkmaz sokaktır.
- Üsküdar merkeze diğer sokaklara göre daha uzaktır. Sokak Üsküdar'ın merkezindeki çıkmaz sokaklara göre daha geniştir.
- Eğimsizdir ancak kısa bir merdivenle çocuk parkına bağlanmaktadır. Bağlantı sağlaması yönüyle daha yoğun kullanılmaktadır.
- Sadece konut fonksiyonu bulunmaktadır. Binalar genellikle eskidir.
- Oturma alanı, araç park alanı, yeşil alan bulunmaktadır.

Şekil 3.9: Sümbülzade Sokak.

Sümbülzade Sokak 2'nin (Şekil 3.10) fiziksel nitelikleri:

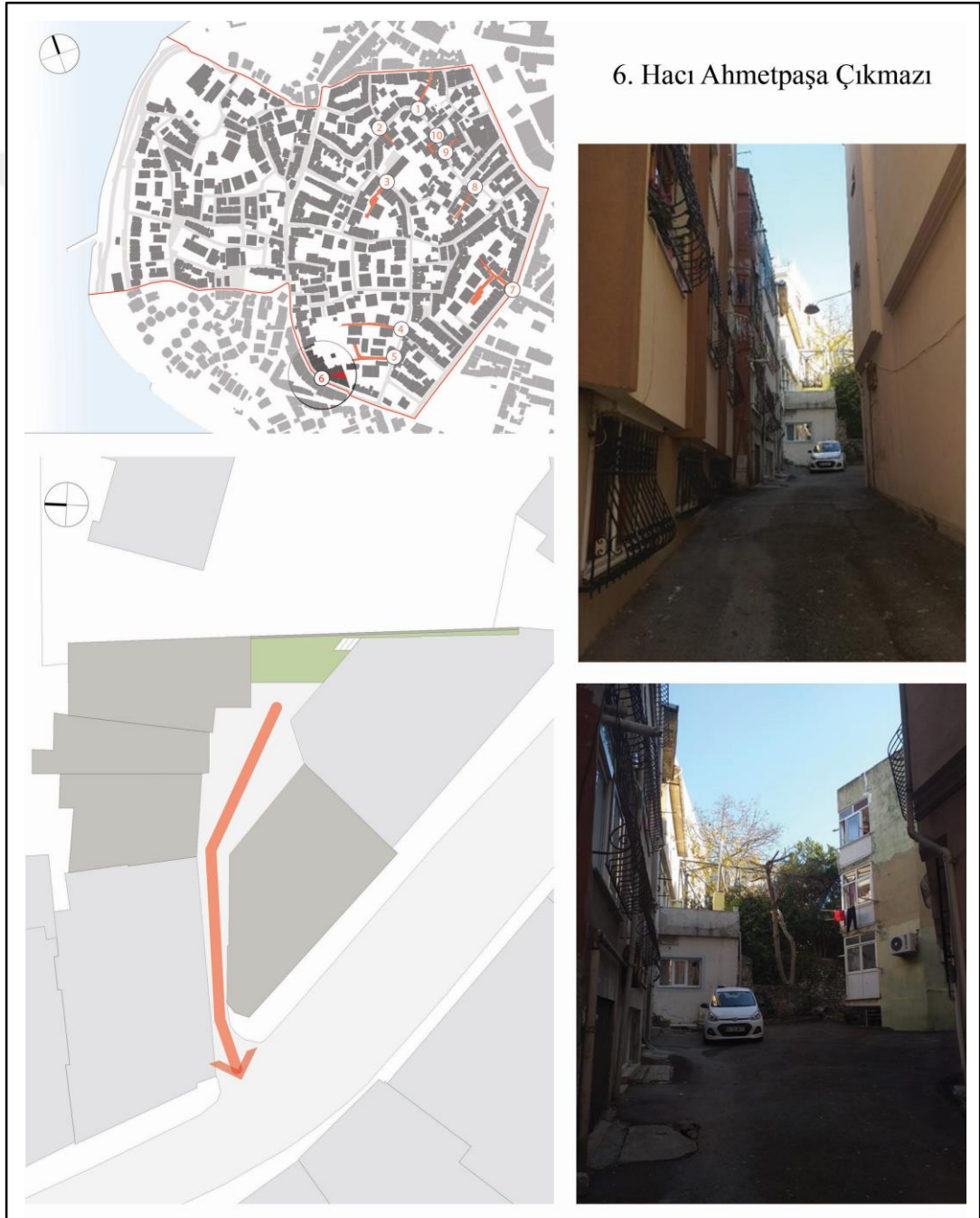
- Sızdırmayan (saf), ayırık nizam, uzun bir çıkmaz sokaktır.
- Üsküdar merkeze diğer sokaklara göre daha uzaktır.
- Eğimsizdir ve yolu diğer sokaklara göre daha geniştir.
- Sümbülzade Sokak 2'nin arkasında çocuk parkı bulunmaktadır. Ancak parka erişim imkanı yoktur.
- Sadece konut fonksiyonu bulunmaktadır. Binalar genellikle yenidir.
- Oturma alanları, otopark, araç park yerleri ve yeşil alan bulunmaktadır.

Şekil 3.10: Sümbülzade Sokak 2.

Hacı Ahmetpaşa Çıkması'nın (Şekil 3.11) fiziksel nitelikleri:

- Sızdırmayan (saf), bitişik nizam, kısa bir çıkma sokaktır.
- Üsküdar merkeze diğer sokaklara göre daha uzaktır. Ana caddeye bağlıdır.
- Eğimsizdir ve yolu diğer sokaklara göre daha geniştir.
- Sadece konut fonksiyonu bulunmaktadır. Binalar genellikle eskidir.
- Sokağı kullanan daire sayısı diğer sokaklara oranla nispeten daha azdır.
- Oturma alanları, kedi evleri bulunmamaktadır.

Şekil 3.11: Hacı Ahmetpaşa Çıkması.

Giriftzen Asım Sokak'ın (Şekil 3.12) fiziksel nitelikleri:

- Sızdırmayan (saf), bitişik nizam, uzun bir çıkmaz sokaktır.
- Ana caddeye bağlıdır.
- Eğimsizdir ve yolu Üsküdar'ın merkezindeki çıkmaz sokaklara göre daha geniştir. Sümbülzade Sokak 2'ye göre daha dardır.
- Konut ve ticaret fonksiyonları bir arada bulunmaktadır dolayısıyla daha yoğun bir kullanım görülmektedir. Binalar genellikle eskidir.
- Oturma alanları ve kedi evleri bulunmaktadır.

Şekil 3.12: Giriftzen Asım Sokak.

Kapıcı Çıkması'nın (Şekil 3.13) fiziksel nitelikleri:

- Sızdırmayan (saf), bitişik nizam, orta uzunlukta bir çıkma sokaktır.
- Eğimsizdir ve yolu diğer sokaklara göre daha dardır.
- Sadece konut fonksiyonu bulunmaktadır. Binalar genellikle eskidir.
- Oturma alanları bulunmamaktadır.
- Normalde geçirgen değildir ancak yıkılan bir evin olduğu parsel nedeniyle geçici olarak geçirgen bir sokak görünümündedir.

Şekil 3.13: Kapıcı Çıkması.

Huylu Çıkmaşı'nın (Şekil 3.14) fiziksel nitelikleri:

- Sızdırmayan (saf), bitişik nizam, kısa bir çıkmaşı sokaktır.
- Eğimlidir ve merdivenlidir.
- Sadece konut fonksiyonu bulunmaktadır. Sokakta eski ve yeni binalar bulunmaktadır.
- Oturma alanları bulunmamaktadır.
- Sızdırmaz ve kısa olması nedeniyle yoğun bir kullanım görülmemektedir.

Şekil 3.14: Huylu Çıkmaşı.

İsimsiz Çıkamaz 2'nin (Şekil 3.15) fiziksel nitelikleri:

- Sızdırmayan (saf), bitişik nizam, kısa bir çıkamaz sokaktır.
- Eğimlidir diğer çıkamaz sokaklara göre daha dardır.
- Sadece konut fonksiyonu bulunmaktadır. Binalar eskidir.
- Oturma alanları, kedi evleri bulunmamaktadır.
- Sızdırmaz ve kısa olması nedeniyle yoğun bir kullanım görülmemektedir.
- Sokak bazı zamanlar bariyerle araba geçişine kapatılmaktadır.

Şekil 3.15: İsimsiz Çıkamaz 2.

Seçilen ıkma sokakların dışında alanda,

Kaptanpaşa ıkma (saf-sızdırmaz) ve Oymasaray ıkma (patikalı, saf olmayan-sızdıran) bulunmaktadır. Eski Mahkeme Sokak'ın sonunda (saf-sızdırmaz) ve Manastırlı İsmail Hakkı Sokak'ın sonunda da (merdivenli, saf olmayan-sızdıran) sokağın adını taşıyan çıkma sokaklar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra üç tane ismi olmayan çıkma sokak (saf-sızdırmaz) daha vardır. Bu isimsiz sokakların iki tanesi parselin ortasında kalan tek bir konuta geçiş imkanı sağlamaktadır. Bu ıkma sokaklar konut sayıları az olduğundan çalışma kapsamında değeriendirilmemiştir.

Mahallede önceden çıkma sokakken sonradan yakın zamanda açık uçlu sokak haline getirilen sokaklarda bulunmaktadır. Bu konuda araştırma esnasında tespit edilen Gelin Alayı Sokak eskiden merdivenli saf olmayan-sızdıran bir çıkma sokakken merdivenlerin arası açılarak yol yapılmış ve trafiğe açılmıştır. Ayrıca Davutoğlu Sokak saf-sızdırmaz bir çıkma sokakken kentsel dönüşümle apartmanların geriye çekilmesi yoluyla caddeye bağlanarak trafiğe açılmıştır. Aziz Mahmut Hüdei Mahallesi Muhtarı Aliye Serin ile yapılan görüşmede bu sokağın yaklaşık 2-3 yıl önce açıldığı belirtilmiştir. Alan çalışmasında hala çıkma sokak tabelasının kaldırılmadığı görölmektedir.

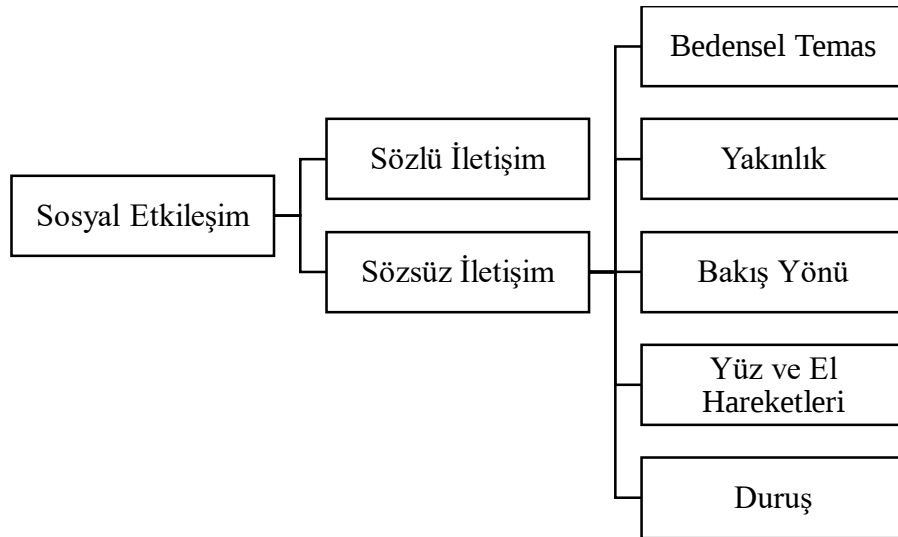
Aliye Serin'e göre mahalledeki çıkma sokakların günümüze kadar ulaşması eski ahşap evlerin parsellerinin geniş olmasının getirdiğı bir sonuçtur. Serin, ıkma sokakların günümüze kadar ulaşmasını ahşap evlerin yıkılmasından sonra yapılan konutların, bu parsellerin büyüklüğüne göre yapılmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Bu duruma örnek olarak Oymasaray ıkma gösterilebilir. Oymasaray ıkma'nın da eskiden saf-sızdırmaz bir çıkma sokak olduğı ve sonunda Oyma Saray'ın bulunduğı belirtilmiştir. Üsküdar Belediyesi'nin sitesinde bu saraydan, Rüstem Paşa Sarayı (Ayşe Sultan Sarayı) olarak bahsedilmektedir (Url-6). Bu saray yıkıldıktan sonra parsel sınırları korunarak kamusal alan olarak değeriendirmiştir. Günümüzde bu alanda Abdulvahap Yıldırım Parkı bulunmaktadır. Oymasaray ıkma da saf olmayan-sızdıran bir çıkma sokak olarak günümüze ulaşmıştır.

3.2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın yöntemi yüz yüze anket ve sistematik gözlem olarak belirlenmiştir. Araştırmada alışma kapsamına bağılı olarak sosyal etkileşimin mekansal göstergeleri;

mekanın fiziksel elemanları, erişilebilirlik, işlevsel mesafe ve güvenlik; sosyal etkileşimin toplumsal göstergeleri ise homojenlik-heterojenlik, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi ve yakınlık olarak belirlenmiştir. Göstergeler anket kapsamında değerlendirilirken yakınlık kavramı gözlem çalışmasında değerlendirilmiştir.

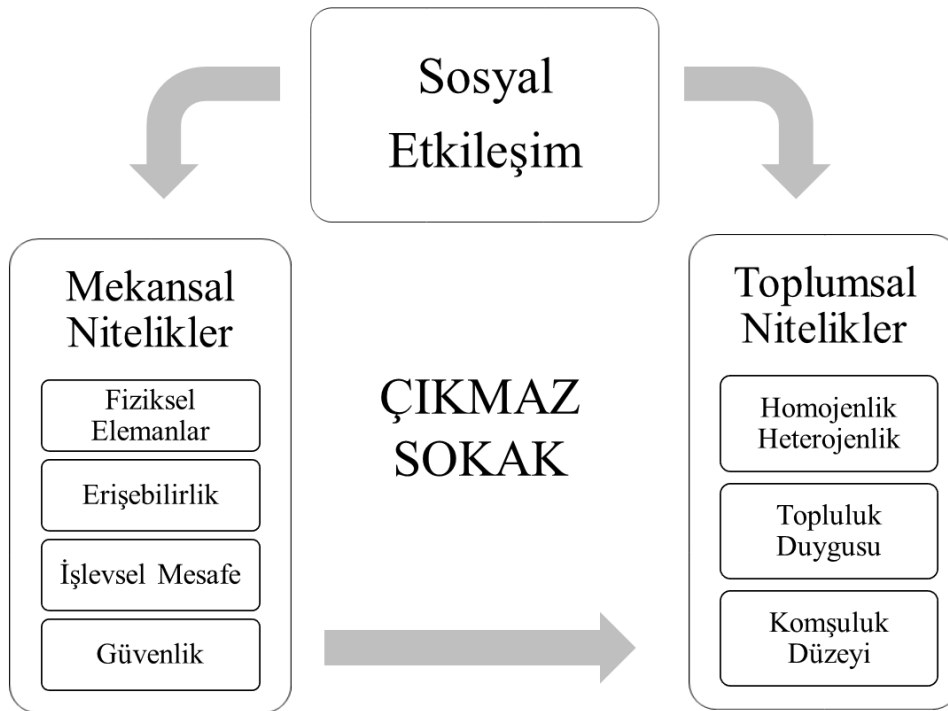
Gözlem çalışmasında Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi'ndeki 10 çıkmaz sokak, hafta sonu iki gün ve hafta içi iki gün olmak üzere, 12 Ekim Cumartesi, 13 Ekim Pazar, 15 Ekim Salı, 18 Ekim Cuma günleri gözlemlenmiştir. Her bir seçilen çıkmaz sokak için günde 4 kez 10'ar dakika olacak şekilde 09.00-12.00, 12.00-15.00, 15.00-18.00, 18.00-21.00 saatleri arasında gözlem çalışması yapılmıştır. Sözlü iletişim dışında Argyl'nin (2017) sosyal etkileşim üzerine yazdığı kitabındaki sosyal davranış unsurları dikkate alınarak bedensel temas, duruş, yakınlık, bakış yönü, yüz ve el hareketleri gibi sözsüz iletişimi oluşturan faktörlere göre de bir değerlendirme yapılmıştır. Argy'nin (2017) sözsüz iletişim başlıklarında fiziksel görünüş de yer almaktadır. Bir kişinin fiziksel görünüşü diğer insanlara sözsüz olarak kendisini ifade etmenin bir yoludur. Birbiri ile görsel temas kuran herkes karşısındaki kişinin fiziksel görünüşünden birtakım bilgiler edinebilir. Bu çalışmada fiziksel görünüşün değerlendirilmesi, çalışmaya veri sağlamamaktadır bu nedenle çalışma dışında tutulacaktır. Gözlem çalışmasının kapsadığı değişkenler, şekil 3.16'da gösterilmektedir.

Şekil 3.16: Gözlem çalışmasının kapsadığı değişkenler.

Anket çalışması Üsküdar Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi'nde seçilen 10 çıkmaz sokakta gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar sokaklarda yaşayan 18 yaş ve üzerindeki sakinler içinde araştırmaya katılmayı kabul 254 kişiden oluşmaktadır. Görüşmeler yüz

yüze anket yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Anket formunda 15 açık uçlu, 66 kapalı uçlu soru kullanılmıştır. Anket formunda çıkmaz sokaklarla ilgili kapalı uçlu değerlendirme sorularında genellikle likert ölçek kullanılmıştır. Likert ölçek tipinde yöneltilen sorular çıkmaz sokaklarla ilgili erişilebilirlik, fiziksel elemanların durumu, işlevsel mesafe, güvenlik, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi, sosyal etkileşim ve homojenlik değişkenlerini ölçecek şekilde gruplandırılmıştır. Araştırmada kullanılan anket sorularının kapsadığı değişkenler şekil 3.17’de gösterildiği gibidir. Anket soruları daha önce bu konuda yapılan araştırmalar incelenerek hazırlanmıştır.

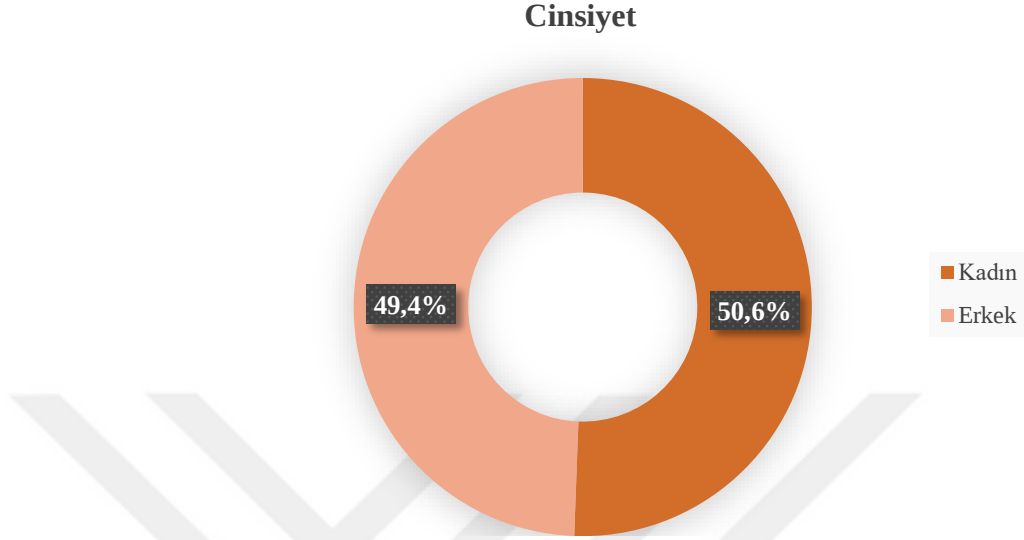
Şekil 3.17: Anket sorularının kapsadığı değişkenler.

Gruplar arası farklılıkların testi için güçlü (robust) testlerden welch testi, bağımsız örnekler için t testi kullanılmıştır. Gruplar arası farklılık grafikler yolu ile görselleştirilmiştir. Daha önce açık uçlu sokakta yaşayanların, daha önce açık uçlu sokakta yaşayıp çıkmaz sokakta yaşamayı tercih edenlerin ve çıkmaz sokağın açık uçlu sokak olmasını isteyenlerin profili karar ağaçları yöntemi ile belirlenmiştir. Sosyal etkileşim ile mekansal ve toplumsal değişkenlerin ilişkisi yol (path) modeli kullanılarak tespit edilmiştir.

Değişkenler altındaki soruların güvenilirlik katsayıları hesaplanarak bu değişkenlere ait skorlar her bir katılımcı için hesaplanmıştır.

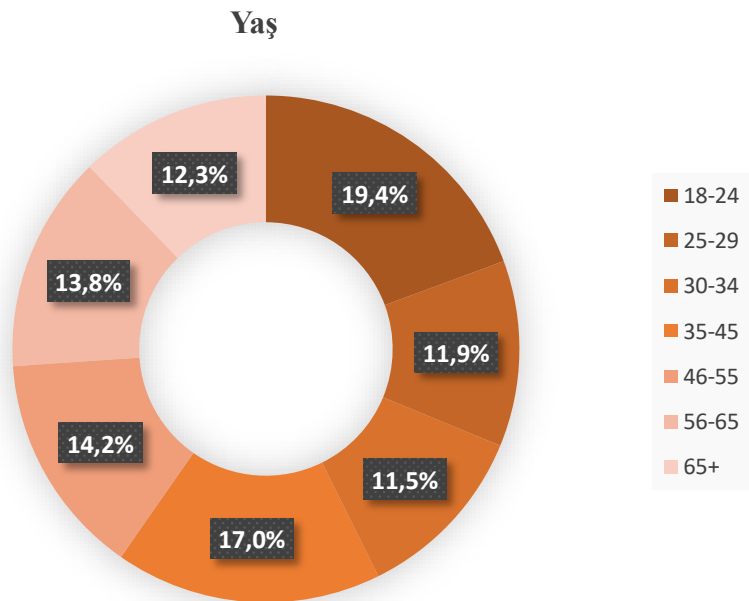
3.2.1. Katılımcı profili

Katılımcıların %50.6'sı erkek %49.4'ü kadın olmak üzere yaklaşık olarak eşit bir dağılım göstermektedir. (Şekil 3.18).

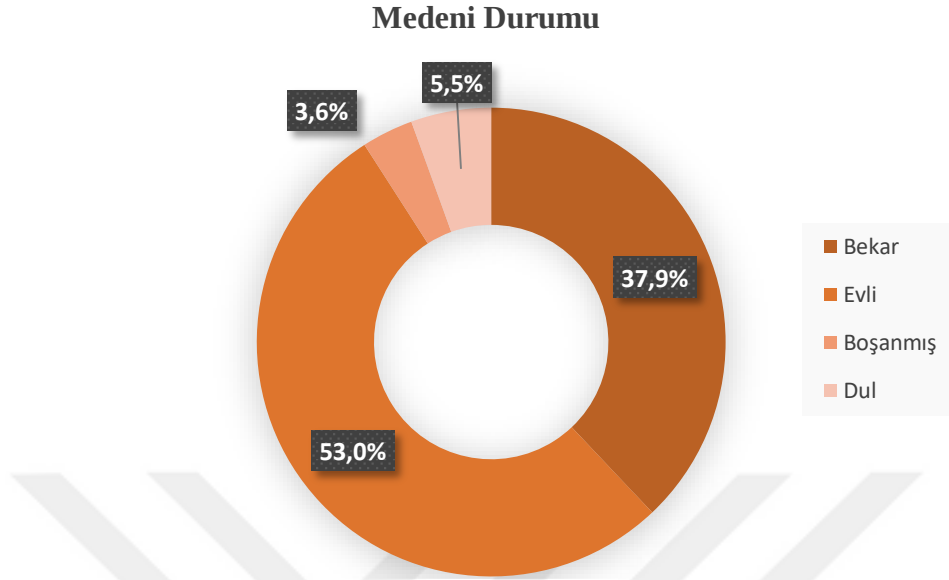
Şekil 3.18: Katılımcıların cinsiyet dağılımı.

En yüksek katılım oranının 18-24 yaş katılımcılar olduğu görülmektedir daha sonra sırasıyla, 35-45, 46-55, 56-65, 65 ve üzeri, 25-29 ve 30-34'tür. Katılımcıların %59.7'si 45 yaş altı %40.3'ü 45 yaş üzeridir (Şekil 3.19). 18-24 ve 35-45 yaş grubu katılımcılar hariç diğerleri hemen hemen eşit bir dağılım göstermektedir. Çalışma alanında yaşlı nüfus daha fazla olmasına rağmen, ankete katılmak isteyenler genelde 45 yaş altı bireylerdir.

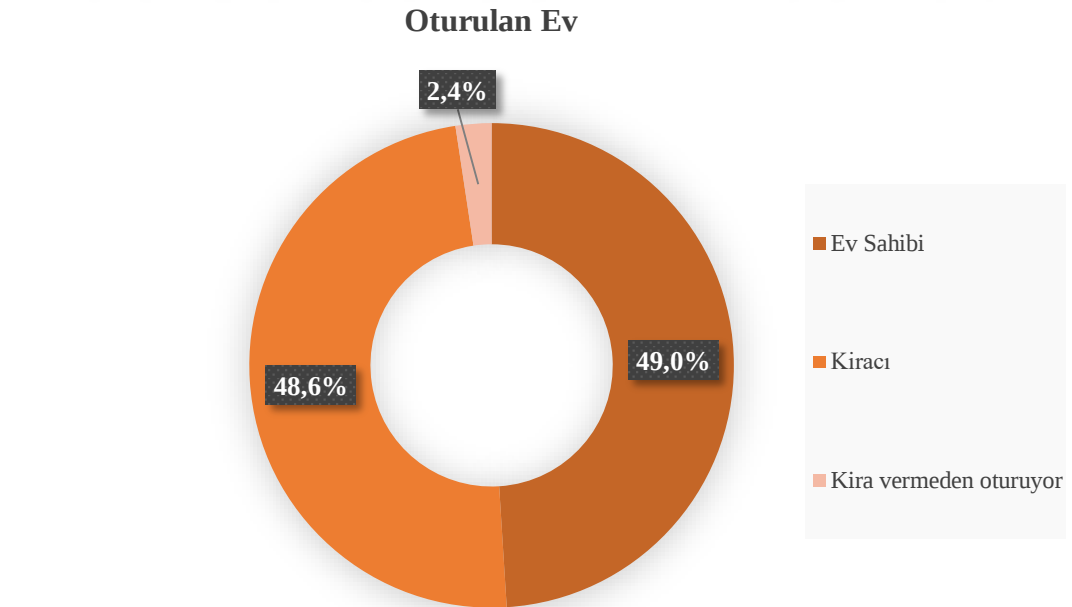
Şekil 3.19: Katılımcıların yaş dağılımı.

Katılımcıların %37.9'u bekar, %53'ü evli iken %3.6'sı boşanmış, % 5.5'i duldur (Şekil 3.20).

Şekil 3.20: Katılımcıların medeni durumu.

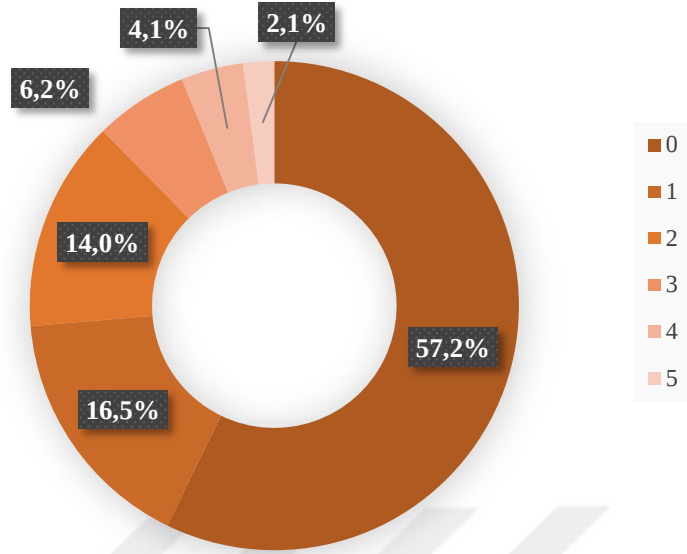
Katılımcıların %49.0'u ev sahibi, %48.6'sı kiracı olmak üzere yaklaşık olarak eşit bir dağılım göstermektedir. Katılımcıların %2.4'ü ise kira vermeden evinde oturmaktadır (Şekil 3.21).

Şekil 3.21: Katılımcıların ev sahipliği dağılımı.

Katılımcıların %57.2'sinin hiç çocuğu yokken %42.8'inde en az 1 çocuk vardır (Şekil 3.22). Bu durumun ankete katılmayı kabul eden katılımcıların genellikle daha genç katılımcılar olduğundan kaynaklandığı düşünülebilir.

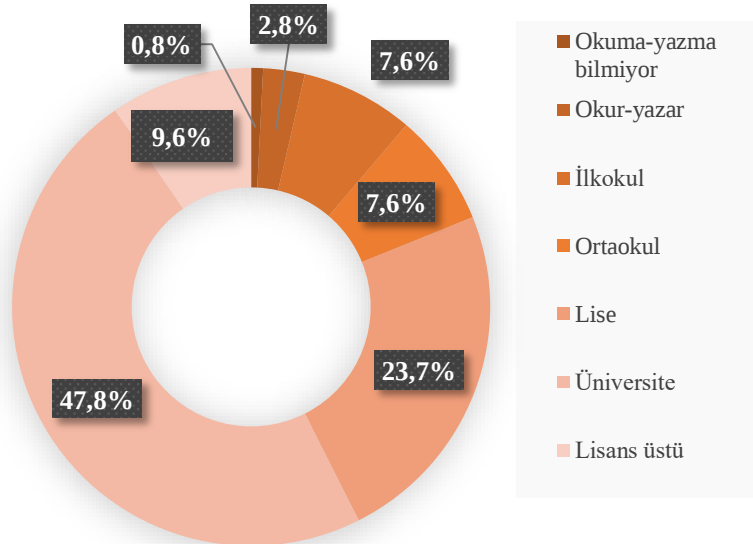
Hanedeki çocuk sayısı

Şekil 3.22: Hanedeki çocuk sayısı dağılımı.

Katılımcıların %42.6'sı lise ve altı eğitime sahipken %57.4'ü üniversite ve üzeri eğitim almıştır (Şekil 3.23). Bu durum da hanedeki çocuk sayısına benzer şekilde, ankete katılmayı kabul eden katılımcıların genellikle daha genç katılımcılar olduğundan kaynaklandığı düşünülebilir.

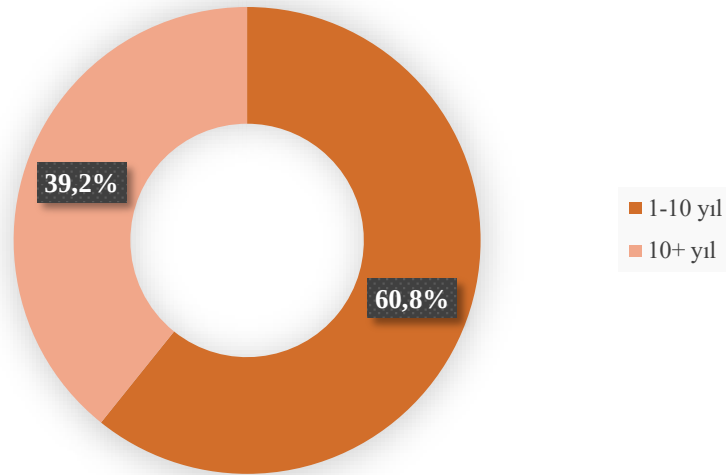
Eğitim

Şekil 3.23: Katılımcıların eğitim durumu dağılımı.

Katılımcıların %60.8'i 1-10 yıldır bu sokakta yaşarken %39.2'si 10 yıldan daha fazla süredir bu sokakta yaşamaktadır (Şekil 3.24).

Kaç yıldır bu sokakta yaşıyorsunuz?

Şekil 3.24: Katılımcıların sokakta yaşama dağılımı.

3.2.2. Çıkamaz sokaklara ilişkin ölçekler

Anket formunda katılımcılara yöneltilen 8 ana değişken altındaki soruların cronbach alfa değerleri incelenerek soru grupları değişkenlere göre gruplandırılmıştır. Nicel analiz bölümünde kullanılan welch testi bağımsız örnekler için t testi ve yol (path) analizi yöntemlerinde oluşturulan 8 yeni değişken kullanılmıştır. Cronbach alfa skorlarının değerlendirilerek maddelerin toplulaştırılması için yeterli skor literatürde genellikle 0.7 olarak kabul edilmektedir (Kılıç, 2016).

Skorlar için likert ölçekte kullanılan vasıflar;

- 1.00-1.79 1 Hiç kolay değil / Çok az / Çok uzak / Hiç katılmıyorum
- 1.80-2.59 2 Kolay değil / Az / Uzak / Az katılıyorum
- 2.60-3.39 3 Orta derecede kolay / Orta derecede / Orta derecede uzak / Orta derecede katılıyorum
- 3.40-4.19 4 Çok kolay / Fazla / Yakın / Oldukça katılıyorum
- 4.20-5.00 5 Çok fazla kolay / Çok fazla / Çok Yakın / Tamamen katılıyorum

3.3 Bulgular

3.3.1. Saha çalışmasına ilişkin bulgular

Erişilebilirlik değişkeni altında 4 gösterge yer almaktadır. 4 göstergenin güvenilirlik katsayısı $0.783 > 0.7$ 'dir. Çıkamaz sokakların erişilebilirlik skorları (3.24 ± 0.863) şeklinde dağılmaktadır. Erişilebilirlik düzeyi, katılımcılar tarafından orta derecede

kolay olarak değerlendirilmektedir. Erişilebilirlik değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri çizelge 3.1’de görülebilir. En yüksek erişilebilirlik değerleri yürüyerek ulaşımda görülürken, en düşük erişilebilirlik değeri arabayla ulaşımda görülmektedir. Sokaktan yürüyerek ulaşımı katılımcılar kolay olarak cevaplarlarken diğer erişilebilirlik sorularını orta derecede kolay olarak cevaplandırmışlardır.

Çizelge 3.1: Erişilebilirlik değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.

Güvenilirlik katsayısı:0.783	N	Ortalama	Standart sapma	Minimum	Maximum
Sokağınızdan yürüyerek ulaşım ne kadar kolaydır	254	3.50	1.102	1.00	5.00
Sokağınızdan arabayla ulaşım ne kadar kolaydır	254	2.82	1.225	1.00	5.00
Sokağınızdaki ortak kullanım alanlarına ulaşımınız ne kadar kolaydır	254	3.32	1.088	1.00	5.00
Sokak dışındaki komşularınızın sokağa ulaşımı ne kadar kolaydır	253	3.31	1.009	1.00	5.00
Erişilebilirlik	254	3.24	.863	1.00	5.00

Fiziksel elemanlar değişkeninin altında 5 gösterge yer almaktadır. 5 göstergenin güvenilirlik katsayısı $0.817 > 0.7$ ’dir. Çıkamaz sokakların fiziksel elemanlar ile ilgili genel değerlendirme skoru (2.42 ± 0.867) şeklinde hesaplanmıştır. Fiziksel elemanlar değerlendirmesi az ifadesine karşılık gelmektedir. Göstergelere ilişkin dağılım bilgileri çizelge 3.2’de görülebilir. Araştırmada değerlendirilen çıkamaz sokaklardaki fiziksel elemanların yeterliliği az derecede bulunmuştur. Katılımcılar sokaklardaki elektrik direkleri ve çöp konteynırlarını orta derecede yeterli bulurken, diğer fiziksel elemanların sosyal kullanım derecesinin az derecede olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 3.2: Fiziksel elemanlar değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.

Güvenilirlik katsayısı:0.817	N	Ortalama	Standart sapma	Minimum	Maximum
Sokaktaki oturma alanı-yeşil alan gibi ortak kullanım alanları ne kadar yeterlidir?	254	2.22	1.235	1.00	5.00
Bu alanlar sosyalleşmenize, komşularınızla görüşmenize ne kadar imkan tanır?	254	2.38	1.145	1.00	5.00
Sokaktaki donatıların durumu (elektrik direkleri, çöp konteynırları vb.) ne kadar yeterlidir?	254	2.92	1.039	1.00	5.00
Ortak kullanım alanlarını ne sıklıkla kullanıyorsunuz?	253	2.32	1.122	1.00	5.00
Bu alanlarda ne sıklıkla komşularınızla görüşüyorsunuz?	254	2.26	1.158	1.00	5.00
Fiziksel_Elemanlar	254	2.42	0.867	1.00	5.00

İşlevsel mesafe değişkeni altında 4 gösterge yer almaktadır. 4 göstergenin güvenilirlik katsayısı $0.715 > 0.7$ 'dir. Çıkma sokakların işlevsel mesafe skorları (3.50 ± 0.796) şeklinde dağılmaktadır. İşlevsel mesafe düzeyi oldukça katılıyorum ifadesine karşılık gelmektedir. Göstergelere ilişkin dağılım bilgileri çizelge 3.3'te görülebilir. Araştırmada değerlendirilen çıkma sokaklarda işlevsel mesafe sorularına katılımcılar oldukça katılıyorum cevabını vermişlerdir. Katılımcılar kısa mesafede ilişkileri daha güçlü olacağını ortaya koymuşlardır.

Çizelge 3.3: İşlevsel mesafe değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.

Güvenilirlik katsayısı:0.715	N	Ortalama	Standart sapma	Minimum	Maximum
Kısa mesafeler ilişkiyi geliştirmek için bir faktördür	254	3.42	1.044	1.00	5.00
Kısa mesafeler daha çok kişiyle karşılaşmama ve sosyal etkileşime girmeme olanak tanır	254	3.35	1.048	1.00	5.00
Genellikle yakınımnda oturan komşularım ile ilişki kurarım	254	3.28	1.175	1.00	5.00
En çok gördüğünüz komşularınız sizin oturduğunuz binaya ne kadar yakınlıkta?	253	3.93	1.069	1.00	5.00
İşlevsel_Mesafe	254	3.50	.796	1.00	5.00

Güvenlik değişkeni altında 14 gösterge yer almaktadır. 14 göstergenin güvenilirlik katsayısı $0.796 > 0.7$ 'dir. Çıkma sokakların güvenlik skorları (3.15 ± 0.564) şeklinde dağılmaktadır. Güvenlik düzeyi orta dereceli olarak değerlendirilmiştir. Göstergelere ilişkin dağılım bilgileri çizelge 3.4'te görülebilir. Araştırmada değerlendirilen çıkma sokaklardaki güvenlik duygusu orta derecede bulunmuştur. Katılımcılar sokakta yaşayan insanların tanıdık olmasının güvenlik hissini arttırdığına ve çıkma sokağın trafik açısından güvenli olduğuna, komşuların olmasının güvende hissettirdiğine ve sokakta yeterli aydınlatma olduğuna katılmaktadır. Güvenlik konusunda en önemli etkenin komşuluk olduğunu söylemek mümkündür. Sokakta kamera sistemlerinin az kullanıldığı, sokakların gece ve gündüz orta derecede hareketli olduğu ve sokağın camlardan izlenmesinin orta sıklıkta görüldüğü tespit edilmiştir. İnsanlar sokaklarını gece yürürken, soktakilerin tanıdık olmasından, trafik olmamasından, yeterince aydınlatma olmasından, komşularından dolayı oldukça güvende hissetmektedir. Karanlık gizli köşelerin olması, sokaktaki insan kullanımının az olması, gayri resmi denetim düzeyi gibi göstergelerle çıkma sokakta yaşamak orta derecede güven duygusu oluşturmaktadır.

Çizelge 3.4: Güvenlik değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.

Güvenilirlik katsayısı:0.796	N	Ortalama	Standart sapma	Minimum	Maximum
Sokaktaki konutların ne kadarında kamera sistemleri vardır?	254	2.11	1.186	1.00	5.00
Sokağınız gündüz vakitlerinde ne kadar hareketli ve doludur?	254	3.06	1.088	1.00	5.00
Sokağınız akşam vakitlerinde ne kadar hareketli ve doludur?	254	2.65	1.103	1.00	5.00
Sokağınızda dolaşırken ne kadar sıklıkla birilerini pencereden bakarken görürsünüz?	254	2.69	1.129	1.00	5.00
Çocuğumun sokakta oynamasına izin veririm	228	3.03	1.224	1.00	5.00
Çıkamaz sokakta yaşamak trafik açısından güvenlidir	254	3.57	1.135	1.00	5.00
Sokakta yaşayan insanların tanındık olması beni güvende hissettirir	254	3.85	.964	1.00	5.00
Sokakta gayri resmi bir denetim vardır	252	2.86	1.201	1.00	5.00
Sokakta güvende hissetmem için yeterince aydınlatma vardır	253	3.41	.982	1.00	5.00
Sokakta güvensiz hissetmeme sebep olan karanlık ve gizli köşeler yoktur	253	3.15	1.129	1.00	5.00
Komşularım beni güvende hissettirir	254	3.46	1.084	1.00	5.00
Çıkamaz sokakta yaşamak güvenlik hissini arttır	254	3.30	1.161	1.00	5.00
Sokaktan gelen geçen insanın az olması güvenlik hissimi olumsuz yönde etkilemez	254	3.39	1.079	1.00	5.00
Sokakta gece yürürken güvende hissederim	253	3.49	1.018	1.00	5.00
Güvenlik	254	3.15	.564	1.50	4.64

Topluluk duygusu değişkeni altında 6 gösterge yer almaktadır. 6 göstergenin güvenilirlik katsayısı $0.788 > 0.7$ 'dir. Çıkamaz sokakların topluluk duygusu skorları (2.65 ± 0.873) şeklinde dağılmaktadır. Topluluk duygusu düzeyi orta derecededir. Göstergelere ilişkin dağılım bilgileri çizelge 3.5'te görülebilir. Araştırmada değerlendirilen çıkamaz sokaklardaki topluluk duygusu orta derecede bulunmuştur.

Sorunların çözümü için bir araya gelme, topluluğa katkı sağlama ve ortak hareket etme konusu zayıf iken topluluğa aidiyetin ve mekan için çözüm aramada kamu ile iletişime geçme orta derecededir.

Çizelge 3.5: Topluluk duygusu değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.

Güvenilirlik katsayısı:0.788	N	Ortalama	Standart sapma	Minimum	Maximum
Ne derecede yaşadığınız sokaktaki topluluğun bir parçası olarak hissediyorsunuz?	253	3.00	1.150	1.00	5.00
Sokağınızda ne kadar birliktelik duygusu içinde yaşıyorsunuz?	254	2.83	1.125	1.00	5.00
Çıkma sokak geliştilmesi ile ilgili kararların alınmasında birlikte hareket ediyoruz	254	2.37	1.127	1.00	5.00
Çıkma sokaktaki topluluğu şekillendirmeye katkıda bulunduğumu hissediyorum	254	2.50	1.199	1.00	5.00
Sokaktaki sorunları tartışmak için komşularla sıklıkla bir araya geliriz	253	2.21	1.143	1.00	5.00
Sokakta herhangi bir sorun olduğunda ilgili kamu kuruluşları ile bağlantıya geçeriz	254	3.02	1.294	1.00	5.00
Topluluk_Duygusu	254	2.65	.873	1.00	5.00

Komşuluk düzeyi değişkeni altında 14 gösterge yer almaktadır. 14 göstergenin güvenilirlik katsayısı $0.924 > 0.7$ 'dir. Çıkma sokakların komşuluk düzeyi skorları (2.86 ± 0.769) şeklinde dağılmaktadır. Komşuluk düzeyi orta derecededir. Göstergelere ilişkin dağılım bilgileri çizelge 3.6'da görülebilir. Araştırmada değerlendirilen çıkma sokaklardaki komşuluk düzeyi orta derecede bulunmuştur. Katılımcılar komşuların birbirlerinin konutlarını kolladığına ve komşularıyla karşılaştıklarında selamlaştıklarına katılmaktadır. Komşuluk ilişkileri bağlamında orta derecede bir ilişki düzeyi mevcutken komşularıyla sokakta görüşüp vakit geçirme, sokakta komşularıyla birlikte aktivite yapma düzeyleri az derecededir.

Çizelge 3.6: Komşuluk düzeyi değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.

Güvenilirlik katsayısı:0.924	N	Ortalama	Standart sapma	Minimum	Maximum
Komşularınızın ne kadarını tanıyorsunuz?	254	3.06	1.100	1.00	5.00
Komşularınızla sokakta ne sıklıkla görüşüp vakit geçirirsiniz?	254	2.51	1.145	1.00	5.00
Sokağınızdaki komşular ne kadar sıklıkla birbirlerine gidip gelirler?	253	2.70	1.103	1.00	5.00
Bu mahallede ne kadar sıklıkla insanlar kapı önlerinde ya da bahçelerinde toplanarak muhabbet ederler?	254	2.68	1.221	1.00	5.00
Çocuklarınız sokaktaki diğer çocukların ne kadarını tanıyor?	217	2.84	1.204	1.00	5.00
Sokağınızın çıkmaz sokak olması komşularınızla tanışmayı ve görüşmeyi ne kadar kolaylaştırır?	254	2.97	1.140	1.00	5.00
Komşularınızla ne sıklıkla yardımlaşırsınız?	254	2.91	1.100	1.00	5.00
Çıkmaz sokakta komşularınızla ne sıklıkla ortak bir aktive yaparsınız?	254	2.08	1.136	1.00	5.00
Sokağın düzeni konusunda ne sıklıkla komşularınızla görüşüp birlikte karar alırsınız?	254	2.14	1.082	1.00	5.00
Bir şeye ihtiyaç duyduğunuzda ne kadar rahatlıkla bir komşunuzdan isteyebilirsiniz?	254	3.04	1.226	1.00	5.00
Sokağınızdaki insanlar gerektiğinde ne kadar sıklıkla birbirlerine danışır?	254	2.63	1.088	1.00	5.00
Sokağınızın sakinleri ne kadar arkadaş canlısıdır?	254	3.05	1.036	1.00	5.00
Komşularımınla karşılaştığımda selamlaşırım	254	4.02	.976	1.00	5.00
Sokağınızdaki insanlar birbirlerinin konutlarını kollarlar	253	3.46	1.059	1.00	5.00
Komşuluk_Düzeyi	254	2.86	.769	1.00	5.00

Sosyal etkileşim değişkeni altında 5 gösterge yer almaktadır. 5 göstergenin güvenilirlik katsayısı $0.868 > 0.7$ 'dir. Çıkmaz sokakların sosyal etkileşim skorları (3.15 ± 0.911) şeklinde dağılmaktadır. Sosyal etkileşim düzeyi “orta derecede katılıyorum” ifadesine karşılık gelmektedir. Göstergelere ilişkin dağılım bilgileri çizelge 3.7’de görülebilir. Araştırmada değerlendirilen çıkmaz sokaklar ile ilgili sosyal etkileşim sorularına verilen cevaplar sosyal etkileşim düzeyinin orta derecede

olduğunu göstermektedir. Katılımcılar çıkmaz sokakta yaşamaktan oldukça memnundurlar.

Çizelge 3.7: Sosyal etkileşim değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.

Güvenilirlik katsayısı:0.868	N	Ortalama	Standart sapma	Minimum	Maximum
Sokağın çıkmaz sokak olması sosyal ilişkileri geliştirmek için bir faktördür	254	2.99	1.083	1.00	5.00
Sokağın çıkmaz sokak olması toplanma imkanını artırır	254	2.91	1.054	1.00	5.00
Sokağın çıkmaz sokak olması çocukların oyun oynama imkanını artırır	246	3.34	1.145	1.00	5.00
Sokağın çıkmaz sokak olması sosyal etkileşime girme imkanını artırır	254	3.06	1.080	1.00	5.00
Çıkmaz sokakta yaşamaktan memnunum	253	3.47	1.200	1.00	5.00
Sosyal_Etkileşim	254	3.15	.911	1.00	5.00

Homojenlik değişkeni altında 5 gösterge yer almaktadır. 5 göstergenin güvenilirlik katsayısı $0.781 > 0.7$ ’dir. Çıkmaz sokakların homojenlik skorları (2.84 ± 0.779) şeklinde dağılmaktadır. Homojenlik düzeyi orta derecededir. Göstergelere ilişkin dağılım bilgileri çizelge 3.8’de görülebilir. Çıkmaz sokaklarda yaşayan insanların sosyal ve kültürel benzerlikleri orta derecededir.

Çizelge 3.8: Homojenlik değişkeninin göstergelerine ilişkin dağılım bilgileri.

Güvenilirlik katsayısı:0.781	N	Ortalama	Standart sapma	Minimum	Maximum
Sokağımdaki insanların çoğunun ortak değerleri vardır	254	3.09	.951	1.00	5.00
Sosyalleştiğim insanların çoğu benimle aynı etnik kökene sahip	253	2.90	1.038	1.00	5.00
Sosyalleştiğim insanların çoğu benimle aynı yaşta	253	2.65	1.154	1.00	5.00
Sosyalleştiğim insanların çoğu benimle benzer bir sosyal geçmişe sahip	252	2.69	1.063	1.00	5.00
Sosyalleştiğim insanların çoğu ile ortak yönümüz vardır	251	2.88	1.126	1.00	5.00
Homojenlik	254	2.84	.779	1.00	4.80

Anketteki açık uçlu sorulara katılımcıların cevapları aşağıdaki gibidir.

Katılımcılar çıkmaz sokakta yaşayan ya da çalışan insanlarla etkileşim seviyelerini en çok %41.5 oranı ile orta derecede tarif etmişlerdir. Çıkmaz sokakta yaşayan ya da çalışan insanlarla etkileşim seviyelerini çok iyi olarak tarif edenlerin oranı %15.9 ile ikinci sırada iken çıkmaz sokak sakinleri ile ilişkileri tanımlamada en çok kullanılan

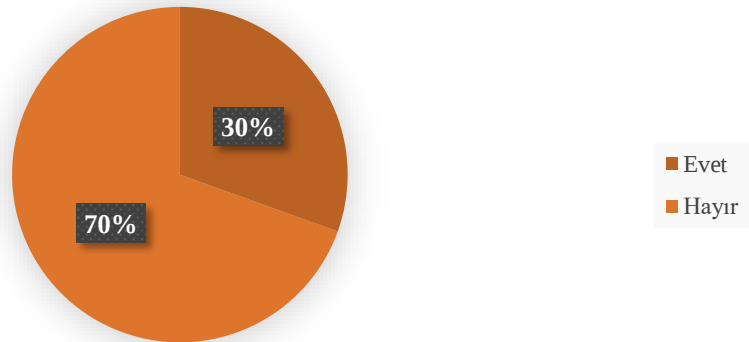
diğer ifadeler sırasıyla tanışıklık (%10.8), etkileşim az (%10.2), iletişim daha sağlam daha fazla%8.5 ve komşuluk ilişkisi yok (%5.7)'dir (Şekil 3.25).

Şekil 3.25: Çıkamaz sokak sakinlerinin etkileşim seviyesi.

Katılımcıların %69,5'i açık uçlu bir sokağa taşınmak istemezken, %29,5'i açık uçlu bir sokağa taşınmak istemektedir (Şekil 3.26).

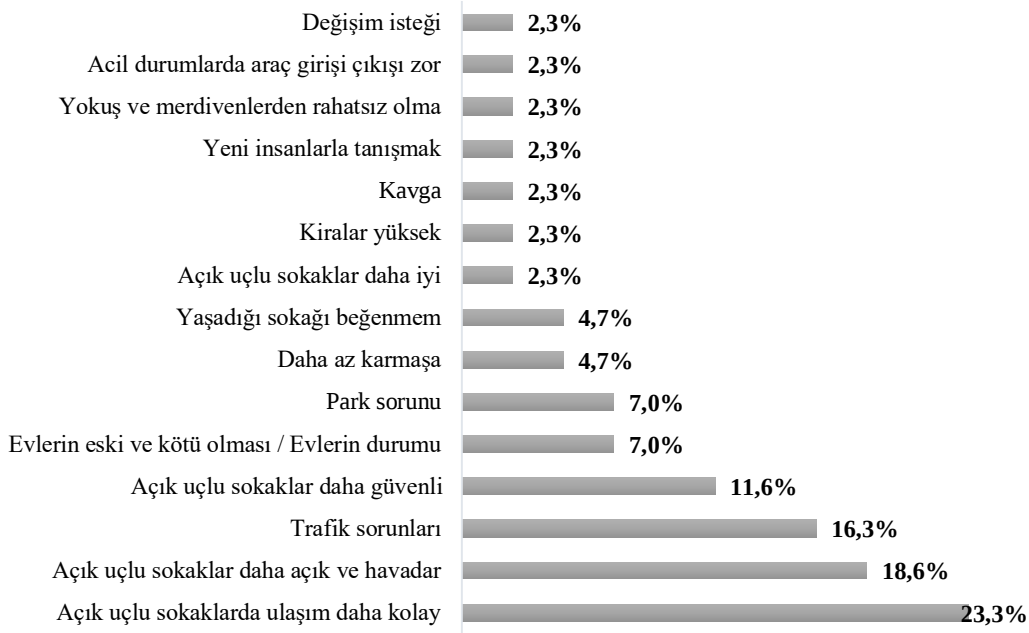
Çıkamaz olmayan (açık uçlu) bir sokağa taşınmak ister misiniz?

Şekil 3.26: Katılımcıların açık uçlu bir sokağa taşınma isteği.

Açık uçlu sokağa taşınmak için en çok belirtilen ifade %23.3 ile ulaşım kolaylığı iken ikinci sırada %18.6 oranı ile açık uçlu sokakların daha havadar olmasıdır. Açık uçlu sokaklar taşınmak için en çok belirtilen diğer gerekçeler ise trafik sorunları (%16.3), evlerin kötü durumu ve park sorunu (%7.0) olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 3.27).

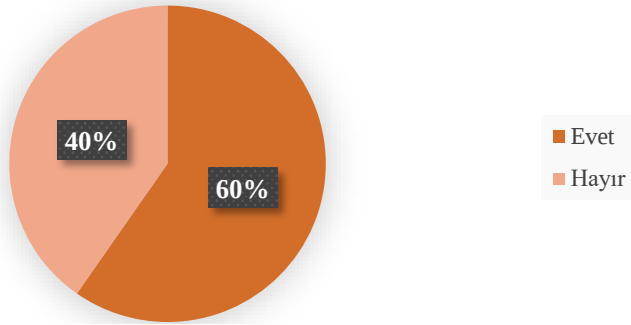
Çıkamaz olmayan (açık uçlu) bir sokağa taşınmak isteme nedeni

Şekil 3.27: Katılımcıların çıkamaz olmayan bir sokağa taşınmak isteme nedeni.

Katılımcıların %59,7'si daha önce açık uçlu bir sokakta yaşamışken, %40,3'ü daha önce açık uçlu bir sokakta yaşamamıştır (Şekil 3.28).

Daha önce yaşadığınız sokak açık uçlu bir sokak mıydı?

Şekil 3.28: Açık uçlu sokakta yaşayanların dağılımı.

Daha önce açık uçlu sokakta yaşayanların %56.3'ü çıkamaz sokaklarla açık uçlu sokaklar arasında sosyal ilişkiler yönünden fark görmemektedir. Daha önce açık uçlu sokakta yaşayanların %10.3'ü çıkamaz sokakta iletişimin daha iyi olduğunu, %9.5'i çıkamaz sokakların daha sakın olduğunu, %7.9'u ise çıkamaz sokaktaki komşulukları daha samimi bulmaktadır (Şekil 3.29).

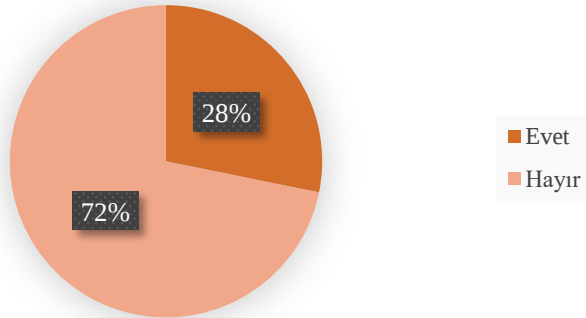
Eğer daha önceden çıkmaz olmayan (açık uçlu) bir sokakta yaşıyorsanız şimdiki çıkmaz sokak sakinleri ile olan sosyal ilişkilerinizde ne gibi farklılık görüyorsunuz?

Şekil 3.29: Çıkmaz sokak ve açık uçlu sokağın sosyal ilişkiler açısından farkı.

Katılımcıların %71.8'i sokaklarının açık uçlu bir sokak olmasını istemezken, %28.2'si sokaklarının açık uçlu olmasını istemektedir (Şekil 3.30).

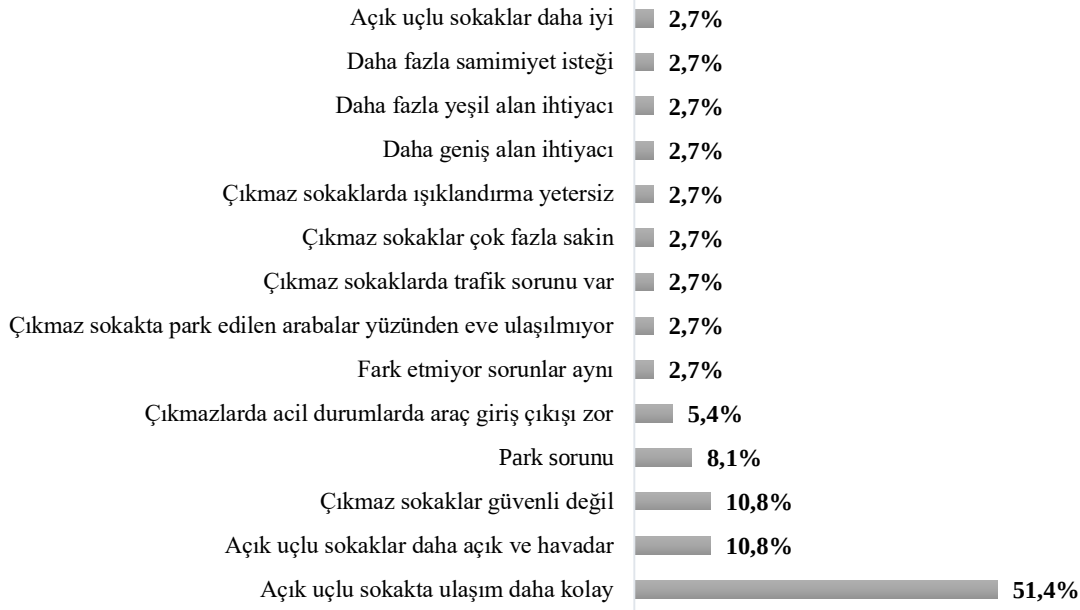
Sokağınızın çıkmaz olmayan (açık uçlu) bir sokak olmasını ister misiniz?

Şekil 3.30: Çıkmaz sokağın açık uçlu bir sokak olmasını isteyenlerin dağılımı.

Açık uçlu sokakta yaşamak için belirtilen ilk üç gerekçe sırasıyla ulaşım kolaylığı (%51.4), daha açık ve havadar olma ve çıkmaz sokakların güvensizliği (%10.8) olarak sıralanmaktadır. Çıkmaz sokaklardaki park sorunu (%8.1) ve acil durumlarda araç girişinin zorluğu (%5.4) öne çıkan diğer gerekçelerdir (Şekil 3.31).

Sokağımızın çıkmaz olmayan (açık uçlu) bir sokak olmasını isteme nedeniniz

Şekil 3.31: Katılımcıların çıkmaz sokakların açık uçlu sokak olmasını isteme nedeni.

Çıkmaz sokaklar için belirtilen ilk üç olumlu yön sırasıyla sakinlik (%47.8), güvenlik (%25.2) ve trafik sorununun olmaması (%18.3) şeklinde belirtilmiştir. Diğer ön plana çıkan olumlu yönler samimiyet (%13.0) ve fazla tanışıklık (%9.6) olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 3.32).

Çıkmaz sokakların olumlu yönleri

Şekil 3.32: Çıkmaz sokakların olumlu yönleri.

Çıkamaz sokaklar için en çok dikkat çeken olumsuz yönler olarak park sorunu (%32.7), ulaşım sorunu (%30.6) belirtilmiştir. Diğer ön plana çıkan olumsuz yönler olarak trafik sorunu (%14.3), güvenli olmama (%12.2) görülmektedir (Şekil 3.33).

Şekil 3.33: Çıkamaz sokakların olumsuz yönleri.

3.3.2. Katılımcı profiline göre mekansal ve toplumsal niteliklerin değerlendirilmesi

Cinsiyete göre erişilebilirlik, fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, güvenlik, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi, sosyal etkileşim, homojenlik düzeyleri t testi ile değerlendirilmiştir, bulgular aşağıdaki gibidir. ($p=0.10$ değeri altındaki anlamlılık düzeyleri farklılık göstermektedir.) Sonuçlar çizelge 3.9’da gösterilmiştir.

- Erişilebilirlik kadınlarla erkekler arasında fark göstermemektedir ($\mu_{Kadın}=3.20$, $\mu_{Erkek}=3.27$, $p=0.474$).
- Fiziksel elemanlar kadınlarla erkekler arasında fark göstermemektedir ($\mu_{Kadın}=2.46$, $\mu_{Erkek}=2.37$, $p=0.426$).
- İşlevsel mesafe kadınlarla erkekler arasında fark göstermemektedir ($\mu_{Kadın}=3.48$, $\mu_{Erkek}=3.52$, $p=0.627$).
- Güvenlik kadınlarla erkekler arasında fark göstermemektedir ($\mu_{Kadın}=3.12$, $\mu_{Erkek}=3.16$, $p=0.595$).
- Topluluk duygusu kadınlarla erkekler arasında fark göstermemektedir ($\mu_{Kadın}=2.74$, $\mu_{Erkek}=2.56$, $p=0.426$).

- Komşuluk düzeyi kadınlarla erkekler arasında %90 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{Kadın}=2.96$, $\mu_{Erkek}=2.77$, $p=0.052$).
- Sosyal etkileşim kadınlarla erkekler arasında fark göstermemektedir ($\mu_{Kadın}=3.09$, $\mu_{Erkek}=3.21$, $p=0.277$).
- Homojenlik kadınlarla erkekler arasında fark göstermemektedir ($\mu_{Kadın}=2.87$, $\mu_{Erkek}=2.81$, $p=0.507$).

Çizelge 3.9: Cinsiyete göre mekansal ve toplumsal değişkenlerin (t testi ile) değerlendirilmesi.

Cinsiyet		N	Ortalama	Standart sapma	Standart hata	t s.d.	p
Erişilebilirlik	Kadın	128	3.20	.870	.077	-.717	.474
	Erkek	125	3.27	.860	.077	251	
Fiziksel_Elemanlar	Kadın	128	2.46	.880	.078	251	.426
	Erkek	125	2.37	.848	.076	.426	
İşlevsel_Mesafe	Kadın	128	3.48	.858	.076	-.486	.627
	Erkek	125	3.52	.730	.065	251	
Güvenlik	Kadın	128	3.12	.598	.053	-.533	.595
	Erkek	125	3.16	.531	.047	251	
Topluluk_Duygusu	Kadın	128	2.74	.899	.079	1.628	.105
	Erkek	125	2.56	.840	.075	251	
Komşuluk_Düzeyi	Kadın	128	2.96	.809	.072	1.952	.052
	Erkek	125	2.77	.719	.064	251	
Sosyal_Etkileşim	Kadın	128	3.09	.989	.087	-1.089	.277
	Erkek	125	3.21	.826	.074	251	
Homojenlik	Kadın	128	2.87	.826	.073	.665	.507
	Erkek	125	2.81	.731	.065	251	

Kadınlarda komşuluk düzeyinin daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum ev hanımı olan katılımcılar olduğundan kadınların komşuları ile iletişim kurmaya daha fazla zamanı olması ve kadınların komşuları ile etkileşime girmeye daha fazla yatkın olmasıyla açıklanabilir. Cinsiyet ile ilgili Forrest (2012), kadınların mahallelerinde erkeklerden daha geniş sosyal ağlar sağladığını belirtmektedir. Bu durumun sebebini ev hanımı olan kadınların veya çocuk yetiştirme yıllarında yarı zamanlı çalışan kadınların daha yüksek oranda olması olarak görmektedir. Araştırmanın bu bulgusu Forrest (2012)'in görüşünü kanıtlar niteliktedir.

Eğitim seviyesine göre erişilebilirlik, fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, güvenlik, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi, sosyal etkileşim, homojenlik düzeyleri t testi ile değerlendirilmiştir, bulgular aşağıdaki gibidir. ($p=0.10$ değeri altındaki veriler farklılık göstermektedir.) Sonuçlar çizelge 3.10'da gösterilmiştir. Eğitim seviyesi lise ve altı ve üniversite ve üzeri olarak gruplandırılmıştır.

- Erişilebilirlik lise ve altı mezunlarla üniversite ve üzeri mezunlar arasında %99 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{\text{Lise ve altı}}=3.05$, $\mu_{\text{Üniversite ve üzeri}}=3.41$, $p=0.001$).
- Fiziksel elemanlar lise ve altı mezunlarla üniversite ve üzeri mezunlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Lise ve altı}}=2.49$, $\mu_{\text{Üniversite ve üzeri}}=2.40$, $p=0.430$).
- İşlevsel mesafe lise ve altı mezunlarla üniversite ve üzeri mezunlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Lise ve altı}}=3.53$, $\mu_{\text{Üniversite ve üzeri}}=2.40$, $p=0.627$).
- Güvenlik lise ve altı mezunlarla üniversite ve üzeri arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Lise ve altı}}=3.14$, $\mu_{\text{Üniversite ve üzeri}}=3.17$, $p=0.652$).
- Topluluk duygusu lise ve altı mezunlarla üniversite ve üzeri mezunlar arasında %99 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{\text{Lise ve altı}}=2.86$, $\mu_{\text{Üniversite ve üzeri}}=2.53$, $p=0.002$).
- Komşuluk düzeyi lise ve altı mezunlarla üniversite ve üzeri mezunlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Lise ve altı}}=2.95$, $\mu_{\text{Üniversite ve üzeri}}=2.83$, $p=0.214$).
- Sosyal etkileşim lise ve altı mezunlarla üniversite ve üzeri mezunlar arasında fark göstermemektedir. ($\mu_{\text{Lise ve altı}}=3.12$, $\mu_{\text{Üniversite ve üzeri}}=3.20$, $p=0.442$).
- Homojenlik lise ve altı mezunlarla üniversite ve üzeri mezunlar arasında fark göstermemektedir. ($\mu_{\text{Lise ve altı}}=2.93$, $\mu_{\text{Üniversite ve üzeri}}=2.80$, $p=0.195$).

Çizelge 3.10: Eğitim seviyesine göre mekansal ve toplumsal değişkenlerin (t testi ile) değerlendirilmesi.

	Eğitim	N	Ortalama	Standart sapma	Standart hata	t s.d.	p
Erişilebilirlik	Lise ve altı	106	3.05	.865	.084	-3.386	.001
	Üniversite ve üzeri	143	3.41	.817	.068	247	
Fiziksel_Elemanlar	Lise ve altı	106	2.49	.881	.086	.790	.430
	Üniversite ve üzeri	143	2.40	.848	.071	247	
İşlevsel_Mesafe	Lise ve altı	106	3.53	.794	.077	.526	.599
	Üniversite ve üzeri	143	3.48	.791	.066	247	
Güvenlik	Lise ve altı	106	3.14	.572	.056	-.451	.652
	Üniversite ve üzeri	143	3.17	.554	.046	247	
Topluluk_Duygusu	Lise ve altı	106	2.86	.852	.083	3.096	.002
	Üniversite ve üzeri	143	2.53	.849	.071	247	
Komşuluk_Düzeyi	Lise ve altı	106	2.95	.719	.070	1.246	.214
	Üniversite ve üzeri	143	2.83	.781	.065	247	
Sosyal_Etkileşim	Lise ve altı	106	3.12	.902	.088	-.770	.442
	Üniversite ve üzeri	143	3.20	.906	.076	247	
Homojenlik	Lise ve altı	106	2.93	.800	.078	1.299	.195
	Üniversite ve üzeri	143	2.80	.740	.062	247	

Erişilebilirlik üniversite ve üzeri mezunlarda ve topluluk duygusu ise lise altı mezunlarda daha fazladır. Bu durum üniversite ve üzeri katılımcıların çalışma

hayatından dolayı sokaktaki komşularla bir topluluk duygusu hissetmemesi ve sosyal hayatlarının sokak dışında olması ile yorumlanabilir. Sokak dışında sosyal hayatı olan kişilerin sokağa erişim ile ilgili değerlendirmelerinin olumlu olması da muhtemeldir.

Ev sahipliğine göre erişilebilirlik, fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, güvenlik, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi, sosyal etkileşim, homojenlik düzeyleri t testi ile değerlendirilmiştir, bulgular aşağıdaki gibidir. ($p=0.10$ değeri altındaki veriler farklılık göstermektedir.) Sonuçlar çizelge 3.11’de gösterilmiştir.

- Erişilebilirlik ev sahipleriyle ev sahibi olmayanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Ev sahibi}}=3.27$, $\mu_{\text{Ev sahibi değil}}=3.21$, $p=0.575$).
- Fiziksel elemanlar ev sahipleriyle ev sahibi olmayanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Ev sahibi}}=2.44$, $\mu_{\text{Ev sahibi değil}}=2.39$, $p=0.691$).
- İşlevsel mesafe ev sahipleriyle ev sahibi olmayanlar arasında %99 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{\text{Ev sahibi}}=3.69$, $\mu_{\text{Ev sahibi değil}}=3.32$, $p=0.000$).
- Güvenlik ev sahipleriyle ev sahibi olmayanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Ev sahibi}}=3.14$, $\mu_{\text{Ev sahibi değil}}=3.14$, $p=0.990$).
- Topluluk duygusu ev sahipleriyle ev sahibi olmayanlar arasında %99 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{\text{Ev sahibi}}=2.81$, $\mu_{\text{Ev sahibi değil}}=2.51$, $p=0.006$).
- Komşuluk düzeyi ev sahipleriyle ev sahibi olmayanlar arasında %99 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{\text{Ev sahibi}}=3.00$, $\mu_{\text{Ev sahibi değil}}=2.74$, $p=0.008$).
- Sosyal etkileşim ev sahipleriyle ev sahibi olmayanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Ev sahibi}}=3.25$, $\mu_{\text{Ev sahibi değil}}=3.06$, $p=0.102$).
- Homojenlik ev sahipleriyle ev sahibi olmayanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Ev sahibi}}=2.89$, $\mu_{\text{Ev sahibi değil}}=2.78$, $p=0.256$).
- İşlevsel mesafe, topluluk duygusu ve komşuluk düzeyi ev sahiplerinde, ev sahibi olmayanlara göre daha fazladır. Ev sahiplerinin uzun yıllardır sokakta yaşaması, hatta doğduğundan beri aynı sokakta yaşaması, yakınındaki komşularıyla iletişim kurmasına, sokaktaki sakinlerle topluluk duygusu kurmasına ve komşuluk düzeyinin artmasına sebep olabilir. Kiracılar o sokağa uyum sağlamak ve komşuluk kurmakta zorlanabilirler ve sokak dışında sosyalleşme olasılıkları daha yüksektir. Sokaktaki ev sahipleri ile yapılan görüşmelerde ev sahipleri ile komşuluklarının uzun yıllardır devam ettiğini ancak yeni gelen kiracıların çıkmaz sokağa ve oradaki topluluğa uyum sağlamadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 3.11: Ev sahipliğine göre mekansal ve toplumsal değişkenlerin (t testi ile) değerlendirilmesi.

	Oturulan Ev	N	Ortalama	Standart sapma	Standart hata	t s.d.	p
Erişilebilirlik	Ev Sahibi	123	3.27	.930	.084	.562	.575
	Ev Sahibi değil	128	3.21	.799	.071	249	
Fiziksel_Elemanlar	Ev Sahibi	123	2.44	.911	.082	.397	.691
	Ev Sahibi değil	128	2.39	.826	.073	249	
İşlevsel_Mesafe	Ev Sahibi	123	3.69	.795	.072	3.700	.000
	Ev Sahibi değil	128	3.32	.763	.067	249	
Güvenlik	Ev Sahibi	123	3.14	.576	.052	-.013	.990
	Ev Sahibi değil	128	3.14	.561	.050	249	
Topluluk_Duygusu	Ev Sahibi	123	2.81	.825	.074	2.755	.006
	Ev Sahibi değil	128	2.51	.902	.080	249	
Komşuluk_Düzeyi	Ev Sahibi	123	3.00	.724	.065	2.675	.008
	Ev Sahibi değil	128	2.74	.797	.070	249	
Sosyal_Etkileşim	Ev Sahibi	123	3.25	1.004	.090	1.641	.102
	Ev Sahibi değil	128	3.06	.815	.072	235	
Homojenlik	Ev Sahibi	123	2.89	.794	.072	1.139	.256
	Ev Sahibi değil	128	2.78	.756	.067	249	

Medeni duruma göre erişilebilirlik, fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, güvenlik, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi, sosyal etkileşim, homojenlik düzeyleri t testi ile değerlendirilmiştir, bulgular aşağıdaki gibidir. ($p=0.10$ değeri altındaki veriler farklılık göstermektedir.) Sonuçlar çizelge 3.12’de gösterilmiştir. Medeni hal evli ve evli olmayan olarak gruplanmıştır.

- Erişilebilirlik evli olmayanlarla evliler arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Evli}}=3.26$, $\mu_{\text{Evli değil}}=3.21$, $p=0.653$).
- Fiziksel elemanlar evli olmayanlarla evliler arasında %99 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{\text{Evli değil}}=2.26$, $\mu_{\text{Evli}}=2.57$, $p=0.004$).
- İşlevsel mesafe evli olmayanlarla evliler arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Evli değil}}=3.48$, $\mu_{\text{Evli}}=3.50$, $p=0.860$).
- Güvenlik evli olmayanlarla evliler arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Evli değil}}=3.12$, $\mu_{\text{Evli}}=3.17$, $p=0.444$).
- Topluluk duygusu evli olmayanlarla evliler arasında %95 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{\text{Evli değil}}=2.50$, $\mu_{\text{Evli}}=2.78$, $p=0.010$).
- Komşuluk düzeyi evli olmayanlarla evliler arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Evli değil}}=2.82$, $\mu_{\text{Evli}}=2.90$, $p=0.421$).

- Sosyal etkileşim evli olmayanlarla evliler arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Evli değıl}}=3.16$, $\mu_{\text{Evli}}=3.14$, $p=0.860$).
- Homojenlik evli olmayanlarla evliler arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Evli değıl}}=2.88$, $\mu_{\text{Evli}}=2.81$, $p=0.524$).

Çizelge 3.12: Medeni duruma göre mekansal ve toplumsal değışkenlerin (t testi ile) değılendirilmesi.

Medeni Durumu	N	Ortalama	Standart sapma	Standart hata	t s.d.	p
Erişilebilirlik	Evli değıl 119	3.21	.851	.078	-.450	.653
	Evli 134	3.26	.875	.076	251	
Fiziksel_Elemanlar	Evli değıl 119	2.26	.743	.068	-2.901	.004
	Evli 134	2.57	.944	.082	248	
İşlevsel_Mesafe	Evli değıl 119	3.48	.821	.075	-.177	.860
	Evli 134	3.50	.768	.066	251	
Güvenlik	Evli değıl 119	3.12	.552	.051	-.766	.444
	Evli 134	3.17	.574	.050	251	
Topluluk_Duygusu	Evli değıl 119	2.50	.841	.077	-2.591	.010
	Evli 134	2.78	.884	.076	251	
Komşuluk_Düzeyi	Evli değıl 119	2.82	.733	.067	-.806	.421
	Evli 134	2.90	.800	.069	251	
Sosyal_Etkileşim	Evli değıl 119	3.16	.878	.080	.177	.860
	Evli 134	3.14	.946	.082	251	
Homojenlik	Evli değıl 119	2.88	.814	.075	.638	.524
	Evli 134	2.81	.748	.065	251	

Fiziksel elemanlar ve topluluk duygusu evli katılımcılarda evli olmayanlara göre daha fazladır. Evli kullanıcıların çocuk sahibi olabilecekleri düşünülürse sokaktaki oturma alanlarını daha sık kullandığı diğer çocuklu komşularla bu alanlarda etkileşim kurduğu düşünülebilir. Yine aynı şekilde çocuk sahibi olmak diğer çocuk sahibi olan sokak sakinleriyle topluluk duygusu hissetmelerine neden olabilir.

Sokakta yaşama süresine göre erişilebilirlik, fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, güvenlik, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi, sosyal etkileşim, homojenlik düzeyleri t testi ile değılendirilmiştir, bulgular aşağıdaki gibidir. ($p=0.10$ değıeri altındaki veriler farklılık göstermektedir.) Sonuçlar çizelge 3.13'te gösterilmiştir. Sokakta yaşama süresi 1-10 yıl ve 10 yıl üzeri olarak gruplanmıştır.

- Erişilebilirlik 1-10 yıl ve 10+ yıl üzeri yaşayanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{1-10 \text{ yıl}}=3.24$, $\mu_{10+ \text{ yıl}}=3.20$, $p=0.716$).

- Fiziksel elemanlar 1-10 yıl ve 10+ yıl üzeri yaşayanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{1-10 \text{ yıl}}=2.46$, $\mu_{10+ \text{ yıl}}=2.29$, $p=0.141$).
- İşlevsel mesafe 1-10 yıl ve 10+ yıl üzeri yaşayanlar arasında %99 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{1-10 \text{ yıl}}=3.36$, $\mu_{10+ \text{ yıl}}=3.70$, $p=0.002$).
- Güvenlik 1-10 yıl ve 10+ yıl üzeri yaşayanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{1-10 \text{ yıl}}=3.14$, $\mu_{10+ \text{ yıl}}=3.11$, $p=0.693$).
- Topluluk duygusu 1-10 yıl ve 10+ yıl üzeri yaşayanlar arasında %90 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{1-10 \text{ yıl}}=2.56$, $\mu_{10+ \text{ yıl}}=2.79$, $p=0.050$).
- Komşuluk düzeyi 1-10 yıl ve 10+ yıl üzeri yaşayanlar arasında %90 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{1-10 \text{ yıl}}=2.78$, $\mu_{10+ \text{ yıl}}=2.98$, $p=0.051$).
- Sosyal etkileşim 1-10 yıl ve 10+ yıl üzeri yaşayanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{1-10 \text{ yıl}}=3.14$, $\mu_{10+ \text{ yıl}}=3.14$, $p=0.958$).
- Homojenlik 1-10 yıl ve 10+ yıl üzeri yaşayanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{1-10 \text{ yıl}}=2.85$, $\mu_{10+ \text{ yıl}}=2.78$, $p=0.504$).

Çizelge 3.13: Sokakta yaşama süresine göre mekansal ve toplumsal değişkenlerin (t testi ile) değerlendirilmesi.

Kaç yıldır bu sokakta yaşıyorsunuz?		N	Ortalama	Standart sapma	Standart hata	t s.d.	p
Erişilebilirlik	1-10 yıl	144	3.24	.820	.068	.364	.716
	10+ yıl	93	3.20	.954	.099	235	
Fiziksel_Elemanlar	1-10 yıl	144	2.46	.852	.071	1.477	.141
	10+ yıl	93	2.29	.903	.094	235	
İşlevsel_Mesafe	1-10 yıl	144	3.36	.777	.065	-3.202	.002
	10+ yıl	93	3.70	.804	.083	235	
Güvenlik	1-10 yıl	144	3.14	.553	.046	.395	.693
	10+ yıl	93	3.11	.583	.060	235	
Topluluk_Duygusu	1-10 yıl	144	2.56	.920	.077	-1.971	.050
	10+ yıl	93	2.79	.822	.085	235	
Komsuluk_Düzeyi	1-10 yıl	144	2.78	.743	.062	-1.966	.051
	10+ yıl	93	2.98	.790	.082	235	
Sosyal_Etkileşim	1-10 yıl	144	3.14	.862	.072	.053	.958
	10+ yıl	93	3.14	1.009	.105	235	
Homojenlik	1-10 yıl	144	2.85	.748	.062	.670	.504
	10+ yıl	93	2.78	.834	.086	235	

Çıkma sokaklarda 10 yıl ve üzeri yaşıyanlarda işlevsel mesafe, topluluk duygusu ve komşuluk düzeyi daha fazladır. Bu durum burada uzun yıllardır yaşıyan insanların birbirini tanıması ve daha fazla topluluk duygusu hissetmesi, zamanla daha fazla komşuluk kurması ve yıllardır yakınlarındaki komşularıyla etkileşime girmesi ile açıklanabilir. Bilen'in (2016) araştırması da bunu destekler niteliktedir. Bilen'e (2016) göre, sokakta yaşama süresinin artması mahalledeki insanların sosyal ilişki kalitesini artırmakta yerleşim yerinin fiziksel çevresini korumak konusunda duyarlı olmalarına neden olmaktadır. Sokakta yaşama süresi ve ev sahipliğine göre mekansal ve toplumsal niteliklerin bulguları birbiriyle benzerlik göstermektedir. 10 yıl ve üzeri çıkma sokakta yaşıyanların genelinin ev sahibi olduğu düşünülebilir.

Yaşa göre erişilebilirlik, fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, güvenlik, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi, sosyal etkileşim, homojenlik düzeyleri t testi ile değerlendirilmiştir bulgular aşağıdaki gibidir. ($p=0.10$ değeri altındaki veriler farklılık göstermektedir.) Sonuçlar çizelge 3.14'te gösterilmiştir. Yaş 18-40 ve 40 üzeri olarak gruplanmıştır.

- Erişilebilirlik 18-40 yaş olanlar ile 40+ yaş olanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{18-40}=3.25$, $\mu_{40+}=3.21$, $p=0.713$).
- Fiziksel elemanlar 18-40 yaş olanlar ile 40+ yaş olanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{18-40}=2.37$, $\mu_{40+}=2.48$, $p=0.296$).
- İşlevsel mesafe 18-40 yaş olanlar ile 40+ yaş olanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{18-40}=3.44$, $\mu_{40+}=3.54$, $p=0.332$).
- Güvenlik 18-40 yaş olanlar ile 40+ yaş olanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{18-40}=3.14$, $\mu_{40+}=3.16$, $p=0.799$).
- Topluluk duygusu 18-40 yaş olanlar ile 40+ yaş olanlar arasında %95 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{18-40}=2.53$, $\mu_{40+}=2.78$, $p=0.022$).
- Komşuluk düzeyi 18-40 yaş olanlar ile 40+ yaş olanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{18-40}=2.81$, $\mu_{40+}=2.93$, $p=0.236$).
- Sosyal etkileşim 18-40 yaş olanlar ile 40+ yaş olanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{18-40}=3.17$, $\mu_{40+}=3.12$, $p=0.632$).
- Homojenlik 18-40 yaş olanlar ile 40+ yaş olanlar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{18-40}=2.85$, $\mu_{40+}=2.84$, $p=0.988$).

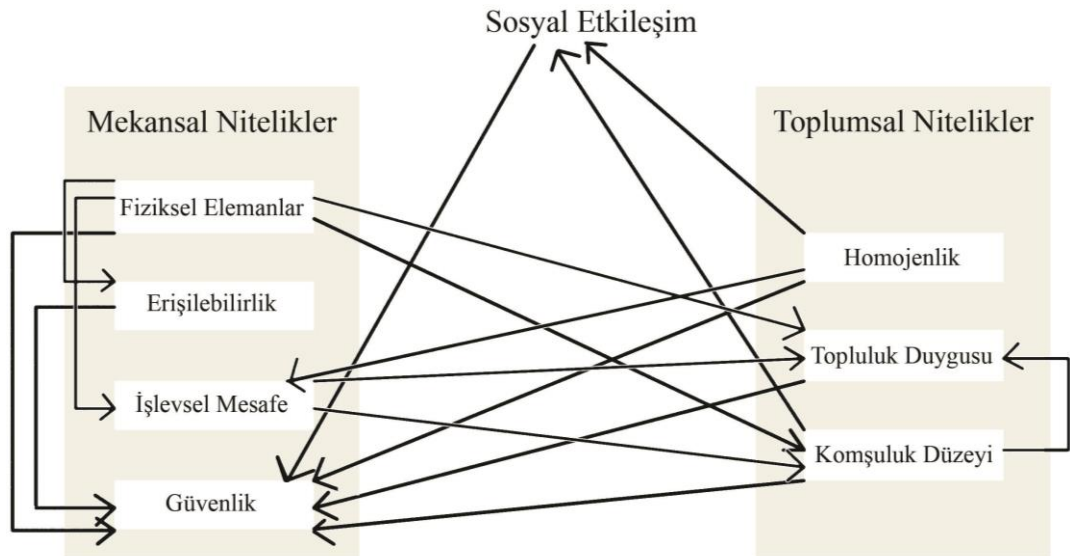
Çizelge 3.14: Yaşa göre mekansal ve toplumsal değişkenlerin (t testi ile) değerlendirilmesi.

	Yaş	N	Ortalama	Standart sapma	Standart hata	t s.d.	p
Erişilebilirlik	18-40	131	3.25	.752	.066	.369	.713
	40+	121	3.21	.973	.088	226	
Fiziksel_Elemanlar	18-40	131	2.37	.820	.072	-1.047	.296
	40+	121	2.48	.919	.084	250	
İşlevsel_Mesafe	18-40	131	3.44	.764	.067	-.971	.332
	40+	121	3.54	.824	.075	250	
Güvenlik	18-40	131	3.14	.552	.048	-.254	.799
	40+	121	3.16	.579	.053	250	
Topluluk_Duygusu	18-40	131	2.53	.864	.075	-2.314	.022
	40+	121	2.78	.873	.079	250	
Komsuluk_Düzeyi	18-40	131	2.81	.752	.066	-1.188	.236
	40+	121	2.93	.788	.072	250	
Sosyal_Etkileşim	18-40	131	3.17	.873	.076	.480	.632
	40+	121	3.12	.961	.087	250	
Homojenlik	18-40	131	2.85	.751	.066	.014	.988
	40+	121	2.84	.814	.074	250	

Topluluk duygusu 40 yaş ve üzeri katılımcılarda daha fazladır. Bu durum uzun yıllardır burada yaşamaları ya da emekli olan kullanıcıların sokakta daha fazla vakit geçirmesi ile açıklanabilir.

3.3.3. Yol analizi bulguları

Yol analizine ana değişkenlerin göstergelerine ait güvenilirlik skorlarına göre birleştirilerek oluşturulan 8 yeni değişken dahil edilmiştir. Yol analizi sonucunda oluşan değişkenler arası ilişki yapısı aşağıdaki diyagramda görülmektedir (Şekil 3.34).

Şekil 3.34: Değişkenler arası ilişki yapısı.

3.3.3.1. Modelin uyum analizi

Yol analizinde oluşturulan model değişkenler arası tüm ilişkilerin tanımlandığı doymuş modele eşdeğerdir (ki kare=16.857, $p=0.078$). Modelden elde edilen uyum iyiliği kriterlerinden IFI=0.991>0.97, CFI=0.991>0.97 ve RMSEA=0.052 değerlerine sahiptir. RMSEA değeri için pclose testi sonucunda bu değer 0.05’den küçük olduğu belirlenmiştir ($0.000 < RMSEA < 0.092$, $p=0.419$) Kriterlerin değerlendirilmesi sonucunda mükemmel uyumun varlığı açıkça görülmektedir.

3.3.3.2. Modeldeki bağımlı değişkenlerin açıklanma oranları

Modelde diğer değişkenlerce tahmin edilen değişkenlere ilişkin r kare değerleri incelendiğinde Modelde açıklanma oranı en yüksek değişkenin %52.0 oranı ile topluluk duygusu olduğu görülmektedir. Açıklanma oranları yüksek olan diğer değişkenler sırasıyla güvenlik (%48.8), sosyal etkileşim (%41.4) ve komşuluk düzeyi (%36.8)’dir (Çizelge 3.15).

Çizelge 3.15: Bağımlı değişkenlerin açıklanma oranları.

	Tahmin
İşlevsel_Mesafe	.135
Komşuluk_Düzeyi	.368
Topluluk_Duygusu	.520
Homojenlik	.178
Erişilebilirlik	.179
Sosyal_Etkileşim	.414
Güvenlik	.488

3.3.3.3. Modelde ölçülen doğrudan ve dolaylı ve toplam etkiler

Doğrudan etkiler

Modelde ortaya çıkan değişkenler arası ilişkilere ait katsayılar ve bu katsayıların anlamlılık düzeyleri aşağıdaki çizelge 3.16’da görülmektedir. Bu ilişkiler doğrudan ilişkilidir. Modelde %90 güven düzeyine kadar tüm ilişkiler anlamlı kabul edilmiştir.

Model sonucunda elde edilen bulgular bağımlı değişkenlerin açıklanma oranları sırasına göre açıklanacaktır.

- Topluluk duygusu fiziksel elemanlar, komşuluk düzeyi ve işlevsel mesafeden doğrudan etkilenmektedir. Komşuluk düzeyi (0.550), Fiziksel elemanlar (0.266) ve işlevsel mesafe skorları arttıkça topluluk duygusu artmaktadır.
- Güvenlik skoru; sosyal etkileşim, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi, fiziksel elemanlar, erişilebilirlik ve homojenlik skorlarından doğrudan etkilenmektedir. Güvenlik skoru; komşuluk düzeyi (0.151), erişilebilirlik (0.148), sosyal etkileşim (0.130), topluluk duygusu (0.092), fiziksel elemanlar (0.090) ve homojenlik (0.062) skorları arttıkça artmaktadır.
- Sosyal etkileşim skoru; homojenlik ve komşuluk düzeyi skorlarından doğrudan etkilenmektedir. Komşuluk düzeyi (0.697) ve homojenlik (0.148) skorları arttıkça sosyal etkileşim skoru artmaktadır.
- Komşuluk düzeyi skoru; fiziksel elemanlar ve işlevsel mesafe skorlarından doğrudan etkilenmektedir. Komşuluk düzeyi skoru; işlevsel mesafe (0.407) ve fiziksel elemanlar (0.280) skorları arttıkça artmaktadır.
- Erişilebilirlik skoru fiziksel elemanlar skorundan doğrudan etkilenmektedir. Fiziksel elemanlar (0.422) skorunun artması erişilebilirlik skorunu artırmaktadır.
- Homojenlik skoru fiziksel elemanlar ve topluluk duygusu skorlarından doğrudan etkilenmektedir. Homojenlik skoru; fiziksel elemanlar (0.249) ve topluluk duygusu (0.163) skorları arttıkça artmaktadır.
- İşlevsel mesafe skoru fiziksel elemanlar, homojenlik skorlarından doğrudan etkilenmektedir. İşlevsel mesafe skoru; fiziksel elemanlar (0.231) ve homojenlik (0.163) skorları arttıkça artmaktadır.

Talen'a (1999) göre mekanın fiziksel nitelikleri, toplumsal nitelikleri etkilemektedir. Mekanın olumlu fiziksel nitelikleri topluluk duygusunu ve komşuluğu arttırabilmektedir. Bu sonuçlar Talen'in düşüncesini kanıtlamakta ayrıca toplumsal niteliklerin mekânsal nitelikleri etkileyebileceğini göstermektedir.

Çizelge 3.16: Model için regresyon katsayıları (doğrudan etkiler).

			Tahmin	S.H.	K.D.	p	Label
Topluluk_Duygusu	<---	Fiziksel_Elemanlar	.266	.049	5.400	***	
Komşuluk_Düzeyi	<---	Fiziksel_Elemanlar	.280	.047	5.989	***	
İşlevsel_Mesafe	<---	Fiziksel_Elemanlar	.231	.058	3.955	***	
Homojenlik	<---	Fiziksel_Elemanlar	.249	.061	4.080	***	
Sosyal_Etkileşim	<---	Homojenlik	.148	.059	2.532	.011	
Erişilebilirlik	<---	Fiziksel_Elemanlar	.422	.057	7.429	***	
Sosyal_Etkileşim	<---	Komşuluk_Düzeyi	.697	.059	11.742	***	
Güvenlik	<---	Sosyal_Etkileşim	.130	.037	3.545	***	
Güvenlik	<---	Topluluk_Duygusu	.092	.042	2.208	.027	
Güvenlik	<---	Komşuluk_Düzeyi	.151	.052	2.932	.003	
Güvenlik	<---	Fiziksel_Elemanlar	.090	.038	2.386	.017	
Güvenlik	<---	Erişilebilirlik	.148	.032	4.564	***	
Güvenlik	<---	Homojenlik	.062	.036	1.714	.087	
Komşuluk_Düzeyi	<---	İşlevsel_Mesafe	.407	.051	7.982	***	
Topluluk_Duygusu	<---	Komşuluk_Düzeyi	.550	.062	8.852	***	
Homojenlik	<---	Topluluk_Duygusu	.163	.064	2.551	.011	
Topluluk_Duygusu	<---	İşlevsel_Mesafe	.127	.057	2.222	.026	
İşlevsel_Mesafe	<---	Homojenlik	.163	.069	2.355	.019	

Dolaylı etkiler

Modelde ortaya çıkan değişkenler arası dolaylı etkiler çizelge 3.17’de görülmektedir.

- İşlevsel mesafe fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, komşuluk düzeyi, topluluk duygusu ve homojenlik skorlarından dolaylı olarak pozitif yönlü etkilenmektedir. En yüksek dolaylı etkiye sahip değişken fiziksel elemanlardır (0.054).
- Komşuluk düzeyi fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, komşuluk düzeyi, topluluk duygusu ve homojenlik skorlarından dolaylı olarak pozitif yönlü etkilenmektedir. En yüksek dolaylı etkiye sahip değişken fiziksel elemanlardır (0.116).

- Topluluk duygusu düzeyi fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, komşuluk düzeyi, topluluk duygusu ve homojenlik skorlarından dolayı olarak pozitif yönlü etkilenmektedir. En yüksek dolaylı etkiye sahip değişken fiziksel elemanlardır (0.254).
- Homojenlik düzeyi fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, komşuluk düzeyi, topluluk duygusu ve homojenlik skorlarından dolayı olarak pozitif yönlü etkilenmektedir. En yüksek dolaylı etkiye sahip değişken komşuluk düzeyidir (0.090).
- Erişilebilirlik hiçbir değişkenden dolayı olarak etkilenmemektedir.
- Sosyal etkileşim düzeyi fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, komşuluk düzeyi, topluluk duygusu ve homojenlik skorlarından dolayı olarak pozitif yönlü etkilenmektedir. En yüksek dolaylı etkiye sahip değişken fiziksel elemanlardır (0.326).
- Güvenlik düzeyi fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, komşuluk düzeyi, topluluk duygusu ve homojenlik skorlarından dolayı olarak pozitif yönlü etkilenmektedir. En yüksek dolaylı etkiye sahip değişken fiziksel elemanlardır (0.233).

Çizelge 3.17: Dolaylı etkiler.

	Fiziksel Elemanlar	İşlevsel Mesafe	Komşuluk Düzeyi	Topluluk Duygusu	Homojenlik	Erişilebilirlik	Sosyal Etkileşim
İşlevsel Mesafe	.054	.009	.015	.027	.002	.000	.000
Komşuluk Düzeyi	.116	.004	.006	.011	.067	.000	.000
Topluluk Duygusu	.254	.227	.005	.009	.058	.000	.000
Homojenlik	.085	.058	.090	.002	.009	.000	.000
Erişilebilirlik	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000
Sosyal Etkileşim	.326	.295	.018	.032	.048	.000	.000
Güvenlik	.233	.137	.150	.017	.042	.000	.000

Toplam etkiler

Toplam etkiler incelendiğinde:

- İşlevsel mesafe en çok fiziksel elemanlardan (0.286),
- Komşuluk düzeyi en çok işlevsel mesafeden (0.411),

- Topluluk duygusu en çok komşuluk düzeyinden (0.556),
- Homojenlik en çok fiziksel elemanlardan (0.334),
- Erişilebilirlik en çok fiziksel elemanlardan (0.422),
- Sosyal etkileşim en çok komşuluk düzeyinden (0.715),
- Güvenlik en çok fiziksel elemanlardan (0.324)

etkilenmektedir (Çizelge 3.18).

Çizelge 3.18: Toplam etkiler.

	Fiziksel Elemanlar	İşlevsel Mesafe	Komşuluk Düzeyi	Topluluk Duygusu	Homojenlik	Erişilebilirlik	Sosyal Etkileşim
İşlevsel_Mesafe	.286	.009	.015	.027	.165	.000	.000
Komşuluk_Düzeyi	.396	.411	.006	.011	.067	.000	.000
Topluluk_Duygusu	.520	.354	.556	.009	.058	.000	.000
Homojenlik	.334	.058	.090	.164	.009	.000	.000
Erişilebilirlik1	.422	.000	.000	.000	.000	.000	.000
Sosyal_Etkileşim	.326	.295	.715	.032	.197	.000	.000
Güvenlik	.324	.137	.302	.109	.104	.148	.130

3.3.4. Çıkma sokaklara göre mekansal ve toplumsal niteliklerin değerlendirilmesi

Sokakların ölçekler bakımından farklı olup olmadıklarının testi için test edilen grupların normal dağılım göstermediği durumlarda tercih edilen güçlü (robust) testlerden welch testi kullanılmıştır. Welch testi sonuçlarına göre homojenlik hariç diğer 7 ölçekte sokaklar arasında %99 güven düzeyinde ($p < 0.05$) anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Sokaklardaki farklılıklar grafikler yolu ile görselleştirilmiştir. Sokaklara ilişkin istatistikler ise çizelge 3.19’da verilmiştir.

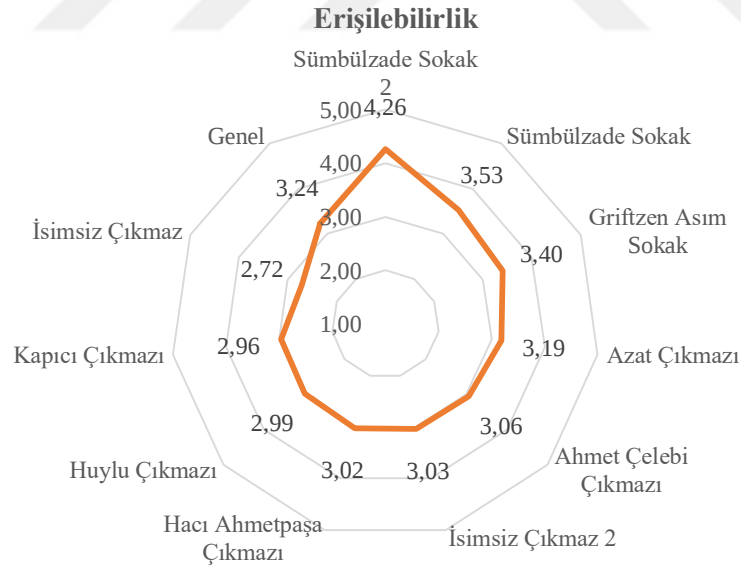
Ortalama değerler için değerlendirme

- 1.0– 1.79 Hiç kolay değil / Çok az / Çok uzak / Hiç katılmıyorum
- 1.80 – 2.59 Kolay değil / Az / Uzak / Az katılıyorum
- 2.60 – 3.39 Orta derecede kolay / Orta derecede / Orta derecede uzak / Orta derecede katılıyorum
- 3.40 – 4.19 Çok kolay / Fazla / Yakın / Oldukça katılıyorum
- 4.20-5.00 Çok fazla kolay / Çok fazla / Çok Yakın / Tamamen katılıyorum

Çizelge 3.19: Çıkamaz sokaklardaki farklılıklar.

Ortalamaların Eşitliği İçin Welch Testi					
		İstatistik	s.d.1	s.d.2	p
Erişilebilirlik	Welch	13.910	9	86.484	.000
Fiziksel_Elemanlar	Welch	4.431	9	86.229	.000
İşlevsel_Mesafe	Welch	3.259	9	86.478	.002
Güvenlik	Welch	4.682	9	86.249	.000
Topluluk_Duygusu	Welch	3.977	9	85.831	.000
Komşuluk_Düzeyi	Welch	5.739	9	86.008	.000
Sosyal_Etkileşim	Welch	3.972	9	85.614	.000
Homojenlik	Welch	.561	9	85.291	.825

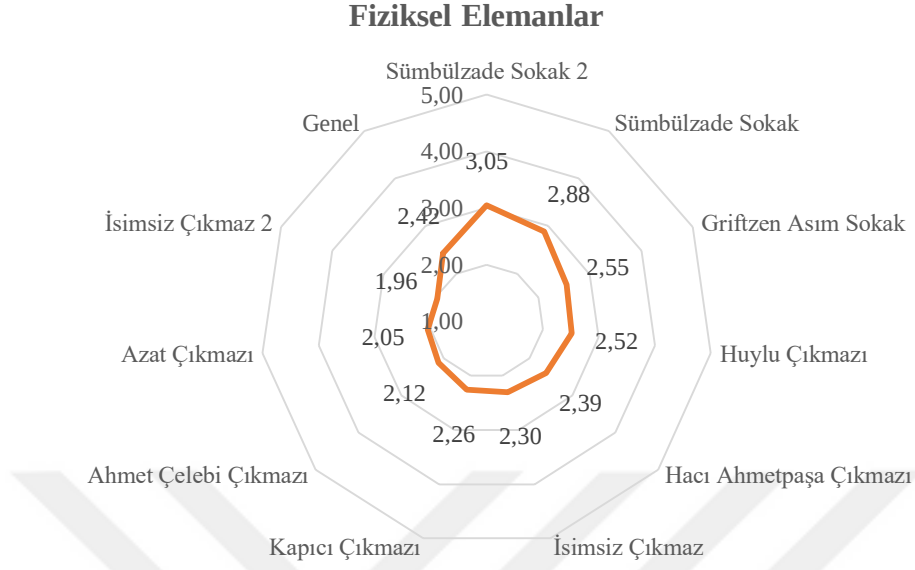
Çıkamaz sokaklar arasındaki erişilebilirlik düzeyi farkları şekil 3.35’de gösterilmektedir. Katılımcılar Sümbülzade Sokak 2’nin erişilebilirliği çok fazla kolay bulmaktadır. Sümbülzade Sokak (3,53) ve Giriftzen Asım Çıkması (3,40) için sokakların erişilebilirliği çok kolaydır. Azat Çıkması (3,19), Ahmet Çelebi Çıkması (3,06), İsimsiz Çıkamaz 2 (3,03), Hacı Ahmetpaşa Çıkması (3,02), Huylu Çıkması (2,99), Kapıcı Çıkması (2,96), İsimsiz Çıkamaz (2,72) için sokakların erişilebilirliği orta derecede kolaydır.

Şekil 3.35: Çıkamaz sokaklardaki erişilebilirlik düzeyi farkları.

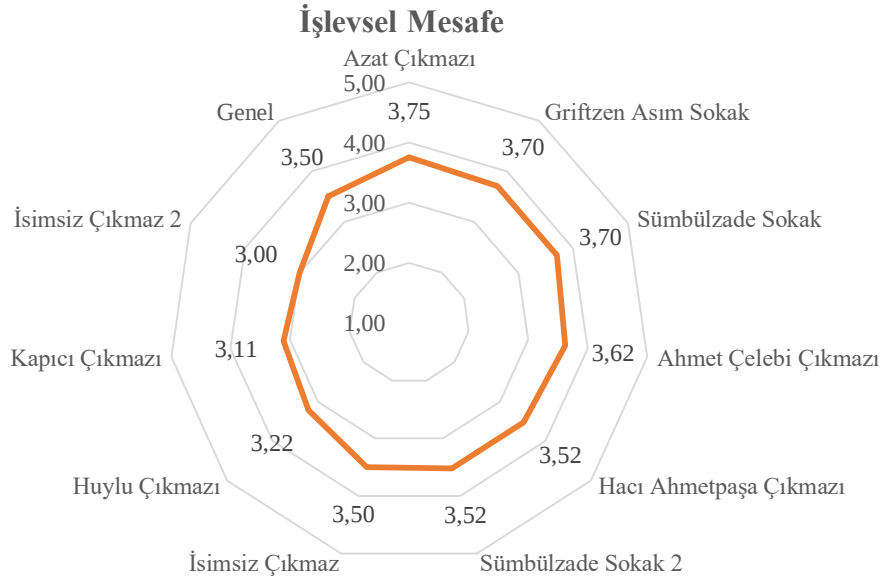
Çıkamaz sokaklardaki fiziksel elemanların yeterliliği şekil 3.36’da gösterilmektedir. Fiziksel elemanlar yönünden Sümbülzade Sokak 2’de (3,05), Sümbülzade Sokak (2,88) için fiziksel elemanları orta derecede yeterli bulunmuştur. Giriftzen Asım Çıkması (2,55), Huylu Çıkması (2,52), Hacı Ahmetpaşa Çıkması (2,39), İsimsiz Çıkamaz (2,30), Kapıcı Çıkması (2,26), Ahmet Çelebi Çıkması (2,12), Azat Çıkması

(2,05), İsimsiz Çıkma 2 (1,96) sokaklarındaki fiziksel elemanları az derecede yeterlidir.

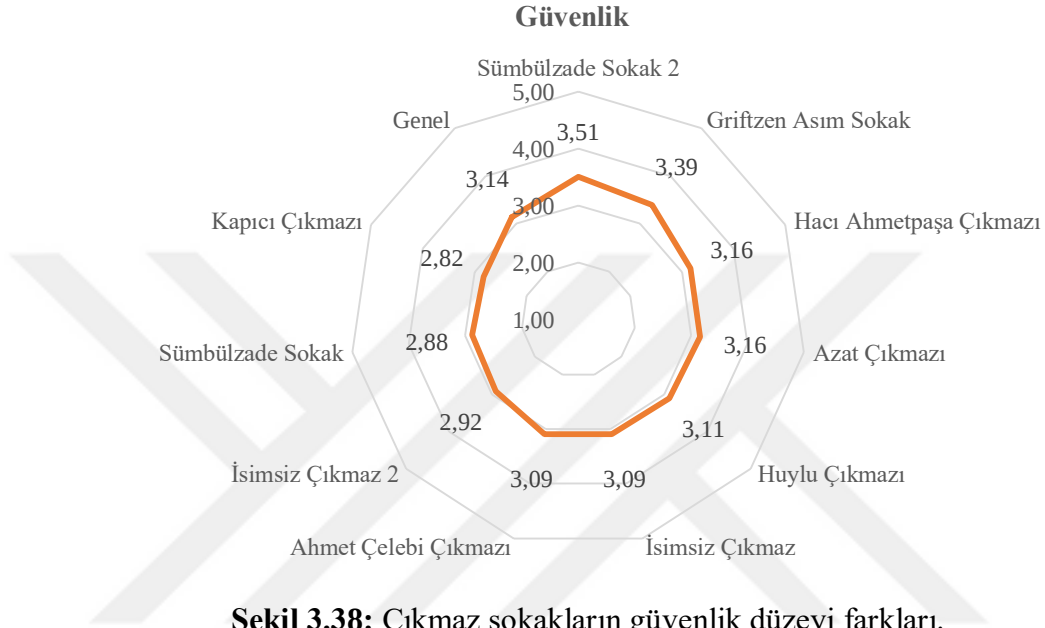
Şekil 3.36: Çıkma sokaklardaki fiziksel elemanların yeterliliği.

Çıkma sokaklardaki işlevsel mesafe düzeyi farkları şekil 3.37’de gösterilmektedir. İşlevsel mesafe yönünden Azat Çıkma (3,75), Griftzen Asım Çıkma (3,70), Sümbülzade Sokak (3,70), Ahmet Çelebi Çıkma (3,62), Hacı Ahmetpaşa Çıkma (3,52), Sümbülzade Sokak 2 (3,52), İsimsiz Çıkma (3,50) sokaklarındaki işlevsel mesafe oldukça iyi değerlendirilmiştir. Huylu Çıkma (3,22), Kapıcı Çıkma (3,11), İsimsiz Çıkma 2 (3,00) sokaklarındaki işlevsel mesafe orta derecededir.

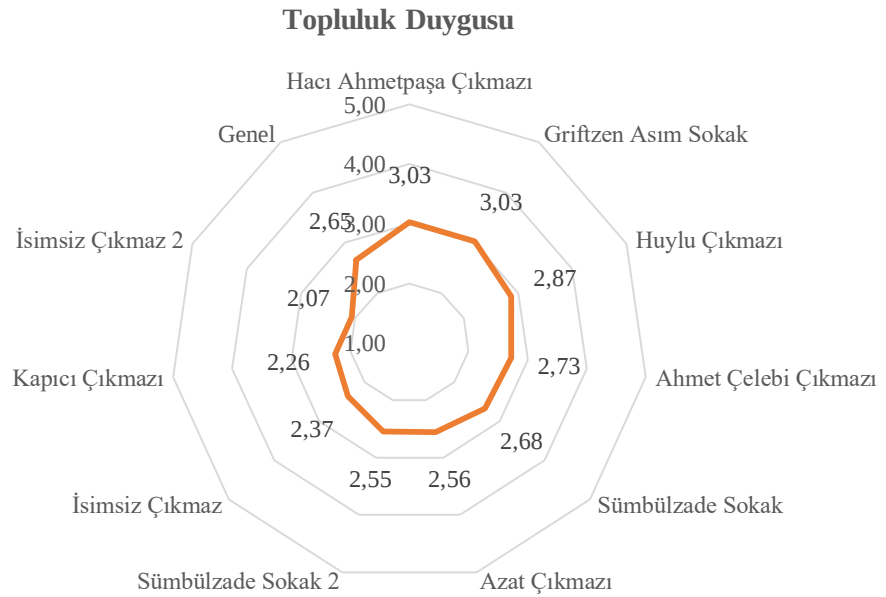

Şekil 3.37: Çıkma sokaklardaki işlevsel mesafe düzeyi.

Çıkma sokakların güvenlik düzeyi farkları Şekil 3.38’de gösterilmektedir. Güvenlik yönünden Sümbölzade Sokak 2 (3,51) katılımcılar tarafından fazla güvenli bulunmaktadır. Giritzen Asım Çıkmaı (3,39), Azat Çıkmaı (3,16), Hacı Ahmetpaşa Çıkmaı (3,16), Huylu Çıkmaı (3,11), İsimsiz Çıkma (3,09), Ahmet Çelebi Çıkmaı (3,09), İsimsiz Çıkma 2 (2,92), Sümbölzade Sokak (2,88), Kapıcı Çıkmaı (2,82) sokaklarını orta derecede güvenlidir.

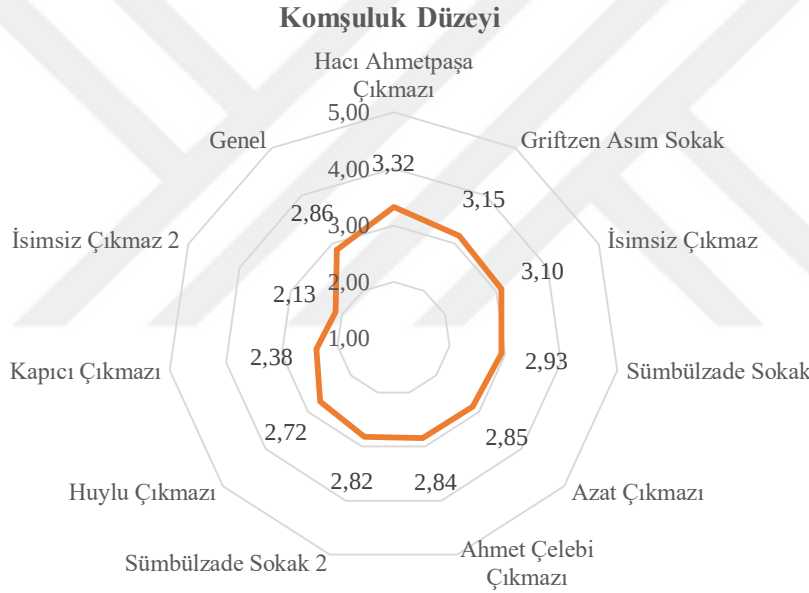

Çıkma sokakların topluluk duygusu farkları Şekil 3.39’da gösterilmektedir.

Topluluk duygusu yönünden Hacı Ahmetpaşa Çıkması (3,03), Giriftzen Asım Çıkması (3,03), Huylu Çıkması (2,87), Ahmet Çelebi Çıkması (2,73), Sümbülzade Sokak (2,68) sokaklarındaki topluluk duygusunu orta derecededir. Azat Çıkması (2,56), Sümbülzade Sokak 2 (2,55), İsimsiz Çıkma (2,37), Kapıcı Çıkması (2,26), İsimsiz Çıkma 2 (2,07) sokaklarındaki topluluk duygusu az derecededir.

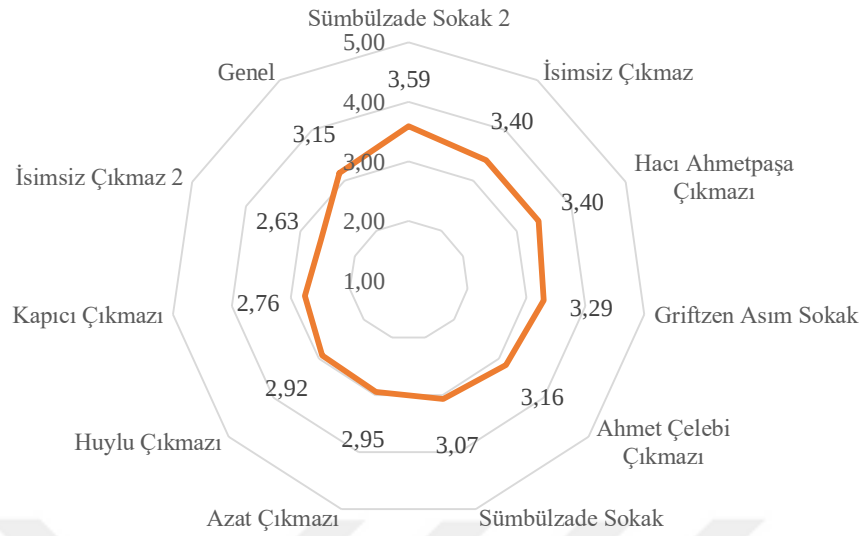
Çıkma sokakların komşuluk düzeyi farkları şekil 3.40'da gösterilmektedir. Komşuluk düzeyi yönünden Hacı Ahmetpaşa Çıkması (3,32), Giriftzen Asım Çıkması (3,15), İsimsiz Çıkma (3,10), Sümbülzade Sokak (2,93), Azat Çıkması (2,85), Ahmet Çelebi Çıkması (2,84), Sümbülzade Sokak 2 (2,82), Huylu Çıkması (2,72) sokaklarındaki komşuluk düzeyi orta derecededir. Kapıcı Çıkması (2,38), İsimsiz Çıkma 2 (2,13) sokaklarındaki komşuluk düzeyi az derecededir.

Şekil 3.40: Çıkma sokakların komşuluk düzeyi farkları.

Çıkma sokakların sosyal etkileşim düzeyi farkları şekil 3.41'de gösterilmektedir. Sosyal etkileşim yönünden Sümbülzade Sokak 2 (3,59), İsimsiz Çıkma (3,40), Hacı Ahmetpaşa Çıkması (3,40) sokaklarında sosyal etkileşim düzeyi oldukça iyi düzeydedir. Giriftzen Asım Çıkması (3,29), Ahmet Çelebi Çıkması (3,16), Sümbülzade Sokak (3,07), Azat Çıkması (2,95), Huylu Çıkması (2,92), Kapıcı Çıkması (2,76), İsimsiz Çıkma 2 (2,63) sokaklarındaki sosyal etkileşim düzeyi orta derecededir.

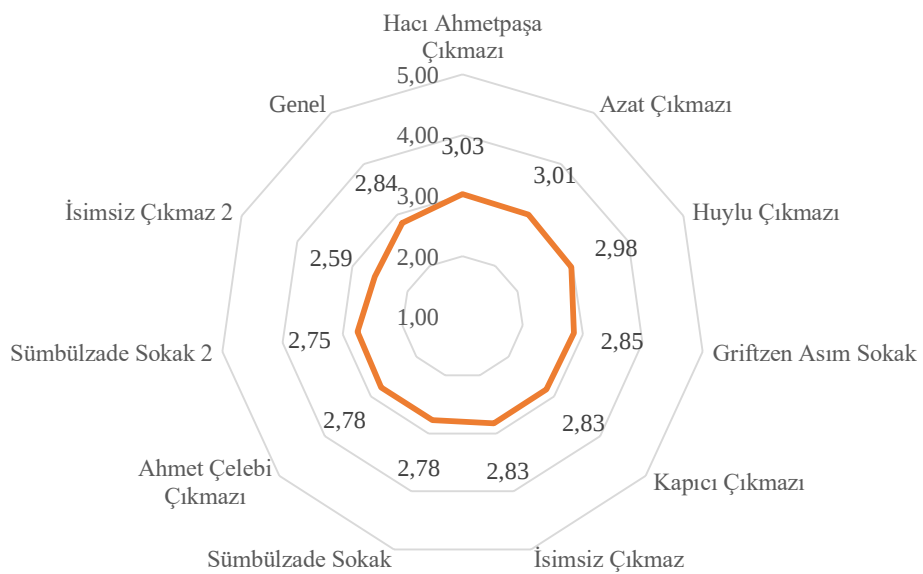
Sosyal Etkileşim

Şekil 3.41: Çıkma sokakların sosyal etkileşim düzeyi farkları.

Çıkma sokakların homojenlik düzeyi farkları şekil 3.42’de görölmektedir. Hacı Ahmetpaşa Çıkma (3,03), Azat Çıkma (3,01), Huylu Çıkma (2,98), Griftzen Asım Çıkma (2,85), Kapıcı Çıkma (2,83), İsimsiz Çıkma (2,83), Sömbülzade Sokak (2,78), Ahmet Çelebi Çıkma (2,78), Sömbülzade Sokak 2 (2,75) orta derecede homojen olarak değerlendirilmiştir. İsimsiz Çıkma 2 (2,59) sokaktaki homojenlik düzeyi azdır.

Homojenlik

Şekil 3.42: Çıkma sokakların homojenlik düzeyi farkları.

Çıkamaz sokaklar mekânsal nitelikleri ve toplumsal niteliklerine göre değerlendirilmiş her bir nitelik için ilk 3 olumlu sonucu verenler sarı renkle, en olumsuz 3 sonucu verenler gri renkle çizelge 3.20’de gösterilmektedir.

Çizelge 3.20: Çıkamaz sokakların mekansal ve toplumsal niteliklerine göre değerlendirilmesi.

	Erişilebilirlik	Fiziksel Elemanlar	İşlevsel Mesafe	Güvenlik	Topluluk Duygusu	Komşuluk Düzeyi	Sosyal Etkileşim	Homojenlik
Griftzen Asım Sokak	3	3	2	2	2	2	4	4
Kapıcı Çıkamazı	9	7	9	10	9	9	9	5
Azat Çıkamazı	4	9	1	4	6	5	7	2
Hacı Ahmetpaşa Çıkamazı	7	5	5	3	1	1	3	1
Huyulu Çıkamazı	8	4	8	5	3	8	8	3
Ahmet Çelebi Çıkamazı	5	8	4	7	4	6	5	8
İsimsiz Çıkamaz	10	6	7	6	8	3	2	6
Sümbülzade Sokak	2	2	3	9	5	4	6	7
İsimsiz Çıkamaz 2	6	10	10	8	10	10	10	10
Sümbülzade Sokak 2	1	1	6	1	7	7	1	9

- Griftzen Asım Sokak erişilebilirlik, fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, güvenlik, topluluk duygusu ve komşuluk düzeyi nitelikleri yönünden olumlu sonuç veren ilk 3 sokak arasında yer almaktadır.
- Kapıcı Çıkamazı erişilebilirlik, işlevsel mesafe, güvenlik, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi ve sosyal etkileşim nitelikleri yönünden olumsuz sonuç veren 3 sokak arasında yer almaktadır.
- Azat çıkamazı fiziksel elemanlar yönünden olumsuz sonuç veren 3 sokak arasındayken, işlevsel mesafe ve homojenlik nitelikleri yönünden olumlu sonuç veren ilk 3 sokak arasında yer almaktadır.

- Hacı Ahmetpaşa Çıkmaızı güvenlik, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi, sosyal etkileşim ve homojenlik nitelikleri yönünden olumlu sonuç veren ilk 3 sokak arasında yer almaktadır.
- Huylu Çıkmaızı erişebilirlik, işlevsel mesafe, komşuluk düzeyi ve sosyal etkileşim yönünden olumsuz sonuç veren 3 sokak arasında yer alırken, topluluk duygusu ve homojenlik nitelikleri yönünden olumlu sonuç veren ilk 3 sokak arasında yer almaktadır.
- Ahmet Çelebi Çıkmaızı fiziksel elemanlar ve homojenlik yönünden olumsuz sonuç veren 3 sokak arasında yer almaktadır.
- İsimsiz Çıkmaız erişebilirlik ve topluluk duygusu yönünden olumsuz sonuç veren 3 sokak arasında yer alırken, komşuluk düzeyi ve sosyal etkileşim yönünden olumlu sonuç veren ilk 3 sokak arasında yer almaktadır.
- Sümbülzade Sokak güvenlik yönünden olumsuz sonuç veren 3 sokak arasında yer alırken, erişebilirlik, fiziksel elemanlar ve işlevsel mesafe nitelikleri yönünden olumlu sonuç veren ilk 3 sokak arasında yer almaktadır.
- İsimsiz Çıkmaız 2 fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, güvenlik, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi, sosyal etkileşim ve homojenlik nitelikleri yönünden olumsuz sonuç veren 3 sokak arasında yer almaktadır.
- Sümbülzade Sokak 2 homojenlik yönünden olumsuz sonuç veren 3 sokak arasında yer alırken, erişebilirlik, fiziksel elemanlar, güvenlik ve sosyal etkileşim nitelikleri yönünden olumlu sonuç veren ilk 3 sokak arasında yer almaktadır.

3.3.5. Çıkmaız sokakların fiziksel nitelikleri yönünden bulguları

Çıkmaız sokaklar fiziksel nitelikleri yönünden 3 gruba ayrılmıştır. Çizelge 3.21’de hangi çıkmaız sokağın hangi sınıfa dahil olduğu görölmektedir. Bu gruplar aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır.

1. Sızdıran-Sızdırmayan çıkmaız sokaklar
2. Ayrık nizam-Bitişik nizam çıkmaız sokaklar
3. Uzun (70 metreden fazla)-Orta (40 metreden fazla)-Kısa (40 metreden az)

Bu niteliklerin erişilebilirlik, fiziksel elemanlar, güvenlik, işlevsel mesafe, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi, sosyal etkileşim ve homojenlik yönünden etkileri incelenmiştir.

Çizelge 3.21: Fiziksel nitelikleri yönünden çıkmaz sokaklar.

Çıkmaz Sokaklar	Sızdıran	Sızdırmayan	Ayrık Nizam	Bitişik Nizam	Uzun	Orta	Kısa
Kapıcı Çıkmazı		X		X		x	
Huylu Çıkmazı		X		X			X
Azat Çıkmazı		X		X			X
Ahmet Çelebi Çıkmazı	X			X	X		
Giriftzen Asım Çıkmazı		X		X	X		
İsimsiz Çıkmaz		X		X		X	
İsimsiz Çıkmaz 2		X		X			X
Sümbülzade Sokak	X		X		X		
Sümbülzade Sokak 2		X	X		X		
Hacı Ahmetpaşa Çıkmazı		X		X			X

Sızdıran ve sızdırmayan çıkmaz sokaklara ilişki t testi sonuçları çizelge 3.22’de görülmektedir ($p=0.10$ değeri altındaki anlamlılık düzeyleri farklılık göstermektedir).

- Erişilebilirlik sızdıran ve sızdırmayan sokaklar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Sızdıran}}=3.23$, $\mu_{\text{Sızdırmayan}}=3.24$, $p=0.957$).
- Fiziksel elemanlar sızdıran ve sızdırmayan sokaklar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Sızdıran}}=2.40$, $\mu_{\text{Sızdırmayan}}=2.43$, $p=0.849$).
- İşlevsel mesafe sızdıran ve sızdırmayan sokaklar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Sızdıran}}=3.65$, $\mu_{\text{Sızdırmayan}}=3.46$, $p=0.117$).
- Güvenlik sızdıran ve sızdırmayan sokaklar arasında %90 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{\text{Sızdıran}}=3.02$, $\mu_{\text{Sızdırmayan}}=3.18$, $p=0.065$).
- Topluluk duygusu sızdıran ve sızdırmayan sokaklar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Sızdıran}}=2.71$, $\mu_{\text{Sızdırmayan}}=2.64$, $p=0.617$).
- Komşuluk düzeyi sızdıran ve sızdırmayan sokaklar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Sızdıran}}=2.87$, $\mu_{\text{Sızdırmayan}}=2.86$, $p=0.908$).
- Sosyal etkileşim sızdıran ve sızdırmayan sokaklar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Sızdıran}}=3.12$, $\mu_{\text{Sızdırmayan}}=3.15$, $p=0.836$).
- Homojenlik sızdıran ve sızdırmayan sokaklar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Sızdıran}}=2.78$, $\mu_{\text{Sızdırmayan}}=2.86$, $p=0.514$).

Çizelge 3.22: Sızdıran-sızdırmayan çıkmaz sokakların değişkenlere göre değerlendirilmesi.

s1		N	Ortalama	Standart sapma	Standart hata	t s.d.	P
Erişilebilirlik	Sızdıran	52	3.23	0.75	0.104	-0.054	0.957
	Sızdırmayan	202	3.24	0.89	0.063	252.000	
Fiziksel_Elemanlar	Sızdıran	52	2.40	0.85	0.118	-0.191	0.849
	Sızdırmayan	202	2.43	0.87	0.061	252.000	
İşlevsel_Mesafe	Sızdıran	52	3.65	0.87	0.120	1.571	0.117
	Sızdırmayan	202	3.46	0.77	0.054	252.000	
Güvenlik	Sızdıran	52	3.02	0.54	0.075	-1.856	0.065
	Sızdırmayan	202	3.18	0.57	0.040	252.000	
Topluluk_Duygusu	Sızdıran	52	2.71	0.88	0.121	0.501	0.617
	Sızdırmayan	202	2.64	0.87	0.061	252.000	
Komşuluk_Düzeyi	Sızdıran	52	2.87	0.79	0.110	0.116	0.908
	Sızdırmayan	202	2.86	0.76	0.054	252.000	
Sosyal_Etkileşim	Sızdıran	52	3.12	0.97	0.134	-0.207	0.836
	Sızdırmayan	202	3.15	0.90	0.063	252.000	
Homojenlik	Sızdıran	52	2.78	0.81	0.112	-0.654	0.514
	Sızdırmayan	202	2.86	0.77	0.054	252.000	

Sızdırmayan çıkmaz sokakların, sızdıran çıkmaz sokaklara göre daha güvenli olduğu görülmektedir. Sızdırmayan çıkmaz sokakları sadece o sokağın sakinleri kullanmaktadır. Sokağa giren çıkan kişiler birbirini tanımaktadır bu nedenle sızdırmayan çıkmaz sokakların daha fazla güvenli olduğunu söylemek mümkündür. Sızdıran ve sızdırmayan çıkmaz sokaklarda diğer değişkenler arasında bir fark görülmemiştir.

Ayrık nizam ve bitişik nizam çıkmaz sokaklar arasındaki fark çizelge 3.23'te görülmektedir.

- Erişilebilirlik ayrık nizam ve bitişik nizam sokaklar arasında %99 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{\text{Ayrık nizam}}=3.94$, $\mu_{\text{Bitişik nizam}}=3.09$, $p=0.000$).
- Fiziksel elemanlar ayrık nizam ve bitişik nizam sokaklar arasında %99 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{\text{Ayrık nizam}}=2.98$, $\mu_{\text{Bitişik nizam}}=2.30$, $p=0.000$).
- İşlevsel mesafe ayrık nizam ve bitişik nizam sokaklar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Ayrık nizam}}=3.60$, $\mu_{\text{Bitişik nizam}}=3.48$, $p=0.360$).
- Güvenlik ayrık nizam ve bitişik nizam sokaklar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Ayrık nizam}}=3.24$, $\mu_{\text{Bitişik nizam}}=3.12$, $p=0.228$).

- Topluluk duygusu ayrık nizam ve bitişik nizam sokaklar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Ayrık nizam}}=2.60$, $\mu_{\text{Bitişik nizam}}=2.67$, $p=0.665$).
- Komşuluk düzeyi ayrık nizam ve bitişik nizam sokaklar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Ayrık nizam}}=2.87$, $\mu_{\text{Bitişik nizam}}=2.86$, $p=0.934$).
- Sosyal etkileşim ayrık nizam ve bitişik nizam sokaklar arasında %90 güven düzeyinde fark göstermektedir ($\mu_{\text{Ayrık nizam}}=3.36$, $\mu_{\text{Bitişik nizam}}=3.10$, $p=0.082$).
- Homojenlik ayrık nizam ve bitişik nizam sokaklar arasında fark göstermemektedir ($\mu_{\text{Ayrık nizam}}=2.76$, $\mu_{\text{Bitişik nizam}}=2.86$, $p=0.465$).

Çizelge 3.23: Ayrık nizam-bitişik nizam çıkmaz sokakların değişkenlere göre değerlendirilmesi.

	s2	N	Ortalama	Standart sapma	Standart hata	t s.d.	P
Erişilebilirlik	Ayrık nizam	44	3.94	0.593	0.089	8.029	.000
	Bitişik nizam	210	3.09	0.838	0.058	84	
Fiziksel_Elemanlar	Ayrık nizam	44	2.98	0.819	0.123	4.896	.000
	Bitişik nizam	210	2.30	0.832	0.057	252	
İşlevsel_Mesafe	Ayrık nizam	44	3.60	0.785	0.118	.918	.360
	Bitişik nizam	210	3.48	0.799	0.055	252	
Güvenlik	Ayrık nizam	44	3.24	0.558	0.084	1.208	.228
	Bitişik nizam	210	3.12	0.565	0.039	252	
Topluluk_Duygusu	Ayrık nizam	44	2.60	0.881	0.133	-.433	.665
	Bitişik nizam	210	2.67	0.873	0.060	252	
Komşuluk_Düzeyi	Ayrık nizam	44	2.87	0.728	0.110	.083	.934
	Bitişik nizam	210	2.86	0.779	0.054	252	
Sosyal_Etkileşim	Ayrık nizam	44	3.36	0.810	0.122	1.747	.082
	Bitişik nizam	210	3.10	0.926	0.064	252	
Homojenlik	Ayrık nizam	44	2.76	0.695	0.105	-.732	.465
	Bitişik nizam	210	2.86	0.796	0.055	252	

Ayrık nizam çıkmaz sokaklar erişilebilirlik, fiziksel elemanların yeterliliği ve sosyal etkileşim yönünden, bitişik nizam sokaklara göre daha olumludur. Ayrık nizam çıkmaz sokaklar, bitişik nizam sokaklara göre daha yeni yapılardan oluştuğundan, fiziksel elemanların daha yeni ve yeterli olması mümkündür. Ayrıca ayrık nizam çıkmaz sokaklarda binalar arasındaki boşluklar yeşil alan ve oturma alanları yapılarak değerlendirilmiştir. Fiziksel elemanların daha fazla olması komşuların bu alanları kullanarak sosyal etkileşiminin artmasına da sebep olmaktadır. Aynı şekilde erişilebilirliğin fazla olması da sokak dışından gelecek komşuların sakinleri ile etkileşim kurmasını sağlamaktadır. Ayrık nizam ve bitişik nizam sokaklarda diğer

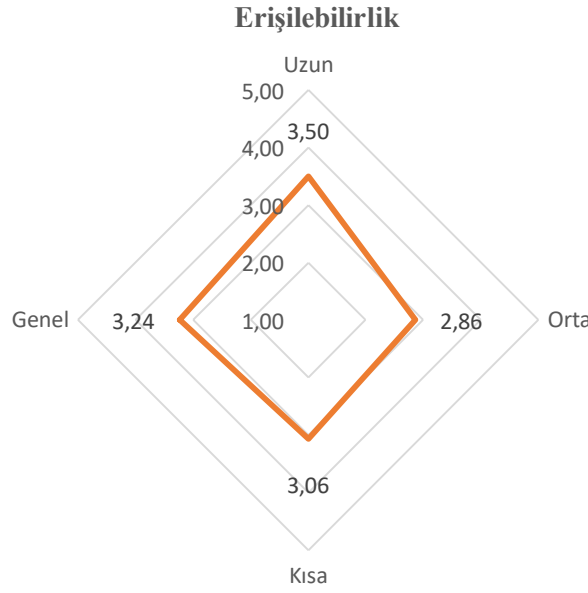
değişkenler (işlevsel mesafe, güvenlik, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi ve homojenlik) arasında fark görülmemektedir.

Uzun, orta uzunlukta ve kısa çıkmaz sokaklar arasındaki fark çizelge 3.24'te görülmektedir. S3 sınıflamasına göre erişilebilirlik, fiziksel elemanlar, güvenlik ve topluluk duygusu %99 güven düzeyinde farklılık gösterirken işlevsel mesafe %95, komşuluk düzeyi ve sosyal etkileşim %90 güven düzeyinde farklılık göstermektedir. S3 sınıflamasına göre homojenlik farklılık göstermemektedir.

Çizelge 3.24: Uzun – orta uzunlukta – kısa çıkmaz sokakların değişkenlere göre değerlendirilmesi.

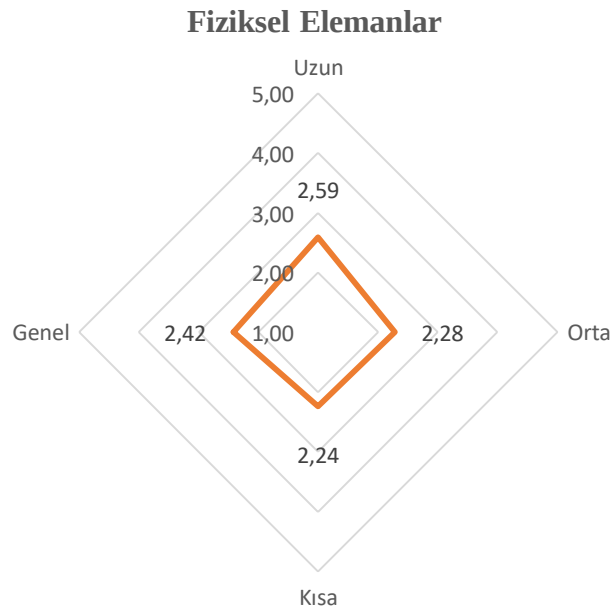
Ortalamaların Eşitliği İçin Welch Testi					
		İstatistik	s.d.1	s.d.2	P
Erişilebilirlik	Welch	14.749	2	139.678	.000
Fiziksel_Elemanlar	Welch	4.908	2	131.081	.009
İşlevsel_Mesafe	Welch	4.757	2	131.696	.010
Güvenlik	Welch	6.351	2	131.833	.002
Topluluk_Duygusu	Welch	5.564	2	126.857	.005
Komşuluk_Düzeyi	Welch	2.877	2	128.587	.060
Sosyal_Etkileşim	Welch	2.748	2	126.800	.068
Homojenlik	Welch	.532	2	126.337	.589

Erişilebilirlik yönünden uzun, orta uzunlukta ve kısa çıkmaz sokakların farkı şekil 3.43'te gösterilmektedir. Uzun çıkmaz (3.50) sokaklarda erişilebilirlik çok kolay bulunmaktadır. Orta uzunlukta ve kısa çıkmazlarda ise erişilebilirlik orta derecede kolay bulunmaktadır. Uzun olan çıkmaz sokaklardan Ahmet Çelebi Çıkmaızı Üsküdar'ın merkezinde bulunmakta ve sokak sakinleri dışındaki kullanıcılar da bu sokağı bir yerden bir yere erişimde, merdivenli ve daha kestirme bir yol olduğundan kullanmayı tercih etmektedir. Bu nedenle katılımcıların Ahmet Çelebi Çıkmaızı'nı erişim yönünden olumlu bulmaları muhtemeldir. Diğer uzun çıkmaz sokaklardan Sümbülzade Sokak ve Sümbülzade 2 sokak ise ayırık nizamda ve daha yeni yapılaşmanın olduğu sokaklardır; dolayısıyla sokak genişliklerinin araba ile erişime daha fazla imkan tanıdığı görülmektedir. Bu nedenle katılımcıların erişim ile ilgili bu sokakları daha olumlu gördüğü düşünülebilir. Orta uzunlukta ve kısa çıkmaz sokakların mahallenin daha iç kesimlerinde konumlandığı ve yol genişliklerinin daha dar olduğu görülmektedir.

Şekil 3.43: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkmaz sokakların erişilebilirlik düzeyi farkı.

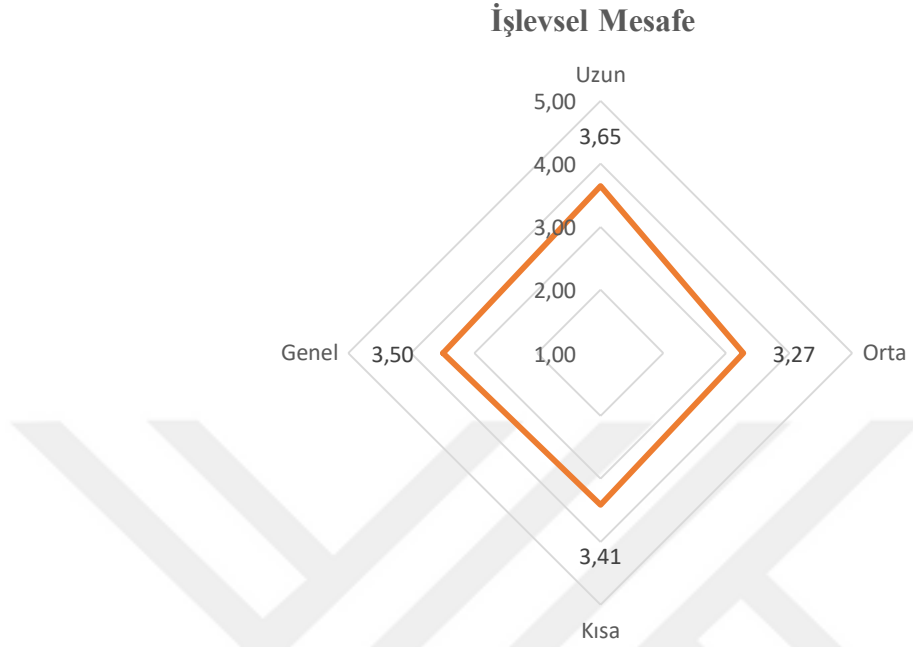
Fiziksel elemanların yeterliliği yönünden uzun, orta uzunlukta ve kısa çıkmaz sokakların farkı şekil 3.44'te gösterilmektedir. Uzun (2,59), orta uzunlukta (2,28) ve kısa (2,24) çıkmaz tiplerinde katılımcılar fiziksel elemanları az bulmaktadır. Dolayısıyla, sokakların uzunluğu ile fiziksel elemanlar arasında herhangi belirgin bir fark bulunamadığından iki değişken grubu arasında bir ilişki olmadığı söylenebilir.

Şekil 3.44: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkmaz sokakların fiziksel elemanlarının yeterliliği.

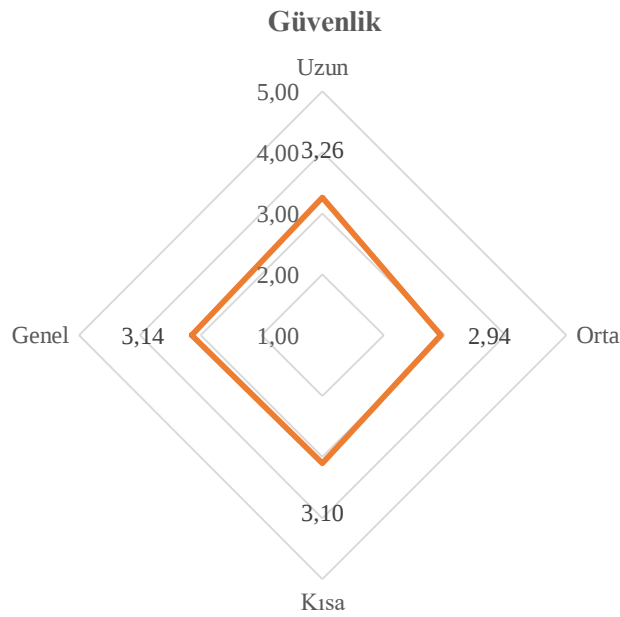
İşlevsel mesafe yönünden uzun, orta uzunlukta ve kısa çıkmaz sokakların farkı şekil 3.45'te gösterilmektedir. Uzun (3,65) ve kısa (3,41) çıkmaz sokak sakinleri

yakınlarındaki komşuları ile etkileşim kurmakta ve yakınlığın sosyal etkileşimi arttırdığına oldukça katılmaktadır. Orta uzunluktaki (3,27) çıkmazlarda yaşayan katılımcılar yakınlığın sosyal etkileşimi arttırdığına orta derecede katılmaktadır.

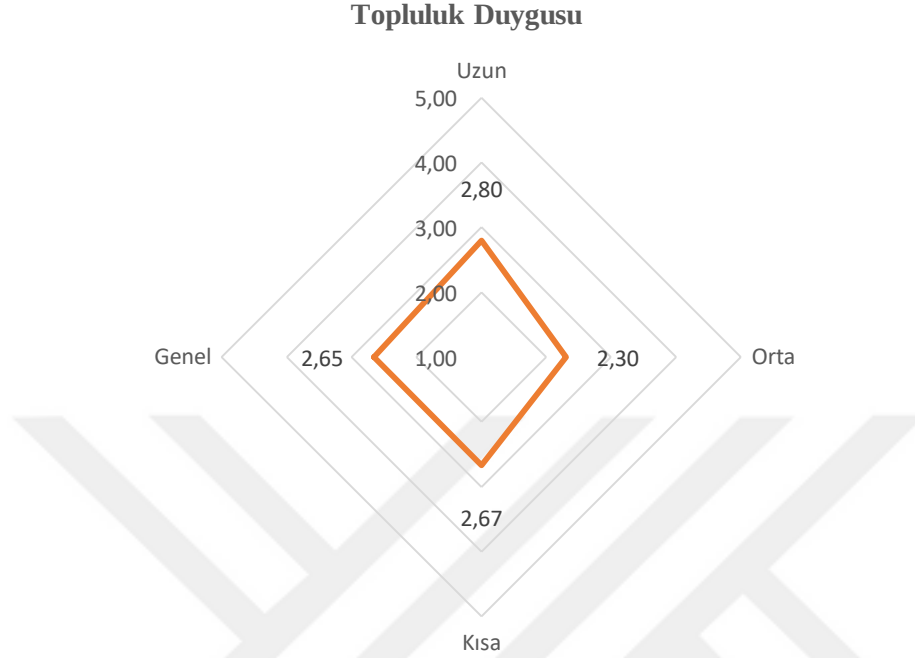
Şekil 3.45: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkmaz sokakların işlevsel mesafe düzeyi.

Güvenlik yönünden uzun, orta uzunlukta ve kısa çıkmaz sokakların farkı şekil 3.46'da gösterilmektedir. Uzun (3,26), kısa (3,10) ve orta uzunluktaki (2,94) çıkmaz sokak sakinleri sokaklarındaki güvenliği orta derece bulmaktadır.

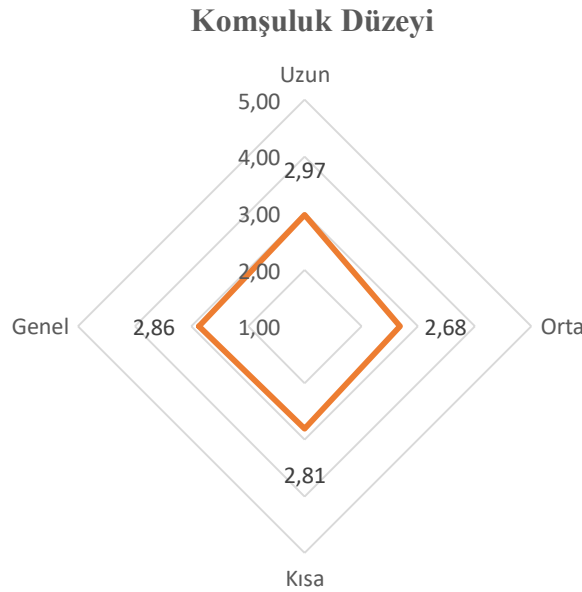
Şekil 3.46: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkmaz sokakların güvenlik düzeyi farkı.

Topluluk duygusu yönünden uzun, orta uzunlukta ve kısa çıkmaz sokakların farkı şekil 3.47’de gösterilmektedir. Uzun (3,26), kısa (3,10) ve orta uzunluktaki (2,94) çıkmaz sokak sakinleri sokaklarındaki topluluk duygusunu orta derece bulmaktadır.

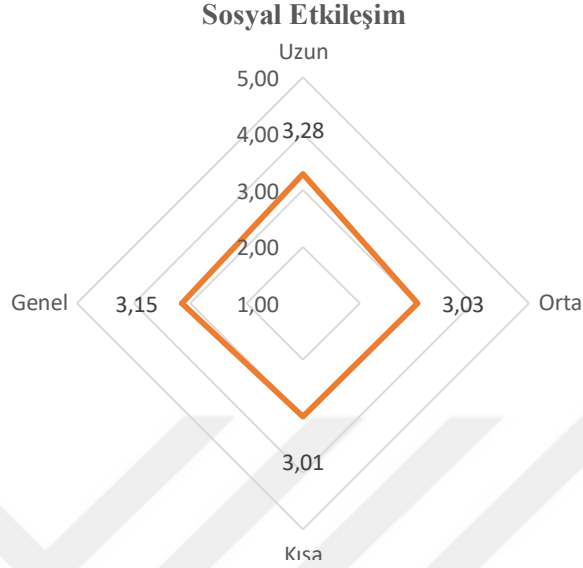
Şekil 3.47: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkmaz sokakların topluluk duygusu farkı.

Komşuluk düzeyi yönünden uzun, orta uzunlukta ve kısa çıkmaz sokakların farkı şekil 3.48’de gösterilmektedir. Uzun (2,97), kısa (2,81) ve orta uzunluktaki (2,68) çıkmaz sokak sakinleri sokaklarındaki komşuluk düzeyini orta derece bulmaktadır.

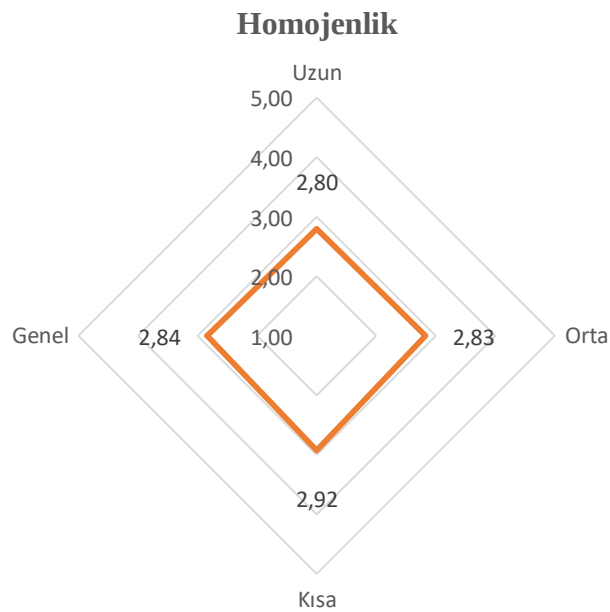
Şekil 3.48: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkmaz sokakların komşuluk düzeyi farkı.

Sosyal etkileşim yönünden uzun, orta uzunlukta ve kısa çıkmaz sokakların farkı şekil 3.49'da gösterilmektedir. Uzun (3,28), orta uzunlukta (3,03) ve kısa (3,01) çıkmaz sokak sakinleri sokaklarında sosyal etkileşimi olduğuna orta derece katılmaktadır.

Şekil 3.49: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkmaz sokakların sosyal etkileşim düzeyi.

Homojenlik yönünden uzun, orta uzunlukta ve kısa çıkmaz sokakların farkı şekil 3.50'de gösterilmektedir. Kısa (2,92), orta uzunlukta (2,83) ve uzun (2,80), çıkmaz sokak sakinleri sokaklarında homojenlik olduğuna orta derece katılmaktadır. Dolayısıyla, sokakların uzunluğu ile homojenlik arasında herhangi belirgin bir fark bulunamadığından iki değişken grubu arasında bir ilişki olmadığı söylenebilir.

Şekil 3.50: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkmaz sokakların homojenlik farkı.

Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkmaz sokakların değişkenlere göre farkının toplam tablosu çizelge 3.25’te gösterilmektedir.

Çizelge 3.25: Uzun, orta uzunlukta, kısa çıkmaz sokakların değişkenlere göre farkı.

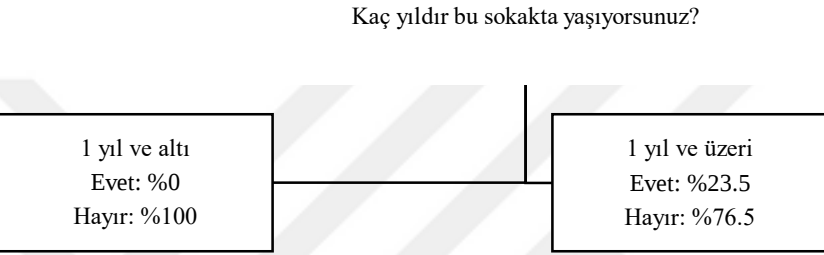
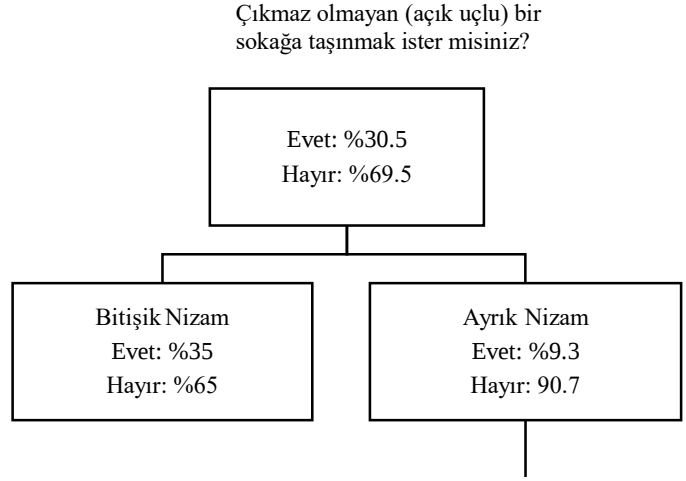
		N	Ortalama	Standart sapma	Standart hata	%95 Ortalama için güven aralığı		Minimum	Maximum
						Alt limit	Üst limit		
Erişilebilirlik	Uzun	126	3.5020	.87892	.07830	3.3470	3.6569	1.00	5.00
	Orta	55	2.8606	.70875	.09557	2.6690	3.0522	1.25	4.50
	Kısa	73	3.0616	.79907	.09352	2.8752	3.2481	1.25	5.00
	Total	254	3.2365	.86327	.05417	3.1299	3.3432	1.00	5.00
Fiziksel_Elemanlar	Uzun	126	2.5873	.87663	.07810	2.4327	2.7419	1.00	5.00
	Orta	55	2.2800	.89575	.12078	2.0378	2.5222	1.00	4.40
	Kısa	73	2.2384	.77793	.09105	2.0569	2.4199	1.00	4.40
	Total	254	2.4205	.86654	.05437	2.3134	2.5276	1.00	5.00
İşlevsel_Mesafe	Uzun	126	3.6455	.80863	.07204	3.5029	3.7881	1.00	5.00
	Orta	55	3.2727	.81262	.10957	3.0530	3.4924	1.25	5.00
	Kısa	73	3.4075	.71505	.08369	3.2407	3.5744	2.00	5.00
	Total	254	3.4964	.79608	.04995	3.3980	3.5948	1.00	5.00
Güvenlik	Uzun	126	3.2606	.57357	.05110	3.1594	3.3617	1.93	4.64
	Orta	55	2.9373	.58006	.07822	2.7805	3.0941	1.50	3.92
	Kısa	73	3.1003	.48699	.05700	2.9867	3.2140	1.86	4.43
	Total	254	3.1445	.56431	.03541	3.0748	3.2142	1.50	4.64
Topluluk_Duygusu	Uzun	126	2.8003	.84064	.07489	2.6520	2.9485	1.00	5.00
	Orta	55	2.3030	.95263	.12845	2.0455	2.5606	1.00	4.67
	Kısa	73	2.6667	.79786	.09338	2.4805	2.8528	1.00	4.17
	Total	254	2.6542	.87263	.05475	2.5464	2.7620	1.00	5.00
Komşuluk_Düzeyi	Uzun	126	2.9730	.75730	.06747	2.8394	3.1065	1.38	5.00
	Orta	55	2.6834	.80523	.10858	2.4657	2.9011	1.21	4.43
	Kısa	73	2.8085	.73847	.08643	2.6362	2.9808	1.00	4.43
	Total	254	2.8630	.76865	.04823	2.7680	2.9580	1.00	5.00
Sosyal_Etkileşim	Uzun	126	3.2813	.87804	.07822	3.1265	3.4362	1.00	5.00
	Orta	55	3.0282	.95867	.12927	2.7690	3.2873	1.00	5.00
	Kısa	73	3.0062	.90982	.10649	2.7939	3.2184	1.00	5.00
	Total	254	3.1474	.91127	.05718	3.0348	3.2600	1.00	5.00
Homojenlik	Uzun	126	2.8024	.75052	.06686	2.6701	2.9347	1.00	4.80
	Orta	55	2.8279	.82029	.11061	2.6061	3.0496	1.40	4.20
	Kısa	73	2.9205	.79912	.09353	2.7341	3.1070	1.00	4.60
	Total	254	2.8419	.77862	.04886	2.7456	2.9381	1.00	4.80

Çıkamaz sokakların her birinin mekansal ve toplumsal nitelikleri yönünden bulguları ile fiziksel niteliklerine göre yapılan sınıflamaların bulguları karşılaştırılırsa benzerliklerin olduğu görülmektedir.

- Erişebilirlik ve fiziksel elemanlar Giriftzen Asım Sokak, Sümbülzade Sokak ve Sümbülzade Sokak 2’de en olumlu 3 sonucu vermektedir. Bu durumda erişebilirliğin artmasının fiziksel elemanların kullanımını arttırdığı aynı zamanda fiziksel elemanların yeterliliğinin erişebilirliği arttırdığı düşünülebilir. Bu çıkamaz sokaklar uzun çıkamaz sokaklardır ve oturma alanları bulunmaktadır. Uzun çıkamaz sokaklarda erişebilirliğin fazla olduğunu ve oturma alanı olan çıkamaz sokaklarda fiziksel elemanların yeterli bulunduğunu söylemek mümkündür.
- Ayrık nizam çıkamaz sokaklar erişilebilirlik yönünden bitişik nizam çıkamaz sokaklara göre daha olumlu bulunmuştur. Erişilebilirlik yönünden olumlu sonuçlar veren Sümbülzade Sokak ve Sümbülzade Sokak 2 ayrık nizam çıkamaz sokaklardır.
- Güvenlik Giriftzen Asım Sokak, Azat Çıkamazı ve Sümbülzade Sokak 2’de en olumlu sonuçları vermiştir. Bu sokakların 3’ü de sızdırmaz çıkamaz sokaklardır. Sızdırmaz çıkamaz sokakların güvenlik yönünden sızdıran çıkamaz sokaklara göre nispeten daha olumlu sonuçlar verdiğini söylemek mümkündür.

3.3.6. Çıkamaz Sokak – açık uçlu sokak tercihlerine göre katılımcı profili

Açık uçlu sokakta yaşamayı tercih edenlerin profilini belirlemek amacı ile karar ağacı modellemesi kullanılmıştır (Şekil 3.51). Çıkamaz sokakta yaşamayı tercih etmede en önemli faktör sokağın nizamı iken ikinci derecede etkili faktör sokakta yaşama süresi olarak ortaya çıkmıştır. Genelde açık uçlu sokakta yaşamayı tercih edenlerin oranı %30.5’tir. Bitişik nizamlı sokakta yaşayanlarda açık uçlu sokakta yaşama tercih oranı %35.0 iken ayrık nizamlı sokaklarda yaşayanlarda bu oran %9.3’e düşmektedir. Ayrık nizamlı sokakta yaşayıp bulunduğu sokakta yaşama süresi 1 yılın altında olanlarda açık uçlu sokakta yaşam tercihi %0.0 iken 1 yıldan fazladır bulunduğu sokakta yaşayanlarda bu oran %23.5’e yükselmektedir.

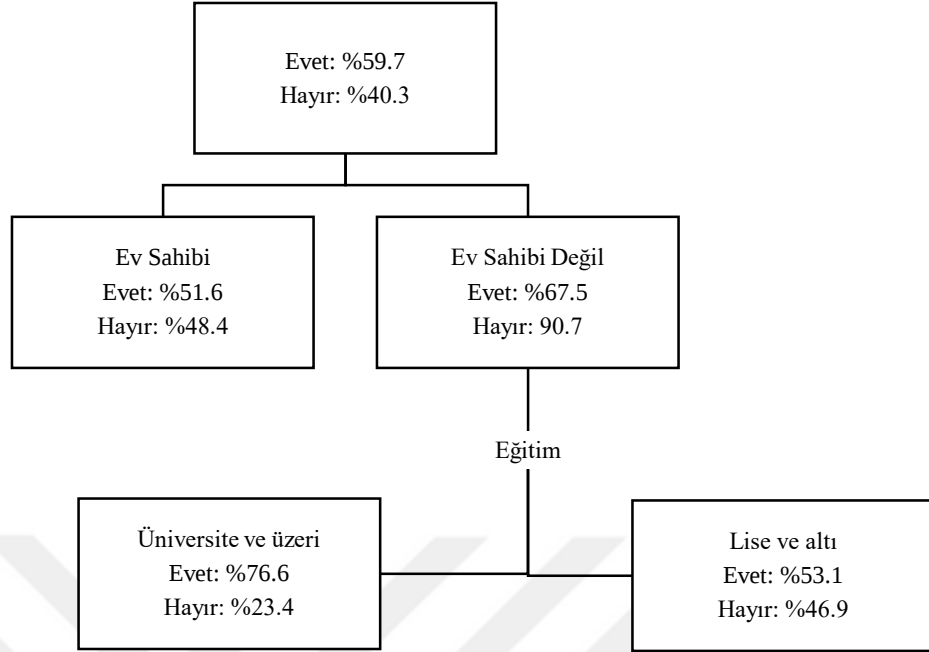
Şekil 3.51: Açık uçlu sokağa taşınmak isteme.

Daha önce açık uçlu sokakta yaşayıp çıkamaz sokakta yaşamayı tercih edenlerin profilini belirlemek amacı ile karar ağacı modellemesi kullanılmıştır (Şekil 3.52). Daha önce açık uçlu sokakta yaşayıp çıkamaz sokakta yaşamayı tercih etme üzerinde en önemli faktör oturulan ev iken ikinci derecede önemli faktör eğitim durumudur.

Oturduğu ev kendisine ait olanların %51.6'sı daha önce açık uçlu sokakta yaşarken ev sahibi olmayanların %67.5'i daha önce açık uçlu sokakta yaşamıştır. Ev sahibi olmayanlar için üniversite ve üzeri eğitim alanların %76.6'sı daha önce açık uçlu sokakta yaşarken lise ve altı mezunların %53.1'i daha önce açık uçlu sokakta yaşamıştır.

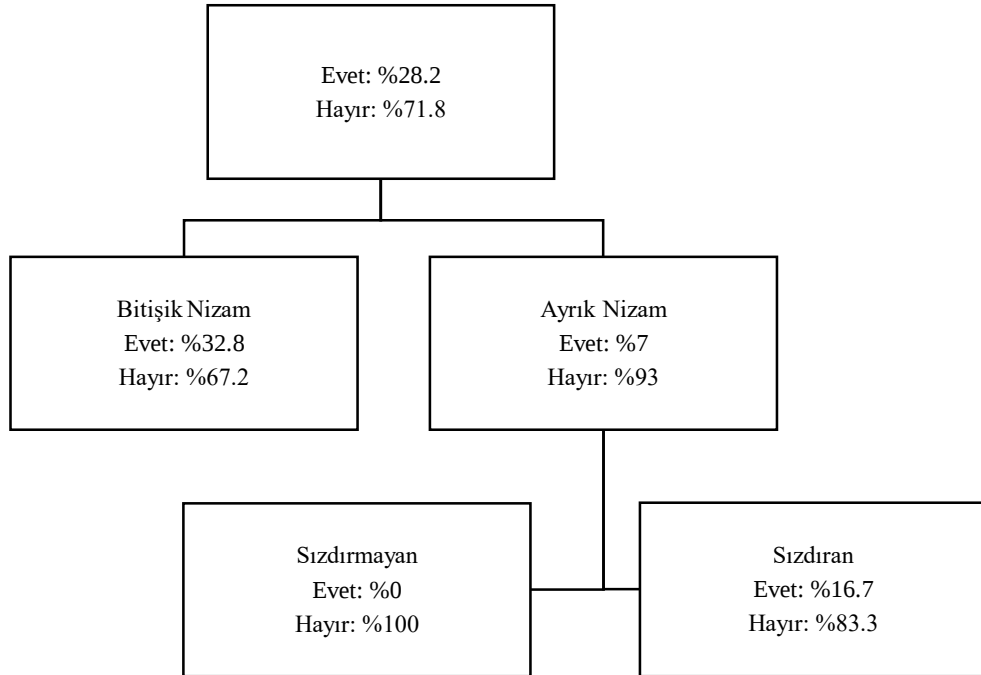
Sokağının açık uçlu sokak olmasını isteyenlerin profilini belirlemek için karar ağacı modelleri kullanılmıştır (Şekil 3.53). Sokağının açık uçlu sokak olmasını isteme üzerinde en etkili faktör binaların nizamı iken ikinci derece etkili faktör sokağın sızdırmazlığıdır. Sokağının açık uçlu olmasını isteyenlerin oranı %28.2 iken bu oran bitişik nizamlı sokakta yaşayanlarda %32.8, ayrık nizamlı sokaklarda ise %7.0'dir. Ayrık nizamlı sokaklarda sızdırmayan sokaklarda açık uçlu tercih etme oranı %0.0 iken sızdıran sokaklarda bu oran %16.7'ye yükselmektedir.

Daha önce yaşadığınız sokak
açık uçlu bir sokak mıydı?

Şekil 3.52: Daha önce yaşanan sokak.

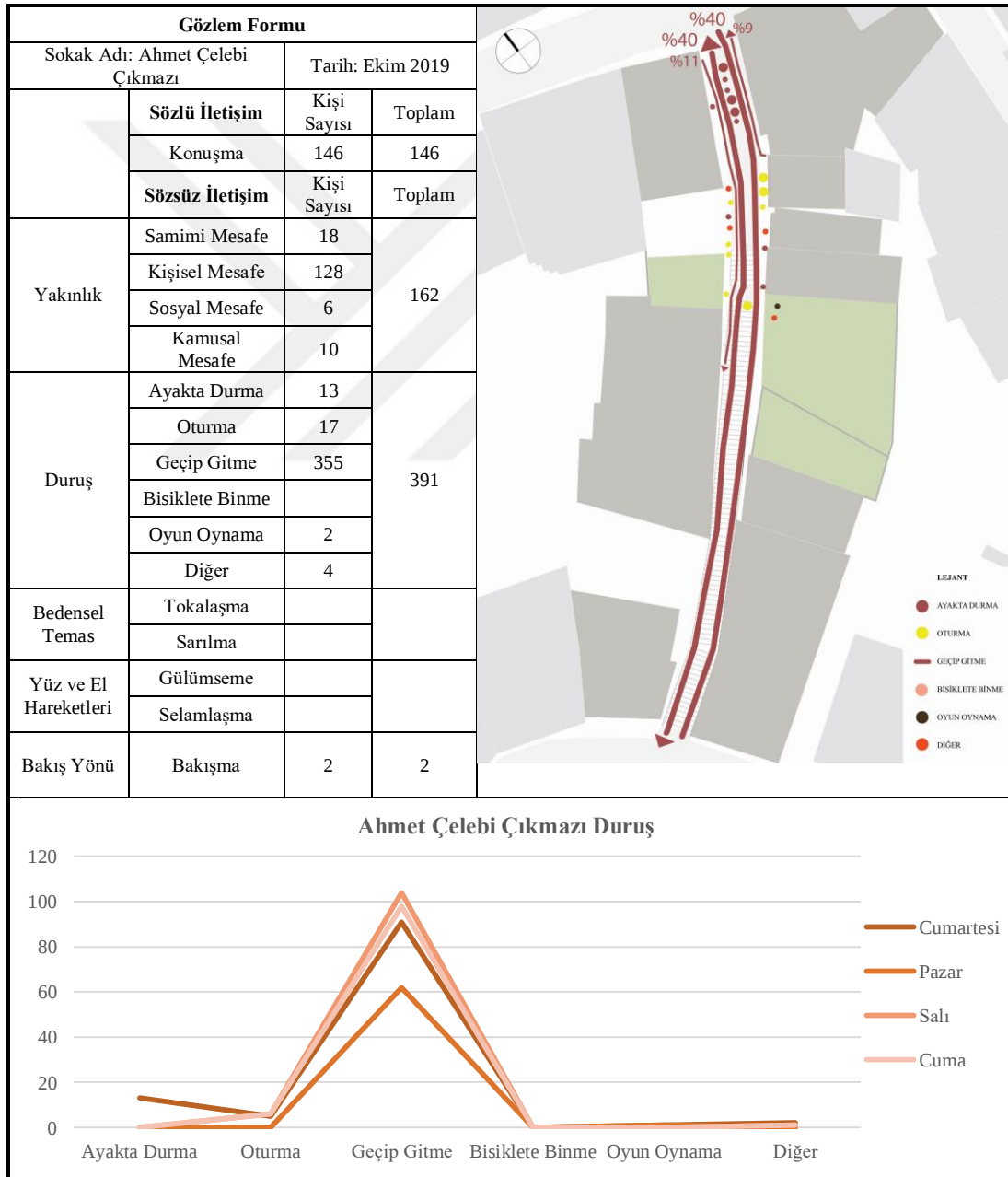
Çıkamaz sokağın açık uçlu
bir sokak olmasını ister misiniz?

Şekil 3.53: Çıkamaz sokağın açılmasını isteme.

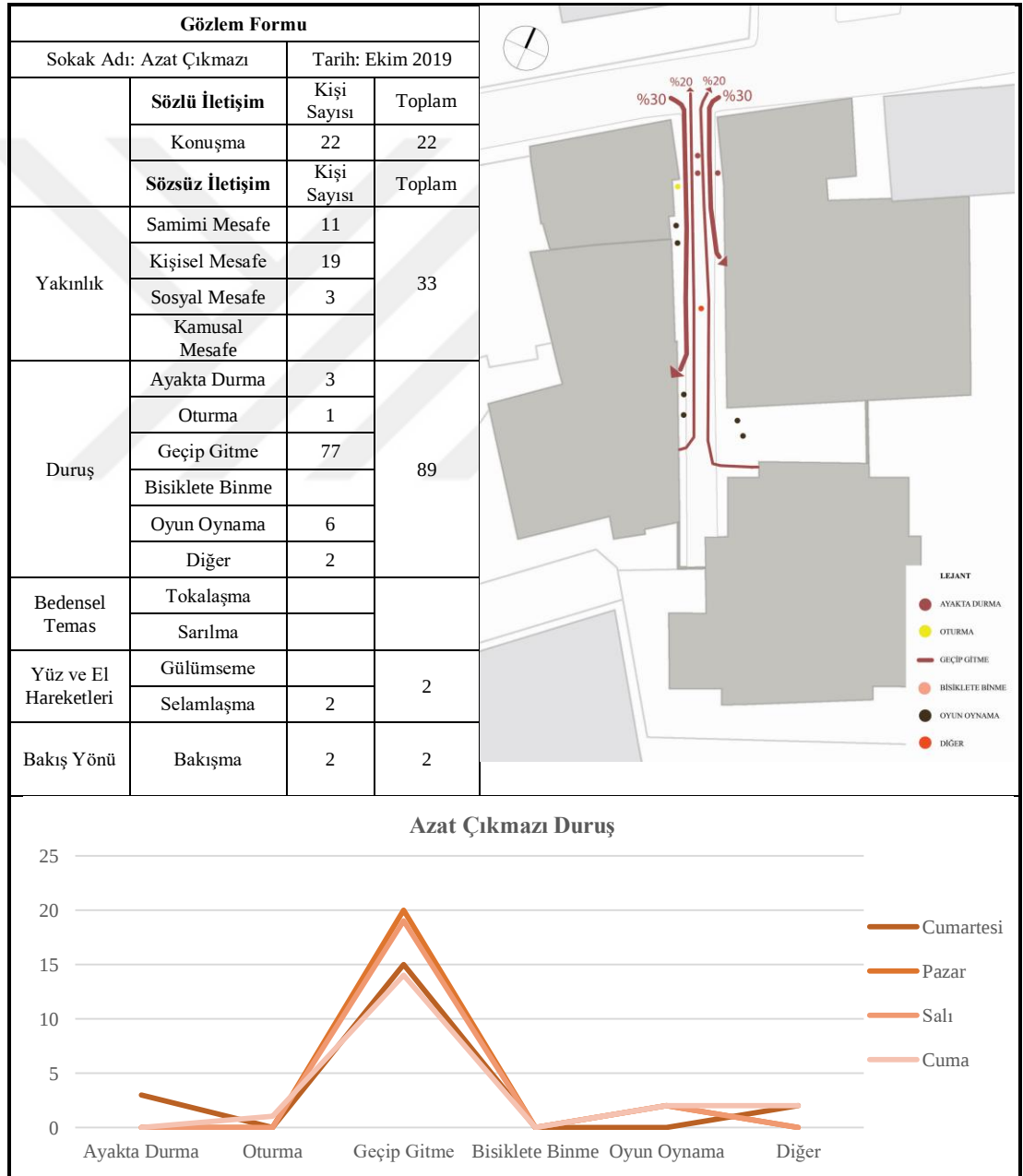
3.3.7 Çıkamaz sokakların gözlem bulguları

Ahmet Çelebi Çıkamazı'nın gözlem sonuçları şekil 3.54'te da gösterildiği gibidir. Alanda toplam 391 kullanıcı tespit edilmiştir. Kullanıcılardan %37'si konuşmaktadır. Alandaki konuşmaların %88'i kişisel mesafede, %12'si samimi mesafede gerçekleşmektedir. Kullanıcıların %91'i geçip gitmekte, %4'ü oturmakta, %3'ü ayakta durmakta %1'i diğer aktiviteleri yapmakta, %1'i oyun oynamaktadır. Geçip gidenlerin %80'i diğer sokaklara geçiş için sokağı kullanmakta, %11'i konutlara giriş yapmakta, %9'u konutlardan çıkmaktadır.

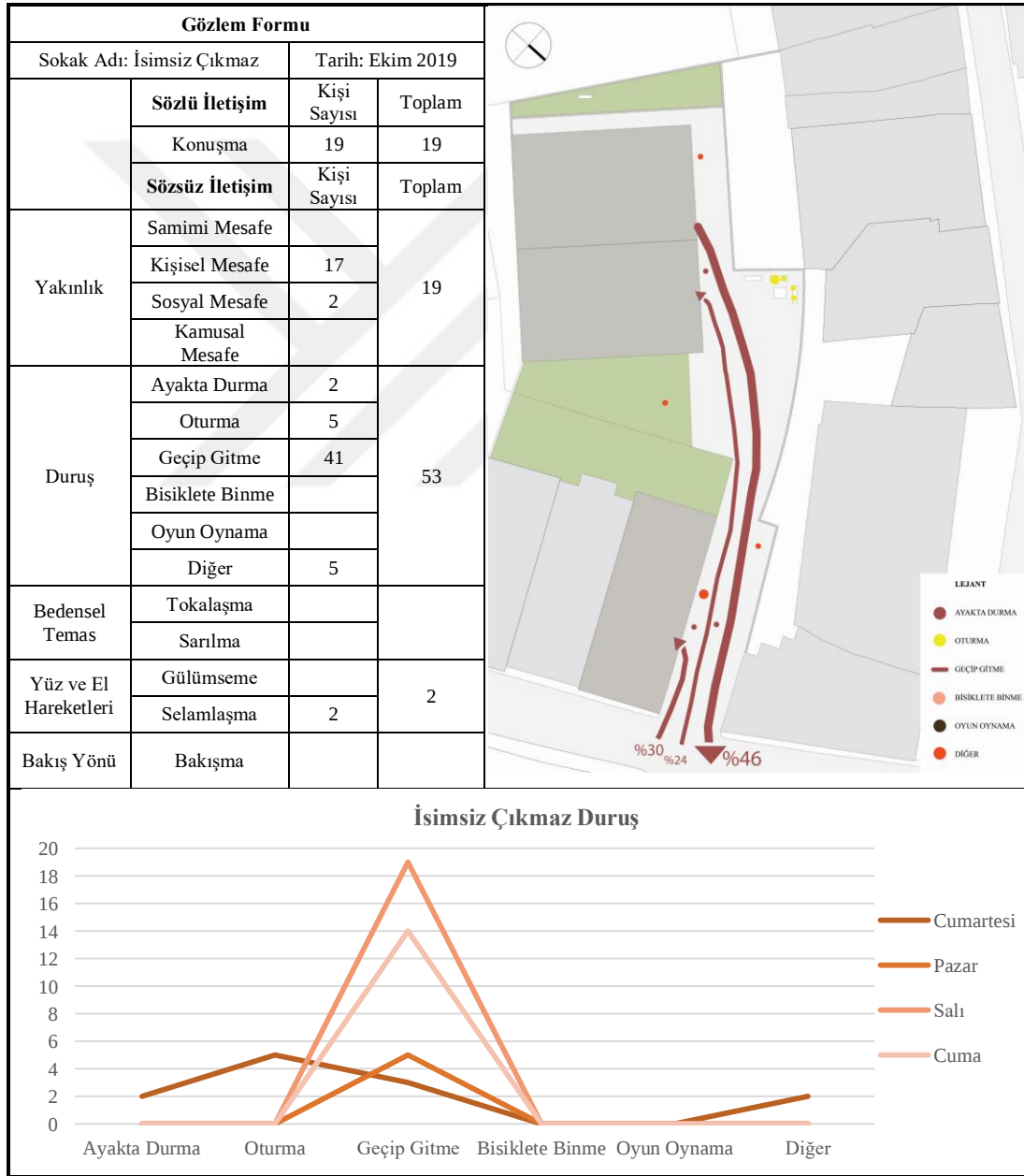
Şekil 3.54: Ahmet Çelebi Çıkamazı gözlem sonuçları.

Azat Çıkmazı'nın gözlem sonuçları şekil 3.55'te gösterildiği gibidir. Alanda toplam 89 kullanıcı olduğu bu kullanıcılardan %25'inin konuştuğu gözlemlenmiştir. Alandaki konuşmaların %86'sı kişisel mesafede, %14'ü sosyal mesafede gerçekleşmektedir. Kullanıcıların %87'si geçip gitmekte, %7'si oyun oynamakta, %3'ü ayakta durmakta, %2'si diğer aktiviteleri yapmakta, %1'i oturmaktadır. Geçip gidenlerin %60'ı konutlara giriş yapmakta, %40'ı konutlardan çıkmaktadır. Alan hafta sonları 12.00-15.00 ve 15.00-18.00 saatlerinde, hafta içleri 18.00-21.00 saatlerinde yoğun olarak kullanılmaktadır.

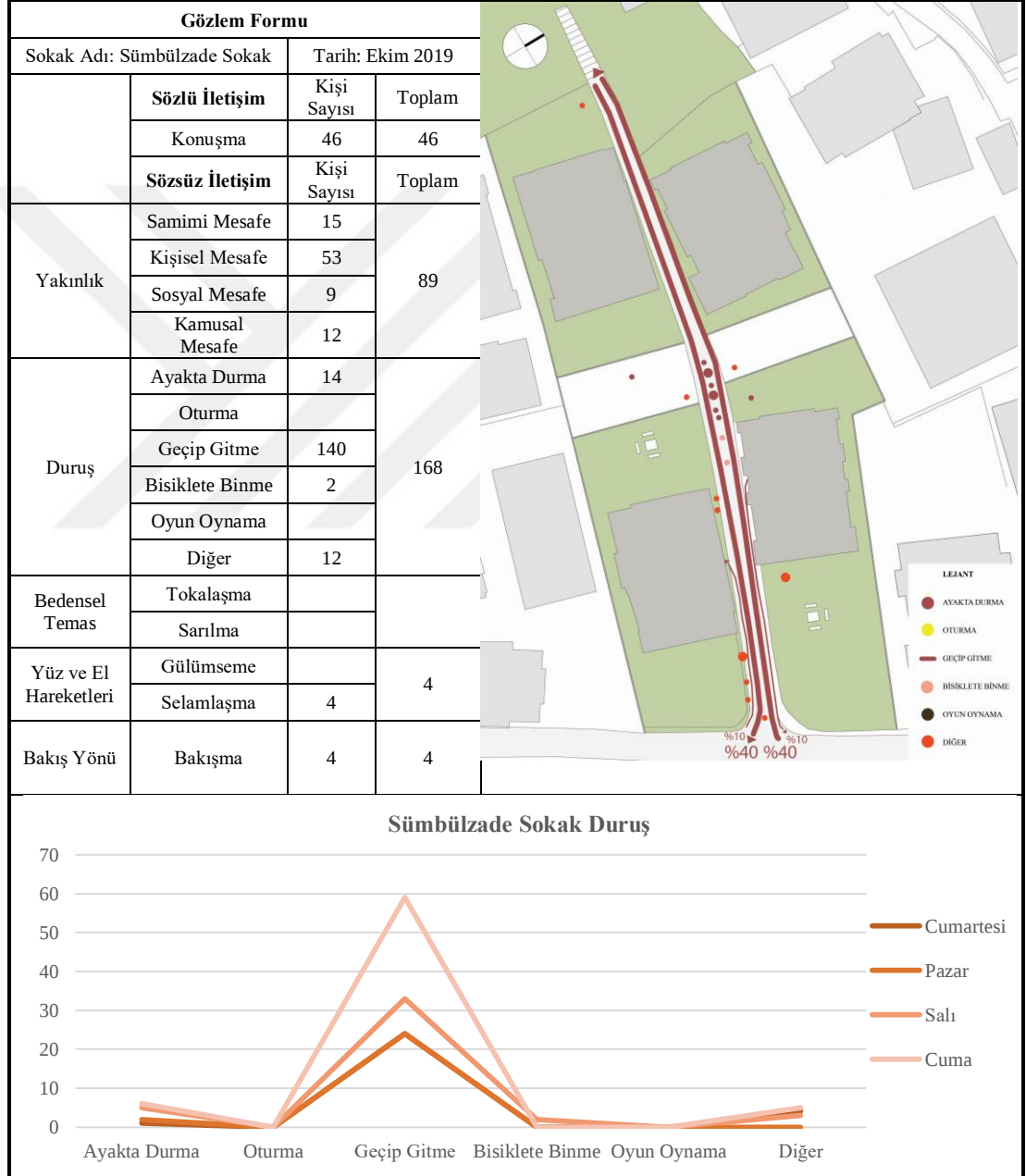
Şekil 3.55: Azat Çıkmazı gözlem sonuçları.

İsimsiz Çıkma'ın gözlem sonuçları şekil 3.56'da gösterildiği gibidir. Alanda toplam 54 kullanıcı tespit edilmiştir. Bu kullanıcılardan 19'unun konuştuğu, konuşanlardan 2'sinin selamlaştığı gözlemlenmiştir. Alandaki konuşmaların %90'ı kişisel, %10'u samimi mesafede gerçekleşmiştir. Kullanıcıların %78'i geçip gitmekte, %9'u diğer aktiviteleri yapmakta, %9'u oturmakta ve %4'ü ayakta durmaktadır. Geçip gidenlerin %49'u konutlardan çıkmakta, %51'i konutlara giriş yapmaktadır. Sokakta oturma alanları bulunmaktadır. Alanın en yoğun 15.00-18.00, daha sonra da 18.00-21.00 saatlerinde kullanıldığı gözlemlenmiştir.

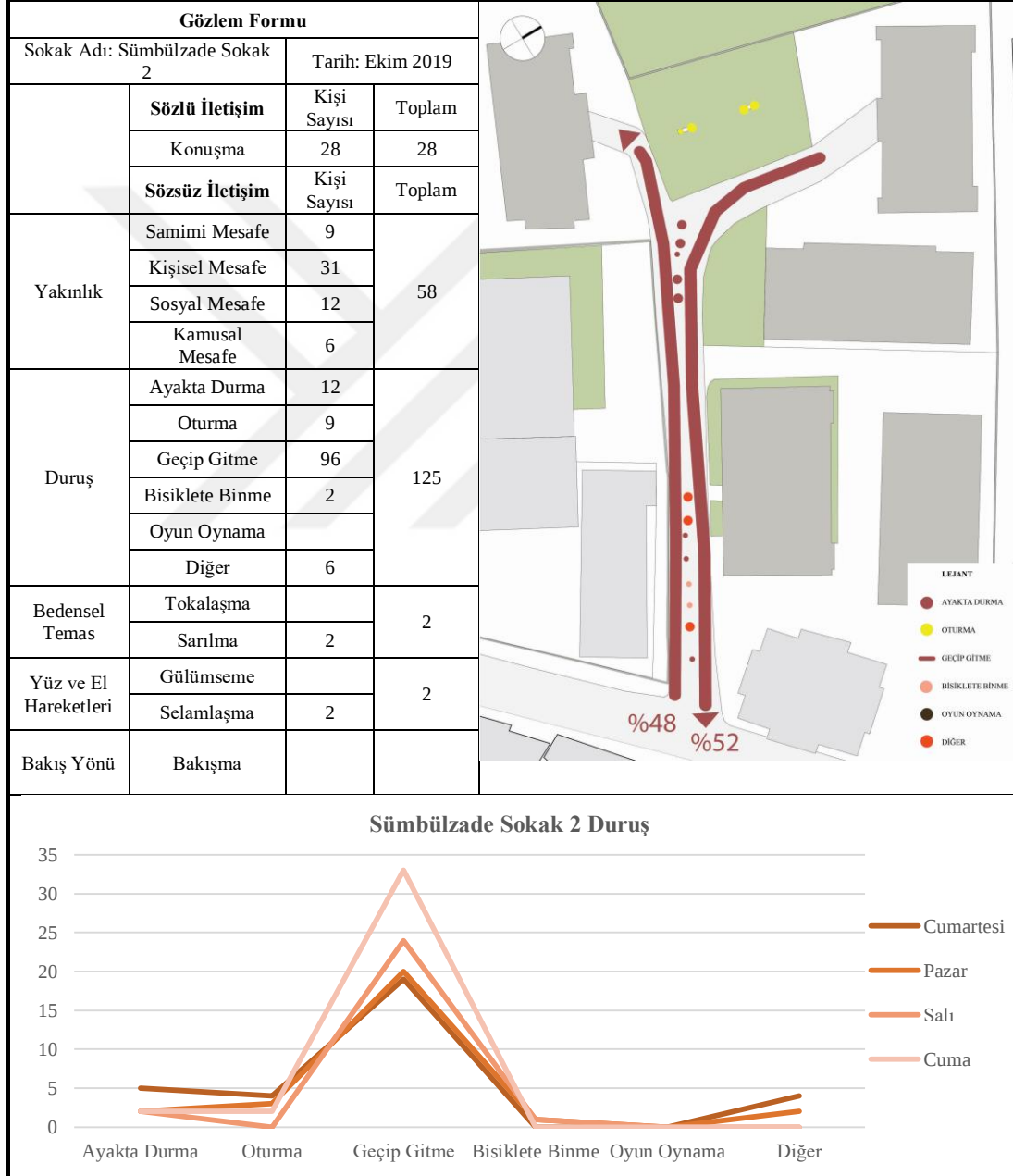
Şekil 3.56: İsimsiz Çıkma gözlem sonuçları.

Sümbülzade Sokak gözlem sonuçları şekil 3.57’de gösterildiği gibidir. Alanda toplam 168 kullanıcı olduğu tespit edilmiştir. Bu kullanıcılardan %27’sinin sohbet ettiği gözlemlenmiştir. Alandaki konuşmaların %68’i kişisel mesafede, %32’si samimi mesafede gerçekleşmektedir. Kullanıcıların %83’ü geçip gitmekte, %8’i ayakta durmakta, %7’si diğer aktiviteleri yapmakta, %1’i bisiklete binmektedir. Geçip gidenlerin %80’i diğer sokağa bağlanmakta, %10’u konutlardan çıkış yapmakta, %10’u konutlara giriş yapmaktadır.

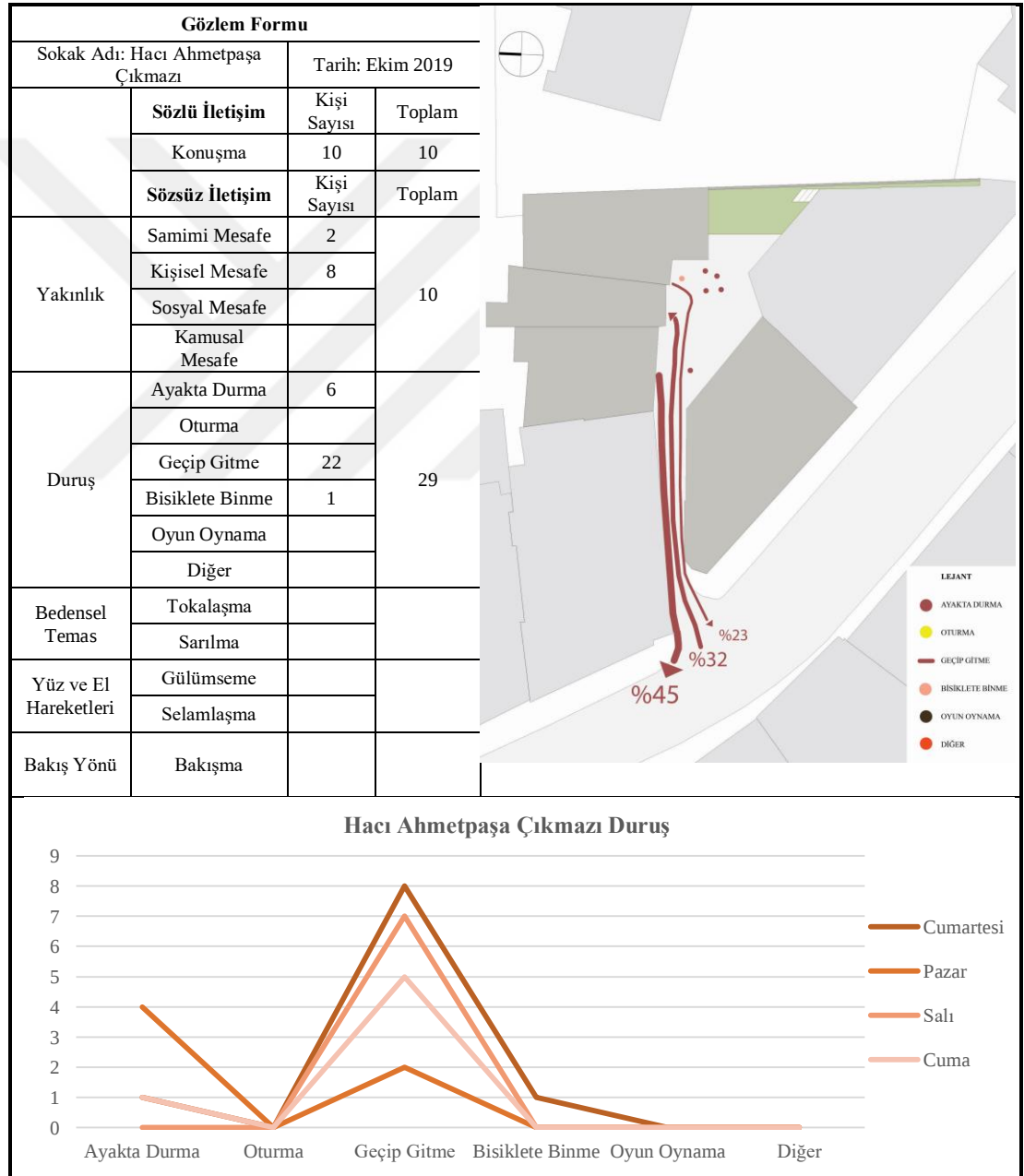
Şekil 3.57: Sümbülzade Sokak gözlem sonuçları.

Sümbülzade Sokak 2 gözlem sonuçları şekil 3.58’de gösterildiği gibidir. Alanda toplam 125 kullanıcı olduğu tespit edilmiştir. Bu kullanıcılardan %22’sinin sohbet ettiği gözlemlenmiştir. Alandaki konuşmaların %68’i kişisel mesafede, %32’si samimi mesafede gerçekleşmektedir. Kullanıcıların %77’si geçip gitmekte, %20’si oturmakta, %10’u ayakta durmakta, %7’si oturmakta, %5’i diğer aktiviteleri yapmakta, %1’i bisiklete binmektedir. Geçip gidenlerin %52’si konutlardan çıkış yapmakta, %48’i konutlara giriş yapmaktadır.

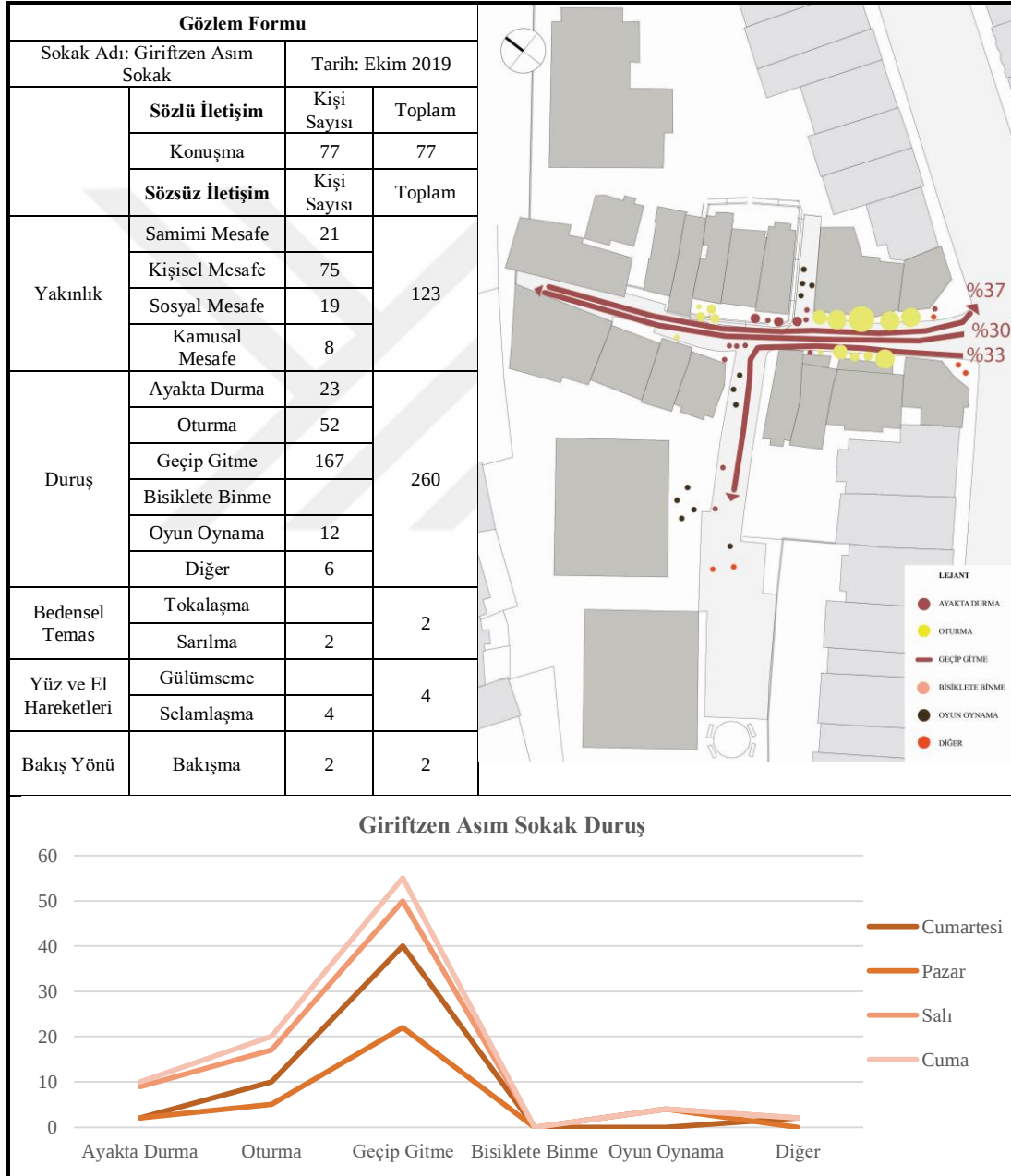
Şekil 3.58: Sümbülzade Sokak 2 gözlem sonuçları.

Hacı Ahmetpaşa Çıkmağı gözlem sonuçları şekil 3.59’da gösterildiği gibidir. Alanda toplam 29 kullanıcı tespit edilmiştir. Geçip gidenlerin %68’i konutlarından çıkmakta, %32’si konutlara giriş yapmaktadır. Alanda arabasını park eden komşuların sohbet ettiği ve alanda bir çocuğun bisiklete bindiği görülmektedir. Alandaki konuşmaların %20’si samimi, %80’i kişisel mesafede gerçekleşmektedir. Alanda oturma alanı olmadığından alan sosyal etkileşim için imkan tanımamaktadır. Hacı Ahmetpaşa Çıkmağı’nın sızdırmaz olması ve çıkmağı sokakları kullanan daire sayısının az olması sebebiyle alanda yoğun bir kullanım görülmemektedir.

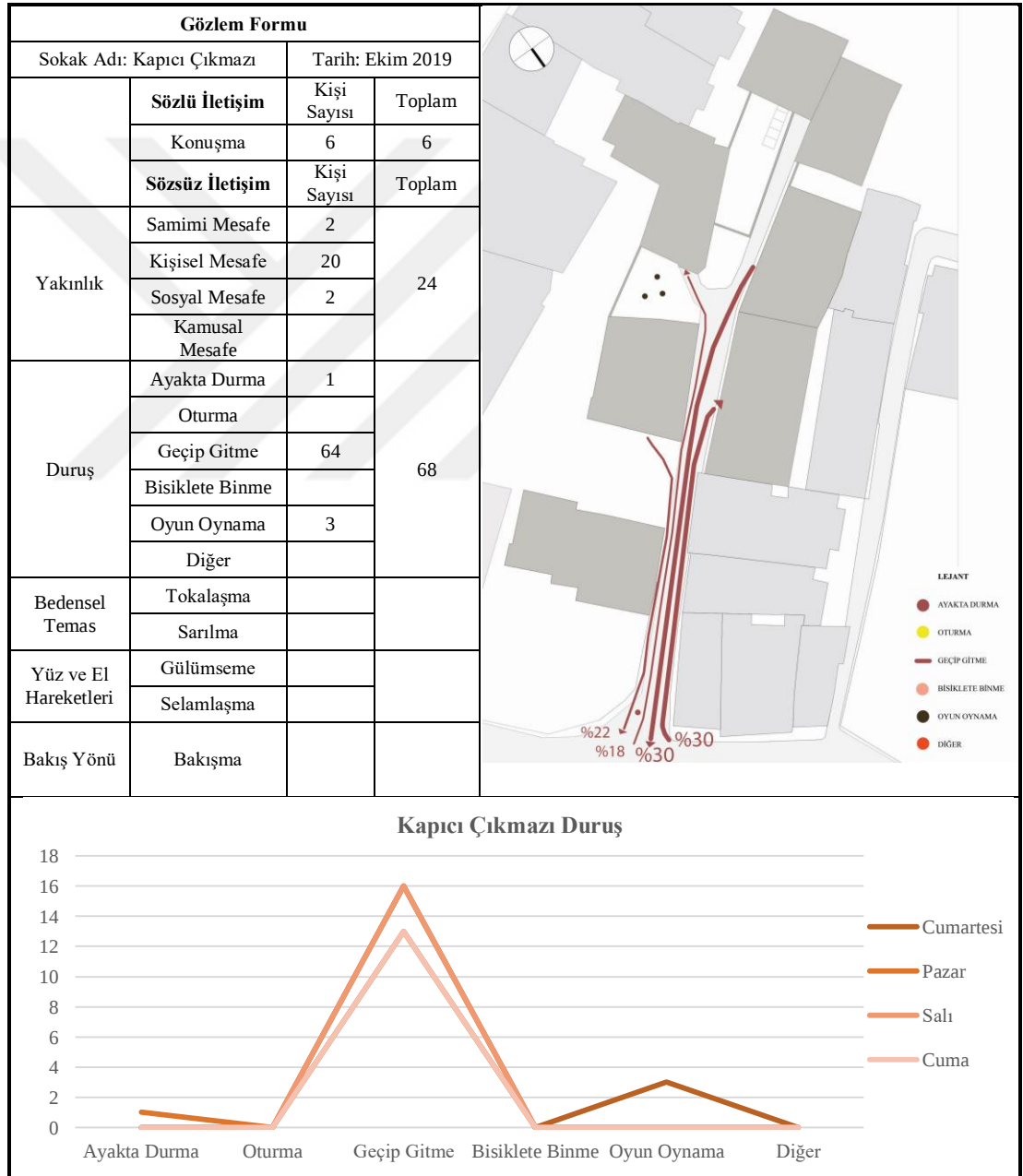
Şekil 3.59: Hacı Ahmetpaşa Çıkmağı gözlem sonuçları.

Giriftzen Asım Sokak gözlem sonuçları şekil 3.60'ta gösterildiği gibidir. Alanda toplam 260 kullanıcı tespit edilmiştir. Bu kullanıcılardan %30'unun sohbet ettiği gözlemlenmiştir. Alandaki konuşmaların %86'sı kişisel mesafede, %10'u samimi mesafede, %4'ü sosyal mesafede gerçekleşmektedir. Kullanıcıların %64'ü geçip gitmekte, %20'si oturmakta, %9'u ayakta durmakta, %5'i oyun oynamakta, %2'si diğer aktiviteleri yapmaktadır. Geçip gidenlerin %63'ü konutlara giriş yapmakta, %37'si konutlardan çıkmaktadır.

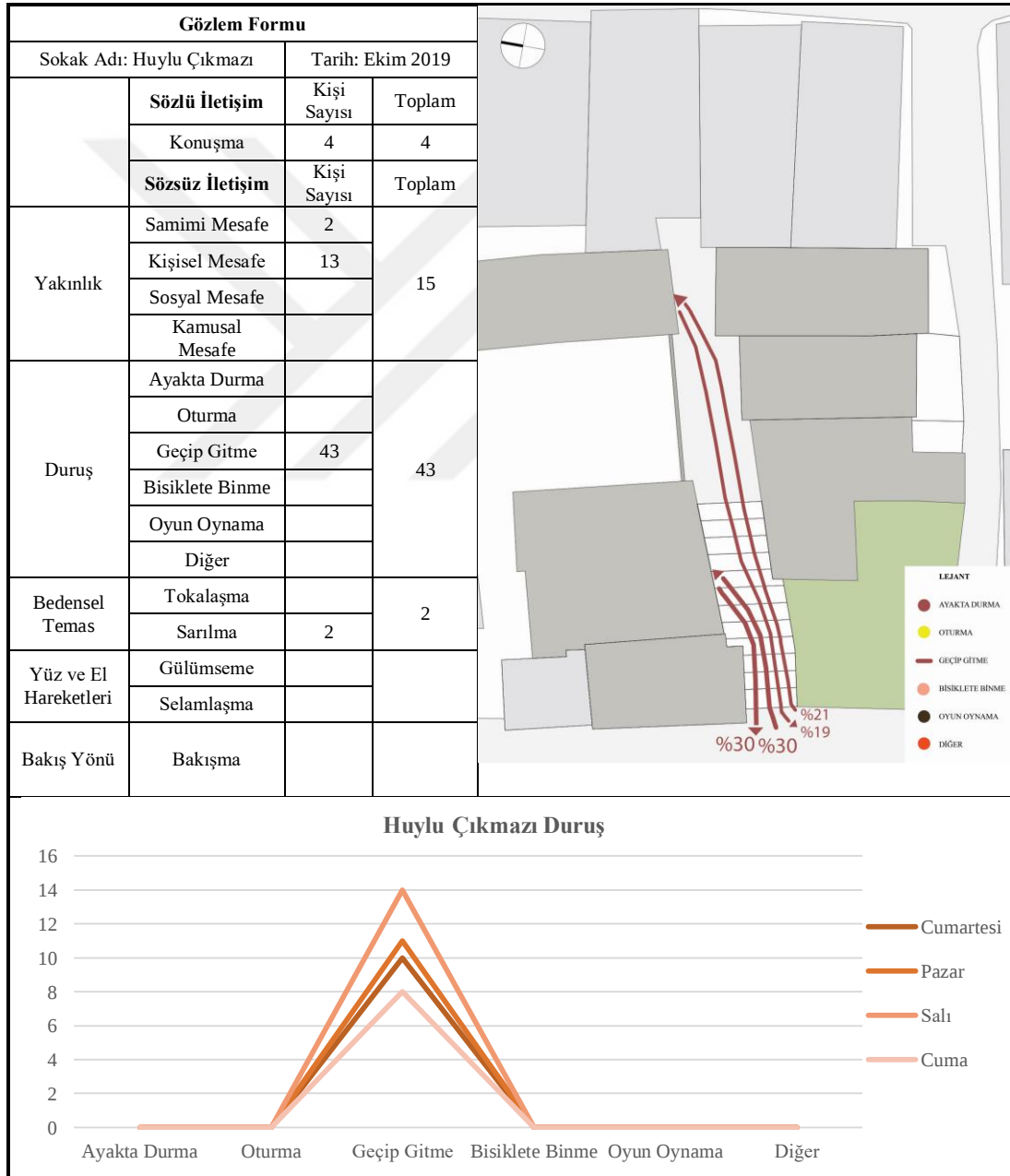
Şekil 3.60: Giriftzen Asım Sokak gözlem sonuçları.

Kapıcı Çıkmaızı gözlem sonuçları şekil 3.61’de gösterildiğı gibidir. Alanda toplam 68 kullanıcı olduğı tespit edilmiştir. Kullanıcılardan %9’unun sohbet ettiğı gözlemlenmiştir. Alandaki konuşmaların %100’ü kişisel mesafede gerçekleşmektedir. Kullanıcıların %94’ü geçip gitmekte, %4’ü oyun oynamakta, %2’si ayakta durmaktadır. Geçip gidenlerin %52’si konutlardan çıkmakta, %48’i konutlara giriş yapmaktadır. Kapıcı Çıkmaızı sızdırmaz bir çıkmaız sokak olduğundan ve sokağı bağı konut sayısı az olduğundan yoğun bir kullanım gözlemlenmemiştir. Alanda gelip geçme dışında çocukların oyun oynadığı görülmüştür.

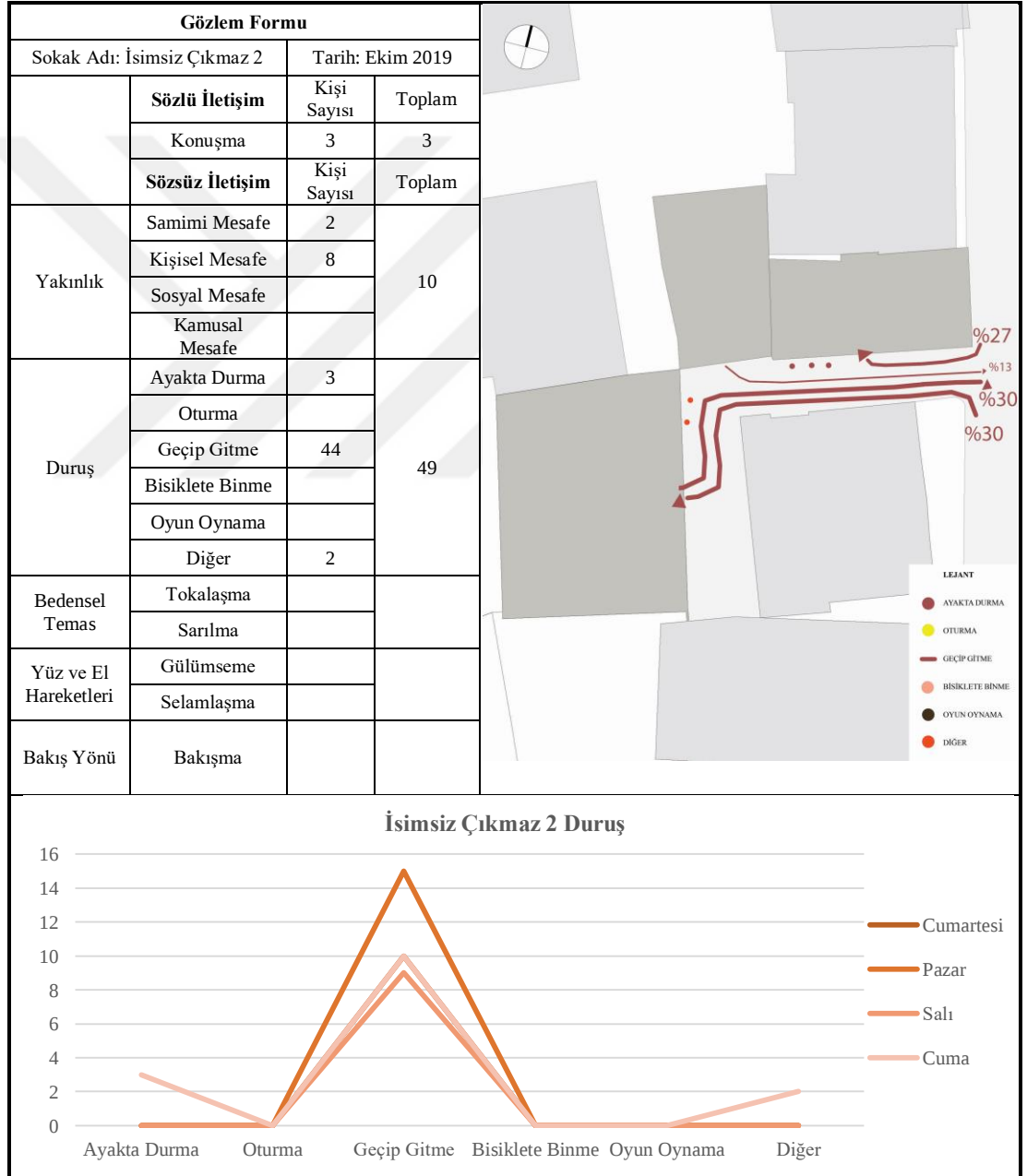
Şekil 3.61: Kapıcı Çıkmaızı gözlem sonuçları.

Huylu Çıkmazı gözlem sonuçları şekil 3.62’de gösterildiği gibidir. Alanda toplam 43 kullanıcı tespit edilmiştir. Geçip gidenlerin %49’u konutlarından çıkmakta, %51’i konutlara giriş yapmaktadır. Alandaki konuşmaların % 50 si samimi mesafede, %50’si kişisel mesafede gerçekleşmektedir. Alanda oturma alanı olmadığından alan sosyal etkileşim için imkan tanımamaktadır. Huylu Çıkmazı sızdırmaz olduğundan sadece konutlarına giden insanlar tarafından kullanılmakta ve alanda daire sayısı azdır. Bu nedenle yoğun bir kullanım görülmemektedir. Alan geçip gitme dışında kullanılmamaktadır.

Şekil 3.62: Huylu Çıkmazı gözlem sonuçları.

İsimsiz Çıkamaz 2 gözlem sonuçları şekil 3.63'te gösterildiği gibidir. Alanda toplam 49 kullanıcı olduğu tespit edilmiştir. Bu kullanıcılardan %6'sının sohbet ettiği gözlemlenmiştir. Alandaki konuşmaların %100'ü kişisel mesafede gerçekleşmektedir. Kullanıcıların %90'ı geçip gitmekte, %6'sı ayakta durmakta, %4'ü diğer aktiviteleri yapmaktadır. Geçip gidenlerin %57'si konutlara giriş yapmakta, %43'ü konutlardan çıkmaktadır. İsimsiz Çıkamaz 2 sızdırmaz bir çıkamaz sokak olduğundan ve sokağa bağlı konut sayısı az olduğundan yoğun bir kullanım gözlemlenmemiştir. Alanda gelip geçme dışında sokak sakinlerinin kedi beslediği gözlemlenmiştir.

Şekil 3.63: İsimsiz Çıkamaz 2 gözlem sonuçları.

3.4. Değerlendirmeler

Araştırma için seçilen 10 çıkmaz sokağın 8'i sızdırmaz 2'si sızdıran çıkmaz sokaklardan oluşmaktadır. Sızdıran çıkmaz sokakların bağlantı noktası işlevi gördüğü, genel kullanımının sokağın ucundaki parka ya da diğer sokağa erişim olduğu tespit edilmiştir. Sızdırmaz çıkmaz sokaklarda ise insanlar sokakları konutlara giriş çıkış amaçlı kullanmaktadır. Anket çalışmasına göre sızdırmayan çıkmaz sokakların, sızdıran çıkmaz sokaklara göre daha güvenli olduğu görülmektedir. Sızdırmayan çıkmaz sokakları sadece o sokağın sakinleri kullanmaktadır. Sokağa giren çıkan kişiler birbirini tanımaktadır. Güvenlik konusunda komşuluk ilişkilerinin daha olumlu sonuçlar verdiği görülmektedir. Katılımcılar sokakta yaşayan insanların tanıdık olmasının güvenlik hissini arttırdığına ve komşularının güvende hissettirdiklerine katılmaktadır.

Sızdıran ve sızdırmayan çıkmaz sokaklarda diğer değişkenler arasında bir fark görülmemiştir. Aynı zamanda oyun oynama aktivitesi sızdırmaz çıkmazlar olan Azat Çıkmazı, Giriftzen Asım Çıkmazı ve Kapıcı Çıkmazı'nda yoğun olarak görülmektedir. Sızdıran çıkmaz sokak olan Ahmet Çelebi Çıkmazı'nda da az oranda oyun oynama aktivitesi vardır. Oyun oynama aktivitesi için sokağın sızdırmazlığının etkili olduğu görülmüştür. Bu da trafik konusunda sızdırmayan çıkmaz sokakların sızdıran çıkmaz sokaklara göre daha güvenli olduğunu göstermektedir. Anket sonuçlarına göre çıkmaz sokak sakinleri çıkmaz sokağın trafik açısından güvenli olduğuna katılmaktadır. Bisiklete binme aktivitesi Sümbülzade Sokak, Sümbülzade Sokak 2 ve Hacı Ahmetpaşa Çıkmazı'nda görülmektedir. Bu sokakların eğimsiz olduğu ve parka yakın olduğu görülmektedir.

Ahmet Çelebi Çıkmazı, İsimsiz Çıkmaz, Sümbülzade Sokak, Sümbülzade Sokak 2 ve Giriftzen Asım Sokak'da oturma alanları bulunmaktadır. Fiziksel elemanların yeterliliği yönünden en olumlu sonucu veren çıkmaz sokaklar sırasıyla; Sümbülzade Sokak 2, Sümbülzade Sokak ve Giriftzen Asım Sokak'tır. Oturma alanı olan çıkmaz sokaklardan sadece Sümbülzade Sokak'ta oturma aktivitesi görülmemektedir. Sümbülzade Sokağın ucunda park bulunduğundan sokak içindeki oturma alanlarının tercih edilmediği düşünülebilir. Diğer çıkmaz sokaklarda oturma alanı bulunmamakta ve bu çıkmaz sokaklardan sadece Azat Çıkmazı'nda oturma aktivitesi görülmektedir. Çıkmaz sokaklarda en olumsuz bulunan bağımsız değişkenin fiziksel elemanlar

olduğu, katılımcıların çıkmaz sokaklardaki fiziksel elemanları yeterli bulmadıkları görölmektedir. Fiziksel elemanların yeterliliği yönünden en olumsuz sonuçları veren çıkmaz sokaklar sırasıyla İsimsiz Çıkmaz 2, Azat Çıkmazı ve Ahmet Çelebi Çıkmazı'dır.

Gözlem sonucunda alandaki konuşmalar için kişisel alanın tercih edildiği, selamlaşmalar için ise sosyal alanın tercih edildiği görölmektedir. Birlikte geçip giden ev sakinleri haricinde komşular arası konuşma en çok Giriftzen Asım Çıkmazı, İsimsiz Çıkmaz ve Ahmet Çelebi Çıkmazı'nda görölmektedir. Bu alanlarda komşular oturup sohbet etmekte ve selamlaşmaktadır. Bu çıkmaz sokaklarda oturma alanları bulunmaktadır. Oturma alanlarının bu anlamda komşular arası etkileşime imkan tanıdığını görölmektedir. Anket sonucuna göre fiziksel elemanlar arttıkça komşuluk düzeyi artmaktadır. Komşuluk düzeyi yönünden en olumlu sonuçları veren çıkmaz sokaklar sırasıyla Hacı Ahmetpaşa Çıkmazı, Giriftzen Asım Sokak ve İsimsiz Çıkmaz'dır. Hacı Ahmetpaşa Çıkmazı'nda da komşuların konuştuğu selamlaştığı gözlemlenmiştir. Kısa ve sızdırmaz bir çıkmaz sokak olduğundan kullanıcı sayısı daha azdır. Bu nedenle gözlem sırasında tespit edilen sohbet eden komşu sayısı fazla değildir. Komşularla ayakta sohbet ederken ve ya beklerken ayakta durma aktivitesi görölmektedir.

Huyly Çıkmazı'nda geçip gitme dışında bir aktivite görölmemiştir ve bu anlamda gözlem sonucuna göre sosyal etkileşim açısından en olumsuz sokak olarak görölmüştür. Sokağın kısa ve merdivenli olması çıkmaz sokağın özelliklerini gösterememesine sebep olabilir. Aynı zamanda oturma alanı bulunmamaktadır. İsimsiz Çıkmaz 2'de de geçip gitme dışında sadece ayakta durma ve diğer aktiviteler görölmektedir. Ayrıca bu aktiviteler yoğun olarak görölmemektedir. İsimsiz çıkmaz 2'de de oturma alanı bulunmamaktadır. Bu nedenle gözlem sonucuna göre en olumsuz ikinci sokak olduğunu söylemek mümkündür. Anket bulgularına göre sosyal etkileşim yönünden en olumsuz sokaklar İsimsiz Çıkmaz 2, daha sonra Kapıcı Çıkmazı ve Huyly Çıkmazı'dır. Kapıcı Çıkmazı'nda da geçip gitme dışında oyun oynama ve ayakta durma aktiviteleri görölmektedir. Bu alanda çocukların oyun oynaması dışında yoğun bir sosyal etkileşim gözlemlenmemiştir. Sonuç olarak oturma alanları olan çıkmaz sokakların sosyal etkileşim yönünden daha olumlu olduğu görölmektedir.

Alanda yapılan diğ er aktiviteler, temizlik, kedi besleme ve köpek gezdirmedir.  ıkma  sokaklarda sokak hayvanlarının beslendiği, sokak sonlarına kedi evleri konduğu, kedi mamalarının ve suların konduğu g r lmektedir.  ıkma  sokakların sokak hayvanları yönünden olumlu olduğu ve sakinlerinde duyarlı olduğu g r lmektedir.  ıkma  sokaklarda sokak sakinlerinin sokaklarını temizlediği g r lmektedir. Sokağın  ıkma  olmasından dolayı belediye hizmetleri yönünden diğ er sokaklara göre daha yoksun olduğu düşünülebilir.

4. SONUÇLAR

Araştırmada çıkmaz sokakların, mekansal ve toplumsal nitelikleri ile mahalle sakinleri arasındaki sosyal etkileşimi arttıracakı düşünülerek, çıkmaz sokakların hangi mekansal ya da toplumsal niteliklerinin sosyal etkileşimi arttıracakı ya da azaltacakı irdelenmiştir. Bunun sonucunda:

Yol analizine göre değişkenlerin birbirine göre durumu incelendiğinde sosyal etkileşimi doğrudan ve dolaylı etkileyen değişkenler tespit edilmiştir;

- Sosyal etkileşim, komşuluk düzeyi ve homojenliğin artması ile doğrudan artmakta ve araştırma sorusuna cevap vermektedir. Sosyal etkileşimin artmasında en önemli faktör komşuluk düzeyidir. Farida (2013) sosyal etkileşimi belirlemek için komşuluk düzeyini değerlendirmek gerektiğini, Gehl (2011), komşuların sık sık karşılaşmasının ve görüşmesinin sosyal etkileşimi arttıracakını belirtmektedir. Sanoff (1971), Lang (1987a) ve Bellair'a (1997) göre homojenlik sosyal etkileşimi arttırmaktadır. Araştırmanın sonucu literatürü destekler niteliktedir.
- Fiziksel elemanlar, işlevsel mesafe, komşuluk düzeyi, topluluk duygusu ve homojenlik arttıkça sosyal etkileşim dolaylı olarak artmaktadır. Fiziksel elemanlar arttıkça, komşuluk düzeyi artmakta, komşuluk düzeyi arttıkça da sosyal etkileşim artmaktadır. Çıkmaz sokaklarda bulunan fiziksel elemanlar (oturma alanları, ısklandırma vb.) komşuların bu alanlarda toplanması ve etkileşime girmesine olanak tanımaktadır. İşlevsel mesafe arttıkça, komşuluk düzeyi artmakta ve dolayısıyla sosyal etkileşim artmaktadır. Yakınındaki komşularıyla görüşen sakinlerin artması, çıkmaz sokak içindeki komşuluk düzeyini arttırmakta ve komşular sokak içinde daha fazla etkileşime girmektedir. Topluluk duygusunun artması, homojenliği artırmakta ve dolayısıyla sosyal etkileşim artmaktadır.

Anket sonuçlarına göre çıkmaz sokaklarda sosyal etkileşim bağlamında mekansal ve toplumsal nitelikler incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar bulunmuştur;

- Çıkma sokaklarda en olumlu bulunan bağımsız değişken işlevsel mesafedir.
- Çıkma sokaklarda en olumsuz bulunan bağımsız değişken fiziksel elemanlardır.

Diğer değişkenler orta derecede bulunmuştur.

Araştırmada çıkma sokakların farklı tipolojilerinin, çıkma sokakların diğer mekansal ve toplumsal nitelikleriyle birlikte mahalle sakinleri arasındaki sosyal etkileşimin farklılaşmasına neden olacağı düşünülmüştür.

Anket sonuçlarına göre en düşük ve en yüksek sonuçları veren çıkma sokaklar tespit edilmiştir:

- En düşük sonuçları veren sokaklar İsimsiz Çıkma 2 ve Kapıcı Çıkma'dır. Ardından Huylu Çıkma 4 nitelikte (erişebilirlik, işlevsel mesafe, komşuluk düzeyi ve sosyal etkileşim), Ahmet Çelebi Çıkma da 2 nitelikte (fiziksel elemanlar ve homojenlik) en düşük sonuçları vermiştir. Bu çıkma sokakların ortak özelliği bitişik nizam olmaları ve mahallenin merkezinde olduklarından daha eski bir yerleşim ve daha dar sokaklar ile çevrili olmalarıdır.
- En olumlu sonuçları veren çıkma sokaklar Giriftzen Asım Sokak, Hacı Ahmetpaşa Çıkma daha sonra Sümbülzade Sokak ve Sümbülzade Sokak 2'dir. En olumlu sonuçları veren Giriftzen Asım Sokak ve Hacı Ahmetpaşa Çıkma ana yola bağı çıkma sokaklar olmaları yönüyle diğer sokaklardan ayrılmaktadır. Sümbülzade Sokak ve Sümbülzade Sokak 2 de ikinci derece yola bağı ve ayırık nizam çıkma sokaklar olmaları yönüyle diğer çıkma sokaklardan ayrılmaktadır.

Çıkma sokakları fiziksel niteliklerine göre sınıflandırılarak değerlendirilirse;

- Ayırık nizam çıkma sokaklar erişilebilirlik, fiziksel elemanların yeterliliği ve sosyal etkileşim yönünden, bitişik nizam sokaklara göre daha olumludur. Ayırık nizam çıkma sokaklar, bitişik nizam sokaklara göre daha yeni yapılardan oluştuğundan, fiziksel elemanların daha yeni ve yeterli olması mümkündür. Ayrıca ayırık nizam çıkma sokaklarda binalar arasındaki boşluklar yeşil alan ve oturma alanları yapılarak değerlendirilmiştir. Fiziksel elemanların daha fazla olması komşuların bu alanları kullanarak sosyal etkileşiminin artmasına da sebep olmaktadır.

Aynı şekilde erişilebilirliğin fazla olması da sokak dışından gelecek komşuların sakinler ile etkileşim kurmasını sağlamaktadır. Ayrık nizam ve bitişik nizam sokaklarda diğer değişkenler (işlevsel mesafe, güvenlik, topluluk duygusu, komşuluk düzeyi ve homojenlik) arasında fark görülmemektedir.

- Sızdırmayan çıkmaz sokakların, sızdıran çıkmaz sokaklara göre daha güvenli olduğu görülmektedir. Sızdırmayan çıkmaz sokakları sadece o sokağın sakinleri kullanmaktadır. Sokağa giren çıkan kişiler birbirini tanımaktadır. Bu nedenle sızdırmayan çıkmaz sokakların daha fazla güvenli olduğunu söylemek mümkündür. Sızdıran ve sızdırmayan çıkmaz sokaklarda diğer değişkenler arasında bir fark görülmemiştir.
- Uzun çıkmaz sokaklar erişilebilirlik yönünden orta uzunluktaki ve kısa çıkmaz sokaklara göre daha olumludur. Uzun olan çıkmaz sokaklardan Ahmet Çelebi Çıkmazı Üsküdar'ın merkezinde bulunmakta ve sokak sakinleri dışındaki kullanıcılarda bir yerden bir yere erişimde, merdivenli ve daha kestirme bir yol olduğundan bu sokağı kullanmayı tercih etmektedir. Bu nedenle katılımcıların Ahmet Çelebi Çıkmazını erişim yönünden olumlu bulmaları muhtemeldir. Diğer uzun çıkmaz sokaklar Sümbülzade Sokak ve Sümbülzade 2 sokak ise ayrık nizam ve daha yeni yapılaşmanın olduğu dolayısıyla sokak genişliklerinin araba ile erişime daha fazla imkan tanıdığı görülmektedir. Bu nedenle katılımcıların erişim ile ilgili bu sokakları daha olumlu gördüğü düşünülebilir. Orta uzunlukta ve kısa çıkmaz sokaklar mahallenin daha iç kesimlerinde olduğu ve yol genişliklerinin daha dar olduğu görülmektedir. Uzun ve kısa çıkmaz sokaklar, orta uzunluktaki çıkmaz sokaklara göre işlevsel mesafe yönünden daha olumludur.

Gözlem sonuçlarına göre;

- Uzun ve ya orta uzunlukta, oturma alanları olan çıkmaz sokakların sosyal etkileşim yönünden olumlu olduğu,
- Sızdırmaz çıkmaz sokakların çocukların oyun alanı olması yönünden olumlu olduğu görülmektedir.

Anket sonuçlarına göre çıkmaz sokaklar fiziksel niteliklerine göre incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar bulunmaktadır;

- Ayırık nizamlı çıkmaz sokakta yaşayanlar (bitişik nizamlı çıkmaz sokakta yaşayan sakinlere göre) çıkmaz sokakta yaşamaya devam etmek istemektedir. Ayırık nizamlı sokakta yaşayıp bulunduğu sokakta yaşama süresi 1 yılın altında olanlar sakinler çıkmaz sokakta yaşamaya devam etmek istemektedir.
- Ayırık nizamlı çıkmaz sokakta yaşayanlar (bitişik nizamlı çıkmaz sokakta yaşayan sakinlere göre) çıkmaz sokakların açılmasını istememektedir. Ayırık nizamlı sokaklar arasında sızdırmayan çıkmaz sokaklarda yaşayanlar (sızdıran sokaklarda yaşayanlara göre) çıkmaz sokakların açılmasını istememektedir.

Bu sonuç araştırma sorusuna cevap verirken, çıkmaz sokakların korunması gerektiğini de göstermektedir. Çıkmaz sokakların mekansal nitelikleri yönünden ayırık nizam ve sızdırmayan çıkmaz sokakların sakinlerinin çıkmaz sokakta yaşamaktan memnun olduğu görülmektedir. Ayırık nizam ve sızdırmayan çıkmaz sokakların daha olumlu olduğu bulgusuna ulaşılmasına rağmen araştırmada çıkmaz sokaktaki evlerin durumu ve çevresi değerlendirilmemiştir. Ancak sonuçlarda mahallenin eski yerleşim yerlerinde oluşan, dar yollara bağlı çıkmaz sokakların düşük sonuçlar verdiği görülmüştür. Bu sokaklardaki evler de daha eski yapılardan oluşmakta ve sokaklara araçların girmesi, park etmesi mümkün görünmemektedir. Gelecek araştırmalarda sokağın durumu bu yönleriyle de değerlendirilmelidir. Araştırma sonucu beklenenden düşük çıksa da sosyal etkileşim yönünden sokakların ayırık nizam olması önemli bulunmuş, sosyal etkileşimin mekansal ve toplumsal nitelikleri yönünden de çıkmaz sokakların ayırık nizam olmasının erişebilirlik ve fiziksel elemanlar yönünden olumlu sonuç verdiği görülmüştür. Sızdırmayan çıkmaz sokakların daha güvenli olduğu, uzun çıkmaz sokakların daha erişilebilir olduğu ve uzun ya da kısa çıkmaz sokakların işlevsel mesafe yönünden daha güvenli olduğu tespit edilmiştir.

Gözlem sonucunda uzun ve ya orta uzunlukta, oturma alanları olan çıkmaz sokakların sosyal etkileşim yönünden olumlu olduğu, sızdırmaz çıkmaz sokakların çocukların oyun alanı olması yönünden olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Konuşmaların en çok kişisel mesafede, selamlaşmaların en çok sosyal mesafede gerçekleştiği ve komşuların en çok kullandıkları mesafelerin kişisel ve sosyal mesafe olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kamusal mesafe geçip giden uzak insanlar arasında, samimi mesafe ise birlikte sarılarak geçip giden aileler arasında görülmektedir.

Araştırmada ıkmaş sokakların mekansal nitelikleri ve toplumsal nitelikleri yönünden sokakta yaşayan sakinlerin sosyal etkileşimini arttıracaağı düşünölmüştür ancak araştırma ıkmaş sokakların sosyal etkileşimi yönünden tahmin edilen kadar olumlu sonuçlar vermemiş, ıkmaş sokaklarda orta düzeyde sosyal etkileşim olduğu görölmüştür. Ayrık nizam, sızdırmayan ve uzun ıkmaş sokakların olumlu sonuçlar verdiği görölmektedir. Bitişik nizam, sızdıran ve orta uzunluktaki ıkmaş sokakların daha olumsuz sonuçlar verdiği dikkat çekmektedir. Bitişik nizam, sızdıran veya orta uzunluktaki ıkmaş sokaklarda düzenlemeler yapılması, ayrık nizam, sızdırmayan veya uzun ıkmaş sokakların korunması ıkmaş sokakların sosyal etkileşim yönünden költürümüzden gelen özelliğini koruması anlamında önemli olabilir. Bu bağlamda araştırmanın sonuçlarının, ıkmaş sokaklar ile ilgili gelecek araştırmalara ışık tutacağı düşünölmektedir.

KAYNAKLAR

- Argyl, M.** (2017). Social Interaction, İlk basım: 1969, Published by Routledge.
- Asabere, P.** (1990). The Value of a Neighborhood Street with Reference to the Cul-de-Sac, Journal of Real Estate Finance and Economics, 3:185-193.
- Asabere, P. ve Colwell, P.F.** (1984). "Zoning and the Value of Urban Land?" Real Estate Issues.
- Atash, F.** (1994). Redesigning Suburbia for Walking and Transit: Emerging Concepts, Journal of Urban Planning and Development, Vol:120, No:1 page:48-57.
- Bala, H. A.** (2018). Neighborhood from Cul-DeSac to Gated Community in Turkish Urban Culture: The "Fina" International Journal of Architecture & Planning, Volume 6, Issue 2, pp: 333-357.
- Baum, A. ve Valins, S.** (1973). Architecture, Social Interaction, And Crowding, State University of New York, Adapted from a presentation at the annual meeting of the New York State Psychological Association.
- Bellair, P. E.** (1997). Social Interaction and Community Crime: Examining the Importance of Neighbor Networks, Criminology Volume: 35 Number: 4 page: 677-704.
- Bently, I. ve diğerleri** (1985). Responsive environments A manual for designers, Architectural Press is an imprint of Elsevier.
- Bilen, Ö.** (2016). İstanbul'da Suçu Etkileyen Faktörlerin İstatistiksel Modellemesi, Yıldız Teknik Üniversitesi Doktora Tezi.
- Brower, S.** (2011). Neighbors&Neighborhoods Elements of Successful Community Design, The Citizens Planning Series, Planners Press.
- Brown, B. B. ve Werner, C. M.** (1985). Social Cohesiveness, Territoriality, and Holiday Decorations The Influence of Cul-de-sacs, Environment and Behavior, Vol:17 no:5 page:539-565.
- Burton, E. ve Mitchell, L.** (2006). Inclusive Urban Design Streets for Life, Architectural Press is an imprint of Elsevier.
- Çakın, Ş.** (1988). Mimari Tasarım, İnsan, Toplum ve Çevre İlişkileri, Özal Matbaası.
- Documentary of Üsküdar Üsküdar Belgeseli**, Üsküdar Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Üsküdar Araştırmaları Merkezi, Kelebek Matbaası, Hazırlayan: Ali Yeşildal.

- Doğan, İ.** (2002). Korumacılığın Geleneksel Kent Kültüründen Çıkarılması Gereken Dersler, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, yıl: 2002, cilt: 35, sayı: 1-2.
- Easthope H. ve Mcnamara N.** (2013). Measuring Social Interaction and Social Cohesion in a High Density Urban Renewal Area: The Case of Green Square, Conference: State of Australian Cities, At Sydney.
- Ellin, N.** (2006). Integral Urbanism, Routledge Taylor & Francis Group.
- Erdoğan, K.** (2004). Aziz Mahmud Hüdayi ve Niyazi-i Mısri Arasındaki İlişkiler (İki Sûfi Şâir Arasında Bir Karşılaştırma Denemesi), Üsküdar Sempozyumu 1 Bildiriler Cilt 2, 23-25 Mayıs 2003, Sayfa: 285-294.
- Erdönmez, E. ve Çelik, F.** (2016). Kentsel Mekanda Kamusal Alan İlişkileri, TÜBA KED 14/2016 sayfa:145-163.
- Erdönmez, M. E. ve Akı, A.** (2005). Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri, Megaron YTÜ Mim. Fak. e-Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Sayfa: 67-87.
- Eyice, S.** (2004). Fetihden Önceki Üsküdar, Üsküdar Sempozyumu 1 Bildiriler Cilt 1, 23-25 Mayıs 2003, Sayfa: 17-20.
- Farida, N.** (2013). Effects of Outdoor Shared Spaces on Social Interaction in a Housing Estate in Algeria, Frontiers of Architectural Research 2, Page: 457-467.
- Forrest, R.** (2012). Housing and Social Life, The SAGE Handbook of Housing Studies, Sayfa: 313-326.
- Gehl, J.** (2010). Cities for people, Island Press.
- Gehl, J.** (2011). Life Between Buildings Using Public Space, Island Press.
- Glynn, T.** (1986). Neighborhood and Sense of Community, Journal of Community Psychology Volume 14, Page: 341-352.
- Gökçe, Ş.** (2007). Sosyal Etkileşimi Geliştirecek Peyzaj Tasarımı Üzerine Bir Araştırma: Çukurambar Mahallesi Örneği, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Gür, Ş. Ö.** (1996). Mekan Örgütlenmesi, Gür Yayıncılık.
- Hall, E.** (1966). The Hidden Dimension, Doubleday & Company, Inc.
- Heitor, T. ve diğerleri** (2014). Investigating Accessibility to Achieve Inclusive Environments: The Spatial Experience of Disability at a University Precinct in Lisbon, Inclusive Designing Joining Usability, Accessibility, and Inclusion, Editörler: Langdon, P.M.; J. Lazar, J.; Heylighen, A.; Dong, H. sayfa:93-103, Springer.
- Heller, J. ve diğerleri** (1977). Toward an Understanding of Crowding: The Role of Physical Interaction, Journal of Personality and Social Psychology, Vol. 35, No 3, 183-190.

- Hochschild, T. R.** (2012). Cul-de-sac kids First Published October 3, 2012, Sage Journals Vol:20, Issue:2, 2013.
- Hochschild, T. R.** (2013). The Cul-de-sac Effect: Relationship between Street Design and Residential Social Cohesion, Journal of Urban Planning and Development, 2013.
- Jacobs, J.** (1961). The Death and Life of Great American Cities, Vintage Books.
- Johnson, S. D. ve Bowers, K. J.** (2010). Permeability and Burglary Risk: Are Cul-de-Sacs Safer?, Journal of Quantitative Criminology 26:89–111.
- Keleş, R.** (1991). Planlı Dönemin Plansız Kentleşmesi 30 Yılın (1961-1991) Bilançosu, Türkiye’de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi kitabından Türkiye 15. Dünya Şehircilik Günü 3. Türkiye Şehircilik Kongresi (6-7-8 Kasım 1991).
- Kılıç, S.** (2016). Cronbach’ın Alfa Güvenirlik Katsayısı, Journal of Mood Disorders Volume: 6, Number: 1.
- Kuban, D.** (1968). Anadolu-Türk Şehri: Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler, Vakıflar Dergisi Sayı:7 Sayfa:53-73.
- Kuban, D.** (1970). İstanbul’un Tarihi Yapısı, Mimarlık Dergisi Sayı:5 Sayfa:25-48.
- Lang, J.** (1987a). Social Interaction and the Built Environment, Creating Architectural Theory The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design by Van Nostrand Reinhold sayfa:157-165.
- Lang, J.** (1987b). Privacy, Territoriality, and Personal Space-Proxemic Theory, Creating Architectural Theory The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design by Van Nostrand Reinhold sayfa:145-156.
- Langdon, P.** (1994). Streets and Where They Lead Us, A Better Place To Live, page: 27-61.
- Lapidus, I. M.** (1969). Muslim Cities and Islamic Societies, Middle Eastern Cities, A Symposium on Ancient, Islamic, and Contemporary Middle Eastern Urbanism, University of California Press, Sayfa: 47-79.
- Larco, N. ve diğerleri** (2014). Site Design for Multifamily Housing - Creating Livable, Connected Neighborhoods.
- Mayo, J. M.** (1979). Effects of Street Forms on Suburban Neighboring Behavior, Environment and Behavior, Vol:11 No:3 Page:375-397.
- Mehta, V.** (2009). Look Closely and You Will See, Listen Carefully and You Will Hear: Urban Design and Social Interaction on Streets, Journal of Urban Design Vol: 14 No:1, 29–64.
- Mimarlar Odası Ankara Şubesi Türkiye’de Kentleşme Komisyonu,** 1971, Türkiye’de Kentleşme, GİM Güzel İstanbul Matbaası.
- Moughtin, C.** (2003). Urban Design: Street and Square, Third Edition, Architectural Press An imprint of Elsevier Science.

- Mutlu A.** (2015). Kentte Çocukların Sokağa Çıkabilmesi İçin Çıkamaz Sokak, 15-17 Mayıs 2015 tarihinde Samsun’da düzenlenen IV. Uluslararası Canık Sempozyumu’nda sunulan “Sokağa Çıkmak İçin Çıkamaz Sokak” adlı bildirinin gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş biçimidir.
- Naghibi, E. ve diğerleri** (2015). Pedestrian Area Design to Promote Social Interaction (Case study: Isfahan Khajoo Neighborhood), International Journal of Architecture and Urban Development Vol.5, No.2, Page:31-42.
- Newman O.** (1966). Creating Defensible Space.
- Oppenheim, A. L.** (1969). Mesopotamia – Land of Many Cities, Middle Eastern Cities, A Symposium on Ancient, Islamic, and Contemporary Middle Eastern Urbanism, University of California Press, Sayfa: 3-18.
- Oymael, S. ve H. Kıran Çakır, Ö. Sallı Bideci** (2011). Geleneksel Mimari Uygulamaların Yorumlanması, 6th International Advanced Technologies Symposium (IATS’11), 16-18 May 2011.
- Ökten, N.** (1991). Mahalle Ölçeğinde İmar Planı Uygulamaları – Trabzon Kemer kaya Mahallesi, Türkiye’de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi.
- Prezza M. ve diğerleri** (2001). Sense of Community Referred to the Whole Town: Its Relations with Neighboring, Loneliness, Life Satisfaction, and Area of Residence, Journal of Community Psychology, Vol. 29, No. 1, 29–52.
- Ramezani, S. ve Hamidi, S.** (2010). Privacy and Social Interaction in Traditional Towns to Contemporary Urban Design in Iran, American J. of Engineering and Applied Sciences 3 (3): 501-508.
- Rapoport, A.** (2004). Kültür, Mimarlık, Tasarım, Yapı-Endüstri Merkezi, Yapı Yayın-105.
- Rasidi, M. H., Jamirsah, N. ve Said, İ.** (2012). Urban Green Space Design Affects Urban Residents’ Social Interaction, AicE-Bs2012 Cairo ASIA Pacific International Conference on Environment-Behaviour Studies Mercure Le Sphinx Cairo Hotel, Giza, Egypt, 31 October – 2 November 2012.
- Raymond, A.** (1984). The Great Arab Cities In The 16th-18th Centuries An Introduction, New York University Press.
- Sağlam, S.** (2016). 1923-1950 Yılları Arasında Türkiye’de Kent ve Kentleşme Olgusu, Sosyoloji Konferansları, No: 53 (2016-1) / 257-274.
- Sanoff H. Ve Dickerson J.** (1971). Mapping Children's Behavior in a Residential Setting, Journal of Architectural Education Vol. 25, No. 4, sayfa:100.
- Sanoff, H.** (1971). The Social Implications of Residential Environments, International Journal of Environmental Studies, 1971, Vol. 2, pp. 13-19.
- Seçkin, E. ve Cengiz, H.** (2005). Üsküdar’ın Gelişme Süreci İçinde Mahalle Olgusunun İrdelenmesi, Üsküdar Sempozyumu 2 Bildiriler Cilt 1, 12-13 Mart 2004, Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayın No: 16, Sayfa: 396-408.

- Sohn D. ve diğerleri** (2018). The impact of neighborhood permeability on residential burglary risk: A case study in Seattle, USA, Cities.
- Southworth M. ve Ben-Joseph E.** (2004). Reconsidering the Cul-de-sacs.
- Stauskis, G. ve Eckardt, F.** (2011). Empowering Public Spaces as Catalysers of Social Interactions in Urban Communities, Urbanistika ir architektūra, Town Planning and Architecture 35(2): 117–128.
- Stewig, R.** (1966). İstanbul’da Çıkılmaz Sokaklar ve Gecekondu Meselesi, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Neşriyatı: 54.
- Stolle, D. ve diğerleri** (2008). When Does Diversity Erode Trust? Neighborhood Diversity, Interpersonal Trust and the Mediating Effect of Social Interactions, Political Studies Vol:56, 57–75.
- Sudnow, D.** (1972). Basic and Normative Rules in the Negotiation of Status and Role, Studies in Social Interaction, The Free Press, New York Collier, Macmillan Limited, London.
- Şahin, M. ve Şahin, N.** (2005). Üsküdar’da Sosyo-ekonomik Yapı ve Özellikleri, Üsküdar Sempozyumu 2 Bildiriler Cilt 1, 12-13 Mart 2004, Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayın No: 16, Sayfa: 318-333
- Şişman, E. ve Gültürk, P.** (2016). Kent Mobilyalarının Kent Estetiğine Katkısı, IMUCO – April 21-22, 2016 Antalya, Sayfa:370-377.
- Talen, E.** (1999). Sense of Community and Neighbourhood Form: An Assessment of the Social Doctrine of New Urbanism, Urban Studies, Vol. 36, No. 8, 1361-1379.
- Tekeli, İ.** (1982). Türkiyede Kentleşme Yazıları Sayfa:20-21.
- Tekeli, İ.** (1996). 19. Yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü, Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri, Sayfa: 19-30.
- Türkoğlu, K.** (1991). 30 Yıl Sonra Gelen “Gecekondu Islahı/Yasallaştırma/Altyapı Projelendirmesi”, Türkiye’de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi kitabından Türkiye 15. Dünya Şehircilik Günü 3. Türkiye Şehircilik Kongresi (6-7-8 Kasım 1991).
- Ünlü, A.** (1998). Çevresel Tasarımda İlk Kavramlar, T.C. İstanbul Teknik Üniversitesi Kütüphanesi Sayı:1604.
- Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmaları Merkezi** (2006). Bir Ulu Rühayı Görenler Şehri Üsküdar, Yayın No:20, Tarihi Mirası Koruma Dizisi: 1.
- Ward, P.** (1978). Social Interaction Patterns in Squatter Settlements in Mexico, Geoforum, Vol. 9, pp. 235-243, Pergamon Press Ltd. Printed in Great Britain.
- Yerasimos, S.** (1996).Tanzimat’ın Kent Reformları Üzerine, Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri, Sayfa: 1-18.

- Yıldızcı, A.** (2001). Kent Mobilyaları Kavramı ve İstanbul'daki Kent Mobilyalarının İrdelenmesi, I. Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 9-11 Mayıs. s. 29- 34.
- Yüksel, M.** (2003). Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 58, Sayı: 1, Sayfa: 181-213.
- Yürük, A. ve Toksoy, C.** (2016). Üsküdar Bibliyografyası, Üsküdar Belediyesi Kültür İşleri Müdürlüğü Kültür Yayınları: 1. Bibliyografya Dizisi: 1.
- Zeedyk-Rayn, J. ve Smith, G.** (1983). The Effects of Crowding on Hostility, Anxiety and Desire for Social Interaction, The Journal of Social Psychology, 120, Sayfa: 245-252.
- TDK** <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5caf1cacbb1160.75160539>, erişim tarihi 26.04.2019.
- Oxford** <<https://en.oxforddictionaries.com/definition/cul-de-sac>>, erişim tarihi 26.04.2019.
- APA** <<https://dictionary.apa.org/>>, erişim tarihi 29.11.2019.
- Url-1** <<http://www.istanbulurbandatabase.com/>>, erişim tarihi 26.04.2019.
- Url-2** <<https://emlakkulisi.com/1978-yilinda-istanbulun-471-cikmaz-sokagindan-gecilebilecekmi/335902>>, erişim tarihi 08.11.2019.
- Url-3** <<https://www.haberturk.com/duzce-haberleri/70155871-bogazicinde-cikmaz-sokak-kalmayacak>>, erişim tarihi 10.07.2019.
- Url-4** <<https://www.bolgegundem.com/cikmaz-sokaklar-bir-bir-aciliyor-61951h.htm>>, erişim tarihi 10.07.2019.
- Url-5** <<http://www.istanbulurbandatabase.com/>>, erişim tarihi 26.04.2019.
- Url-6** <<https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/erehber/saraylar-kasirlar-koskler/47/rustem-pasa-sarayi-ayse-sultan-sarayi/880>>, erişim tarihi 22.10.2019.
- Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği. (2014).** T.C Resmi Gazete, 29030, 14.06.2014.
- Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçinde ve Dışında Plan Bulunmayan Alanlarda Uygulanacak İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (1999).** T.C. Resmi Gazete, 23804, 02.09.1999.
- Şehir İçi Yollarda Bisiklet Yolları, Bisiklet istasyonları ve Bisiklet Park Yerleri Tasarımına ve Yapımına Dair Yönetmelik. (2015).** Resmi Gazete, 29521, 03.11.2015.

EKLER

Ek A: Anket

Ek A: Anket

Anket No:

ÇIKMAZ SOKAKLARDA SOSYAL ETKİLEŞİM ARAŞTIRMASI

Adım.....çıkamaz sokaklardaki sosyal etkileşimi konu alan bir çalışma yapıyorum. Elde edilen sonuçlar bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır. Soracağım sorulara vereceğiniz yanıtlar için şimdiden teşekkürler.

Adres Bilgileri

Mahalle: Aziz Mahmut Hüdai Mahallesi

Cadde/Sok:

No:.....

Kat:.....

İlçe: Üsküdar

s.1- Aşağıdaki ifadeleri değerlendiriniz.

Erişilebilirlik		Hiç Kolay Değil	Kolay Değil	Orta Derecede Kolay	Çok Kolay	Çok Fazla Kolay
Sokağınızdan yürüyerek ulaşım ne kadar kolaydır	K.1	1	2	3	4	5
Sokağınızdan arabayla ulaşım ne kadar kolaydır	K.2	1	2	3	4	5
Sokağınızdaki ortak kullanım alanlarına ulaşımınız ne kadar kolaydır	K.3	1	2	3	4	5
Sokak dışındaki komşularınızın sokağa ulaşımı ne kadar kolaydır	K.4	1	2	3	4	5

s.2- Sokağınızdaki fiziksel elemanları değerlendiriniz.

Fiziksel elemanlar		Çok Az	Az	Orta Derecede	Fazla	Çok Fazla
Sokaktaki oturma alanı-yeşil alan gibi ortak kullanım alanları ne kadar yeterlidir?	K.5	1	2	3	4	5
Bu alanlar sosyalleşmenize, komşularınızla görüşmenize ne kadar imkan tanır?	K.6	1	2	3	4	5
Sokaktaki donatıların durumu (elektrik direkleri, çöp konteynırları vb.) ne kadar yeterlidir?	K.7	1	2	3	4	5
Ortak kullanım alanlarını ne sıklıkla kullanıyorsunuz?	K.8	1	2	3	4	5
Bu alanlarda ne sıklıkla komşularınızla görüşüyorsunuz?	K.9	1	2	3	4	5

s.3a- Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

İşlevsel Mesafe		Hiç Katılmıyorum	Az Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Oldukça Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Kısa mesafeler ilişkii geliştirmek için bir faktördür	K.10	1	2	3	4	5
Kısa mesafeler daha çok kişiyle karşılaşmama ve sosyal etkileşime girmeme olanak tanır	K.11	1	2	3	4	5
Genellikle yakınımda oturan komşularım ile ilişki kurarım	K.12	1	2	3	4	5

s.3b- Aşağıdaki ifadeyi değerlendiriniz.

İşlevsel Mesafe		Çok Uzak	Uzak	Orta Derecede Uzak	Yakın	Çok Yakın
En çok gördüğünüz komşularınız sizin oturduğunuz binaya ne kadar yakınlıkta?	K.13	1	2	3	4	5

s.4a- Aşağıdaki ifadeleri değerlendiriniz.

Güvenlik		Çok Az	Az	Orta Derecede	Fazla	Çok Fazla
Sokaktaki konutların ne kadarında kamera sistemleri vardır?	K.14	1	2	3	4	5
Sokağınız gündüz vakitlerinde ne kadar hareketli ve doludur?	K.15	1	2	3	4	5
Sokağınız akşam vakitlerinde ne kadar hareketli ve doludur?	K.16	1	2	3	4	5
Sokağınızda dolaşırken ne kadar sıklıkla birilerini pencereden bakarken görürsünüz?	K.17	1	2	3	4	5

s.4b- Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

Güvenlik		Hiç Katılmıyorum	Az Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Oldukça Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Çocuğumun sokakta oynamasına izin veririm	K.18	1	2	3	4	5
Çıkma sokakta yaşamak trafik açısından güvenlidir	K.19	1	2	3	4	5
Sokakta yaşayan insanların tanıdık olması beni güvende hissettirir	K.20	1	2	3	4	5
Sokakta gayri resmi bir denetim vardır	K.21	1	2	3	4	5
Sokakta güvende hissetmem için yeterince aydınlatma vardır	K.22	1	2	3	4	5
Sokakta güvensiz hissetmeme sebep olan karanlık ve gizli köşeler yoktur	K.23	1	2	3	4	5
Komşularım beni güvende hissettirir	K.24	1	2	3	4	5
Çıkma sokakta yaşamak güvenlik hissini artırır	K.25	1	2	3	4	5
Sokaktan gelen geçen insanın az olması güvenlik hissimi olumsuz yönde etkilemez	K.26	1	2	3	4	5
Sokakta gece yürürken güvende hissedirim	K.27	1	2	3	4	5

s.5a- Aşağıdaki ifadeleri değerlendiriniz.

Topluluk duygusu		Çok Az	Az	Orta Derecede	Fazla	Çok Fazla
Ne derecede yaşadığınız sokaktaki topluluğun bir parçası olarak hissediyorsunuz?	K.28	1	2	3	4	5
Sokağınızda ne kadar birliktelik duygusu içinde yaşıyorsunuz?	K.29	1	2	3	4	5

s.5b- Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

Topluluk Duygusu		Hiç Katılmıyorum	Az Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Oldukça Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Çıkamaz sokağın geliştirilmesi ile ilgili kararların alınmasında birlikte hareket ediyoruz	K.30	1	2	3	4	5
Çıkamaz sokaktaki topluluğu şekillendirmeye katkıda bulunduğumu hissediyorum	K.31	1	2	3	4	5
Sokaktaki sorunları tartışmak için komşularla sıklıkla bir araya geliriz	K.32	1	2	3	4	5
Sokakta herhangi bir sorun olduğunda ilgili kamu kuruluşları ile bağlantıya geçeriz	K.33	1	2	3	4	5

s.5c- Aşağıdaki ifadeleri değerlendiriniz.

Komşuluk Düzeyi		Çok Az	Az	Orta Derecede	Fazla	Çok Fazla
Komşularınızın ne kadarını tanıyorsunuz?	K.34	1	2	3	4	5
Komşularınızla sokakta ne sıklıkla görüşüp vakit geçirirsiniz?	K.35	1	2	3	4	5
Sokağınızdaki komşular ne kadar sıklıkla birbirlerine gidip gelirler?	K.36	1	2	3	4	5
Bu mahallede ne kadar sıklıkla insanlar kapı önlerinde ya da bahçelerinde toplanarak muhabbet ederler?	K.37	1	2	3	4	5
Çocuklarınız sokaktaki diğer çocukların ne kadarını tanıyor?	K.38	1	2	3	4	5
Sokağınızın çıkamaz sokak olması komşularınızla tanışmayı ve görüşmeyi ne kadar kolaylaştırır?	K.39	1	2	3	4	5
Komşularınızla ne sıklıkla yardımlaşsınız?	K.40	1	2	3	4	5
Çıkamaz sokakta komşularınızla ne sıklıkla ortak bir aktive yaparsınız?	K.41	1	2	3	4	5
Sokağın düzeni konusunda ne sıklıkla komşularınızla görüşüp birlikte karar alırsınız?	K.42	1	2	3	4	5
Bir şeye ihtiyaç duyduğunuzda ne kadar rahatlıkla bir komşunuzdan isteyebilirsiniz?	K.43	1	2	3	4	5
Sokağınızdaki insanlar gerektiğinde ne kadar sıklıkla birbirlerine danışır?	K.44	1	2	3	4	5
Sokağınızın sakinleri ne kadar arkadaş canlısıdır?	K.45	1	2	3	4	5

s.5d- Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

Komşuluk Düzeyi		Hiç Katılmıyorum	Az Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Oldukça Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Komşularımınla karşılaştığımda selamlaşırım	K.46	1	2	3	4	5
Sokağınızda insanlar birbirlerinin konutlarını kollarlar	K.47	1	2	3	4	5

s.6a- Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

Sosyal Etkileşim		Hiç Katılmıyorum	Az Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Oldukça Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Sokağın çıkmaz sokak olması sosyal ilişkileri geliştirmek için bir faktördür	K.48	1	2	3	4	5
Sokağın çıkmaz sokak olması toplanma imkanını artırır	K.49	1	2	3	4	5
Sokağın çıkmaz sokak olması çocukların oyun oynama imkanını artırır	K.50	1	2	3	4	5
Sokağın çıkmaz sokak olması sosyal etkileşime girme imkanını artırır	K.51	1	2	3	4	5
Çıkmaz sokakta yaşamaktan memnunum	K.52	1	2	3	4	5

s.6b- Çıkmaz sokakta yaşayan veya çalışan diğer insanlarla etkileşim seviyenizi en iyi nasıl tarif edersiniz? K.53

s.6c- Çıkmaz olmayan (açık uçlu) bir sokağa taşınmak ister misiniz? K.54
Evet – Hayır

Yanıtınız evet ise neden? K.55

s.6d- Daha önce yaşadığınız sokak açık uçlu bir sokak mıydı? K.56

Evet - Hayır

s.6e- Eğer daha önceden çıkmaz olmayan (açık uçlu) bir sokakta yaşadıysanız şimdiki çıkmaz sokak sakinleri ile olan sosyal ilişkilerinizde ne gibi bir farklılık görüyorsunuz? K.57

s.6f- Sokağınızın çıkmaz olmayan (açık uçlu) bir sokak olmasını ister misiniz? K.58

Evet - Hayır

Yanıtınız evet ise neden? K.59

s.6g- Çıkmaz sokakta yaşamamanın olumlu ya da olumsuz yönleri varsa nelerdir? K.60

s.7a- Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

Homojenlik		Hiç Katılmıyorum	Az Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Oldukça Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Sokağımdaki insanların çoğunun ortak değerleri vardır	K.61	1	2	3	4	5
Sosyalleştiğim insanların çoğu benimle aynı etnik kökene sahip	K.62	1	2	3	4	5
Sosyalleştiğim insanların çoğu benimle aynı yaşta	K.63	1	2	3	4	5
Sosyalleştiğim insanların çoğu benimle benzer bir sosyal geçmişe sahip	K.64	1	2	3	4	5
Sosyalleştiğim insanların çoğu ile ortak yönümüz vardır	K.65	1	2	3	4	5

s.7b- Cinsiyet K.69	K.66	s.7c- Yaş	K.68	s.7d- Medeni	Durumu
Kadın	1	18-24	1	Bekar	1
Erkek	2	25-29	2	Evli	2
		30-34	3	Boşanmış	3
		35-45	4	Dul (Eşi Ölmüş)	4
Yaş yazınız (.....)K.67		46-55	5	s.7e- Oturulan Ev	K.70
		56-65	6	Ev Sahibi	
		65+	7	Kiracı	

Kira vermeden oturuyor

s.7f- Hanedeki çocuk sayısı:..... K.71
K.72

s.7g- Memleketi

s.7g- Eğitim K.73
.....K.74

s.7i- Meslek

Okuma-yazma bilmiyor 1
.....K.75

s.7i- Gelir Durumu

Okur-yazar K.76
2

s.7j- Kaç yıldır bu sokakta yaşıyorsunuz?

İlkokul 3

Ortaokul 4

Lise 5

Üniversite 6

Lisansüstü 7

Görüşülen Kişinin Adı
Soyadı:.....Telefonu:.....
....

Anketör Adı Soyadı:.....

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : İlkim Gizem GÖZÜM
Doğum Tarihi ve Yeri : 08.07.1992 / Söke
E-posta : ilkingizemgozum @ gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2014, Okan Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
- **Lisans** : 2016, Okan Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) Bölümü

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- Okan Üniversitesi'nden Onur Belgesi ile mezun oldu.

